



Onko kulttuurilla vientiä?

**Opetusministeriön, ulkoasiainministeriön ja kauppaja teollisuusministeriön Kulttuurivienti -hanke
Selvitysmiehen raportti**

Opetusministeriön julkaisuja 2004:22

Hannele Koivunen

Onko kulttuurilla vientiä?

Opetusministeriön, ulkoasiainministeriön ja kauppa-
ja teollisuusministeriön Kulttuurivienti -hanke
Selvitysmiehen raportti

Opetusministeriön julkaisuja 2004:22

Hannele Koivunen



OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto
Meritullinkatu 10,
PL 29, 00023 Valtioneuvosto
<http://www.minedu.fi>
<http://www.minedu.fi/julkaisut/kulttuuri>

Taitto: Erja Kankala, opetusministeriö
Kirjapaino: Yliopistopaino, 2004

ISBN 952-442-775-3 (nid.)
ISBN 952-442-776-1 (pdf)
ISSN 1458-8110

Opetusministeriön julkaisuja 2004:22

Tiivistelmä

Merkitysintensiivinen tuotanto ja luova talous ovat nousemassa kansainvälisesti merkittäviksi kilpailutekijöiksi. Luovan talouden toimialan kehittäminen on monissa maissa valittu kansainvälisen kilpailukyvyyn avainstrategiaksi.

Suomen kulttuuriviennin vahvuuksia ovat suuri luovuuspääoma, korkeatasoinen luovien alojen koulutus ja tutkimus, vahva teknologiaosaaminen, kulttuurin hyvä kotimainen infrastruktuuri, toimivat kotimarkkinat sekä korkealaatuinen luova tuotanto. Kulttuurituotantoamme arvostetaan kansainvälisesti, emmekä pysty vastaamaan suomalaisen kulttuurin kansainväliseen kysyntään.

Kulttuuriviennin heikkouksia ovat arvoketjun vuotokohdat, tiedotus, markkinointi, promootio ja vienninedistäminen sekä kulttuuriviennin strategian ja koordinaation puute hallinnossa. Toimialarakenne ei ole kilpailukykyinen. Tarvitaan lisää yrittäjyyttä ja liiketoimintaosaamista sekä immateriaalioikeuksien hallintaa. Heikkouksina ovat myös pääomien puute ja kulttuuriviennin vähäinen tukeminen.

Suurin kehittämispanostus tarvitaan Suomen luovan talouden toimialan nostamiseksi tietotekniikan ja biotekniikan ohella kansainvälisesti kilpailukykyiseksi toimialaksi luomalla laaja CREAMFIN - luovan talouden klusteri ja sitä tukeva luovan talouden ja kulttuuriviennin kehittämisohjelma vuosille 2005–2010. Suomen kulttuurituotantoa ja -vientiä ehdotetaan kehitettäväksi CREAMFIN -klusterin ydinalueena.

Toimenpiteitä esitetään sekä kulttuuriviennin edistämiseen että kulttuurituotannon edellytyksistä huolehtimiseen. Näistä erityisesti kulttuuriviennin edistämiseen tarvitaan nopeaa lisäpanostusta.

I. Kulttuuriviennin edistäminen:

1. Perustetaan CREAMFIN - Suomen luovan talouden klusteri.
2. Perustetaan tasavallan presidentin kulttuurivientipalkinto.
3. Kehitetään ministeriöiden strategista yhteistyötä kulttuuriviennissä.
4. Käynnistetään luovan talouden ja kulttuuriviennin kehittämisohjelma 2005-2010.
5. Edistetään kulttuuriyrittäjyyttä ja kulttuurituotannon pääomistusta.
6. Käynnistetään kulttuuriviennin henkilö- ja asiantuntijavaihto-ohjelma 2006-2010.
7. Luodaan kulttuuriviennin tiedotusverkosto.

II. Kulttuurituotannon edellytykset:

1. Koulutus ja tutkimus: osaamisen monialaisuus, tietopohjan vahvistaminen.
2. Tuotekehitys: kokonaisnäkemys, innovaatioketju, konseptointi, cross-branding.
3. Luovuuden perusedellytykset: taiteilijoiden työskentelyedellytykset, infrastruktuuri, kotimarkkinat.
4. Henkisen omaisuuden suoja: tekijänoikeudet, mallisuoja, patentit, tavaramerkit.

Selvityksessä ja luovan talouden ja kulttuuriviennin kehittämisohjelmassa 2005-2010 esitetyillä toimenpiteillä ja panostuksilla saadaan vuoteen 2010 mennessä aikaan konkreettisia kulttuurisia, eettisiä, sosiaalisia, työllistäviä ja taloudellisia tuloksia. Luovan talouden vetovoima-alueena Suomi houkuttelee puoleensa huippuluokan osajia, joiden panos heijastuu luovan pääoman kumuloitumisena: positiivisena luovuuskienä tai luovuuskierteenä.

Sammandrag

Betydelseintensiv produktion och kreativ ekonomi håller på att bli två internationellt sett betydande konkurrensfaktorer. Arbetet med att utveckla den kreativa ekonomin har i många länder valts till nyckelstrategi för internationell konkurrenskraft.

Styrkeområdena i den finländska kulturexporten är ett stort kreativt kapital, högklassig utbildning och forskning inom de kreativa branscherna, gediget teknologiskt kunnande, kulturens goda inhemska infrastruktur, fungerande inhemsk marknad och kreativ produktion av hög kvalitet. Vår kulturproduktion är internationellt ansedd, men vi lyckas inte möta den internationella efterfrågan på finländsk kultur.

Kulturexportens svagheter är läckorna i värdekedjan, nämligen information, marknadsföring, PR och exportfrämjande samt bristen på en strategi och samordning av kulturexporten i förvaltningen. Branschstrukturen är inte konkurrenskraftig. Det behövs mer entreprenörskap och affärskompetens samt kompetens in frågor som gäller immateriella rättigheter. Svagheter är också bristen på kapital och det betydliga stödet för kulturexport.

Den största utvecklingsatsningen behövs för att vid sidan av den finska informationstekniken och biotekniken lyfta fram kreativ ekonomi som en internationellt konkurrenskraftig bransch. Det sker genom att vi skapar ett brett sammansatt kluster för kreativ ekonomi - CREAMFIN och till stöd för detta gör upp ett utvecklingsprogram för kreativ ekonomi och kulturexport 2005-2010. I utredningen föreslås att den finländska kulturproduktionen och kulturexporten utvecklas som CREAMFINs kärnområde.

Åtgärder föreslås såväl för att främja kulturexporten som för att se till förutsättningarna för kulturproduktion. I synnerhet för exportfrämjandet behövs snabba tilläggsatsningar.

I. Åtgärder för att främja kulturexport

1. Ett kluster för kreativ ekonomi i Finland - CREAMFIN inrättas.
2. Presidentens pris för kulturexport instiftas.
3. Strategiskt samarbete i kulturexporten utvecklas mellan ministerierna .
4. Ett utvecklingsprogram för kreativ ekonomi och kulturexport 2005-2010 startas.
5. Entreprenörskap inom kulturen och kapitalisering i kulturproduktionen främjas.
6. Ett program för person- och expertutbyte inom kulturexporten 2006-2010 startas.
7. Ett informationsnätverk för kulturexport skapas.

II. Förutsättningar för kulturproduktion

1. Utbildning och forskning: mångsektoriellt kunnande, förstärkt informationsunderlag.
2. Produktutveckling: helhetssyn, innovationskedjor, konceptutformning, cross-branding.
3. Kreativitetens basförutsättningar: konstnärernas arbetsvillkor, infrastruktur, inhemsk marknad.
4. Skydd för intellektuellt kapital: upphovsrätt, modellskydd, patent, varumärken.

Genom de åtgärder och satsningar som läggs fram i denna utredning och i utvecklingsprogrammet för kreativ ekonomi och kulturexport 2005-2010 får man fram till år 2010 till stånd konkreta kulturella, etiska, sociala, sysselsättande och ekonomiska resultat. Som ett attraktivt område av kreativ ekonomi lockar Finland till sig experter i toppklass, vars insats återspeglar sig i en kumulering av det kreativa kapitalet, som en positiv kreativitetsring eller kreativitetsspiral.

Abstract

Meaning-intensive production and creative economy are emerging as crucial assets in international competition. Many countries revised their cultural exportation strategies in the 1990s, adopting the creative economy sector as a key strategy in international competitiveness.

The strengths of Finnish cultural exports are our large creative capital, high-standard education in the creative fields, strong technological know-how, good domestic infrastructure in culture, well-functioning domestic market and high-quality creative production. Our cultural production is highly valued internationally, and we cannot meet the international demand for Finnish culture.

The weak points in our cultural exports are leakage points in the value chain, information, marketing, promotion, and lack of a strategy and coordination in cultural exportation. The structure of the cultural industry is not competitive. What is needed is more entrepreneurship and business know-how and the management of immaterial rights. Another weakness is the lack of capital and inadequate support for cultural exports.

The largest input is needed to raise the Finnish creative economy into an internationally competitive branch, alongside ICT and biotechnology, by creating an extensive CREAMIN cluster of creative economy and by devising a development programme for the creative economy and cultural exports for 2005–2010 in support of it. It is proposed that Finnish cultural production and exports be developed as a core area of the CREAMIN cluster.

The proposed measures concern both the promotion of cultural exports and the creation of favourable conditions for cultural exports. Especially the measures for promoting cultural exportation require urgent input.

I. With a view to promoting cultural exports:

1. To establish CREAMIN - creative economy cluster in Finland.
2. To set up President's Award for Cultural Export.
3. To develop strategic cooperation in cultural exportation.
4. To launch a programme for developing the creative economy and cultural exports 2005-2010.
5. To promote cultural entrepreneurship and capital creation in the cultural economy.
6. To launch a programme for professional and expert exchanges in cultural exports 2006-2010.
7. To create a network for disseminating information about cultural exports.

II. Prerequisites for cultural production:

1. Education and research: multiprofessional knowledge and know-how, a strong knowledge base
2. Product development: a holistic view, an innovation chain, concept development, cross-branding
3. Preconditions for creativity: artists' working conditions, an infrastructure, the domestic market
4. Protection of intellectual property: copyright, protection of designs, patents, brands

The measures and input proposed in this report and in the cultural exportation development programme 2005-2010 make for concrete cultural, ethical, social, employment and economic results. As an attractive area of creative economy, Finland will draw top doers, whose input will generate creative capital - a positive circle or vortex of creativity.

Sisältö

Tiivistelmä	3
Sammandrag	4
Abstract	5
Esipuhe	10
Kulttuurivienti -hanke	11
Toimeksianto	11
Tavoite	11
Resurssit	11
Menetelmät	12
Aineistot	13
Kiitokset	14
Johtopäätökset	15
Kulttuuriviennin arvoketju ja SWOT-analyysi	15
Toimenpide-ehdotukset	17
Kulttuuriviennin edistäminen	19
<i>CREAFIN - Suomen luovan talouden klusteri.</i>	19
<i>Ministeriöiden strateginen yhteistyö kulttuuriviennissä.</i>	20
<i>Tasavallan presidentin kulttuurivientipalkinto</i>	21
<i>Luovan talouden ja kulttuuriviennin kehittämisohjelma 2005–2010</i>	21
<i>Kulttuuriviennin klusteri</i>	21
<i>Kulttuuriliiketoiminta: pk-yrittäjyys, pääomitus ja verotus</i>	22
<i>Kulttuuriviennin henkilö- ja asiantuntijavaihto-ohjelma 2006–2010</i>	23
<i>Kulttuuriviennin CREAFIN -tiedotusverkosto</i>	23
Kulttuurituotannon edellytykset	24
<i>Koulutus ja tutkimus</i>	24
<i>Tuotekehitys</i>	24
<i>Luovuuden perusedellytykset</i>	24
<i>Henkisen omaisuuden suoja</i>	24
<i>Panokset</i>	24
<i>Valtion panostus kulttuuriviennin toimenpide-ehdotuksiin 2005–2010</i>	25
CREAFIN -visio 2010 CREAFIN-visio vuonna 2010	26
Kulttuuriviennin merkitys ja rakenteet	27
Kulttuurituotannon käsitteistö	27
Kulttuuri ja talous - tuli ja vesi?	29
Kulttuuriviennin alat	30
Kulttuuriviennin toimijat	30
Luovan talouden odotushorisontti	31
Suomen kehitys	32

<i>Tietoyhteiskuntavertailut</i>	33
<i>Kilpailukykyvertailut</i>	33
<i>Innovaatiovertailut</i>	33
Kulttuurituotannon kansainvälisiä tunnuslukuja	35
Kulttuurituotannon taloudellinen merkitys Suomessa	36
Henkinen omaisuus ja kulttuurivienti	38
<i>Kansainväliset sopimukset</i>	39
<i>Euroopan unioni</i>	39
<i>Suomen tekijänoikeuslainsäädäntö</i>	39
<i>Tekijänoikeusteollisuuden merkitys kulttuuriviennissä</i>	40
<i>Teollisoikeudet kulttuuriviennin tukena</i>	41
<i>Henkinen omaisuus tuotannon ja viennin edellytyksenä</i>	41
Kulttuuriliiketoiminta	42
<i>Ansaintalogiikka</i>	42
<i>Luovat ympäristöt</i>	43
<i>Liike-elämän kulttuurikumppanuus</i>	44
Kulttuuriviennin tukirakenteet	45
Opetusministeriö	46
<i>Opetusministeriö Euroopan yhteisöaloiteohjelmien toteuttajana</i>	46
<i>Kansainväliset yhteistyöorganisaatiot</i>	46
<i>Kahdenvälinen yhteistyö</i>	47
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston kansainvälinen toiminta	47
<i>Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston toimialan virastot ja laitokset</i>	47
<i>Taidetoimikuntien kansainvälinen toiminta</i>	48
Henkilö- ja asiantuntijavaihto	49
Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit kulttuuriviejinä	51
<i>Kulttuuri-instituutit</i>	52
<i>Tiedeinstituutit</i>	55
Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäitiö CUPORE	56
Kauppa- ja teollisuusministeriö	56
<i>Yhteishankkeet</i>	57
<i>Yrityskohtaiset kansainvälistymishankkeet</i>	58
<i>TE-keskusten tarjoamat pk-yritysten osaamisen kehittämispalvelut</i>	59
<i>TEKES</i>	60
<i>Finpro</i>	60
<i>Finnvera</i>	61
<i>Luovan talouden yksityinen päämarahoitus</i>	61
Ulkoasiainministeriö	61
<i>Viestintä- ja kulttuuriosasto</i>	61
<i>Lähialueyhteistyö</i>	64
<i>Kehitysyhteistyö</i>	64
Kulttuurivienti EU:ssa	66
Kulttuuri 2000	67
Audiovisuaalialan ohjelmat	68
eContent	70
Rakennerahastot	71

Suomen kulttuuriviennin nykytila

72

Musiikki; musiikkitoimiala ja musiikkiteollisuus	73
<i>Pop ja rock</i>	75
<i>Klassinen musiikki</i>	76
<i>Jazz</i>	76
<i>Kansanmusiikki</i>	77
<i>Ooppera</i>	78
<i>Kirjallisuus</i>	79
<i>Sarjakuva</i>	81
<i>Kuvataiteet</i>	81
<i>Valokuva</i>	83
<i>Mediataide, digitaaliset sisällöt ja pelit</i>	84
<i>Digitaalinen sisältötuotanto ja mediataide</i>	84
<i>Pelit</i>	86
<i>Audiovisuaalinen taide</i>	88
<i>Elokuva87</i>	
<i>Pitkä näytelmäelokuva</i>	89
<i>Dokumentti- ja lyhytelokuva</i>	89
<i>Animaatioelokuva</i>	90
<i>Suomen Elokuva-arkisto</i>	91
Tanssi	91
Teatteri	93
Nykysirkus	94
Arkkitehtuuri	95
Muotoilu	97
<i>Muotoilu ja teollinen muotoilu</i>	97
<i>Käsi- ja taideteollisuus, käsityö sekä vaate- ja korusuunnittelu</i>	100
Radio ja televisio	102
<i>YLE</i>	102
<i>Radion kulttuurivienti</i>	104
<i>Independent-tuotanto</i>	105
Kulttuurifestivaalit	105
Kulttuurimatkailu	105
Ruokakulttuuri	107
Nuori kulttuuri	108
Liikunta- ja urheilukulttuuri	108
ITE-taide	110
Kirjastot	110
Museot	111

Kulttuuriviennin kansainvälinen toimintaympäristö

112

Kulttuuriviennin strategioita eri maissa	114
<i>Ruotsi</i>	114
<i>Norja</i>	116
<i>Tanska</i>	117
<i>Iso-Britannia</i>	118
<i>Irlanti</i>	120

<i>Ranska</i>	120
<i>Saksa</i>	121
<i>Yhdysvallat</i>	122
<i>Kanada</i>	123
<i>Australia</i>	123
<i>Japani</i>	124
Kirjallisuus ja dokumentit	126
Liite 1: Kulttuurin työvoima vuonna 2000	142
Liite 2: Kulttuurin ja joukkoviestinnän toimialojen yritysten palveluvienti	
Tilastokeskuksen palvelujen ulkomaankauppa kyselyn mukaan	143
Viitteet	146

Käytetyt lyhenteet:

OPM - opetusministeriö

KTM - kauppa- ja teollisuusministeriö

UM - ulkoasiainministeriö

VM - valtiovarainministeriö

TKT - taiteen keskustoimikunta

Esipuhe

Kulttuurituotanto- ja vienti, elämysteollisuus, luova talous, luova yhteiskunta... Eri tavoin fokusoituja, eri laajuisia käsitteitä jotka juuri tänä keväänä ovat nousseet keskusteluun uudella tavalla.

Keskustelua sävyttää oivallus että kyse onkin todella tärkeästä asiasta, jolla on lisäksi kiire: jossakin siellä ovat todennäköisesti Suomen seuraavan menestystarinan ja Suomen tulevan kilpailukyvyn ja selviytymisen avaimet.

Sanoma on hyvin samanlainen kolmessa puheenvuorossa huhti-toukokuussa 2004: Pekka Himasen eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle laatimassa katsauksessa Suomen tietoyhteiskunnan syviin haasteisiin, Sitran raportissa "Luovaan talouteen - kulttuuriosaaminen tulevaisuuden voimavarana" ja nyt julkaistavassa selvityksessä Suomen kulttuuriviennin tilasta ja mahdollisuuksista.

Hannele Koivunen keräsi selvitystä varten erittäin laajan ja kattavan materiaalin Suomen kulttuurivien- nin nykytilasta. Siitä vain pieni osa mahtui nyt julkistettavaan raporttiin, jonka pääasiana luonnollisesti ovat toimenpide-ehdotukset. Selvitykselle asetettu tukiryhmä pyrki - nimensä mukaisesti - tukemaan ja auttamaan häntä sekä materiaalin hankinnassa että johtopäätösten ja toimenpide-ehdotusten muotoilussa. Ryhmän kokouksissa käytiin intensiivistä keskustelua joka heijasti mukana olleiden erilaisia lähtökoh- tia ja näkemyksiä kulttuuriviennin käsitteen, mahdollisuuksien ja tukimuotojen suhteen. Joillekin se on arvo sinänsä, joillekin se on yksi julkisuusdiplomatian instrumentti muiden joukossa maan arvostuksen kohottamiseksi ja brandin luomiseksi, joillekin se on taloudellista toimintaa jonka pitäisi muun vien- nin tavoin tuoda maahan rahaa.

Minulle jäi se kuva, että pääsimme jos ei nyt täydelliseen yksimielisyyteen niin ainakin lähelle kon- sensusta siinä, että nämä kolme näkökulmaa eivät sulje toisiaan pois eivätkä ole toisilleen vastakohtai- sia, vaan itse asiassa toistensa edellytyksiä.

Toivon että keskusteluista, kritiikistä ja ehdotuksista oli hyötyä selvityksen tekijälle. Toivon myös että senkaltainen vuoropuhelu, joka prosessin aikana pääsi vauhtiin mukana olleiden tahojen kesken, tulee jatkumaan ja edesauttamaan selvityksen tulosten toteuttamista.

Kulttuurivienti -hanke

Toimeksianto

Kulttuuriministeri Tanja Karpela, ulkomaankauppa- ja kehitysministeri Paula Lehtomäki sekä kauppa- ja teollisuusministeri Mauri Pekkarinen käynnistivät opetusministeriön, ulkoasiainministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön yhteisen Kulttuurivienti -hankkeen eduskunnassa pidetyssä tiedotustilaisuudessa 5.9.2003.

Ministeri Tanja Karpela määräsi Kulttuurivienti -hankkeen selvitysmieheksi ajalle 1.9.2003-31.5.2004 kulttuuriasianneuvos, dosentti Hannele Koivusen opetusministeriöstä. Ministeri Paula Lehtomäki asetti hankkeelle selvitystyötä tukevan työryhmän. Ministeri Mauri Pekkarinen osoitti hankkeelle asiantuntijatyövoimaa.

Kulttuurivienti -hankkeen loppuraportti Onko kulttuurilla vientiä? toimenpide-ehdotuksineen luovutettiin toimeksiantajille Mediakeskus Lumeessa 28.5.2004.

Tavoite

Kulttuurivientihankkeen tavoitteeksi asetettiin kartoittaa Suomen kulttuuriviennin nykytilanne, esteet, uhkat, menestystekijät ja mahdollisuudet sekä tunnistaa edistämistoimenpiteitä vaativat alueet. Selvityksessä etsittiin ratkaisuja ja toimenpiteitä Suomen kulttuuriviennin edellytysten, verkottuvien rakenteiden ja yhteistyömuotojen, sekä kohdennetun tuen, erityispanostuksen ja kannustuksen kehittämiseksi vastaamaan globaalistuvan maailman kulttuurikysyntään.

Resurssit

Selvitystyö kesti lokakuusta 2003 toukokuuhun 2004. Selvitystyön avuksi saatiin ajalle 1.2. - 30.4.2004 korkeakouluharjoittelijat Hanna-Maria Lifländer ja Minna Salonen. Koko selvitystyöhön käytettiin yhteensä 10 henkilötyökuukautta.

Ulkomaankauppa- ja kehitysministeri Paula Lehtomäki asetti 22.10.2003 hankkeen tueksi työryhmän, jonka puheenjohtajana toimi ulkoasiainminis-

teriön viestintä- ja kulttuuriosaston osastopäällikkö Yrjö Länsipuro ja sihteerinä toimistosihtööri Eija Pouttu. Työryhmän jäseniksi nimettiin:

- Ahokas, Paulina, johtaja, Musex
- Autio, Iiris, tuottaja, Tero Saarinen Company
- Nordström Niko, BMG ja ÄKT
- Kehälina Raila, neuvotteleva virkamies, KTM
- Liulia Marita, taiteilija
- Mitrunen Kari, ulkoasiainneuvos, UM
- Mustonen, Panu, toimitusjohtaja, HorizontalC
- Mykkänen, Jouni, toimitusjohtaja, Suomen Elokuvasäätiö
- Routti, Jorma, professori, Creative Industries Management Ltd, CIM
- Saha Hannu, puheenjohtaja, taiteen keskustoimikunta
- Seppälä, Marketta, toiminnanjohtaja, Frame
- Vuorenjuuri, Antti, toimitusjohtaja, Avarte
- Tarkka Minna, M-cult, toiminnanjohtaja

Selvitysmies tapasi henkilökohtaisissa keskusteluissa ja kokouksissa noin 250 kulttuuriviennin toimijaa ja asiantuntijaa. Lisäksi kulttuurivientiä käsiteltiin osallistuvien ministeriöiden virkamiesten monissa kokouksissa.

Selvitystyön merkittävänä resurssina toimi 250 toimijan kulttuurivientiverkosto. Taiteen ja kulttuurin alojen kulttuuriviennin toimijat kokosivat oman alansa aineistoa selvitystä varten. Erityisen tärkeä oli taiteen tiedotuskeskusten aktiivinen rooli tiedon koamisessa. Tiedotuskeskukset järjestivät selvitystyön tueksi Kulttuurivientiverkostot -seminaarin 25.2.2004. Seminaariin osallistui noin kaksisataa kulttuuriviennin toimijaa. Seminaarin keskustelut koottiin ja analysoitiin. Yhtenä tärkeänä tuloksena käydystä prosessista voidaan pitää sitä, että kulttuuriviennin toimijoiden kenttä on aktivoitunut työskentelemään yhdessä Suomen luovan talouden toimialan ja kulttuuriviennin edistämiseksi.

Muita aiheeseen liittyviä hyödyllisiä seminaareja ja kokouksia työn aikana olivat seuraavat:

- Design for Business and History 2-3.4.2004 Mediakeskus Lume.
- UM Press, Viestintä- ja kulttuuriosaston neuvottelupäivät 29.3.-2.4.2004, Viestintä- ja

kulttuuriosasto.

- Image Match: Dialogi; Helsinki Sponsorship Conference 10-11.3.2004, Helsinki, Finlandia-talo.
- Hanna Hemilän selvityksen Karikat ja menestystarinat kansainvälisissä elokuva-alan yhteistuotantohankkeissa -julkistamistilaisuus 9.3.2004, Helsinki, Suomen Elokuvasäätiö.
- Tekesin vapaa-ajan ja elämysteollisuuden teknologiaohjelman valmistelun käynnistysseminaari 9.3.2004, Helsinki.
- Etelä-Pohjanmaan Kulttuurivientiseminaari 9.12.2003, Seinäjoki.
- Musiikkiteollisuuden kilpailukyky - Innovaatiot ja niiden rahoittaminen 20.11.2003, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos ETLA, Paasitorni.
- Teatterin vientiseminaari 30.10.2003, Teatterimonttu.
- Verkostot ja uusmediat - muuttuva kulttuuripolitiikka 26-27.9.2003, Helsinki.
- Suomen kulttuuri-instituuttien johtajien kokous 22.9.2003, Hanasaari.
- Teoston vientiseminaari ja Suomalaisen musiikkiviennin markkina-arvo ja rakenne - selvityksen julkistaminen 4.9.2003, Suomen Elokuvasäätiön auditorio.

Suomen Eurooppa-liikkeen lehti Eurometri laati selvitykseen liittyen kulttuurivientiä Euroopan unionissa käsittelevän artikkelisarjan, joka ilmestyi Eurometri-lehden numeroissa: 3/2003, 1/2004 ja 2/2004.

Menetelmät

Kulttuurivienti -hankkeen lähtökohtana oli kentän kulttuurivientitoimijoiden kokemuksen kokoaminen ja hyödyntäminen. Tärkeimmäksi käytettäväksi menetelmäksi määriteltiin toimijoiden kuunteleminen. Hanke toteutettiin osallistavana, avoimena ja läpinäkyvänä prosessina. Hankkeelle avattiin 1.10.2003 omat verkkosivut osoitteessa www.minedu.fi/opm/hankkeet/kulttuurivienti/index.html Hanketta varten perustettiin kulttuurivientitoimijoiden verkosto, johon ilmoitettiin mukaan noin

250 toimijaa. Kulttuuriviennin toimijoilta pyydettiin tietoja heidän edustamansa alan kulttuuriviennin profiileista, volyymeistä, ongelmista, uhkista, menestystekijöistä ja hyvistä käytännöistä sekä toimenpide-ehdotuksista.

Kulttuurivienti-sivuilla luotiin cAme-ohjelmistolla sähköinen alusta, jossa oli mahdollista kommentoida kulttuurivienti -hanketta ja seurata muiden kommentteja. Näin pyrittiin luomaan mahdollisimman suuri kosketuspinta alan toimijoihin ja koostamaan palautetta. Osa toimijoista käytti mahdollisuutta kommentoida cAme-alustan kautta, mutta valtaosa käytti sähköpostia. Palautteen mukaan cAme-alustan käyttö koettiin vaivalliseksi. cAme-kommentteja kuitenkin seurattiin aktiivisesti ja sivuilla rekisteröitiin 3500 käyntiä.

Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa syksyn aikana oli tarkoitus kartoittaa toimijoilta saadun tiedon pohjalta suomalaisen kulttuuriviennin nykytilanne, työllisyysvaikutukset, kehityssuunnat ja potentiaalit kasvualueet. Tietojen kokoaminen oli kuitenkin niin työlästä, ettei aikataulu näiltä osin pitänyt. Syksy kului kulttuurivientiverkoston aktiivisuuden virittämiseen ja perustietojen kartoittamiseen. Marraskuun loppuun asetettu määräaika venyi käytännössä huhti-toukokuun vaihteeseen. Tietoa saatiin koottuksi lähes kaikilta aloilta ja toimijoilta.

Selvitysmies tapasi noin 250 kulttuuriviennin keskeistä toimijaa henkilökohtaisesti kahdenkeskisissä neuvotteluissa ja kokouksissa. Keskustelujen tulokset koottiin mukaan tietopohjaan. Näin haluttiin tavoittaa kulttuuriviennin toimijoiden hiljainen tieto ja kokemuspohja. Tämä tieto oli erittäin tärkeä toimenpide-ehdotusten painotusten löytämisessä.

Kansainvälisen vertailuaineiston kokoamiseksi ulkoasiainministeriön viestintä- ja kulttuuriyksikkö teki 17 edustustolle kyselyn, jossa pyydettiin seuraavia tietoja:

1. Kulttuuriviennin profiili ja mitattavissa oleva volyymi
2. Kulttuuriviennin organisaatio- ja rahoitusjärjestelyt
3. Kulttuuriviennin yhtymäkohdat EU-ohjelmiin (jäsenmaiden osalta)
4. Kulttuuriviennin erityispiirteet

Lisäksi vastaajia pyydettiin arvioimaan Suomen tähänastista kulttuurivientiä asemamaihinsa sekä sen kehittämisen mahdollisuuksia.

Alueellisten tietojen saamiseksi opetusministeriön taide- ja kulttuuriperintöyksikkö lähetti alueellisille taidetoimikunnille kirjeen, jossa pyydettiin tietoja alueiden kulttuurivientitoimijoista ja -projekteista. Kysely tuotti kaksi vastausta.

Tietoja koottiin taiteen ja kulttuurin eri alojen kulttuuriviennin kypsyyssasteesta, laadusta, määristä, taloudellisista volyymeistä, kehitystrendeistä, tuloksista ja hyvistä käytännöistä. Toimijoiden kokemusten pohjalta kartoitettiin kulttuuriviennin ongelmia menestystekijöitä, vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia, uhkia ja toimenpide-ehdotuksia.

Hankkeen toisessa vaiheessa kevätkaudella seuloitiin koottua tietoa ja analysoitiin suomalaisen tiedon, saadun palautteen ja kansainvälisten vertailujen avulla Suomen kulttuuriviennin esteitä, uhkia, menestystekijöitä ja mahdollisuuksia. Tältä pohjalta haravoitiin ja strukturoitiin keskeisimmät edistämistoimenpiteitä vaativat alueet.

Aineiston jäsentämisen ja toimenpide-ehdotusten löytämisen peruslähtökohtana oli kulttuuriviennin koko arvoketjun toimivuus. Julkisen ja yksityisen sektorin sekä kansalaisyhteiskunnan vastuusuhteita analysoitiin kulttuuriviennin arvoketjun eri vaiheissa ja etsittiin uusia yhteistyö- ja toimintamalleja näiden kesken.

Hankkeessa selvitettiin myös yritysmuotojen, kulttuurin ja kulttuuriviennin verotuksen, kilpailusäädösten ja immateriaalioikeuksien vaikutusta kulttuurivientiin. Näiden osalta havaittiin tarvittavan jatkoselvityksiä.

Aineistot

Kulttuuriviennin tietopohjan ja aineiston kokoamisen vaikeutena on se, ettei luovan talouden ja kulttuurituotannon alueita ole mielletty omiksi toimialoikseen. Alue ei jäsenny tilastoluokitusten kautta ja luotettavien volyymitietojen saaminen on vaikeaa. Tilastoluokitukset muuttuvat hitaasti eivätkä tavoittele luovan talouden kaltaisia vasta syntyneitä olevia

toimialoja. Ongelma koskee sekä kotimaisia että kansainvälisiä tilastoja. Tilastokeskus julkaisee Kulttuuritilastot-teoksen joka toinen vuosi ja kehittää kulttuuritilastoja. Suomi on myös mukana Euroopan unionin kulttuuritilastojen kehittämisprosessissa luokitusten yhtenäistämiseksi.

Selvityksen aineisto koostuu seuraavista osista:

- Kirjallinen aineisto: monografiat ja artikkelit.
- Kulttuurivientitoimijoiden kanssa käydyt henkilökohtaiset keskustelut.
- Kulttuurivientitoimijoiden toimittamat kunkin taiteen ja kulttuurin alan kulttuuriviennin aineistot.
- Kulttuurivientitoimijoiden, hallinnon ja rahoittajien verkkosivustot.
- Edustustojen vastaukset ulkoasiainministeriön kyselyyn.
- Kokousten ja seminaarien aineistot.
- Tilastokeskuksen kulttuuri- ja joukkoviestintätilastot sekä eri toimijoiden tilastot.

Selvitystyön keskeisimpänä tehtävänä on esittää käytännölliset toimenpide-ehdotukset toimeksiantajille. Tästä syystä loppuraportti ei voi olla kovin laaja. Loppuraportti keskittyy toimeksiantonsa mukaisesti kulttuuriviennin edistämiseen.

Kulttuuriviennin toimijat ovat toivoneet, että koottu suuri aineisto voitaisiin saada kaikkia hyödyttävään muotoon. Aineisto toimitetaan opetusministeriön verkkosivuille laajempuna versiona.

Kiitokset

Haluan selvitysmiehenä kiittää valtiovallan valppautta reagoida kansainväliseen luovan talouden voimakkaaseen kehitykseen ja oivaltaa Suomen mahdollisuudet kulttuuriviennin alueella.

Työn tueksi asetetun, aktiivisesti keskustelleen työryhmän ja sen puheenjohtajan, osastopäällikkö Yrjö Länsipuron panos oli merkittävä erityisesti mielekkäiden strategisten toimenpidelinjausten esiin seuloamisessa sekä kulttuuriviennin erilaisten näkökulmien valottamisessa.

Kulttuuriviennin alue on hyvin laaja ja siihen kuuluu monia taiteen ja kulttuurin aloja. Työn toteuttaminen on tapahtunut mittavan verkoston

avulla. Haluan kiittää kaikkia kulttuuriviennin toimijoita aktiivisuudesta, tietojen kokoamisesta, työn kommentoinnista ja lukuisista hyvistä toimenpide-ehdotuksista. Hedelmällisen yhteistyön ansiosta selvityksen tulokset perustuvat kentän kokemukseen. Samoin haluan kiittää mukana olleiden ministeriöiden virkamiehiä auttamisesta tietojen keruussa. Professori Anita Kangas, tutkimusjohtaja Ritva Mitchell ja johtaja Pekka Timonen toivat myös esiin hedelmällisiä näkökulmia. Erityisen hyödyllisiä olivat keskustelut Tilastokeskuksen kulttuurin tilastoinnin asiantuntijoiden Seppo Paanasen, Rauli Kohvakan, Jukka Ekhoimin ja Aku Alasen kanssa.

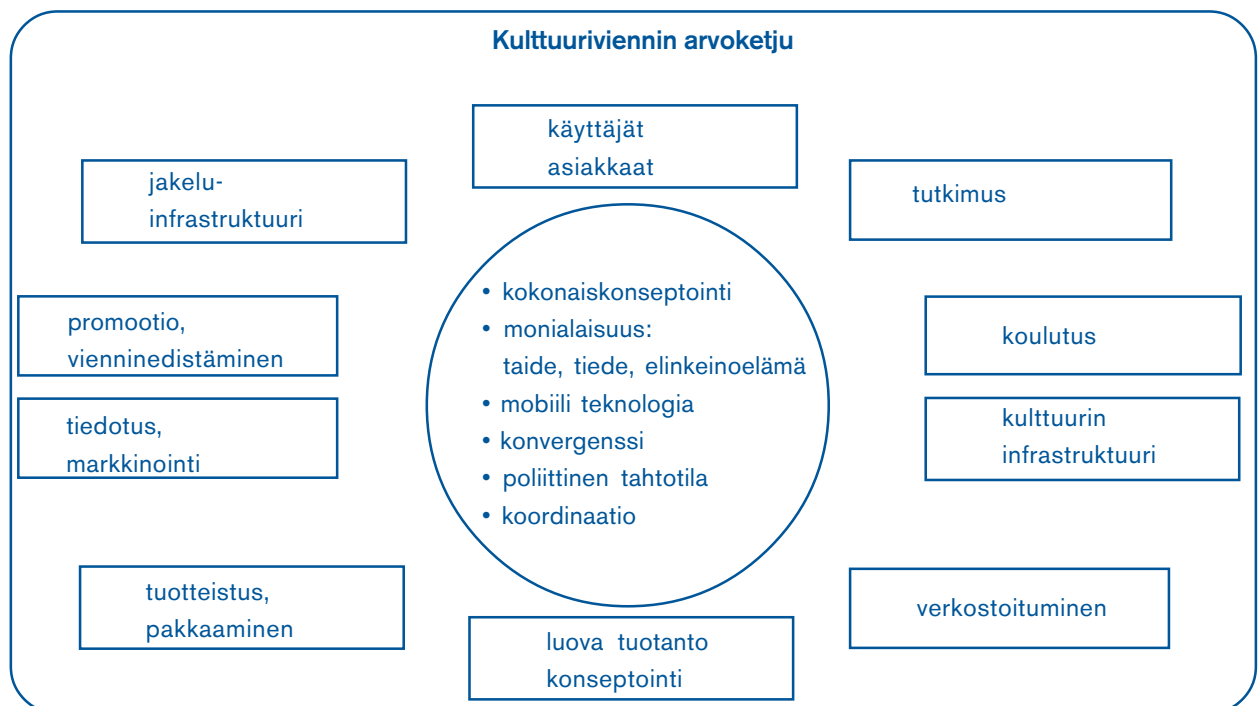
Työn kuluessa kertyneen tietomassan seuloonnassa ratkaisevan tärkeitä olivat korkeakouluharjoittelijat Hanna-Maria Lifländer ja Minna Salonen, joita ilman laajan aineiston läpikäyminen ei olisi ollut mahdollista ja joiden uutteruutta haluan erityisesti kiittää. Samoin haluan kiittää osastosihteeri Soili Armista opetusministeriöstä ja toimistosihteeri Eija Pouttua ulkoasiainministeriöstä heidän asiantuntevasta avustaan.

Johtopäätökset

Kulttuuriviennin arvoketju ja SWOT-analyysi

Kulttuuriviennin toimijoilta pyydettiin näkemyksiä kulttuuriviennin ongelmista ja menetystekijöistä, vahvuuksista, heikkouksista, mahdollisuuksista ja

uhkista. Saadusta runsaasta aineistosta ryhmiteltiin ja analysoitiin arvoketjun viitekehystä vasten esiin strategisesti keskeisimmät ja myös useimmin esitetyt.



Suomen kulttuuriviennin vahvuudet ovat arvoketjun alkupäässä. Meillä on suuri luovuuspääoma, korkeatasoinen luovien alojen koulutus ja tutkimus, vahva teknologiaosaaminen, kulttuurin hyvä kotimainen infrastruktuuri, toimivat kotimarkkinat viennin tukena, vaativa kotiyleisö ja korkealaatuinen luova tuotanto. Vahvuuksiamme ovat myös puhdas luontomme ja luonnonmateriaalien käyttö, perinteinen suomalainen yksinkertaisuus ja funktionaalisuus sekä eettisesti ja ekologisesti kestävä tuotanto.

Arvoketjun loppupäässä näkyvät mahdollisuutemme: kulttuurituotantoamme arvostetaan kansainvälisesti ja tällä hetkellä emme edes pysty vastaamaan suomalaisen kulttuurin monien alojen laajaan kansainväliseen kysyntään. Luovan talouden toimialan CREAMIN -klusterin luominen sekä kulttuurituotannon ja kulttuuriviennin kehittäminen yhtenäsen ydinalueista avaavat globalisaation ja EU:n laajenemisen myötä uusia markkinoita. Mahdollisuuksiamme ovat perinteisten erikoistumisalojen ylittämisen monitieteisyyden, monitaiteisuuden ja monimenetelmällisyyden suuntaan. Tuote- ja materiaalikeskeisyydestä siirrytään konseptoinnin oppimiseen, cross-branding on taloudellisesti merkittävä tekijä. TEKES, SITRA, Finpro, Finvera, Suomen Teollisuussijoitus ja toimialan pääomarahoitus luovat mahdollisuuksia uusien alojen viennin mahdollisuuksien tunnistamiseen ja kehittämiseen. Kulttuuriset merkitykset voidaan integroida koko talouteen. Kulttuurivienti tukee muuta vientiä. Mahdollisuuksien hyödyntämisessä ovat avainasemassa henkilökohtaisten kontaktien ja verkostoitumisen lisääminen sekä huipputason taiteilijoiden ja tutkijoiden houkuttelu Suomeen. Myös täällä opiskelevat ja valmistuvat taiteilijat ja tutkijat pitäisi saada jättämään Suomeen.

Selkeinä heikkouksina tulevat esiin arvoketjun vuotokohdat tiedotuksen, markkinoinnin, promotion ja vienninedistämisen kohdalla sekä kulttuuriviennin strategian ja koordinaation puute hallinnossa. Toimialarakenne ei ole kilpailukykyinen. Tarvitaan lisää yrittäjyyttä ja liiketoimintaosaamista, viestintä- ja markkinointiosaamista sekä immateriaalioikeuksien hallintaa, jotta saadaan koko kulttuuriviennin ketju kuntoon ja tuotteista kunnollinen kansainvälisesti kilpailukykyinen hinta. Heikkouksi-

na ovat myös pääomien puute ja valtion taholta kulttuuriviennin vähäinen tukeminen.

Uhkina koko EU:n tasolla ovat angloamerikkalainen dominanssi globalisoituvassa mediassa ja viihdeteollisuudessa, piratismi sekä Kiina-ilmiö. Suomen pieni kieli- ja kulttuurialue on samalla sekä uhka että mahdollisuus. Suurimpana uhkana lienee kuitenkin osaamisen yksipuolisuus ja pitäytyminen liian kapea-alaiseen teknologiakonseptiin tilanteessa, jossa luovan talouden laaja konsepti on jo noussut kansainväliseksi kilpailutekijäksi. Nopeiden voittojen tavoittelu on korkean laadun ja pitkien kehitysyksien este. Suomeen ei ole vielä syntynyt kansainvälisen tason kulttuurialan yrityksiä ja uhkana on myös artistien valuminen ulkomaille kansainvälisiin agentuureihin. Tällöin suuret koulutuspanostukset eivät tuota kulttuurista tai taloudellista tulosta Suomeen. Haasteena on lisätä yhteiskuntamme moniarvoisuutta ja suvaitsevaisuutta.

Kulttuuriviennin SWOT-analyysi

Vahvuudet

EU-jäsenyys, kansainväliset yhteistyösopimukset
Luovuuspääoma: osaaminen, koulutus, tutkimus
Vahva teknologiaosaaminen
Hyvä kotimainen infrastruktuuri ja kotimarkkinat
Korkea laatu
Eettisesti ja ekologisesti kestävä tuotanto
Luonnonmateriaalit, yksinkertaisuus

Heikkoudet

Toimialarakenne ei kilpailukykyinen
Teknologiavetoisuus
Kulttuuriviennin strategia ja koordinaatio
Tiedotus, markkinointi, promootio, vienninedistäminen
Immateriaalioikeuksien hallinta
Yrittäjyys, liiketoimintaosaaminen

Mahdollisuudet

CREAFIN-klusteri
Eettinen ulottuvuus
Kulttuurivienti muun viennin tukena
Monitieteisyys, -taiteisuus ja -menetelmällisyys
Verkostoitumisen lisääminen
Konseptointi, cross-branding
Pääomarahoitus: uusien alojen vienti

Uhat

Globalisaatio, USA, Kiina-ilmiö
Pieni kulttuuri- ja kielialue
Nopeiden voittojen tavoittelu
Osaamisen yksipuolisuus ja kapea-alaisuus
Piratismi
Tähtikultti yksittäisten taitelijoiden menestymisenä
Aivovuoto, artistit ulkomaille

Toimenpide-ehdotukset

Kootuissa aineistoissa, kyselyissä ja kontakteissa nousi esiin satoja toimenpide-ehdotuksia kulttuuriviennin kehittämiseksi. Osa ehdotuksista liikkui koko kulttuurituotannon ja kulttuuriviennin makrotasolla. Suurin osa oli kuitenkin taiteenalakohtaisia toimenpide-ehdotuksia.

Työn aikana esitettiin erillisen kulttuurivientirahaston perustamista nopeaksi ja joustavaksi rahoitusmekanismiksi. On syytä pohtia, tukeeko erillinen rahasto kulttuurituotantoa omana eristyneenä saarekkeena. Selvitysmiehen käsityksen mukaan dynaamisempi vaihtoehto on tukea kulttuurivientiä olemassaolevien vientitukijärjestelmien luontevana osana, jolloin kulttuurituotanto integroituu luovan talouden kilpailutekijäksi.

Seuraavassa ovat koko kulttuurivientiä koskevat toimenpide-ehdotukset. Taiteen ja kulttuurin eri aloja koskevista ehdotuksista on tähän raporttiin poimittu asianomaisten alojen kohdalle kutakin alaa kohti muutama keskeinen ehdotus.

Alakohtaisten ehdotusten toteuttaminen voi tapahtua eri rahoitusmekanismien ja ohjelmien, esimerkiksi tässä ehdotettujen kulttuuriviennin henkilö- ja asiantuntijavaihto-ohjelman, kulttuuriviennin kehittämisohjelman tai laajemman luovan talouden klusterin kokonaisuudessa.

Toimenpide-ehdotusten lähtökohdat:

- Luovan talouden toimialan tunnistaminen ja tunnustaminen
- Luovan talouden toimijoiden tunnistaminen ja tunnustaminen
- Kansainvälisten kontaktipintojen lisääminen
- Suomen kulttuuriviennin kokonaisstrategia
- Laatu kilpailutekijänä
- Kansainvälinen kilpailukyky
- Teknologiaosaaminen
- Liiketoimintaosaaminen ja yrittäjyys
- Monialaisuuden vahvistaminen
- Arvoketjun toimivuus
- Toimintojen koordinointi

I. Kulttuuriviennin edistäminen:

1. Perustetaan CREAMIN - Suomen luovan talouden klusteri.
2. Perustetaan tasavallan presidentin kulttuurivientipalkinto.
3. Kehitetään ministeriöiden yhteistyötä kulttuuriviennissä.
4. Käynnistetään luovan talouden ja kulttuuriviennin kehittämisohjelma 2005-2010.
5. Edistetään kulttuuriyrittäjyyttä ja kulttuurituotannon pääomitusta.
6. Käynnistetään kulttuuriviennin henkilö- ja asiantuntijavaihto-ohjelma 2006-2010.
7. Luodaan kulttuuriviennin tiedotusverkosto

Toimenpide-ehdotusten tärkeimpänä näkökulmana on koko arvoketjun toimivuus. Suurin osa ehdotuksista merkitsee olemassaolevien rakenteiden ja resurssien strategista koordinoimista ja eri toimijoiden yhteisen operationaalisen näkemyksen luomista.

Suurin kehittämispanostus tarvitaan Suomen luovan talouden toimialan nostamiseksi tietotekniikan ja biotekniikan ohella kansainvälisesti kilpailukykyiseksi toimialaksi luomalla laaja CREAMIN - luovan talouden klusteri ja sitä tukeva luovan talouden ja kulttuuriviennin kehittämisohjelma vuosille 2005-2010. Suomen kulttuurituotantoa ja -vientiä ehdotetaan kehitettäväksi CREAMIN -klusterin ydinalueena. Kehittämispanostusta tarvitaan myös kansainvälistymisen ja verkostoitumisen lisäämiseen, kulttuuriviennin liiketoimintaosaamisen lisäämiseen, tietopohjan kehittämiseen sekä arvoketjun heikoille alueille: tiedotukseen, markkinointiin, promootioon ja vienninedistämiseen.

Toimenpiteitä esitetään sekä kulttuuriviennin edistämiseen että kulttuurituotannon edellytyksistä huolehtimiseen. Näistä erityisesti kulttuuriviennin edistämiseen tarvitaan nopeaa lisäpanostusta.

Kulttuurituotannon perusedellytykset ovat Suomessa kansainvälisesti vertailtuna suhteellisen hyvät. Suomen kulttuurituotannon vahvuuksia ovat korkeatasoinen luovien alojen, taiteen ja kulttuurin koulutus ja tutkimus, hyvä kotimainen infrastruktuuri ja asiantuntevat kotimarkkinat. Panostukset kulttuurivientiin ja kulttuurituotannon liiketoimintaosaamiseen eivät saa heikentää kulttuurituotannon perusedellytyksiä, jotka takaavat kulttuurituotannon korkean laadun myös pitkällä tähtäyksellä tulevaisuudessa. Kulttuurituotanto on pitkäsyklisiä: panostukset tuottavat tulosta usein vasta vuosikymmenien päästä. Esimerkiksi klassisen musiikin menestys perustuu 1960-luvun lopun poliittiseen tahtotilaan, jonka seurauksena Suomeen kehitettiin maailman paras musiikin koulutusjärjestelmä. Tulokset näkyvät nyt, neljänkymmen vuoden syklissä.

II. Kulttuurituotannon edellytykset:

1. Koulutus ja tutkimus: osaamisen monialaisuus, tietopohjan vahvistaminen
2. Tuotekehitys: kokonaisnäkemys, innovaatioketju, konseptointi, cross-branding
3. Luovuuden perusedellytykset: taiteilijoiden työskentelyedellytykset, infrastruktuuri, kotimarkkinat
4. Henkisen omaisuuden suoja: tekijänoikeudet, mallisuoja, patentit, tavaramerkki

Kulttuuriviennin edistäminen

CREAFIN - Suomen luovan talouden klusteri.

- Luodaan CREAFIN - Suomen luovan talouden klusteri, johon kuuluvat ytiminä merkitysintensiiviset toimialat: informaatioteknologia, kulttuurituotanto, palvelutuotanto, tiede ja tutkimus, koulutus, taide sekä muut merkitystuotantoa edustavat alat.
- Laajennetaan tiede- ja teknologianeuvoston toimialaa koskemaan koko luovaa taloutta ja kulttuurituotantoa (vm).
- Kehitetään CREAFIN -käsite: uusi Suomen luovan tuotannon brandi, korkean ja innovatiivisen laadun tae.

Kansainväliset indikaattorit osoittavat selvästi, että aineettomien tuotteiden ja konseptien vaihdanta, merkitysintensiivinen tuotanto ja luova talous ovat nousemassa merkittäviksi kilpailutekijöiksi. Luovan talouden toimialan kehittäminen on monissa maissa valittu kansainvälisen kilpailukyvyyn avainstrategiaksi. Suomen luovan talouden kilpailukyvyyn kehittäminen on kriittinen tekijä sekä Euroopan yhdentymiskehityksen että yleisen globalisaa-

tiokkehityksen taustaa vasten. Kansainvälinen kehitys voi muodostua uhkaksi, mutta luovan talouden osaaminen avaa myös mahdollisuuden päästä laajoille markkinoille.

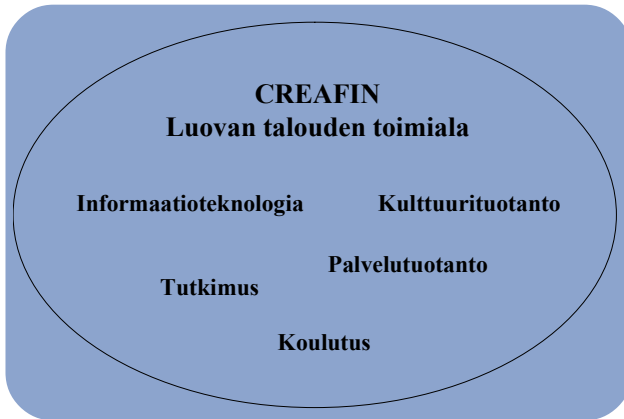
Luovassa taloudessa suurin osa lopputuotteen hinnasta on suunnittelua. Suunnittelu on "näkömätöntä" työtä, mutta se vaatii tekijänsä. Aineetonta tuotantoa ei tuoteta aineettomasti. Luova tuotanto on etenkin tuotekehitysvaiheessa hyvin työvoimavaltaista. Luovan talouden kansainvälinen verkottuminen vaatii paljon matkustusta.

Luovan talouden toimialan identiteetti on tunnistettu ja sen merkitys oivallettu. Luovan talouden toimialan kehitystä voidaan verrata tietotekniikan ja biotekniikan toimialojen synnyttämiseen ja kehittämiseen. Näiden kohdalla valtiovallalla on ollut merkittävä liikkeelle paneva ja edellytyksiä luova rooli. Tietotekniikan kehittämiseen on panostettu 1990-luvun alusta alkaen ja tämän oikea-aikaisen poliittisen linjauksen ja tahtotilan tuloksena Suomi on noussut alan kansainväliseen kärkeen. Biotekniikan kehittämiseen on jaksuttu uskoa myös vaikeina suhdannekausina ja tulokset alkavat vähitellen nousta esiin. Vastaavalla tavalla tarvitaan Suomen luovan talouden kehittämisen tahtotila ja kokonaisstrategia.

Luovan talouden toimialan kansainväliset määrittelyt ja rajaukset ovat selkiytymättömiä ja osin risiiritäisiä. Suomen kannattaa luoda oma luovan talouden toimialan määritelmä ja rajaus, jonka kriteerinä on merkitysintensiivinen tuotanto. Tällaisena luovan talouden toimiala kattaa informaatioteknologian, kulttuurituotannon ja palvelutuotannon, koulutuksen ja tutkimuksen, tieteen ja taiteen alueet sekä näiden alojen sovellukset ja merkitysintensiivisen liiketoiminnan.

Pienet kotimarkkinamme ovat kulttuuriviennin tärkeä perusta, mutta ne vaativat kaikilla taiteen ja kulttuurin aloilla väistämättä rinnalleen viennin näköalan. Teknologiaosaamisemme edustaa kansainvälistä huippua ja kulttuurituotannon teknologiasovellusten kehittäminen on mahdollisuus. Kulttuurituotantomme kansainvälinen kysyntä on huomattavasti suurempi kuin mihin tällä hetkellä pystytään vastaamaan. Kulttuurituotannon vahvistamiseen ja kulttuuriviennin edistämiseen luovan talouden ytimenä tarvitaan myös panostuksia.

Luovan talouden toimialan kehityksen ja vaikuttavuuden seuraamiseksi on vahvistettava luovan talouden toimialan tietopohjaa kehittämällä aineettoman pääoman ja kulttuurituotannon tilastoinnin tutkimusta.



Ministeriöiden strateginen yhteistyö kulttuuriviennissä.

- Luodaan hallinnon eri toimijoiden yhteinen strateginen näkemys perustamalla opetusministeriön, kauppa- ja teollisuusministeriön sekä ulkoasiainministeriön yhteinen pysyvä yhteistyöelin, joka koordinoi ja suuntaa kulttuuriviennin resurssit niin että on mahdollista sitoutua myös budjettikautta pidemmän aikavälin hankkeisiin. Yhteistyöelin laatii kulttuurivientien strategian ja perustaa kulttuurivientiklusterin, jossa selkiytetään toimijoiden työnjako (opm, ktm, um).
- Ministeriöiden yhteisen kulttuurivientistrategian osana laaditaan kulttuuriviennin tukemisen ja edistämisen yhteiset kriteerit, jotka ottavat huomioon koko kulttuuriviennin arvoketjun ja mahdollistavat sekä taiteilijoiden, kuraattorien, managerien, tuottajien että yritysten tukemisen.

Selvityksen keskeinen löydös on se, ettei kulttuuriviennin toimijoilla ole yhteistä tahtotilaa, tuen kriteerit, suuntaa ja strategiaa kulttuuriviennin kehittämiseksi kokonaisuutena. Selvitys osoitti, ettei ole tarvetta perustaa uusia raskaita kulttuuriviennin organisaatioita, vaan kulttuurivientiä tällä hetkellä ohjaavat ja tukevat ministeriöt ja muut olemassaolevat

rakenteet ja toimijat on saatava toimimaan kulttuuriviennin klusterina yhteisen näkemyksen suuntaan.

Kulttuuriviennin klusterin muodostavat:

1. Luova tuotanto:

Kulttuurin tekijät
Kulttuurialan järjestöt
Kulttuuri- ja taidelaitokset

2. Tiedotus:

Taiteen ja kulttuurin tiedotuskeskukset
Kulttuuri- ja tiedeinstituutit
YLE
Edustustot

3. Verkostoituminen:

Taiteen keskustoimikunta
Valtion taidetoimikunnat
Alueelliset taidetoimikunnat
CIMO (henkilö- ja asiantuntijavaihto)

4. Koulutus ja tutkimus.

Taidekorkeakoulut
Yliopistot
Ammattikorkeakoulut
Suomen Akatemia
Säätiöt

5. Tuotekehitys:

Tekes
Sitra

6. Kulttuuriyrittäjyys:

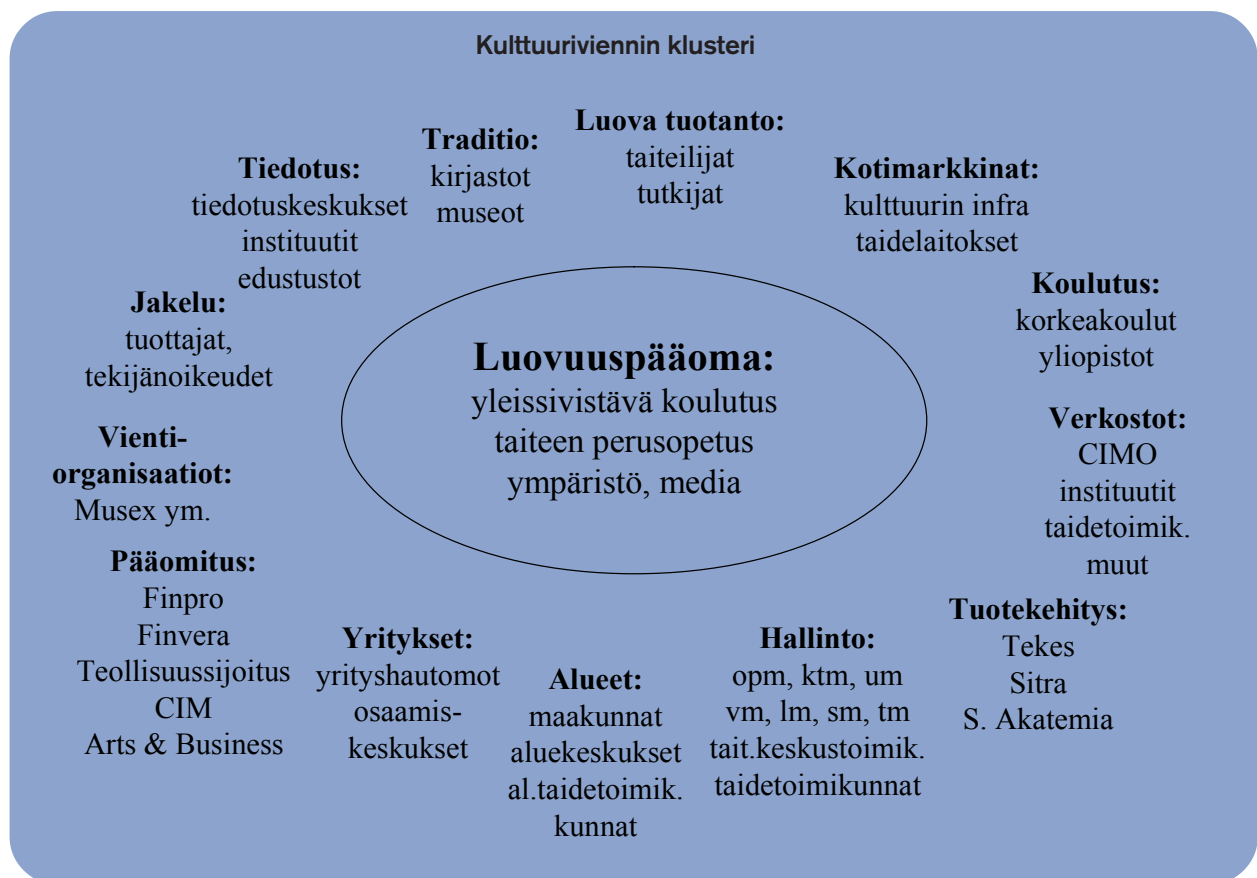
Kulttuuriyrittäjyyskeskukset
Yrityshautomot
Osaamiskeskukset

7. Pääomitus, vienninedistäminen.

Finpro ja luovan talouden vienninedistämisorganisaatiot
Finnvera
Suomen Teollisuussijoitus
Luovan talouden toimialan pääomarahoitus, esim. CIM, Arts and Business -konsepti

8. Hallinto:

Opetusministeriö (kulttuurivientiyksikkö)
Kauppa- ja teollisuusministeriö
Ulkoasiainministeriö
Työministeriö
Sisäasiainministeriö
Liikenneministeriö



Tasavallan presidentin kulttuurivientipalkinto

- Perustetaan kilpailussa hakemuksesta myönnettävä tasavallan presidentin jakama kulttuurivientipalkinto, jossa palkitaan toteuttamiskelpoisin vientikonsepti. Kulttuurivientipalkintokilpailun toimeenpanevat ja valmistelevat yhdessä opetusministeriö ja kauppa- ja teollisuusministeriö.

Kulttuurivientipalkinto korostaa kulttuurituotannon merkitystä luovan talouden ydinalueena ja antaa näkyvyyttä uusille innovatiivisille konsepteille.

Luovan talouden ja kulttuuriviennin kehittämisohjelma 2005–2010

- Käynnistetään Luovan talouden ja kulttuuriviennin kehittämisohjelma, jonka vastuuminis-

teriönä toimii kauppa- ja teollisuusministeriö. Muina toimijoina ovat opetusministeriö, ulkoasiainministeriö, valtiovarainministeriö, liikenneministeriö, työministeriö, Tekes, Sitra, Finpro, Mek, Suomen Akatemia, taiteen keskus- ja taidetoimikunta, yliopistot ja korkeakoulut, rahastot ja säätiöt, maakunnat, aluekeskukset ja kaupungit.

Ohjelmalla koordinoidaan eri toimijoiden hankkeet, opetusministeriön kulttuurinen tietoyhteiskuntastrategia, hallituksen yrittäjyysohjelma ja tietoyhteiskuntahanke, kauppa- ja teollisuusministeriön SILE - sisältöliiketoiminnan kehittämishanke, Sitran innovaatiympäristön kehittämisohjelma, Helsingin kaupungin kulttuuriteollisuushanke ja metropolialueen innovaatioympäristön kehittämisohjelma.

Ohjelman aikana kehitetään TEKESistä Luovan

talouden kehittämiskeskus LUKES laajentamalla TEKESin toimialaa luovan talouden toimialan laajaa määrittelyä vastaavasti myös merkitysintensiivisen osaamisen ja aineettomien tuotteiden tuotekehityksen suuntaan. TEKES on jo toteuttanut kulttuurituotantoon liittyviä ohjelmia, mutta sen toimialan nykyinen määrittely on vielä liian rajaava ja laajempi määrittely on tarpeen. Laajempaa toimialan määrittelyä vastaavasti TEKESissä vahvistetaan luovan talouden ja kulttuurituotannon osaamista.

Viime vuosien aikana esitetty malli erillisen Kulttuurin kehittämiskeskukseen, KUKESin perustaminen TEKESin rinnalle on tässä selvityksessä tietoisesti hylätty kahdesta syystä. Ensiksi, KUKESin perustaminen vaatisi vuositasolla ainakin 200 miljoonan euron panostuksen eli tämä vaihtoehto on taloudellisesti vaikeampi toteuttaa. Toiseksi tämä vaihtoehto olisi toiminnallisesti heikompi, koska siinä jäisi toteutumatta tulevaisuuden keskeisin kilpailutekijä: luovan talouden toimialan poikittainen ja monialainen, monitieteinen, monitaiteinen ja monimenetelmällinen kehittäminen.

Ohjelma luo vahvan yhteyden yritysten ja valtion toimenpiteiden välille. Ohjelmassa integroidaan kulttuurituotannon ja luovan talouden kehittäminen kiinteäksi osaksi kauppa- ja teollisuusministeriön yrittäjyyspolitiikkaa ja vienninedistämistä. Tavoitteena on luoda pienten erikoistuneiden yritysten verkostoja. Kehittämishojelman kautta monipuolistetaan elinkeinorakennetta ja vientiä sekä lisätään työpaikkoja.

Ohjelmassa asetetaan kulttuuriteollisuuden kasvulle ja viennille selkeät määrälliset tavoitteet sekä päätetään eri toimijoiden roolista ohjelman toteuttamisessa.

Ohjelma jakautuu kahteen kokonaisuuteen: Luova Pohjoinen ja Luova Suomi, jotka muodostavat yhdessä toimintaverkoston.

Suomi tekee aloitteen Luova Pohjoinen -hankkeesta EU:ssa. Tarkoituksena on kehittää yhdessä Pohjoismaiden, Baltian maiden ja Venäjän Federaation kanssa Luova Pohjoinen -hanke osana EU:n Pohjoisen ulottuvuuden toimintaohjelmaa.

Luova Suomi koostuu kahdesta osasta: Luova Helsinki ja Luovat maakunnat.

Luovat maakunnat on alueiden luovan talouden

kehittämishojelma, jossa verkottuvat aluekeskukset, kaupungit ja maaseutu.

Luova Helsinki on pääkaupunkiseudun luovan talouden kehittämishojelma, jossa ovat mukana alueen kunnat: Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniai-nen, Kerava, Järvenpää, Tuusula, Sipoo ja Kirkko-nummi. Alueella on 1,2 miljoonaa asukasta ja siel-lä on valtaosa maan luovan työn tekijöistä ja koulu-tuksesta. Pääkaupunkiseutu toimii Suomen luovan talouden moottorina ja vetovoimatekijänä, jonka vaikutus säteilee alueille.

Kulttuuriviennin perinteisiä kohteita ovat olleet Pohjoismaat, Venäjän Federaatio, Saksa, Englanti, Ranska ja Japani. Tulevaisuudessa strategisesti tärkeiksi markkina-alueiksi nousevat EU:n uudet jäsen-maat, lähialueet, Venäjä, Kiina ja Intia. Myös Ete-lä-Amerikassa voi avautua mahdollisuuksia vientiin.

Ohjelman käynnistysvaihe on vuonna 2005 ja toteutusvaihe vuosina 2006–2010.

Kulttuuriliiketoiminta: pk-yrittäjyys, pääomitus ja verotus

- Otetaan huomioon kulttuuriyrittäjyys pk-yrittä-jyytenä hallituksen yrittäjyyspolitiikkaohjelmassa.
- Perustetaan luovan talouden yritysten palveluportaali (ktm).
- Varmistetaan pääomasijoitusten tarjonta luovan teollisuuden kasvuyrityksille. Edistetään kulttuuri-yritysten pääoma- ja projektirahoitusta (ktm, Finvera, Suomen Teollisuussijoitus, luovan talouden pääomarahoitus, esim. CIM, Arts & Business -konsepti).
- Selvitetään alemman, kirjojen kanssa yhden-mukaisen arvonlisäverokohtelun mahdollisuus muiden kulttuurituotteiden kohdalla. Selvityksessä otetaan huomioon EU:ssa käynnissä oleva kehitys ja vertaillaan muiden EU-maiden käytäntöjä ja niiden vaikuttavuutta (vm).
- Selvitetään yleishyödyllisen yrityksen yritysmuodon sovellukset ja mahdollinen vaikutus kulttuurituotantoon. Selvityksessä kartoitetaan yleishyödyllisen yrityksen merkitys muiden maiden kulttuuri-tuotannossa, mahdollinen vaikutus luovan talou-den yrittäjyyden lisäämisessä ja yrittäjäksi ryhty-

misen kynnyksen alentamisessa erityisesti nuorten kohdalla sekä tämän yritysmuodon merkitys julkisen ja yksityisen sektorin rajapintana (ktm).

Kulttuuriviennin henkilö- ja asiantuntijavaihto-ohjelma 2006–2010.

- Edistetään aktiivista kansainvälistä verkottumista ja hyödynnetään EU:n tarjoamia mahdollisuuksia.
- Käynnistetään kansainvälisen henkilövaihdon keskuksen CIMO:n kulttuuriviennin henkilö- ja asiantuntijavaihto-ohjelma. Taiteen keskustoimikunnan ja muiden kulttuuriviennin toimijoiden henkilö- ja asiantuntijavaihto-ohjelmien resursseja vahvistetaan.
- Turvataan taiteilijoiden residenssiverkosto-toiminnan edellytykset (tkk).
- Laaditaan kulttuuri- ja tiedeinstituuteille yhteinen verkostomaisen toiminnan strategia ja alueellinen kokonaistarkastelu globalisaatiokehityksen näkökulmasta. Strategian tavoitteena on kehittää instituutteja verkostoitumisen ja kontaktipintojen lisäämisen asiantuntijoina, jotka edistävät yhteyksiä asemamaiden toimijoihin. Strategian tavoitteena on myös kehittää edustustojen ja instituuttien yhteistyötä.

Selvitystyön aikana monet kulttuuriviennin toimijat korostivat kansainvälisen henkilö- ja asiantuntijavaihdon keskeistä merkitystä omassa kansainvälistymisprosessissaan. Kansainvälisen henkilövaihdon keskuksen CIMO:n rooli koettiin monesti kulttuuriviennin ratkaisevan tärkeäksi edellytykseksi erityisesti kansainvälisen verkostoitumisen alkuvaiheessa. Henkilösuhteiden, verkostojen ja kontaktipintojen löytäminen on kansainvälistymisen ja viennin avaintekijä. Selvityksen kuluessa tuli esiin monia erinomaisia innovaatioita ja mahdollisuuksia, jotka olivat kaatuneet siihen, ettei tekijöillä ole ollut rahaa matkustaa tapaamaan ulkomaisia partnereita ja verkostoja.

Kulttuuriviennin CREAMIN -tiedotusverkosto

- Luodaan ulkoasiainministeriön Virtual Finland -sivustolle suomalaisen kulttuuriviennin kattoportaali, johon yhdistetään eri toimijoiden sivustot.
- Kehitetään kulttuuri.net-portaaliin kulttuuriviennin tukevia palveluja.
- Tiedotuskeskusten roolia kehitetään ja kohdistetaan kansainvälisen toiminnan suuntaan. Vahvistetaan taiteen ja kulttuurin tiedotuskeskusten ja vienninedistämisorganisaatioiden toimintaedellytyksiä luomalla tiedotusta ja markkinointia varten eri alojen toimijoiden (tiedotuskeskukset, instituutit, edustustot, vienninedistämisorganisaatiot) yhteinen kulttuuriviennin tiedotusverkosto.
- Perustetaan vienninedistämisorganisaatiot vientikypsille taiteenaloille.

Keskeisenä löydöksenä voidaan läpikäydyn aineiston perusteella pitää sitä, että kulttuuriviennin arvoketju "vuotaa" systemaattisesti jokseenkin kaikilla kulttuurituotannon aloilla samasta kohdasta eli tiedotuksen, markkinoinnin, promootion ja vienninedistämisen kohdalta.

Peruspanostukset koulutukseen, tutkimukseen ja infrastruktuuriin ovat kunnossa ja kansainvälistä kysyntää on, mutta tarvittava panostus kulttuuriviennin tiedotukseen, markkinointiin, promootioon ja vienninedistämiseen on puutteellinen. Tästä syystä kulttuurituotanto ei kohtaa olemassaolevaa kysyntää. Kohderyhmänä erityisesti ulkomaiset "portinvartijat" ja promoottorit ovat tärkeitä. Taiteen tiedotuskeskusten kansainvälisen toiminnan mahdollisuuksia lisäämällä tiedotuskeskuksista voidaan kehittää kulttuuriviennin tehokas tiedotusverkosto.

Taiteen aloista musiikki on kypsä kulttuuriviennin alue. Musiikin kohdalla myös kulttuuriviennin arvoketju on toimiva. Vienninedistämistä varten on perustettu oma vienninedistämisorganisaatio Music Export Finland. Tiedotuskeskuksilla on erilainen rooli ja tehokasta vientityötä varten tarvitaan eri aloilla ammatillinen vientiorganisaatio, joka voi kes-

kittyä tähän tehtävään.

Kulttuurituotannon edellytykset

Koulutus ja tutkimus

- Huolehditaan monipuolisesta taide- ja taitoaineiden laaja-alaisesta opetuksesta yleisivistävässä koulutuksessa, taiteen perusopetuksessa sekä yliopistoissa ja korkeakouluissa.
- Vahvistetaan koulutuksen ja tutkimuksen kansainvälistä vuorovaikutusta. Pyritään saamaan Suomeen korkeatasoisia kansainvälisiä tutkijoita ja opiskelijoita. Vahvistetaan täällä opiskelevien ja valmistuvien ulkomaisten ammattilaisten jäämistä Suomeen.
- Hyödynnetään EU:n tarjoamat mahdollisuudet koulutuksessa ja tutkimuksessa.
- Vahvistetaan viennin ja liiketoiminnan osaamista luovien alojen koulutuksessa.
- Vahvistetaan kulttuuriosaamista kaupallisessa ja teknisessä koulutuksessa.
- Vahvistetaan monialaisuutta: tieteen, taiteen ja teknologian poikittaisia ja vuorovaikutteisia yhteiskonsepteja. Tuetaan innovatiivista poikkitieteellistä, poikkitaiteellista ja poikkimenetelmällistä tutkimusta
- Vahvistetaan Taiteen keskustoimikunnan ja Suomen Akatemian yhteistyötä jatkamalla yhteisen pilottihankkeen "Taiteen ja tieteen vuorovaikutus" kaltaisia poikkitieteellisiä ja -taiteellisia hankkeita.
- Arvioidaan tuottajakoulutuksen taso ja vaikuttavuus. Kehitetään korkeatasoista tuottajakoulutusta yliopistoissa ja korkeakouluissa ja vahvistetaan koulutuksen yhteyksiä työelämään.
- Vahvistetaan luovan talouden tietopohjaa kehittämällä luovan talouden toimialan ja kulttuurituotannon sekä aineettoman pääoman tilastointia.

Tuotekehitys

- Vahvistetaan luovien alojen ja kulttuurituotannon innovaatioketjua perustutkimuksesta soveltavaan tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Luodaan kansainvälisiä ja EU:n yhteisiä yhteishankkeita

tuotekehityksessä. Siirrytään tuotekeskeisestä näkemyksestä kokonaisnäkemukseen, kokonaiskonseptointiin ja cross-brandingin hallintaan.

Luovuuden perusedellytykset

- Huolehditaan taiteilijoiden työskentelyedellytyksistä valtioneuvoston Taide- ja taiteilijapoliittisen periaatepäätöksen ja sitä edeltäneen TAO-ohjelmatyön mukaisesti.
- Ylläpidetään ja kehitetään kulttuurin kotimaista infrastruktuuria. Huolehditaan kotimarkkinoista luovan tuotannon perustana

Henkisen omaisuuden suoja

- Säilytetään tietoverkoissa ja digitaalisissa materiaaleissa vahva luovan työn tekijöiden tekijänoikeusuoja.

Panokset

Kulttuuriviennin kehittämispanostuksien suuruuden arvioinnissa on kaksi perusoletusta.

Ensimmäisenä lähtökohtana on se, että nykyiset toimijat: tutkimuslaitokset, TEKES, SITRA, Finnpro, Finnvera, Suomen Teollisuussijoitus ja toimialan pääomarahioittajat luovat mahdollisuuksia uusien alojen viennin mahdollisuuksien tunnistamiseen ja kehittämiseen luovan talouden toimialan laajan määrittelyn mukaisesti.

Toisena lähtökohtana on se, että valtiovallan panostus on osa laajempaa luovan talouden kehittämisen kokonaisuutta, johon tulevat panostajina ja toimijoina mukaan myös alueet ja kaupungit, yritykset ja pääomasijoittajat. Tällöin luovan talouden ja kulttuuriviennin kehittämisohjelman kokonaispanostus voisi kasvaa ohjelmakaudella 2005-2010 300 miljoonaan euroon.

Seuraavassa on esitetty valtion taholta tarvittava kokonaispanostus kulttuurivientiselvityksen toimenpide-ehdotuksiin. Osa selvityksen toimenpide-ehdotuksia koskee olemassaolevien toimintamenojen suuntaamista ja painotuksia, jotka voidaan toteuttaa nykyisten toimintamenojen puitteissa. Panostus koskee selvityksessä esitettyjä kulttuuriviennin ke-

Valtion panostus kulttuuriviennin toimenpide-ehdotuksiin 2005 - 2010

	tuhatta €
2005	
• Selvitys yleishyödyllisen yrityksen yritysmuodosta, ktm	10
• Selvitys kulttuurituotteiden arvonlisävero-kohtelusta, vm	10
• Kulttuuri- ja tiedeinstituuttistrategia, opm & um	50
• Luovan toimialan tietopohjan kehittäminen, Tilastokeskus	30
• Virtual Finland -kulttuurivientiportaali, um	50
• Kulttuurivientipalkinto, tasavallan presidentti (valmistelu opm, ktm)	50
• Taiteen tiedotuskeskusten ja vienninedistämisorganisaatioiden resursointi, opm, ktm	400
• Luovan talouden ja kulttuuriviennin kehittämisohjelma, vm, opm, ktm	400
2006	
• Kulttuuri- ja tiedeinstituuttistrategian toimeenpano	500
• kulttuuriviennin henkilövaihto-ohjelmat, CIMO, Taiteen keskustoimikunta ja muut toimijat	400
• Kulttuurivientipalkinto	50
• Luovan toimialan tietopohjan kehittäminen	50
• Taiteen tiedotuskeskusten ja vienninedistämisorganisaatioiden resursointi	2000
• Luovan talouden kehittämisohjelma	12000
2007	
• Kulttuuri- ja tiedeinstituuttistrategian toimeenpano	500
• Kulttuuriviennin henkilövaihto-ohjelmat	400
• Kulttuurivientipalkinto	50
• Luovan toimialan tietopohjan kehittäminen	50
• Taiteen tiedotuskeskusten ja vienninedistämisorganisaatioiden resursointi	2000
• Luovan talouden kehittämisohjelma	14000
2008	
• Kulttuuri- ja tiedeinstituuttistrategian toimeenpano	500
• Kulttuuriviennin henkilövaihto-ohjelmat	400
• Kulttuurivientipalkinto	50
• Luovan toimialan tietopohjan kehittäminen	50
• Taiteen tiedotuskeskusten ja vienninedistämisorganisaatioiden resursointi	2000
• Luovan talouden kehittämisohjelma	14000
2009	
• Kulttuuri- ja tiedeinstituuttistrategian toimeenpano	500
• Kulttuuriviennin henkilövaihto-ohjelmat	400
• Kulttuurivientipalkinto	50
• Luovan toimialan tietopohjan kehittäminen	50
• Taiteen tiedotuskeskusten ja vienninedistämisorganisaatioiden resursointi	2000
• Luovan talouden kehittämisohjelma	14000
2010	
• Kulttuuri- ja tiedeinstituuttistrategian toimeenpano	500
• Kulttuuriviennin henkilövaihto-ohjelmat	400
• Kulttuurivientipalkinto	50
• Luovan toimialan tietopohjan kehittäminen	50
• Taiteen tiedotuskeskusten ja vienninedistämisorganisaatioiden resursointi	2000
• Luovan talouden kehittämisohjelma (Tekesin kehittäminen ja eri toimijoiden yhdistäminen)	20000
yhteensä 2005 - 2010	90 000

hittämisen uusia toimenpiteitä:

CREAFIN -visio 2010

Selvityksessä ja luovan talouden ja kulttuuriviennin kehittämissuunnitelmassa 2005–2010 esitetyillä toimenpiteillä ja panostuksilla saadaan vuoteen 2010 mennessä aikaan konkreettisia kulttuurisia, eettisiä, sosiaalisia ja taloudellisia tuloksia.

Kulttuurinen ja taiteellinen vaikutus näkyy suomalaisen kulttuurituotannon korkeana ja kilpailukykyisenä laatuna. Suomalaiset kulttuurituotteet eivät kilpaile massatuotannon kanssa, vaan ne edustavat merkitystuotannon osaamisen huippua. Suomen kulttuurituotannon brändinä CREAMIN takaa laadun ja viimeiset innovaatiot. Luovan talouden veto-voima-alueena Suomi houkuttelee puoleensa huippuluokan osaajia, joiden panos heijastuu luovan pääoman kumuloitumisena, positiivisena luovuuskäänä tai luovuuskierteenä.

Eettiset merkitykset ovat globaalissa yhteisössä nousemassa yhä tärkeämmiksi sekä ympäristön että ihmisten hyvinvoinnin kannalta. Tulevaisuudessa eettinen tuotantotapa tulee olemaan myös luovan talouden tuotteiden, konseptien ja kuluttamisen valintakriteeri. Eettinen pääoma on osa sosiaalista pää-

omaa. Suomen puhdas luonto, ekologinen ja kestävä tuotanto, luonnonmateriaalit sekä yksinkertaisuus ja funktionaalisuus ovat luovan talouden voimavaroja, jotka vahvistavat Suomen arvostusta ja asiantuntijaroolia globaalissa yhteisössä.

Toimenpiteiden myötä sosiaalinen pääomamme kasvaa ja luovasta pääomasta tulee sosiaalisen pääoman ydinalue. Sosiaalisen pääoman turvin voidaan kehittää luova hyvinvointiyhteiskunta, joka perustuu monikulttuurisuuteen, vuorovaikutukseen ja suvaitsevaisuuteen. Luova talous antaa mahdollisuuden kehittää Suomea edelleen maana, joka pystyy säätelemään ja tasapainottamaan ristiriitoja ja vähentämään potentiaalisten konfliktien riskejä. Turvallisuus ja luottamus ovat luovuuden kasvualustoja.

Luova talous nostaa Suomen kilpailukyvyyn jälleen maailman ykköseksi. Luovasta pääomasta tulee Suomen keskeisin kilpailutekijä. Kulttuurituotannon yritysten määrä nousee 40 000 yritykseen. Luovan talouden ja kulttuurituotannon kasvu ja näiden alojen viennin kasvu nostavat luovan talouden työllisyyden 40 prosenttiin työvoimasta, kulttuurituotannon työllisyyden 15 prosenttiin työvoimasta ja kulttuurituotannon osuuden 10 prosenttiin bruttokansantuotteesta.

CREAFIN-visio vuonna 2010

Kulttuurinen ulottuvuus:

1. Korkea taiteellinen laatu
2. Merkitystuotannon osaaminen
3. Suomen brandiksi CREAMIN
4. Suomi vetää puoleensa huippuluokan luovia osaajia
5. Suomesta tulee luovan talouden veto-voima-alue.

Eettinen ulottuvuus:

1. Eettinen pääoma kasvaa
2. Eettinen tuotantotapa vähentää ristiriitoja
3. Ekologinen tuotanto, kestävä kehitys
4. Tasa-arvon yhteiskunta
5. Asiantuntijarooli globaalissa yhteisössä
6. "Reilun kaupan kulttuurivaihto"

Sosiaalinen ulottuvuus:

1. Sosiaalinen pääoma kasvaa
2. Luovasta pääomasta sosiaalisen pääoman ydinalue
3. Luova hyvinvointiyhteiskunta
4. Vuorovaikutusyhteiskunta
5. Monikulttuurisuus
6. Tasapainoinen aluekehitys

Taloudellinen ulottuvuus:

1. Luovasta pääomasta Suomen keskeisin kilpailutekijä.
2. Luovan talouden työllisyys 40 %:iin työvoimasta.
3. Kulttuurituotannon työllisyys 15 %:iin työvoimasta.
4. Kulttuurituotannon yritysten määrä 40 000 yritystä.
5. Kulttuurituotannon osuus 10 %:iin BKT:sta.

Kulttuuriviennin merkitys ja rakenteet

Kulttuurituotannon käsitteistö

Kulttuuriviennin käsite

Kulttuuriviennillä tarkoitetaan kulttuurivienti -hankkeen yhteydessä kulttuuripiiristä toiseen tapahtuvaa kulttuuristen merkitysten vaihdantaa.

Ihmisen ymmärrys maailmasta luodaan merkitsemällä ilmiöitä käsitteillä. Käsitetuotannosta ja symbolivallasta on tullut osa yhteiskunnallista kehitystä. Kvartaalitalouden rytmissä myös käsitteiden tuotannon ja vaihdannan tahti on kiihtynyt. Uusi käsitteistö merkitsee uutta tuotannon ja kulutuksen odotushorisonttia. Globalisoituneessa maailmassa uudet käsitteistöt humahtavat nopeasti kansainvälisistä keskuksista alueille ja periferiaan. Käsitteet heikentyvät ja tyhjentyvät yhä useampien toistaessa niitä. Syntyy tarve luoda taas uusi käsite, joka antaa hetkeksi hyödynnettävän kilpailuedun.

Toimeksiannon mukaan selvityksen tarkoituksena on etsiä toimenpiteitä kulttuuriviennin edistämiseksi. **Kulttuuriviennin** käsite liittyy kulttuurituotannon moninaiseen käsitteverkostoon ja sen voidaan arkipuheessa ajatella tarkoittavan kulttuurituotannon kaupallista vientiä muihin maihin. Kulttuurin ja ta-

louden suhde ja kulttuurivienti ovat ikivanhoja ilmiöitä, joita on eri aikoina kuvattu erilaisin käsittein.

Laaja **kulttuuritoiminnan** käsite kattaa merkitysisältöihin perustuvan tuotannon eli periaatteessa koko inhimillisen sivistyksen.

Kulttuuritoimialan käsite kattaa perinteisen taiteen ja kulttuurin kentän eri taiteen aloilla tapahtuvasta luovasta teosta jakeluun saakka. **Luovat toimialat** on varsinkin anglosaksisella kielialueella esiintyvä kulttuuritoimialan rinnakkaiskäsite, joka käytännön luokituksissa lähenee usein rajaukseltaan tekijänoikeusteollisuuden käsitettä.

Viihdeteollisuuden käsite syntyi 1900-luvun alkupuolella Yhdysvaltojen viihdeteollisuuden synnyn ja kasvun myötä.

Kulttuuriteollisuus tuli tietoisuuteen Frankfurin koulukunnan ja Theodor Adornon kritiikin myötä 1940-luvulla. Erotuksena autonomisesta taiteesta kulttuuriteollisuus standardoi tuotteensa ja kulttuurista tulee kulutushyödyke. Kopioitavuuden kriteeriä ja sähköistä tuotantoa korostava lähestymistapa kattaa elokuvan, television, radion, kustannustoiminnan, äänilevyteollisuuden ja digitaalisen sisältötuotannon.

Sisältötuotannon käsite on syntynyt 1990-luvulla

ja sen perustana ovat informaatioteknologian mahdollistamat uudet tavat tuottaa, tallentaa ja levittää kulttuuria digitaalisessa muodossa. Sisältötuotannon käsitteen myötä on syntynyt **sisältöliiketoimialan** käsite ja identiteetti.

Tekijänoikeusteollisuuden käsite määrittellään osana immateriaalioikeuksia (tekijänoikeudet, mallisuoja, tavaramerkki, patenttioikeudet) henkisen omaisuuden suojana jakelun säätelyn näkökulmasta.

Elämysteollisuuden, elämystoimialojen, elämystalouden ja elämystuotannon käsitteet syntyivät 1990-luvulla kuvaamaan uutta itsensä toteuttamiseen ja kokemuksen kuluttamiseen pyrkivää elämäntapaa, joka ilmenee kulttuurihyödykkeiden kulutuksen kasvuna.

Kulttuurituotannon käsite viittaa kulttuurin ja tuotannon käsitteisiin eli kulttuurituotteiden vaihdantaan. **Luovan tuotannon** ja **merkitystuotannon** käsitteet esiintyivät kirjallisuudessa jo 1970-luvulla, mutta tuolloin niistä ei kehittynyt vallitsevia käsitteitä. Luova tuotanto on kulttuuristen merkitysten vaihdantaa, joka tapahtuu luovan tuotteen muodossa. Tuotteen tai konseptin **semioottisen merkityksen** käsite on vasta nousemassa keskustelun ytimeen. Luovassa tuotannossa merkitystenvaihto on ensisijaista suhteessa fyysiseen tuotteeseen ja mukana on aina laadullinen näkökulma.

Luova tuote on määritelty tuotteeksi tai palveluksi, jonka taloudellinen arvo perustuu luovuuteen. Luovassa tuotannossa suurin osa lopputuotteen hinnasta on immateriaalista suunnittelua. Usein tällainen tuote käyttöönotton myötä muuttuu vähitellen niin, että suunnittelun osuus vähenee ja monistettavuus lisääntyy.¹

John Howkins käyttää **luovan talouden** käsitettä, joka määrittyy luovien toimialojen ja luovien tuotteiden vaihdannan kautta. Richard Florida lähestyy luovaa taloutta määrittelemällä sen työelämän eli **luovan luokan** kautta. Luova luokka koostuu työntekijöistä, joiden työn ytimenä on symbolis-analyttinen toiminta ja tuotanto.

Englannin julkisessa hallinnossa luovat toimialat määrittellään seuraavasti: "Those industries that have their origin in individual creativity, skill and talent and which have a potential for wealth and job creation through the generation and exploitati-

on of intellectual property".

Rolf Jensen puhuu **unelmien yhteiskunnasta** ja **kertomustaloudesta**. Hän erottaa unelmien yhteiskunnassa erilaisia markkinoita: seikkailumarkkinat (yllätyksellisyys, haastavuus, älyllisyys), rakkausmarkkinat (hoiva, terveys, ystävyys), identiteetti-markkinat (elämäntapa, omat arvot) ja mielenrauhamarkkinat. Markkinat perustuvat siis arvoihin, jotka voidaan jakaa kulttuurissa ja kulttuurien välillä. Tilaa on myös perinnemarkkinoille, turvallisuusmarkkinoille tai luovuusmarkkinoille.

Jensenin ajatus unelmien kauppiasta kuvaa hyvin tapahtunutta muutosta. Tuotannon tavara- ja tuote-keskeisyydestä ollaan siirtymässä yhä enemmän konseptien, elämäntapojen ja unelmien tuotteistamiseen, toimintamallien ja kokonaiskonseptien luomiseen. **Konseptit** ovat laajoja ja niille on ominaista poikkimediallisuus, **cross-branding**, eli saman konseptin tarjoaminen useiden eri alustojen ja välineiden kautta.

Fritz Machlup toi vuonna 1962 keskusteluun intellektuaalisten investointien merkityksen ja **human capital** -käsitteen. Tämä käsite on saanut rinnalleen intellektuaalisen pääoman ja **luovan pääoman** käsitteet. Luova pääoma on osa **sosiaalista pääomaa**. Sen ytiminä ovat aineeton eli immateriaalinen pääoma, tuotantoprosessit ja jakelukanavat.²

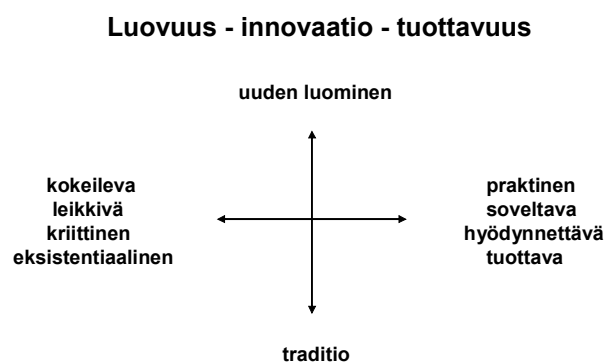
Luovuuden käsite liitetään yhä useammin myös talouteen ja kilpailukykyyn. **Luovuus** on uusien merkitysten tuottamista ja asioiden yhdistämistä uudella tavalla. Luovuus ei liity pelkästään taiteeseen, kulttuuriin ja tieteeseen, vaan kaikkeen inhimilliseen toimintaan. Luovuus saattaa olla evoluutiossa kehittynyt ihmislajin sopeuma muuttuvissa ympäristöissä selviämistä varten. Kaikki taide ei ole luovaa. On olemassa ritualisoitunutta ja instituutio-naalistunutta taiteen ja kulttuurin toimintaa, jossa ei tuoteta uusia merkityksiä, vaan toistetaan vanhoja.

Innovaatio on puolestaan uusien luovuuden eli luovien merkitysten saattamista yhteisön sosiaalisiksi käytännöiksi. Tämä voi tapahtua luovien merkitysten tuotteistamisen eli luovien tuotteiden tuotannon kautta. Luovuus syntyy oikeissa olosuhteissa ja toimintaympäristössä. Innovaatiot ovat siis luovien merkitysten yhdistämisprosesseja ja sosiaalisten käytäntöjen muuttamista.³

Kulttuuri ja talous - tuli ja vesi?

Selvitystä tehtäessä esiin nousi toistuvasti kysymys puhtaasta taiteen ja kaupallisen taiteen suhteesta. Näiden alueiden nähtiin jopa kuuluvan kokonaan eri maailmoihin ja todettiin, että kulttuuriviennin pitäisi koskea vain voittoa tuottavaa taidetta ja kulttuuria.

Monissa tiedepoliittisissa asiakirjoissa perustutkimus määritellään tutkimukseksi, joka on vapaa kaikista sovellusintresseistä. Amerikkalainen tiedepoliitiikan tutkija Donald Stokes on todennut, etteivät teoreettinen ja käytännöllinen intressi sulje toisiaan pois. Stokesin nelikenttä voisi sopia analogiseksi malliksi puhtaasta taiteesta ja kaupallisesta kulttuurista käytävään keskusteluun. Siinä innovaatioketjua ei nähdä yksisuuntaisena ja lineaarisena, vaan vaihtoehtoisena viitekehyksenä on nelikenttä, jonka ulottuvuuksina ovat toisaalta maailmaa koskevan perustietämyksemme lisääminen ja toisaalta tiedon soveltaminen käytännössä.⁴



Kulttuuriviennin määritelmä kulttuuristen merkitysten vaihdantana sisältää ennen muuta vuorovaikutus- ja yhteistyöprosesseja. Määritelmä kattaa sekä kaupallisen että voittoa tuottamattoman kulttuurituotannon. Kumpikin alue on tärkeä kulttuuriviennin arvoketjun vahvistamisessa.

Kulttuuriviennin uusi määritelmä kattaa globalisoituvassa maailmassa tapahtuvan vuorovaikutuksen tarjoamat mahdollisuudet ja tarpeet. Aiemmin puhtaasti vientiajatuksen perustuva malli on muuttunut eri kulttuurien väliseksi **kulttuurikumppanuudeksi**, jossa vastavuoroisesti myös tuodaan Suomeen muiden kulttuurien tuotteita ja tuotantaja. Tällöin esimerkiksi ulkomaalaisten kulttuurimatkailu Suomessa ja maassamme järjestettävät kulttuuritapahtumat kuuluvat kulttuuriviennin käsitteen piiriin.

Kulttuurivienti on luovan talouden alana kannattavaa teollisuutta. Kulttuurivaihdannan ja kulttuuriviennin käsitteet on perinteisesti rajattu Suomen taiteen, arkkitehtuurin, muotoilun ja taideteollisuuden tunnetuksi tekemiseen ulkomailla sekä maassamme muihin maihin vietäviin kulttuurituotteisiin ja -tapahtumiin. Suomen jäsenyys Euroopan unionissa ja yleinen kulttuurinen globalisaatio ovat luoneet tilanteen, jossa sekä kulttuuriviennin käsite että sisältö on tarpeen määritellä uudella tavalla. Jokainen maa kohtaa monikulttuurisuuden myös rajojensa sisällä. Verkkoympäristöön on kehittynyt myös maantieteellisesti pirstaloituneita virtuaalisia kulttuureja. Näistä syistä vanha maantieteellinen ja alueellinen näkökulma ei ole enää riittävä lähtökohta.

Voimakkaasti kasvava kulttuuriviennin alue on asiantuntijuuden vieminen eli ns. "brain circulation" vastakohtana aivoviennille. Asiantuntijuuden vienti tapahtuu tapaamisissa, seminaareissa, workshoppeissa, taiteilijaresidenssivaihdossa, asiantuntijavaihdossa, kongresseissa ja henkilökohtaisella tasolla. Sen tavoitteena on tieto-aidon vaihto, tietopääoman kasvattaminen ja tietoon investointi.

Kulttuuristen merkitysten vaihdantana kulttuurivienti koskettaa rajapinnoillaan myös yritysten kansainvälistä toimintaa ja koko yhteiskuntamme kansainvälistymiskehitystä. Se sivuaa kehitysyhteistyötä, lähialueyhteistyötä, maahanmuuttajia, monikulttuurisuutta ja alkuperäiskansoja. Näiden alueiden kautta voidaan luoda muun muassa tiedotus- ja markkinointikanavia.

Globalisoitumisen maailmassa kansainvälinen vuorovaikutus tapahtuu yhä enemmän epävirallisesti yksilöiden ja yhteisöjen tasolla eikä valtiollisesti ohjatulla toiminnalla. Kulttuurituotanto on yksittäis-

ten toimijoiden tuottamaa. Valtiovalta voi luoda kulttuuriteollisuutta ja kulttuurivientiä edistävät rakenteet ja olosuhteet. Verkottuminen on teknologian ansiosta nykyisin mahdollista pitkienkin maantieteellisten etäisyyksien päähän. Myös valtakulttuurissa marginaaliset kulttuuriryhmät voivat löytää kumppaneita ja pitää yhteyksiä eri puolille maailmaa internetin välityksellä. On myös mahdollista synnyttää virtuaalisia yhteisöjä ja virtuaalikulttuureja.

Kulttuuriviennin alat

Kulttuuriviennin aloja ovat elokuva, klassinen musiikki, populaarimusiikki, eri musiikinlajit, kirjallisuus, kuvataide, muotoilu, arkkitehtuuri, käsi- ja taideteollisuus, käsityö, teatteri, tanssi, sirkus- ja estraditaide, digitaalinen mediataide ja -kulttuuri, radio- ja televisiotuotanto, peliteollisuus, kulttuuritapahtumat, kulttuuri- ja luontomatkailu sekä ruokakulttuuri. Kulttuurivienti koskee myös lastenkulttuuria ja kulttuurialan palvelukonsepteja kuten suomalaista kirjastokonseptia ja museosovelluksia sekä liikuntaa ja urheilua.

Kulttuuriviennin toimijat

- Kulttuuriviennin toimijoista tärkeimpiä ovat taiteen luovat tekijät: artistit, taiteilijat, muotoilijat ja suunnittelijat. Monet suomalaiset taiteilijat ovat avanneet kulttuuriviennin kanavia henkilökohtaisella verkottumisellaan ja kansainvälisillä yhteyksillään.
- Kulttuurin tuottajat ovat kulttuuriviennissä avainasemassa kaikilla taiteen ja kulttuurin aloilla. Suomalaisen kulttuurin menestys viime vuosina korreloi tuottamisen oppimiseen.
- Kulttuurialan yritykset suuntaavat toimintaansa yhä useammin kansainvälisille markkinoille.
- Suomen ulkomailla toimivat kulttuuri- ja tiedeinstituutit muodostavat verkoston, jonka toimialaan liittyy taiteen ja kulttuurin vienti.

- Kulttuuriviennin keskeisiä edistäjiä ovat taiteen eri alojen tiedotuskeskukset ja vientiä edistävät organisaatio ja säätiöt (Teatterin tiedotuskeskus, Tanssin tiedotuskeskus, Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus, Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus, Frame-näyttelyvaihtokeskus, Design Forum, Suomen elokuvasäätiö, Music Export Finland MUSEX, Esittävän säveltaiteen edistämiskeskus ESEK, Luovan säveltaiteen edistämissäätiö LUSES, Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus AVEK, Yleisradio, YLE Export, Neogames).
- Kulttuuri- ja luontomatkailualan yritykset ja niiden ja niille ohjelmalveluita toteuttavat yritykset, yhteisöt ja muut luovat toimijat tavoittavat verkkomarkkinoinnilla kansainvälisen yleisön.
- Kulttuurifestivaalien luoma kansainvälisten suhteiden verkosto on tärkeä kulttuuriviennin kanava. (Savonlinnan oopperajuhlat, Kuhmon kamarimusiikki jne.).
- Taide- ja kulttuurilaitoksilla on runsaasti kansainvälistä yhteistyötä, jonka yhtenä osana on kulttuurivienti (ooppera, museot, teatterit, orkesterit, kirjastot, Suomen elokuva-arkisto).
- Monien taiteen ja kulttuurin järjestöjen toiminnassa on kansainvälistä kulttuurivaihtoa ja kaupallista kulttuurivientiä.
- Yleisradio harjoittaa laajaa kansainvälistä kulttuurivaihtoa ja ohjelmien myyntiä.
- Valtioneuvostossa kulttuurivienti kuuluu opetusministeriön, ulkoasiainministeriön (Viestintä- ja kulttuuriosasto) sekä kauppa- ja teollisuusministeriön (Finpro, Finnvera, TEKES, MEK, Suomen teollisuussijoitus) toimialaan.
- Kulttuurivientiä rahoittavat Suomen Akatemia, säätiöt, yritykset ja muut sponsorit.
- Tutkimus- ja koulutusorganisaatiot huolehtivat osaltaan kulttuuriviennin tietotaidon ja osaamisen lisäämisestä.
- Kulttuuriviennin tärkeitä edistäjiä ovat myös ei-kaupalliset julkaisut (Books from Finland, Finnish Music Quarterly, Form Function Finland, Frame News ym.)

Globalisaation hallinnan on perustuttava yhteisesti sovittuihin, kestävästä kehitystä tukeviin sääntöihin. Kehityspolitiikassa korostuvat arvot ovat oikeudenmukaisuus, sosiaalinen vastuu, rauha, puhdas luonnonympäristö, talouden vakaus ja eettinen talous. Nämä ovat myös luovan talouden kilpailutekijöitä.

Kilpailukyvyyn tehostaminen on edelleen tärkeää: erityisesti kehitysmaat Aasiassa kurovat osaamiseen perustuvaa etumatkaa kiinni. Siksi panostukset tieteseen, tuotekehitykseen ja työpaikkatasoiseen toiminnan jatkuvaan kehittämiseen tulevat yhä keskeisimmiksi. Suomelle tyypillisiä, teknologisia, kulttuurisia tai sosiaalisia voimavaroitekijöitä olisi aktiivisesti vahvistettava ja etsittävä samalla luovan talouden kaltaisia uusia alueita, joilla suhteellista kilpailuetua voitaisiin saavuttaa.

Pitkällä aikavälillä talouselämän keskeisin trendi on taloudellisen tuotannon ja kulutuksen dematerialisaatio eli vähäaineistuminen. Yhä suurempi osa tuotannosta on aineetonta ja palveluiden ja tuotteiden kulttuuriset ominaisuudet nousevat kulutuksessa ensisijaisiksi. Kulttuurituotanto tulee ylittämään fyysisen tuotannon sekä merkityksensä että liikevaihtonsa puolesta.⁷ Kulttuuristen merkitysten jalostaminen ja lisääminen tuotteeseen nostaa raaka-aineen hintaa enemmän kuin mikään muu tekijä. Luonnonvarojen kulutuksesta siirrytään yhä enemmän aineettomien ja inhimillisten voimavarojen kultukseen ja vaihdantaan. Luova talous nähdään yhä selkeämmin omaksi toimialakseen, jolla on suuri taloudellinen merkitys.⁸

Sähköinen kauppa tulee edelleen kasvamaan. Internetin hyötyjä ovat tiedon lisääntyminen, parantunut kommunikaatio, yhä useampien tavoittaminen ja tehostunut yrityksen hyväksyntä kohdemarkkinoilla. Internetin haitat liittyvät tekniikkaan ja ne voidaan korjata paremmilla verkkovälineillä, ohjelmistolla, ylläpidolla tai työntekijöiden koulutuksella. Sähköisen kaupan esteitä ovat turvallisuus, hinta ja juridiset tekijät.⁹ Kulttuuri nähdään usein sähköisen kaupan esteenä, mutta toisaalta on esitetty käsite "bridge culture", jolla tarkoitetaan sitä, että internet pystyy luomaan kybermaailmoja ja kulttuureita, jotka eivät ole riippuvaisia maantieteellistä sijainnista.¹⁰

Suomen kehitys

Suomen talous ja elinkeinorakenne ovat muuttuneet nopeasti rahoitusmarkkinoiden vapauttamisen jälkeen. Valtiosta tuli strateginen toimija, jonka panosmaan muuttamisessa informaatiosektorivetoiseksi talousjärjestelmäksi oli ratkaisevan tärkeä. Osaamisintensiivisyys miellettiin keskeiseksi kilpailutekijäksi ja luotiin tätä näkemystä vastaava yhteinen kansallinen tahtotila, jonka tuloksena Suomen tutkimus- ja kehitystyöpanos kaksinkertaistettiin 1990-luvulla. Suomen talouden uudeksi tukijalaksi kehitettiin informaatio- ja viestintäklusteri, joka vastaa merkittävästä osasta Suomen vientiä.

Teknologiseen osaamiseen panostettiin Suomessa oikeaan aikaan, mutta aika on muuttunut eikä teknologia enää yksinään riitä, vaan siihen on innovaatiojärjestelmässä yhdistettävä muuta luovaa kompetenssia. Tällä hetkellä Suomen osaamis pääoma on liian yksipuolinen ja teknologiapainotteinen. VTT:n teknologiabarometrin mukaan Suomessa siirtymisen informaatio- ja tietoyhteiskunnasta tietämysyhteiskuntaan on vielä kesken. Suomi menestyi hyvin tietoyhteiskunnan teknisen infrastruktuurin kehittämisessä. Nyt teknologia ei ole enää kehityksen tärkein moottori, vaan sisällöt ja sovellukset. Tässä kehityksessä Suomi ei ole enää ollut eturintamassa. Uusi tietoympäristö vaatii uusia työnteon malleja tuottavuushyötyjen realisoimiseksi. Myös kauppa- ja teollisuusministeriön julkaiseman Suomen innovaatiojärjestelmän arvioinnin mukaan innovaatiojärjestelmässämme on kuitenkin vielä paljon kehittämistä.¹¹ Innovaatiojärjestelmän kehittämisessä pyritään mahdollisimman suureen poikittaisuuteen ja vuorovaikutukseen luovan talouden eri osa-alueiden: tieteen, teknologian ja taiteen välillä.

Suomi on siirtynyt teollisuusyhteiskunnasta jälkiteolliseen tai myöhäismoderniin kauteen, jonka ydin on kulttuurinen. Kansallisen innovaatiojärjestelmän kehittämisessä kulttuuriset merkitykset on jo mielletty kilpailutekijöiksi¹² ja hallitusohjelman mukaisesti on käynnistetty kansallisen luovuustrategian laatiminen.

Suomi on useissa kansainvälisissä vertailuissa noussut maailman kärkisijoille teknologian käyttöönottoa ja kilpailukykyä mitattaessa.

Tietoyhteiskuntavertailut

YK:n kehitysohjelman inhimillisen kehityksen raportti vuodelta 2002 nimeää Suomen teknologisesti maailman kehittyneimmäksi maaksi.⁷

Maailman talousfoorumin vertailu vuodelta 2003 arvioi Suomen tietoverkkojen käyttövalmiuksiltaan ensimmäiseksi maailmassa.¹³

Sveitsiläinen tutkimuslaitos Institute for Management Development (IMD) arvioi Suomen olevan teknologisen infrastruktuurin osalta kolmanneksi kehittynein maa pienten kansantalouksien joukossa.¹⁵

World Economic Forum (WEF) arvioi vuonna 2003 teettämässään kansakuntien verkottumisastetta koskevassa vertailussa Suomen maailman ykköseksi.¹⁴

Kilpailukykyvertailut

Vuonna 2003 sveitsiläinen tutkimuslaitos Institute for Management Development (IMD) arvioi aiemmin Suomen olevan kilpailukyvyltään paras alle 20 miljoonan ihmisen talousalue. Laitoksen uusimmas-
sa vertailussa vuodelta 2004 Suomi oli kuitenkin pudonnut ensimmäiseltä kahdeksannelle sijalle. Suurista maista paras oli Yhdysvallat.¹⁵

World Economic Forum (WEF) arvioi Suomen vuonna 2002 nykyisen ja tulevan kilpailukyvyyn suhteen toiseksi parhaaksi maailmassa heti Yhdysvaltojen jälkeen. Vuoden 2003 kilpailukykyvertailussa Suomi oli ohittanut USA:n ja noussut maailman ykköseksi.¹⁴

Uuden Seelannin Institute of Economic Research, NZIER, on laatinut raportin Building a case for added value through design, jossa vertaillaan eri maiden globaalia kilpailukykyä muotoilussa. Tässä vertailussa Suomi sijoittuu ensimmäiseksi maailmassa. Seuraavina ovat USA ja Alankomaat. Suomen tunnetuimmat kansainväliset brandit ovat Nokia, Fiskars ja Finlandia.¹⁶

Suomen hyvä sijoitus kilpailukykyvertailuissa määräytyy osittain yritysjohton asenteiden ja odotusten perusteella. Tutkijoiden mukaan nämä tulokset kertovat ehkä enemmän uskosta kilpailukykyyn.

Usko Suomen houkuttelevuuteen kansainvälisen bisneksen sijoituspaikkana on pudonnut. Tulokseen on alkanut vaikuttaa "Kiina-ilmiö".

Tilastotietojen valossa Suomi ei sijoitu yhtä hyvin. Esimerkiksi EU:n vuoden 2004 alussa julkaisemassa kilpailukykyvertailussa Suomi sijoittui EU-maissa keskinkertaisesti.¹⁷

Innovaatiovertailut

EU:n vuonna 2002 julkaiseman vertailevan arvioinnin mukaan Suomi, Ruotsi, Tanska ja Alankomaat ovat johtavia eurooppalaisia maita innovaatioiden tuottamisessa ja osaamis pohjaiseen talouteen siirtymisessä.¹⁸

Innovaatiokapasiteetti-indeksin mukaan Suomi sijoittuu kansainvälisessä vertailussa kolmanneksi USA:n ja Englannin jälkeen.¹⁹

Florida on kehittänyt luovan talouden kilpailukyvyyn mittareiksi erilaisia indeksejä ja niiden yhdistelmiä, joista laajin on Euro-Creativity Index. Euro-Creativity Index koostuu kolmesta osaindeksistä, jotka ovat: Talent Index, Technology Index ja Tolerance Index. Suomi on Euro-Creativity -indeksissä kolmannella sijalla Ruotsin ja USA:n jälkeen.

Luvut perustuvat kansainvälisen työjärjestön ILO:n tilastoihin ja Floridan arvion mukaan Suomessa laajasti ymmärretyn luovan talouden työtekijöitä on 28.6 prosenttia väestöstä. Suomi sijoittuu vertailussa tällä luvulla viidenneksi ja USA on ensimmäiseksi luvulla 30.08 prosenttia.

Euro-Talent Index koostuu kolmesta luvusta:

1. Creative Class Index, luovan luokan suhteellinen osuus väestöstä.
2. Human Capital Index, vähintään alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden prosentuaalinen osuus 25-64-vuotiaista.
3. Scientific Talent Index, tieteellistä työtä tekevien ja insinöörien määrä suhteessa tuhanteen työntekijään.

Suomi on Euro-Talent -indeksissä toisella sijalla USA:n jälkeen.

Euro-Technology Index muodostuu kolmesta luvusta:

1. R&D Index, tutkimus- ja kehitystykölkut suhteessa bruttokansantuotteeseen.
2. Innovation Index, patenttihakemusten määrä miljoonaa asukasta kohti.
3. High-Tech Innovation Index, huipputeknologiapatenttien (bioteknologia, informaatioteknologia, lääketieteellisyys, ilmaitu ja avaruus) määrä miljoonaa kansalaista kohti.

Suomi on Euro-Technology -indeksissä kolmannella sijalla USA:n ja Ruotsin jälkeen.

Euro-Tolerance Index pohjautuu kolmeen lukuun:

1. Attitude Index viittaa asenteisiin vähemmistöjä kohtaan.²⁰
2. Values Index perustuu kysymyksiin jumalasta, uskonnosta, kansallisuudesta, auktoriteetista, perheestä, naisten oikeuksista, avioerosta ja abortista.
3. Self-Expression Index kertoo yksilön oikeuksia ja itseilmaisua koskevista arvoista ja perustuu kysymyksiin itseilmaisusta, elämän laadusta, demokratiasta, tieteestä ja teknologiasta, vapaaajasta, ympäristöstä, luottamuksesta, protestipolitiikasta, maahanmuuttajista ja homoseksuaaleista.²¹

Euro-Tolerance -indeksissä Suomi on kolmannella sijalla USA:n ja Ruotsin jälkeen.

Euro-Creativity Trend Index kuvaa osaamisen ja teknologian kasvua vuodesta 1995. Sen osa-alueita ovat luovan luokan määrän kasvu, tieteellisen osaamisen kasvu, patenttien määrän kasvu ja tutkimus- ja kehitystykön kasvu. Euro-creativity -indeksissä Suomi on toisella sijalla Irlannin jälkeen, Ruotsi on 7. sijalla ja USA vasta 10. sijalla.

Floridan indekseissä kysymyksiä herättää se, että sellaiset maat kuin muodin ja muotoilun Italia eivät sijoitu välttämättä vertailuissa korkealle, mutta niiden luova tuotanto on laaja. Suomen korkea sijoitus monien kansinvälisten vertailujen kärkijoukossa kuvaa ehkä parhaiten sitä, että täällä on panostettu osaamiseen. Suomessa on luovuus-, teknologia- ja osaamispotentiaalia, mutta kansallista innovaatiojär-

jestelmää ei ole hiottu niin tehokkaaksi, että tämä potentiaali tulisi tällä hetkellä täysin hyödynnetyksi tuotannossa ja elinkeinoelämässä.

Kaksi suomalaista tutkijaa: Markku Wilenius ja Pekka Himanen esittävät Suomen osaamisen ja innovaatiojärjestelmä kehittämistä Hawkinsin ja Floridan luovan talouden käsitteen suuntaan siten, että kaikki luovat alat yhdistetään yhdeksi luovan talouden toimialaksi.

Markku Wilenius korostaa teoksessaan Luovaan talouteen luovuuden tukemista ja kulttuuriosaamisen kehittämistä kansallisenä prioriteettina ja Suomen tulevaisuuden menestymisen ja kansallisen kilpailukyvyn strategiana. Hänen mukaansa Suomen korkeaan osaamiseen perustuvalla tietoyhteiskuntamallille erityisenä haasteena on kulttuurisen pääoman systemaattinen ja laaja-alainen hyödyntäminen. Wilenius suosittaa seuraavia toimenpiteitä:

1. Verotuskäytännöt pitäisi arvioida uudelleen siten, että yritykset voivat vähentää verotettavista tuloistaan nykyistä enemmän tehdessään lahjoituksen taidetta tai tiedettä edistävässä tarkoituksessa.
2. Julkisen sektorin toimintaa tulisi muuttaa pitkäjänteisemmäksi esimerkiksi julkisen rahoituksen myöntämisessä kulttuuritoimijoille.
3. Valtion kulttuurihallinnon virkamiehiä on perehdytettävä paremmin siihen, mihin suuntaan sponsorointi on tänä päivänä kehittymässä.
4. Kulttuuritoimijoiden, ennen muuta kulttuurilaitosten liiketoimintaosaamista tulee edistää systemaattisesti.
5. Perustetaan Kulttuurin edistämiskeskus Kukes, jonka tehtävänä on panostaa kulttuuristen innovaatioiden ja kulttuuriosaamisen systemaattiseen kehittämiseen.
6. Suomeen tarvitaan myös välittäjäorganisaatioita edistämään kontakteja yritys-elämän sekä taide- ja kulttuuritoimijoiden välillä.
7. Luova ja innovatiivinen yrityskulttuuri on ymmärrettävä menestystekijäksi. Yritysten ylin johto tarvitsee tulevaisuudessa yhä enemmän koulutusta luovuuden johtamisessa ja kehittämisessä.

8. Yritysten tulee hakea ennakkoluulottomasti uusia keinoja yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen kulttuuritoimijoiden kanssa.⁷

Pekka Himasen eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle vuonna 2004 laatimassa katsauksessa Välittävä, kannustava ja luova Suomi esitetään seuraavat luovaan talouteen ja kulttuuriin liittyvät toimenpiteet:

1. Kehitetään luovuuden talous, jonka kärkinä ovat informaatioteknologia, kulttuuri- ja hyvinvointialat. Tämän rahoittamiseksi kansallinen tutkimus- ja kehityspanos nostetaan 3,6 prosentista BKT:stä vähintään 4,0 prosenttiin BKT:stä.
2. Huolehditaan, että kulttuuria rahoitetaan myös itseisarvona.
3. Perustetaan Suomen Akatemiaan erillinen rahasto, josta voi hakea rahaa kansainvälisten huippututkijoiden ja taiteilijoiden saamiseksi Suomeen. Tavoitteena on saada tänne viisi tutkijaa ja viisi taiteilijaa vuodessa.²²

Kulttuurituotannon kansainvälisiä tunnuslukuja

Kulttuurisia merkityksiä käytetään yhä enemmän kaikessa tuotannossa ja kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Kulttuurivientiä harjoitetaan lähes kaikilla luovan tuotannon aloilla. Tätä kehitystä on vaikea kuvata kvantitatiivisesti. Luovan tuotannon alaan luetaan eri maissa kuuluviksi erilaisia alueita, joten yhteismitallisia tilastoja ei ole ja aikasarjojen vertailua on vaikea tehdä. Luovien alojen volyymejä kuvaavien tunnuslukujen avulla voidaan kuitenkin hahmottaa yleistilanne.

Tutkimusten mukaan luova tuotanto on prosentteina kansantuotteesta mitattuna ylittänyt kasvun odotukset. Kansainvälisen kulttuuriteollisuuden kaupan arvo kasvoi vuosina 1993-1998 95 miljardista dollarista 388 miljardiin dollariin. Luovan tuotannon kasvu on talouden keskimääräistä kasvua nopeampaa. Yhdysvalloissa, Australiassa ja Alankomaissa luovan tuotannon kasvu on viime vuosina ollut yli kaksinkertainen muuhun talouteen verrat-

tuna. Tekijänoikeusteollisuus on noussut Yhdysvaltojen merkittävimmäksi vientialaksi.²

Iso-Britanniassa kulttuuriala muodostaa 9,1 prosenttia BKT:stä. Toisin kuin Suomessa, Iso-Britanniassa myös tekstiili- ja vaatetusteollisuus luetaan mukaan kulttuurituotantoon eli lopputuotteen arvon katsotaan koostuvan kulttuurisista merkityksistä. Aikavälillä 1997–2000 alan keskimääräinen vuosittainen kasvu oli 10 prosenttia, kun kokonaiskasvu oli kaksi prosenttia. Lontoossa on aloitettu laaja luovan talouden kehittämiskampanja, jossa London Development Agency on perustanut 50 miljoonan punnan säätiön tukemaan kaupungin kulttuuriteollisuutta tarkoituksena luoda 200 000 uutta työpaikkaa seuraavien 10 vuoden aikana ja nostaa kaupungin kulttuuriteollisuuden arvo 32 miljardiin puntaan. Lontoota on kuvattu luovan talouden magneetiksi. Kulttuuriteollisuus on kaupungin nopeimmin kasvava sektori ja sen moottorina pidetään erityisesti Lontoon monikulttuurisuutta. Luova talous on myös alueiden kilpailutekijä. Esimerkiksi Manchesterin ja Glasgowin kaupungit ovat panostaneet tähän alueeseen. USA:ssa kulttuuri ja viihde muodostaa suurimman vientisektorin, ja niiden osuus on 7,8 prosenttia BKT:stä.²³

EU:n tilastovirasto Eurostat on jo pitkään selvittänyt sekä kulttuuriammateissa että kulttuurialoilla työskentelevien määriä. Tiedot perustuvat jäsenmaiden työvoimatutkimuksiin. Oheisessa taulukossa esitetään alustavia (ja toistaiseksi julkaisemattomia) tietoja jäsenmaiden kulttuurityövoiman osuuksista:²⁴

Kulttuurin ammateissa ja kulttuurin toimialoilla työskentelevien osuus työvoimasta eräissä EU-maissa vuonna 2002
EU 15 -maat: 2,6 %
Uudet jäsenmaat: 2,0 %

Tanska 3,1 % (= 80 000)
Suomi 3,5 % (= 79 000)
Ranska: 2,1 % (= 434 000)
Irlanti 2,7 % (= 43 000)
Italia 2,2 % (= 453 000)
Ruotsi 3,3 % (= 140 000)

Lähde: Eurostat

Tietojen mukaan kulttuurialan työntekijöiden osuudet kaikista työllisistä ovat 2 - 4 prosentin luokkaa. Suhteelliset osuudet eivät vaihtele maittain kovin paljon, mutta ne koostuvat kussakin maassa erilaisista ryhmistä. Suhdelukujen ohella myös määrillä on merkitystä. Italiassa on käytössään 453 000 (2,2 %) ja Suomessa 79 000 (3,5 %) kulttuurialojen ja ammattien työllisistä.

Komission teettämien arvioiden²⁵ mukaan Euroopan Unionissa työskenteli kulttuurisektorin piirissä vuonna 2001 7,2 miljoonaa henkilöä. Työllisyyden vuotuinen kasvu EU:n kulttuurisektorilla oli 2,1 prosenttia vuodesta 1995 vuoteen 1999. Kulttuurisektorin sisällä rakenteellinen kasvu oli voimakkainta luovan tuotannon (sisällön luominen) työpaikoissa (vuotuinen kasvu 4,8 %) ja vähäisempää muissa tehtävissä (tekniset ja hallinnolliset tehtävät). Kulttuurisektorilla myös työvoiman liikkuvuus on hiukan keskimääräistä tasoa korkeampi.

Kulttuurituotannon taloudellinen merkitys Suomessa¹⁸²

Kilpailukyvyyn kasvun odotetaan kehittyvän vahvojen klustereiden varassa. Suurimmat kasvuodotukset Suomessa ovat tele-, ympäristö- ja hyvinvointialoilla. Telekommunikaatioklusterin odotetaan kasvavan 15 prosenttia vuodessa vuoteen 2010 mennessä ja hyvinvointi- ja ympäristöklusterin 10 prosenttia vuodessa. Työllistymisen ja kilpailukyvyyn arvioidaan olevan yhä enemmän PK-yritysten varassa. Vertailevien tutkimusten mukaan Suomessa on liian vähän yrittäjyyttä ja PK-yrityksiä. Korkeakoulututkimuksen suorittaneista yrityksiä Suomessa perustavat vähiten kauppariikkeen koulusta valmistuneet ja eniten taide- ja kulttuurialan loppututkimuksen suorittaneet.⁷

Kulttuurituotannon vaikuttavuudesta kansantalouteen esitetään usein arviolukuja, mutta kulttuurin osuuden laskeminen BKT:sta on monimutkainen, monenlaisten mittareiden, määrittelyjen ja rajoitusten sopimusten kokonaisuus. BKT:ta voi laskea kolmella tavalla: tuotannon, kysynnän ja tulojen mukaan. Arvonlisäyslaskelmat tehdään Suomen kansantalouden tilinpidossa ensisijaisesti tuotannon laskelmien kautta. Kulttuurin osuutta

BKT:sta on laskettu Iso-Britanniassa ja Uudessa Seelannissa. Suomessa kulttuurin osuuden laskemista BKT:sta on pohtinut Aku Alanen Tilastokeskuksesta.

Vuonna 2002 Suomessa toimi kulttuurin toimialoilla Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaan 14 263 yritystä eli runsaat kuusi prosenttia kaikista yrityksistä. Lukuun on sisällytetty taiteeseen, taitelijatoimintaan, joukkoviestintään, muotoiluun ja suunnitteluun, mainontaan sekä viihde-elektronikkaan ja eräisiin vapaa-ajan palveluihin liittyvät toimialat. Eniten kulttuuriyrityksiä sijoittui ryhmään "arkkitehti- ja taideteollinen suunnittelu sekä taide". Yksittäisistä toimialoista suurin oli mainonta.

Samana vuonna 2002 kulttuuriyritysten osuus kaikkien yritysten kokonaisliikevaihdosta oli 11,7 miljardia euroa eli 4,3 prosenttia. Kulttuuriyritykset ovat sekä henkilömäärältään että liikevaihdoltaan keskimääräistä pienempiä. Vuonna 2002 ne työllistivät keskimäärin 4,6 henkilöä (kaikki yritykset 5,8) ja niiden keskimääräinen liikevaihto oli 0,8 miljoonaa euroa (kaikki yritykset 1,2 miljoonaa).

Suomen joukkoviestintämarkkinoiden koko oli vuonna 2002 noin 3,6 miljardia euroa²⁶. Joukkoviestinnän volyymin vuosittainen kasvu oli viime vuosina 4 - 5 prosentin luokkaa. Graafisen viestinnän eli lehtien, kirjojen ja painotuotteiden osuus mediamarkkinoista oli vuonna 2002 noin 2,6 miljardia euroa eli 72 prosenttia. Sähköisen joukkoviestinnän eli television, radion ja online-palvelujen markkinoiden koko oli 0,7 miljardia euroa ja tallenneviestinnän eli äänitteiden, videoiden, cd-romien ja elokuvateatterien myynti oli 0,3 miljardia euroa.

Suomessa oli vuonna 2001 30 700 elämysteollisuuden toimipaikkaa, joissa työntekijöitä oli yhteensä lähes 143 400. Toimipaikat jakaantuivat seuraavasti: matkailu 43 prosenttia, uusmedia 19 prosenttia, design 23 prosenttia, viihdeteollisuus 15 prosenttia. Aikavälillä 1993–2000 elämysteollisuuden toimipaikat lisääntyivät 33,7 prosenttia. Nousevan trendiviivan mukaan toimipaikat tullevat edelleen lisääntymään noin 3-5 prosentin vuosivauhtia vuosina 2002-2006. Henkilöstön määrän arvioidaan kasvavan samalla aikavälillä vuosittain 2-4 prosenttia. Koko elämysteollisuuden toimialan liikevaihto oli vuonna 2001 Suomessa 16,2 miljardia euroa. Kasvua edellisvuodesta oli 4,8 prosenttia.

Liikevaihdon määrän arvioidaan kasvavan vuosittain noin 4-6 prosenttia vuosina 2002–2006, vaikka ennuste lienee todellisuutta myönteisempi tilastointitavan muutoksesta johtuen.

Työministeriön Työvoima 2020 -raportin arvion mukaan työllisyys tulee Suomessa laskemaan kaikilla teollisilla aloilla sekä maa- ja metsätaloudessa. Kasvavia ammattiryhmiä ovat hoivatyö, tuotannon ja hallinnon johtaja- ja asiantuntijatyöt sekä opetus- ja kulttuurityö.²⁷

Kulttuuritoimiala on hyvin työvoimavaltainen. Tuorein vuosi, jolta väestölaskennan ja Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston aineistoista on saatavissa tiedot sekä ammateista että toimialoista on 2000. Tuolloin kulttuurin toimialoilla ja kulttuurin ammateissa työskenteli Suomessa yhteensä lähes 115 000 henkilöä eli 5,1 prosenttia koko työllisestä työvoimasta. Tämä luku on kansainvälisesti vertailtuna huippuluokkaa. Yleensä kulttuurityövoiman osuuden eri maissa katsotaan olevan noin 2 - 4 prosenttia työllisestä työvoimasta. Tähän lukuun ei ole päädytty poikkeuksellisen laajan kulttuuritoimialan määrittelyn kautta, vaan tieto on kansainvälisesti suhteellisen vertailukelpoinen. Määrittelystä puuttuvat esimerkiksi kulttuuria sivutoimenaan harjoittavat henkilöt, referenssijanjaksona työttöminä olleet kulttuurityöntekijät sekä kulttuurin alueella vapaaehtoistyötä tekevät henkilöt.²⁸

Kulttuuriammateissa työskenteli vuonna 2000 yhteensä 65 760 henkilöä. Heistä noin kaksi kolmasosaa työskenteli kulttuurin toimialoilla ja vastavasti yksi kolmasosa muilla toimialoilla. Kulttuurin ammateissa työskentelevien määrä on kasvanut noin kymmenellä tuhannella vuodesta 1995.

Tutkimusten mukaan taiteilija on kulttuuriteollisuudessa vain "jäävuoren huippu". Taiteen, muotoilun ja taidekäsityön ammattien osuus oli vajaat 15 prosenttia kulttuurisektorin työvoimasta. Kulttuurialojen työllisyysvaikutuksiin ei lasketa esimerkiksi kulttuuritapahtumien kerrannaisvaikutuksia, joita syntyy majoitus, matkailu- ja ravintolapalveluista. Kulttuurin taloutta arvioitaessa lähdetään yleensä siitä, että on olemassa kulttuurin ydintoimialoja ja syrjemällä olevia kulttuurin tukitoimialoja sekä muita luovia aloja.

Kulttuurin toimialoilla työskenteli vuonna 2000

yhteensä lähes 90 000 henkilöä. Kulttuurin toimialojen työntekijöiden määrä on kasvanut usean vuoden ajan. Vuodesta 1995 kasvua on ollut noin 15 000 henkeä eli 19 %. Työvoiman määrä on kehittynyt eri toimialoilla eri tavoin. Esimerkiksi elokuvien ja videoiden tuotannossa ja jakelussa kasvua oli huomattavasti keskimääräistä enemmän (72 %), samaten mainonnassa (78 %) sekä arkkitehti- ja taiteellisessa suunnittelussa ja taiteessa (61 %). Pääosin julkisen sektorin palveluksessa työskentelevä kirjasto-, arkisto- ja museoväki oli sen sijaan pysynyt kuta kuinkin ennallaan. Koulutustasoltaan kulttuurin toimialat edustavat työllisen työvoiman keskivertoa.

Vuonna 2000 kulttuurin toimialojen työllisestä työvoimasta 56 prosenttia asui Etelä-Suomen läänissä eli hiukan suurempi osuus kuin kokotyöllisestä työvoimasta (44 %). Kaikissa muissa lääneissä kulttuurialojen osuudet olivat pienempiä kuin koko työllisessä työvoimassa.

Tilastokeskuksen palvelujen ulkomaankauppa tutkimuksen mukaan kulttuurin ja joukkoviestintän toimialojen yrityksillä oli tuloja palvelujen viennistä yhteensä 50 miljoonaa euroa vuonna 2002. (kts. liite) Eniten palveluvientituloja toimialoista oli mainostoimistoilla, 28,7 miljoonaa euroa. Seuraavaksi eniten tuloja oli aikakauslehtien kustantajilla (5,2 milj. €), sanomalehtien kustantajilla (4,4 milj. €), radio- ja televisiotoiminnalla (4,5 milj. €) sekä arkkitehtipalveluilla (3,1 milj. €). Palvelujen ulkomaankauppatutkimuksen mukaan kulttuuriin ja joukkoviestintään liittyvien palvelujen viennin arvo on vuosina 2000–2002 kasvanut muutamalla miljoonalla eurolla.

Tullihallituksen tilastojen mukaan melkein kaikkia kulttuurihyödykkeitä tuotiin Suomeen enemmän kuin niitä vietiin. Vain kirjojen, lehtien ja muiden painotuotteiden kauppa oli vientivoittoinen. Kulttuurihyödykkeiden viennin arvo oli vuonna 2000 3 miljardia markkaa ja tuonnin arvo 4,4 miljardia markkaa. Suuret vuosittaiset vaihtelut ovat tyypillisiä kulttuurihyödykkeiden viennille ja tuonnille.

Tekijänoikeuden kansantaloudellista vaikutusta on tutkittu 1980-luvulta lähtien yli kymmenessä maassa. Suomessa on tehty tekijänoikeuden taloudesta tutkimukset vuosina 1991 ja 2000. Tutki-

mukset perustuivat vuosien 1988 ja 1997 tietoihin.

Tekijänoikeuden taloudellinen merkitys on nousut myös hallitustenvälisen yhteistyön osaksi. Maailman henkisen omaisuuden järjestön (WIPO) piirissä on Suomen aloitteesta ruvettu kehittämään yhtenäistä tekijänoikeuden taloudellisen tutkimuksen kansainvälistä tutkimusmetodia. Vuoden 2003 lopulla WIPO:n sihteeristö julkaisi tutkimusta ja tutkimusmetodia käsittelevän opaskirjan.

Tavoitteena on, että yhtenäistä tutkimusmenetelmää käyttämällä voitaisiin saada yhtenäisiä ja vertailukelpoisia lukuja tekijänoikeuden taloudellisesta merkityksestä eri maissa. WIPO:n tarkoituksena on myös toteuttaa pilottitutkimuksia sellaisissa maissa, joissa tekijänoikeuden taloutta ei tähän mennessä ole tutkittu.

Teoksilla ja muulla tekijänoikeudella suojatulla aineistolla on erilainen vaikutus ja merkitys talouden eri sektoreilla. Tekijänoikeuden taloutta koskevissa tutkimuksissa tarkasteltavat alat ovat jaoteltavissa pääpiirteissään kolmeen kategoriaan:

1. Keskeiset tekijänoikeusalat (alat, joita ei olisi olemassa ilman tekijänoikeutta ja jotka keskittyvät tekijänoikeudella ja lähioikeuksilla suojatun aineiston luomiseen, tuottamiseen tai jakeluun).
2. Tekijänoikeudesta riippuvat alat (laitteistoteollisuus, joka tuottaa tekijänoikeudellisten teosten tuotannossa, jakelussa ja kulutuksessa käytettäviä koneita, laitteita ja instrumentteja).
3. Muut alat, joihin tekijänoikeudella on vaikutusta (esim. huonekalu- ja vaatetusteollisuus).

Suomessa vuonna 2000 toteutettu tutkimus keskittyi kahteen ensiksi mainittuun alaan; kolmannen kategorian merkitys on vähäinen ja vaikeasti tutkittavissa. Tutkimus osoitti tekijänoikeudesta riippuvien alojen jalostusarvon kasvaneen merkittävästi. Keskeisten tekijänoikeusalojen eli alojen, jotka tuottavat tekijänoikeudella suojattua aineistoa, yhtenlaskettu jalostusarvo bruttokansantuotteesta oli kasvanut vuosina 1988–1997 41 prosentilla siten, että se oli 4,13 prosenttia BKT:sta vuonna 1997. Tekijänoikeusaloista eniten oli kasvanut ohjelmistoteollisuus. Tekijänoikeuden ydinalat työllistivät 3,98

prosenttia työvoimasta eli 86 000 henkilöä. Vuosittainen taloudellinen kasvu oli 8,3 prosenttia, kun muilla aloilla kasvu oli 4,05 prosenttia.

Tekijänoikeudesta riippuvien alojen eli tekijänoikeudellisten teosten tuotannossa, jakelussa ja kulutuksessa käytettäviä koneita, laitteita ja instrumentteja tuottavan laitteistoteollisuuden jalostusarvo oli 0,92 prosenttia BKT:sta, ja ne työllistivät 0,66 prosenttia työvoimasta.

Tekijänoikeudellisten alojen kokonaisvaikutus eli keskeisten tekijänoikeusalojen ja laitteistoteollisuuden yhteisvaikutus oli 5,05 prosenttia BKT:sta. Todellisuudessa luku oli tätäkin suurempi, sillä tarkastelun ulkopuolelle jäi mm. teosten tuotanto ja käyttö julkisella sektorilla.

Taloudellisen kasvun mittarein tarkasteltuna Suomen tekijänoikeusalat ovat sijoittuneet erittäin hyvin muiden maiden joukossa. 1990-luvulla tehtyjen tutkimusten mukaan Suomen bruttokansantuotteen suhteutettu tekijänoikeuden jalostusarvo oli Hollannin jälkeen toiseksi korkein. Ainakin Itävallassa, Isonsa-Britanniassa ja Norjassa tekijänoikeuden jalostusarvo näytti jääneen tämän alle.

Eri maiden tutkimustulosten vertailua vaikeuttavat tutkimuksissa käytetyt erilaiset menetelmät ja samoja vuosia koskevan tutkimustiedon puuttuminen. Maailmanlaajuisen tutkimustiedon hyväksi käyttäminen edellyttää kansainvälisen yhteistyön kautta tapahtuvaa yhtenäisen ja säännöllisen tutkimustoiminnan aikaan saamista.

Myös Euroopan unionin komissio on teettänyt tutkimuksen tekijänoikeuksien vaikutuksesta Euroopan talouteen vuonna 2000. Tutkimusraportti on saatavissa komissiolta.²⁹

Henkinen omaisuus ja kulttuurivienti

Henkisen omaisuuden lainsäädäntö ja kansainvälinen sopimusjärjestelmä muodostavat kulttuurin, kulttuurituotannon, kansainvälisen vaihdannan ja tietotalouden yhden tärkeän perustan.

Tekijänoikeus on kulttuuristen ja tiedollisten sisältöjen tuotannon ja tuotteiden hyödyntämisen edellytys. Luovan työn tekijän mahdollisuus saada taloudellista hyötyä työnsä tuloksista perustuu teki-

jänoikeuteen. Taloudelliset oikeudet takaavat tekijälle neuvotteluaseman luovan työn tuotteiden hyödyntämisessä. Tekijänoikeus kannustaa luovuuteen ja sen konkreettisten ilmenemismuotojen hyödyntämiseen.

Kansainväliset sopimukset

Tekijänoikeus on kansallista lainsäädäntöä. Suomen kansallista tekijänoikeuslakia sovelletaan Suomesta peräisin oleviin suojan kohteisiin. Tekijänoikeudellista suojaa saavat Suomessa myös muista maista peräisin olevat teokset. Niiden saama suoja perustuu kansainvälisiin sopimuksiin ja lain kansainvälistä soveltamista koskeviin säännöksiin.

Tekijänoikeudesta on kansainvälisillä yleissopimuksilla muodostettu kansainvälinen suojamuoto. Tämän lisäksi yleissopimukset harmonisoivat kansallisia suojajärjestelmiä. Tekijänoikeuden keskeisin kansainvälinen sopimus on vuonna 1886 tehty **Bernin yleissopimus** kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta. Sopimusta on myöhemmin uudistettu ja täydennetty seitsemän kertaa. Sopimukseen on liittynyt 151 valtiota, Suomi vuonna 1928. Lähioikeuksien kansainvälistä suojaa koskee Rooman yleissopimus esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien ja radioyriyten suojaamisesta vuodelta 1961. Sopimukseen on liittynyt 76 valtiota, Suomi vuonna 1983.

Tekijänoikeuden alan kansainvälistä sopimusjärjestelmää on täydennetty vuonna 1996 tietokone- ja verkkoympäristön sekä digitaalitekniikan erityiskysymyksiin keskittyvillä **WIPO:n tekijänoikeussopimuksella (WCT)** ja **WIPO:n esitys- ja äänitesopimuksella (WPPT)**. Uusilla sopimuksilla muun muassa selvennettiin ja täydennettiin tietoverkoissa tapahtuvaan välittämiseen liittyviä oikeuksia sekä lisättiin kansainvälisiin velvoitteisiin teknisiä suoja-keinoja ja oikeuksien hallinnointitietoja koskevat määräykset. Suomen on tarkoitus yhtä aikaa muiden EU:n jäsenmaiden kanssa liittyä näihin WIPO-sopimuksiin sen jälkeen, kun jäsenmaiden kansalliset lainsäädännöt on saatettu sopusointuun sopimusten perusteella säädetyin yhteisö-lainsäädännön kanssa.

Tekijänoikeuksia samoin kuin teollisoikeuksia

(esim. patentit ja tavaramerkit) koskevia sopimusmääräyksiä on otettu myös kauppapolitiittisten sopimusten osaksi. Vuonna 1995 tuli voimaan Maailman kauppajärjestön WTO:n perustamissopimuksen liitesopimuksena oleva **sopimus teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista (TRIPS - sopimus)**, joka kauppapolitiikan välineenä vahvistaa teollis- ja tekijänoikeuksien maailmanlaajuisia suoja-keinoja. Tekijänoikeuksien osalta sopimus sisältää määräyksiä muun muassa esittäjien, äänitetuottajien ja yleisradio-organisaatioiden suojasta. Sopimus sisältää myös oikeuksien täytäntöönpanoa koskevia määräyksiä sekä määräykset riitojen ratkaisemisesta, jos jäsenvaltio ei täytä sopimuksen mukaisia velvoitteitaan.

Euroopan unioni

Euroopan integraatiokehitys on 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa ollut merkittävin tekijänoikeuslainsäädännön muutostekijä. 1990-luvun alkupuolelle asti tekijänoikeuslainsäädännön muutoksia tehtiin suurelta osin kansallisten tarpeiden vaatiessa. Euroopan unionin jäsenyyden myötä lainsäädännön valmistelun painopiste on kuitenkin siirtynyt Euroopan unionissa tapahtuvaan yhteisö-lainsäädännön valmisteluun.

Tähän mennessä EU:ssa on annettu kaikkiaan kahdeksan tekijänoikeuden alan direktiiviä: tietokoneohjelmadirektiivi (1991), vuokraus- ja lainausdirektiivi (1992), satelliitti- ja kaapeli-lähetysdirektiivi (1993), suoja-aikadirektiivi (1993), tietokantadirektiivi (1996), tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivi (2001), taideteosten jälleenmyyntikorvausdirektiivi (2001) ja direktiivi teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta (2004).

Direktiivien kansallinen voimaan saattaminen tapahtuu lainsäädäntöön tehtävillä muutoksilla.

Suomen tekijänoikeuslainsäädäntö

Suomen voimassa oleva tekijänoikeuslaki on vuodelta 1961. Tämä laki ja siihen myöhemmin tehdyt muutokset, joita on toteutettu parikymmentä kertaa, ovat perustuneet yhteisö-pohjoismaiseen valmis-

teluun. Monet lainsäädännön keskeisimmistä säännöksistä ovat samansisältöisiä kaikissa Pohjoismaissa.

Tekijänoikeuden kohteena on kirjallinen tai taiteellinen teos. Myös tietokoneohjelma voi saada tekijänoikeussuojaa kirjallisena teoksena. Tekijänoikeussuojaa saa teos, joka ylittää niin sanotun teoskynnyksen. Suojaa saava teos on tekijänsä luovan työn omaperäinen tulos. Tekijänoikeudellinen suoja syntyy automaattisesti ja on voimassa tekijän elinajan ja 70 vuotta hänen kuolemastaan.

Tekijänoikeus ei suojaa aihetta, ideaa, metodia, konseptia, algoritmia, periaatetta, tietosisältöä, yksittäisiä tietoja, juonta, käsitettä eikä keksintöä. Tekijänoikeus suojaa sitä muotoa, johon teos on saatettu.

Tekijänoikeus tuottaa tekijälle sekä taloudellisia että hänen henkilönsä liittyviä oikeuksia. Taloudellisia oikeuksia koskevan perussäännöksen mukaan tekijällä on yksinomainen oikeus määrätä teoksen kappaleiden valmistamisesta ja teoksen saattamisesta yleisön saataviin millä tavalla tahansa.

Tekijän moraalisiin oikeuksiin kuuluvat oikeus tulla mainituksi teoksen tekijänä sekä kielto muuttaa teosta tai saattaa teos yleisön saataviin tekijää loukkaavalla tavalla.

Tekijänoikeuteen on laissa säädetty rajoituksia sivistyksellisistä ja muista tärkeistä yhteiskunnallisista syistä mutta myös käytännöllisistä syistä. Tekijänoikeuden rajoituksen nojalla teoksesta saadaan esimerkiksi ottaa sitaatteja ja teosta käyttää lain säännösten mukaisesti opetuksessa. Myös teoksen kappaleen valmistaminen yksityiseen käyttöön perustuu laissa säädettyyn tekijänoikeuden rajoitukseen.

Tekijänoikeuslaissa säädetään myös eräistä tekijänoikeutta lähellä olevista oikeuksista. Näistä myös naapurioikeuksiksi kutsutuista oikeuksista keskeisimmät ovat esittävien taiteilijoiden, äänitallenteiden tuottajien, kuvatallenteiden tuottajien, radio- ja televisioyhteyksien ja valokuvaajien sekä tietokantojen ja luetteloiden valmistajien oikeudet. Lähioikeuksien suoja-aika on 50 vuotta, ja se lasketaan esitys-, tallennus-, julkaisu-, yleisön saataviin saattamis-, lähetys- ja valmistamisvuodesta.

Lähioikeuksien suojan kohteena ei ole teos, vaan muu suoritus: teoksen esitys, äänitalenne, kuvatal-

lenne, radio- ja televisiolähetysten signaali, valokuva, luettelo ja tietokantojen erityissuojaa saava tietokanta. Lähioikeuksien suoja on tekijänoikeuden kaltainen mutta joissakin suhteissa tekijänoikeutta rajoitetumpi. Yksinoikeuden sijasta on eräissä tapauksissa säädetty korvausoikeus.

Tekijänoikeuden loukkauksista voidaan tuomita rangaistus tekijänoikeusrikoksesta rikoslain 49 luvun 1 §:n mukaan tai tekijänoikeusrikkomuksesta tekijänoikeuslain mukaan.

Tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivin edellyttämät muutokset sisältävä lakiesitys (HE 28/2004 vp) on annettu eduskunnalle maaliskuussa 2004. Lakiesityksellä tekijänoikeuslainsäädäntöä mukautetaan tietoyhteiskunnan vaatimuksiin ja turvataan luovan työn tekijöiden oikeudet muuttuvassa ympäristössä.

Esitys sisältää muun muassa direktiivin edellyttämällä tavalla kiellon purkaa teosta suojaava tekninen suojaus sekä kiellon valmistaa ja levittää suojauspurun mahdollistavia välineitä. Myöskään teoksiin liitetyjä oikeuksien sähköisiä hallinnointitietoja ei saisi purkaa.

Tekijänoikeusteollisuuden merkitys kulttuuriviennissä

Luovan työn tuotteiden taloudellinen hyödyntäminen nojaa tekijänoikeuteen. Tekijänoikeuden tai lähioikeuden haltijalla on mahdollisuus kontrolloida työnsä tulosten käyttämistä ja myöntää suojattuun aineistoon käyttöluvia. Käyttöluvut voivat olla esimerkiksi maantieteellisesti tai ajallisesti rajoitettuja.

Digitaalitekniikka ja tietoverkot ovat lisänneet ja helpottaneet aineistojen käyttämistä ja aineistojen saatavuutta. Samalla ne ovat kuitenkin synnyttäneet uusia tekijänoikeuden loukkausten tilanteita. Tietoteknisessä ympäristössä tekijänoikeuden loukkaukset voivat tapahtua aikaisempaa helpommin. Se, että tietoverkot ja niihin kytkettyihin tietokoneisiin luodut kotisivut ovat mitä suurimmassa määrin julkisia, unohtuu helposti.

Tietoverkkoympäristössä tapahtuvien tekijänoikeusrikkomusten selvittäminen asettaa lainsäädännöl-

le ja tutkintaviranomaisille uudenlaisia vaatimuksia. Rikkomistapauksilla on yhä useammin liittyviä useisiin valtioihin.

Vertaisverkkojen ja muiden suojatun aineiston välityskanavien synnyttämä tietoverkkopiratismi on ongelma, joka edellyttää oikeudenhaltijoiden ja viranomaisten yhteistyötä sekä kansallisella tasolla että valtioiden välillä.

Verkottuneen tietoyhteiskunnan tasapainoinen ja turvallinen kehitys edellyttää, että kansalliset lain-säädännöt ovat riittävän yhtenäisiä. Käynnissä oleva kansainvälisen sopimusjärjestelmän uudistamistyö tähtää yhtenäisen suojan tason saavuttamiseen kaikilla keskeisillä tekijänoikeuden ja lähioikeuksien osa-alueilla.

Teollisoikeudet kulttuuriviennin tukena

Tekijänoikeuksien ohella henkisen omaisuuden toisen pääalueen muodostavat teollisoikeudet (tavaramerkit, mallit, patentit jne.). Tekijänoikeuksista poiketen nämä suojamuodot edellyttävät viranomaiselle tehtävää hakemusta ja rekisteröintiä. Esimerkiksi patentti voidaan hakemuksesta myöntää keksinnölle, jota voidaan käyttää teollisesti. Vuosittain maksettavilla vuosimaksuilla patentti voidaan pitää voimassa kaksikymmentä vuotta.

Kulttuurin tuotteisiin voi tekijänoikeuden lisäksi kohdistua myös jokin muu henkisen omaisuuden oikeus. Tekijänoikeudella suojattu tuote voi olla esimerkiksi rekisteröity tavaramerkkinä. Jotkin teoskappaleet voivat olla rekisteröity malleina. Patenttisuoja voi suojata myös keksinnön osana olevaa tietokoneohjelmaa, jota keksinnöstä erillään ei kuitenkaan voi patentoida.

Henkiseen omaisuuteen lasketaan kuuluvaksi myös suoja elinkeinotoiminnassa tapahtuvaa sopimatonta menettelyä vastaan. Sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain perussäännöksen mukaan elinkeinotoiminnassa ei saa käyttää hyvän tavan vastaista tai muutoin toisen elinkeinonharjoittajan kannalta sopimatonta menettelyä.

Eri suojamuotoja voidaan kulttuurituotannossa soveltaa ja hyödyntää myös rinnakkain, toisistaan

riippumatta. Kun kyse on konsepteista, formaateista tai vaikkapa kulttuuripalvelujen myynnistä, tuotantoon tai johonkin sen osaan voi sisältyä tekijänoikeudella suojattuja elementtejä mutta samalla siihen voi kohdistua myös jokin muu henkisen omaisuuden oikeus. Kulttuurituotantoa ja siihen sovellettavia suojamuotoja voidaan tällöin arvioida myös elinkeinotoiminnan näkökulmasta.

Henkinen omaisuus tuotannon ja viennin edellytyksenä

Henkinen omaisuus muodostaa puitteet kulttuurin tuotteiden ja palvelujen tuotannolle ja niiden kansainväliselle kaupalle. Kulttuurituotteiden vienti on mahdollista, jos aineiston tuottaja hankkii jo tuotantovaiheessa joko tarvittavat oikeudet tai kaikki oikeudet tuotteen hyödyntämiseen ja niin ollen myös vientiin.

Kulttuurituotteista saatava hinta perustuu kokonaan tai merkittävässä määrin tekijänoikeuteen. Esimerkiksi elokuvan esittäminen teattereissa tai lähettäminen televisiossa sekä elokuvan tallenteiden myynti ja vuokraus perustuvat tekijänoikeuden hyödyntämiseen.

Myös tuotteiden vientiä koskeva sopimustoiminta pohjautuu tekijänoikeuksiin. Sopimukset voivat perustua erilaisille sopimusmekanismeille sen mukaan, onko kysymyksessä tavara vai palvelu. Tavaran myytävään tuotteeseen kohdistuu laissa säädettyjä tekijänoikeuksia. Sopimus voi koskea myös käyttöoikeuksien kauppaa.

Olennaista on, että tuotteen tai palvelun kauppaa koskeva sopimus, esimerkiksi lisenssisopimus sisältää selvät säännökset tuotteen tai palvelun levittäjä- ja käyttäjäportaan asemasta.

Oikeuksien hyödyntäminen edellyttää paitsi riittävää osaamista myös yrityksen henkistä omaisuutta ja sen hyödyntämistä koskevan selkeän yritysstrategian tai toimintamallin muodostamista. Yrityksellä tulee olla riittävää osaamista jo tuotteiden valmistamisvaiheessa: yrityksen tulee tietää, mitä oikeuksia pitää hankkia ja miten ne hankitaan. Yrityksellä tulee olla selkeä strategia myös sen suhteen, millä ehdoilla se lisensoi tuotettaan tai palveluaan.

Vientimaan olosuhteet on tunnettava riittävän tarkasti. Sopimuksia tehtäessä on tärkeää, että tunnetaan vientimaiden oikeudellisen järjestelmän ne erityispiirteet, jotka ovat merkityksellisiä ko. tuotekategorian suhteen.

Tuotteiden vienti- ja muita lisenssisopimuksia tehtäessä tulee tietää, miten oikeudet pidetään yrityksen käsissä. Yrityksen tärkeisiin henkisen omaisuuden strategian osa-alueisiin kuuluu myös sen varmistaminen, että tuotteilla on riittävä oikeudellinen suoja vientimaan markkinoilla. Yrityksellä tulee olla riittävät mahdollisuudet puuttua laittomaan käyttöön ja muihin oikeuksien loukkauksiin.¹⁶⁵

Kulttuuriliiketoiminta

Ansaintalogiikka

Liiketoimintamalli on tietyllä markkinalla suunniteltu käytännöllinen toimintasuunnitelma yrityksen strategian toteuttamiseksi eli konkreettinen ja yksityiskohtainen kuvaus siitä miten yritys toimii. Liiketoimintamallilla tarkoitetaan yrityksen tuote-, palvelu-, informaatio- ja tulovirtoja, yrityksen asemoitumista arvoverkostossa sekä kuvausta eri osapuolten saamista hyödyistä ja tulonlähteistä. Liiketoimintamalliin sisältyvät yrityksen ansaintalogiikka (kuka maksaa kenelle, miksi ja millä ehdoilla), asiakkaat, tuotekehitys ja sen rooli, markkinat, markkinointi-, myynti- ja jakelukanavat, kumppanit, rahoitus ja tuote. Menestyvän liiketoimintamallin kehittäminen vaatii systemaattista liiketoiminnan osa-alueiden hahmottamista, analysointia ja kehittämistä.

Luovan tuotannon eri aloilla toimitaan erilaisilla liiketoimintamalleilla ja ansaintalogiikoilla. Tuote voidaan erilaistaa useisiin kanaviin, jolloin tähdätään brandin hyödyntämiseen ja usein saman konseptin tuotteita markkinoidaan toisistaan riippumatta

Sisällöt voidaan monistaa uusiin medioihin ja ne ovat usein samankaltaisia kaikissa medioissa. Ansaintalogiikka on kuitenkin mediakohtainen. Sisältökokonaisuus voidaan myös alunperin suunnitella monimediaympäristöön. Menestyvien sisältötuotteiden kohdalla trendinä on monimediamahdolli-

suuksien hyödyntäminen. Esimerkiksi kirjan ympärille voidaan rakentaa liiketoimintakokonaisuus: elokuva, tv-sarja, videot, äänilevy, lelut, vaatteet jne.

- Monimediallisuudella tarkoitetaan useiden jakelukanavien hyödyntämistä tietyn sisällön jakelussa perinteisen (yksittäisen) jakelukanavan sijaan. Monimediallisuus liittyy läheisesti televiestinnän, tiedotusvälineiden ja tietotekniikan lähentymiskehitykseen, konvergenssiin. Sisältöjä voidaan teknisesti jaella ja kuluttaa entistä vapaammin eri jakelukanavia hyödyntäen.
- Monialustaisessa toiminnassa sama sisältö sovelletaan ja tuotteistetaan erilaisiin ympäristöihin.
- Monikanavaisessa toiminnassa sisältö tuotteistetaan hiukan erilaisena useissa samankaltaisissa ympäristöissä.
- Cross-mediallisuus, cross-branding tarkoittaa saman sisällön sekakäyttöä useilla eri välineillä.
- Luovan tuotannon elinkaarimalli havainnollistaa myyntivolyymien kertymää ajan kuluessa. elinkaarimalli on käyttökelpoinen liiketoiminnan eri vaiheiden tai tietyn tuotteen kehityksen analysoinnissa.

Sisältötuotannon liiketoimintamallit:

1. Tuotekehityksen mallista ilmenevät tuotekehityksen kriittiset elementit ja toimintaan osallistuvat tahot:
2. Sisällön ja teknologian kehittäminen rinnakkain: sisältötuotteen idean toteuttaminen vaatii teknistä kehitystyötä.
3. Sisällön kehittäminen ja teknologisen kehitystyön alihankinta: yritys ei tuotantovaiheessa tee teknistä kehitystyötä, mutta sisällön kehitystyössä hyödynnetään kuitenkin tyypillisesti uusia teknologioita, jotka hankitaan alihankintana.
4. Tuotekehityksen ulkoistaminen: yritys ei harjoita tuotekehitystoimintaa sisältötuotteen osalta.
5. Kuluttajavetoinen sisältökehitys: käyttäjien tuottamat sisällöt.
6. Ansaintalogiikat: pääsylipputulot, lisenssitulot (oheistuotteet), projektirahoitus, mainostulot, tuottojen jakaminen, tilausmaksut, hybridi.

7. Jakelukanavamalli: Suora/epäsuora jakelu yritysasiakkaille/kuluttajille.

8. Monimediamalli: Differoimaton sisältö monessa mediassa, Usean median varaan rakentuva sisältökokonaisuus, Differoitu sisältötuote useisiin medioihin.³⁰

Kulttuurin ja taiteen tuotekehitys on usein hyvin pitkäsyklinen prosessi. Esimerkiksi klassisen musiikin menestys ei ole "ihme", vaan se perustuu pitkäjänteiseen klassisen musiikin koulutusjärjestelmän kehittämiseen, joka alkoi 1960-luvulla syntyneen poliittisen tahtotilan myötä. Klassisessa musiikissa on siis nähtävissä 40 vuoden sykli, joka on synnyttänyt maailman parhaan koulutusjärjestelmän ja sen tuloksena huippuluokan kansainvälisen menestyksen.

Taiteen ja kulttuurin aloilla riskit voivat olla suuria eikä lyhyiden syklien tulos ole välttämättä laadullisesti kestävä. Ongelmana on, miten innovaatio- ja rahoitusjärjestelmät tunnistavat menestystuotteet. Esimerkiksi Tove Jansson olisi tuskin saanut rahoitusta 1940-luvulla piirtämälleen ensimmäiselle laihalle muumiräpäleelle, vaikka olisi kertonut, että tässä on 50 vuoden kuluttua kansainvälinen menestyskonsepti. Liiketoimintamallit eivät ole alusta alkaen laajoja ja valmiita, vaan konsepti kehittyy vuorovaikutuksessa yleisöjen kanssa.

Muumikonseptin kehitys alkoi 1940-luvun lopulla. Kirjoja alettiin kääntää ja tehtiin sarjakuvia. Animaatiosarja syntyi 1980-luvun lopulla. Ennen vuoden 1979 yhtiöittämistä lisenssisopimuksia oli 30-40 kpl. Lisenssien määrän merkittävä kasvu ajoitui 1990-luvulle. Nyt Moomin Characters Oy uskoo tuotemerkin olevan kypsyyssvaiheessa lisenssisopimusten tekemisen osalta, vaikka uusia sopimuksia on tehty vielä 2000-luvullakin.

Max Paynen ensimmäinen pc-koneille tehty versio julkaistiin USA:ssa heinäkuussa 2001 ja konsoliversiot vuoden 2001 jouluna. Euroopassa julkaisu tapahtui vasta vuonna 2002. Konseptista pyritään rakentamaan vahva brändi, mutta kehitystyö on vasta alussa. Brändin elinkaari saattaa kuitenkin olla pitkä, ja se saattaa laajentua esimerkiksi sarjakuviin.

Luovat ympäristöt

Kyky luovuuteen on ihmisen myötäsyttyinen ominaisuus, jonka käyttäminen on helpointa luovissa ympäristöissä. Luoville ympäristöille on ominaista vuorovaikutus, vertaistuki, leikki ja kokeilu.

Creative City -konsepti syntyi 1990-luvun jälkipuoliskolla informaatioteknologian kehityksen myötä. Konseptin tarkoituksena on yhdistää ja integroida huipputeknologia taiteelliseen, tieteelliseen ja menetelmälliseen luovuuteen. Creative Cities -verkosto on laajentunut globaaliksi konseptiksi ja toimintamalliksi. Konsepti on synnyttänyt teknologisten innovaatioiden ja kulttuuriyrittäjyyden uusia yhdistelmiä esimerkiksi taiteen, kulttuurin, viihteen, matkailun ja digitaalisen median alueilla. Luovan ympäristön tunnusmerkki on mahdollisuus merkitysten vaihdantaan ja uusilla yhdistelmillä kokeiluun.

Luovuutta ei voi synnyttää, mutta sille voi avata väyliä rakentamalla elinkeinopoliittisin keinoin luovia ympäristöjä eli luovan teollisuuden keskittymiä. Tällaisia voivat olla kulttuurin teknologiapuistot, osaamiskeskukset ja kulttuurituotannon yrityshautomot. Suomessa hyvä esimerkki kulttuurin teknologiapuistosta on Kaapelitehdas Helsingissä. Hämeenlinnassa on juuri tehty päätös Verkatehdas -Kulttuuritehdas -hankkeesta.

Yrityshautomot ovat osoittautuneet tehokkaaksi tavaksi synnyttää yritystoimintaa. Selvitysten mukaan yrityshautomot ovat synnyttäneet useita satoja jatkuvasti aktiivisia yrityksiä. Kulttuurialalla sekä riskit että yritysten tulevan menestyksen mahdollisuudet ovat vaikeasti ennakoitavissa. Esimerkiksi Arabianrannan kulttuurialan yrityshautomo Arabuksesta irtautuneet yritykset ovat selviytyneet hyvin verrattuna muihin Uudenmaan, tai vaikkapa ulkomaisiin, saman alan yrityshautomoihin. Tosaalta toimintansa lopettaneiden joukossa oli mm. yritys, jonka Bisnes.fi -lehti valitsi aikanaan yhdeksi 50 lupaavimmista yrityksistä Suomessa.³¹ Tämä kuvastaa hyvin sitä, kuinka vaikeaa on todellisuudessa tietää varmuudella, mikä yritys tulee menestymään. Kulttuurituotannossa riskit ovat suuria.

Yrityshautomoista irtautuneiden yritysten jakautuminen

aktiiviset yritykset

New Busines Center	78
Otaniemi	86
Arabus	77
Innosampo	56
Länsi-Uudenmaan yrityshautomo	74
TwinBic	44
Amiedu	42
NYP	67
Sosiaali- ja terveysalan yrityshautomo	61

Valtakunnallisen osaamiskeskusohjelman (SM) yhtenä tavoitteena on paikallisten, alueellisten ja kansallisten voimavarojen kohdistaminen valittujen kansainvälisesti kilpailukykyisten osaamisalojen kehittämiseen. Tulevaisuudessa osaamiskeskukset ovat houkuttelevampia sijoittumis- ja investointikohteita myös kansainvälisille yrityksille ja sijoittajille. Ohjelmaan pääseminen on edellyttänyt kansainvälisesti korkeatasoista osaamisen keskittymää, ohjelman toimenpiteiden innovatiivisuutta, vaikuttavuutta ja tehokasta organisointia. Toisella ohjelmakaudella 2003-2006 painotetaan osaamisen hyödyntämistä ja yritysvaikuttavuutta. Uusien osaamiskeskusten valinnassa on otettu huomioon myös muut kuin teknologiapainotteiset osaamisalat.

Kulttuurialan osaamiskeskuksia ohjelmassa ovat Uudenmaan osaamiskeskus (Culminatum Ltd Oy), jonka alueina ovat myös digitaalisen median ja sisältötuotannon alat, Kuhmon kamarimusiikin osaamiskeskus (Virtuosi/Pro Kuhmo Oy), Lapin elämys-teollisuuden osaamiskeskus (Lapin Elämystuotanto Oy), Päijät-Hämeen osaamiskeskus (Neopoli Oy), jonka alueena on muotoilu, Varsinais-Suomen osaamiskeskus (Oy DataCity Center Ab), jossa kulttuurituotantoa edustaa Kulturo -osaamiskeskusohjelma. Kulttuurimatkailuun liittyy myös Matkailun verkosto-osaamiskeskus MOSKE. Saamelaiskulttuurin kumppanuuteen ja vientiin liittyy Alkuperäiskansojen oikeuksien osaamiskeskus, joka perustettiin vuonna 2002 Norjan hallituksen määräyksestä. Kes-

kuksen toimisto sijaitsee Guovdageaidnuss-Kautokeinosssa.

Liike-elämän kulttuurikumppanuus

Sponsoroinnin ja markkinoinnin konsulttitoimisto Image Match määrittelee sponsoroinnin sijoittamiseksi johonkin yleisesti hyödylliseksi tai myönteiseksi koettuun toimintaan sen kehittämiseksi ja siihen liittyvän kaupallisen arvon hyödyntämiseksi.

Yritysten yhteiskuntavastuun vaatimuksen voimistuessa sponsorointi on mielletty yhteisten päämäärien edistämiseksi kuitenkin siten, että sponsori samalla etsii sponsoroinnin tuottamaa kaupallista arvoa.

Sponsorointi on kasvanut 70-luvun lopulta alkaen kansainvälisesti ja myös Suomessa. Sponsorointi on kehittynyt omaksi toimialakseen ja sitä ai enää nähdä vastikkeettomaksi hyväntekeväisyydeksi, vaan kaupalliseksi toiminnaksi, josta yritykset etsivät nykyään oikeuksia ja hyötyjä.

Elinkeinoelämän tuki taidelaitoksille on Euroopan Unionin maissa ollut noin 1-5 prosenttia. Katavaa vertailukelpoista aineistoa ei ole, mutta erillisissä kansallisissa vertailuissa yritystuen osuus on noin 2-4 prosenttia koko taiteen toimialan kustannuksista. Laajinta sponsorointi on Brittein saarilla.

Mainostajien liiton Sponsorointibarometrin, Pekka Oeschin tutkimusten ja elinkeinoelämän tukia taiteelle ja kulttuurille selvittäneen Risto Ruohosen mukaan sponsoroinnin kokonaismäärä oli vuonna 2000 noin 350-400 miljoonaa markkaa, josta kulttuurin osuus oli 60 miljoonaa markkaa.¹³¹

Monissa Euroopan maissa on olemassa elinkeinoelämän ja kulttuurin yhteistyön traditio ja niissä toimii sponsorointia edistäviä järjestöjä ja verkostoja. Yhdysvalloissa ensimmäinen kulttuurin ja liike-elämän yhteistyötä edistävä järjestö perustettiin 1960-luvulla ja Ranskassa ja Englannissa 1970-luvulla. Englannissa valtio tukee Arts & Business -toimintaa.

Suomessa vireillä oleva Arts and Business Forum Finland (ABFI) -hanke pyrkii käynnistämään julkisen ja yksityisen sektorin yhteistoimintaa taiteen, yritystoiminnan ja kulttuurin edistämiseksi.

Kulttuuriviennin tukirakenteet

Valtionhallinnossa kulttuurivienti kuuluu kolmen ministeriön: opetusministeriön, kauppaja teollisuusministeriön sekä ulkoasiainministeriön toimialaan.

Ministeriöiden työnjaon mukaan opetusministeriö vastaa kulttuuriviennin arvoketjun alkupäästä eli luovan tuotannon ja kulttuurituotannon edellytyksistä.

Tähän kuuluvat yleissivistävä koulutus, taiteen perusopetus, ammattikorkeakoulut ja yliopistot sekä luovien alojen tutkimus. Ministeriön toimialaan kuuluvat myös kulttuurin infrastruktuurin ylläpito sekä taide- ja kulttuurilaitokset. Ministeriö edistää myös luovien alojen kansainvälisiä kontakteja ja verkottumista sekä kulttuurin tiedotusta ja promootiota. Ulkoasiainministeriön toimialaan kuuluu julkisuusdiplomatiata, jonka osana ministeriö edistää ja tukee taiteen ja kulttuurin tiedotusta ja verkottumista.

Kauppaja teollisuusministeriö tukee ja edistää luovan talouden ja kulttuurituotannon tuotekehitystä, liiketoimintaa ja vientiä.

Selvityksen aineisto osoitti, että kulttuuriviennin toimijat kokevat vaikeutena kulttuuriviennin hallinnon ja rakenteiden koordinoimattomuuden. Hankkeiden rahoittamista haittaavat byrokraattiset rakenteet. Vaikeutena on myös tuen kohdistuminen yhteen budjettivuoteen kerrallaan, mikä haittaa usein varsin pitkäjänteistä kansainvälistä toimintaa ja estää sitoutumisen esimerkiksi kansainvälisten taide- ja kulttuurialan messujen kaltaisiin suuriin ja tärkeisiin kulttuurivientiponnistuksiin.

Perustettavaksi ehdotetun ministeriöiden yhteistyöelimen strategiassa on tärkeää luoda kulttuurituotannon ja -viennin tukemiselle yhteinen näkemys ja tahtotila sekä yhtenevät kriteerit, joissa lähtökohtana on koko arvoketjun toimivuus. Tällä hetkellä opetusministeriö tukee "kannattamatonta" taidetta, kun taas kauppaja teollisuusministeriö edellyttää toiminnalta liikeloudellista menestymistä. Yhteisesti kehitettävä alueet löytyvät soveltavasta tutkimuksesta ja tuotekehityksestä sekä tiedotuksen, markkinoinnin ja promootion rajapinnoilta.

Kulttuuriviennin edistämiseksi tukea verkottumiseen, henkilövaihtoon ja matkoihin tarvitsevat taiteilijoiden ja perinteisten kulttuuritoimijoiden lisäksi myös muut viennin keskeiset toimijat: kuraattorit, managerit, tuottajat ja kulttuuriyrittäjät. Kaikilla näillä toimijoilla pitäisi olla mahdollisuus myös määräaikaiseen työskentelyyn ulkomaisissa taidelaitoksissa ja tuotanto-organisaatioissa. Suomeen pitäisi tuoda vastaavasti ulkomaisia asiantuntijoita ("employee in residence").

Kulttuurivientitoimialaa hoitavien ministeriöiden yhteistyön pitäisi heijastua myös niiden alaisten laitosten ja organisaatioiden keskinäiseen yhteistyöhön: instituuttien, tiedotuskeskusten, edustustojen, Finpron ja TEKESin toimintaan siten, että kaikilla tasoilla muodostetaan yhteiset toimintaverkostot.

Seuraavassa kuvataan kunkin ministeriön tehtäviä ja toimintatapoja kulttuuriviennin alueella.

Opetusministeriö

Opetusministeriö toteutti vuosina 1997–1999 Kulttuuriteollisuus -hankkeen, jossa pohdittiin mahdollisuuksia edistää kulttuurituotantoa. Vuosina 2000–2003 ministeriössä toimi laaja Sisältötuotanto-hanke, jossa selvitettiin digitaalisten oppimateriaalien, tietohuollon ja sisältötuotannon kehittämistä, kulttuuri- ja luontomatkailun verkkopalveluja, kulttuuriperinnön digitointia, liikunnan sisältötuotantoa ja tekijänoikeuksia.

Opetusministeriön työjärjestyksen mukaisesti koulutus- ja tiedepolitiikan osasto käsittelee omaan toimialaansa kuuluvat kansainväliset asiat ja kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto käsittelee omaan toimialaansa kuuluvat kansainväliset asiat.

Ministeriön yhteisiä kansainvälisiä asioita hoitaa kansainvälisten asiain sihteeristö, jonka alaisuudessa toimii yleisiä EU-asioita koordinoiva EU-deski. Kansainvälisten asiain sihteeristö hoitaa osan kulttuurialan kansainvälisistä asioista, valmistele kahdenvälisiä kulttuurivaihto-ohjelmia ja niiden toimeenpanoon liittyviä rahoituspäätöksiä. Kansainvälisten asiain sihteeristö myöntää avustuksia taiteen ja kulttuurin kansainväliseen toimintaan. Avustusten myöntämiskriteereitä valmistellaan parhaillaan.

Opetusministeriö vastaa opetus-, kulttuuri- ja nuorisoasioiden sekä osittain tutkimukseen liittyvien asioiden kansallisesta valmistelusta ja osallistuu niiden käsittelyyn Euroopan unionin opetusneuvostossa, tutkimusneuvostossa, kulttuuri- ja audiovisuaalisen neuvoston sekä nuorisoneuvostossa. EU:n rakennerahastojen avulla tuetaan alueellisia koulutukseen, tutkimukseen ja kulttuuriin liittyviä hankkeita.

Opetusministeriön toimialan kansainvälistä yhteistyötä varten valtion talousarviossa on oma lukunsa. Se jakaantuu seuraaviin momentteihin (määräraha € 2004):

Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin toimintamenot	787 000
Kansainvälinen kulttuuriyhteistyö	6 984 000
Eräät avustukset	5 362 000
Rahoitusosuudet kansainvälisille järjestöille	2 287 000

Opetusministeriö Euroopan yhteisöaloiteohjelmien toteuttajana

EU:n rakennerahastotoimenpiteet ovat mukana seuraavissa opetusministeriön koulutus- ja kulttuuripoliittisissa strategioissa:

1. Koulutuksen - ja työelämäyhteistyön kehittäminen, rahoitus ESR ja EAKR,
2. Elinikäinen oppiminen, rahoitus ESR,
3. Tieto- ja viestintäteknikka opetuksessa, rahoitus ESR ja EAKR,
4. Elektroniikan ja tietotekniikan tutkinnon suorittaneiden määrän saattaminen työelämän kysyntää vastaavaksi, rahoitus ESR,
5. Tutkimuksen voimavarojen suuntaaminen siten, että kansallisen innovaatiojärjestelmän toiminta paranee talouden, yritystoiminnan ja työllisyyden hyväksi, rahoitus ESR ja EAKR,
6. Kansallisen kulttuuri-identiteetin sekä henkisen ja fyysisen kulttuuriperuspalvelujen turvaaminen, rahoitus EAKR,
7. Kulttuurisen tietoyhteiskuntakehityksen edistäminen, rahoitus EAKR.

Lisäksi kansallisten tavoiteohjelmien täydentämiseksi EU:ssa toteutetaan vuosina 2000 - 2006 yhteisöaloiteohjelmia, jotka korostavat kansallisuksien, valtioiden ja alueiden rajat ylittävää yhteistyötä. Ohjelmissa painotetaan toiminnan kansainvälisyyttä, innovatiivisuutta ja hyvien esimerkkien levittämistä. Yhteisöaloiteohjelmat keskittyvät raja-alueiden kehittämiseen, kaupunkialueiden kehittämiseen, syrjäytymisen ja epätasa-arvon ehkäisemiseen sekä maaseudun monialaiseen kehittämiseen.

Kansainväliset yhteistyöorganisaatiot

Tärkeimmät kansainväliset yhteistyöjärjestöt, joiden toimintaan ministeriö osallistuu, ovat Euroopan neuvosto, Maailman henkisen omaisuuden järjestö WIPO, Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD sekä YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO. Opetusministeriö on ollut aktiivinen myös maailmanlaajuisista dopingin vastaista työtä tekevän toimiston WADAn (World Antido-

ping Agency) perustamisessa ja toiminnassa.

Pohjoismainen yhteistyö painottuu kulttuuriin, koulutukseen ja tutkimukseen Pohjoismaiden ministerineuvostossa ja sen alaisissa elimissä sekä Pohjoismaisessa kulttuurirahastossa. Kulttuurin kannalta tärkeitä toimijoita ovat Itämeren valtioiden neuvosto ja Barentsin kulttuurikomitea.

Opetusministeriö osallistuu Euroopan neuvoston koulutus-, korkeakoulu- ja tutkimus-, kulttuuri-, kulttuuriperintökomitean, urheilun, nuorisotoimen ja viestintäasioiden johtokomiteoiden toimintaan.

Opetusministeriön toimialan kannalta merkittäviä Yhdistyneiden Kansakuntien järjestöjä ovat muun muassa kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO sekä Maailman tekijänoikeusjärjestö WIPO. Opetusministeriössä toimii Suomen UNESCO-toimikunnan sihteeristö. Suomella on pysyvä Unesco-edustusto Pariisissa.

Kahdenvälinen yhteistyö

Kahdenvälisen yhteistyön toteuttamiseksi Suomi on solminut kulttuurisopimuksen 39 maan kanssa. Kulttuurisopimukset ovat valtioiden välisiä sopimuksia, jotka koskevat opetusministeriön hallinnonhaaran toimialoja, opetusta, tiedettä, tutkimusta, taidetta, kulttuuriperintöä, kirjastoja ja arkistoja, kansalaisjärjestöjä, kulttuuri-instituutteja, liikuntaa sekä nuorisotyötä. Sopimuksia toteutetaan kulttuurivaihto-ohjelmilla, jotka ovat yleensä 3 - 4 -vuotisia.

Lisäksi opetusministeriö tukee kolmea kansainväliseen levitykseen tarkoitettua Suomen kulttuurielämän eri aloja (kirjallisuus, muotoilu ja arkkitehtuuri sekä musiikki) käsittelevää julkaisua, Books from Finland, Form Function Finland ja Finnish Music Quarterly.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston kansainvälinen toiminta

Opetusministeriön kulttuuripolitiikan toimiala kattaa taidetoimikuntalaitoksen, kansalliset kulttuuri- ja taidelaitokset, valtionosuutta ja -avustusta saavat

museot, teatterit ja orkesterit, kuntien kulttuuritoiminnan ja kirjastotoimen sekä valtionavustuksilla rahoitettavan järjestö-, yhdistys- ja kansalaistoiminnan.

Taide- ja kulttuuripolitiikalla pyritään edistämään kansallista ja kansainvälistä verkostoitumista. Hallitusohjelman mukaan Suomi sivistisyhteiskuntana rakentuu osaamisen, tiedon ja luovuuden varaan ja 2000-luvun alussa panostetaan erityisesti taiteilijoiden asemaan ja kulttuuriteollisuuteen.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimialalla kansallisessa ja EU:n puitteissa tapahtuva sekä muun kansainvälinen toiminta kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa. Kulttuurin toimintamenojen tuki kohdistuu siis myös kansainväliseen toimintaan. Lisäksi kansainvälistä toimintaa tuetaan veikkausvoittovaroista, mutta kansainväliseen toimintaan myönnetyn tuen määrää ja kulttuuriviennin osuutta ei voida eritellä.

Opetusministeriö tukee sellaisia ministeriön kanssa tiiviissä yhteistyössä toimivia yhteisöjä ja laitoksia, jotka omalla toimialallaan osallistuvat kulttuurivaihtoon ja tekevät Suomen kulttuuria tunnetuksi ulkomailla. Tällaisia yhteistyökumppaneita ovat monet museot, taiteen ja kulttuurin tiedotuskeskukset sekä taiteen vienninedistämisorganisaatiot. Opetusministeriö tukee ulkomailla asuvien suomalaislasten suomen kielen opetusta ns. Suomikouluissa, ulkosuomalaisten kulttuuri- ja tiedotushankkeita, ulkomailla toimivia säätiöpohjaisia kulttuuri- ja tiedeinstituutteja sekä ystävyysseura-toimintaa Suomessa.

Kulttuuriviennin kehittämisen näkökulmasta tarvitaan kulttuuripolitiikan osaston kansainvälisten asioiden organisoimisen kehittämistä.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston toimialan virastot ja laitokset

Opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston toimialan virastot ja laitokset: taiteen keskustoimikunta, valtion taidetoimikunnat, alueelliset taidetoimikunnat, näkövammaisten kirjasto, museovirasto, Valtion taidemuseo, Suomenlinnan hoitokunta, Suomen elokuva-arkisto, Valtion

elokuvatarkastamo ja elokuvaalautakunta sekä lääninhallitukset toimialan asioissa hoitavat omien alojensa kansainvälisiä asioita.

Taidetoimikuntien kansainvälinen toiminta

Taiteen keskustoimikunnan ja koko valtion taidetoimikuntalaitoksen (valtion taidetoimikunnat, alueelliset taidetoimikunnat) apuraha- ja muita tukimuotoja on voitu käyttää monipuolisesti kansainvälisiin aktiviteetteihin. Taiteilijoiden ja taideyhteisön kansainvälisen liikkuvuuden, verkostoitumisen sekä vuorovaikutuksen ja yhteistyön lisääntyessä on valtion taidehallinnossa kehitetty lisäksi eräitä niiden tarpeisiin erikseen räätälöityjä tukimuotoja. Näihin kuuluvat matka-avustukset sekä residenssiavustukset, joihin Taiteen keskustoimikunnalla on kuluvana vuonna käytettävissään yhteensä 470 000 euroa.

Matka-avustukset on tarkoitettu taiteilijoiden ja muiden taiteen asiantuntijoiden kansainvälisistä matkoista aiheutuviin menoihin. Avustusta myönnetään sellaisiin taiteellisesti tai taiteenlajin kannalta muutoin merkittäviin hankkeisiin, joissa taiteilijat tai taiteenalan muut asiantuntijat edustavat aktiivisesti Suomea esiintymällä, pitämällä näyttelyä, esittämällä, esitelmöimällä jne. Hakemuksia saapuu vuosittain noin 700, joista noin 220:een on myönnetty avustusta. Matkat suuntautuvat laajasti eri puolille maailmaa.

Residenssitoiminta, artist in residence -toiminta on yksi taidemaailman viime vuosina voimistuneita trendejä. Yleistäen käsitteillä tarkoitetaan taiteilijan pitkähkön ajanjakson (vähintään parin kuukauden) ammattimaista työskentelyä vieraassa asuin-, työ- ja kulttuuriympäristössä, yleensä ulkomailla. Taiteen keskustoimikunta laati vuonna 1997 erityisen residenssitoiminnan kehittämissuunnitelman.

Ohjelmassa on taiteilijan kannalta onnistuneen residenssi-ohjelman ja -toiminnan piirteinä nähty seuraavat: jokapäiväisestä ympäristöstä irtautuminen uuteen riskialttiiseen tilanteeseen, intensiivinen jakso muiden, usein myös ulkomaalaisten taiteilijoiden kanssa, taiteenalojen vuorovaikutus, työskentelylle sopiva aika, tila ja ilmapiiri. Monessa residenssi-oh-

jelmassa taiteilija pääsee toteuttamaan haasteellisen projektin kansainvälisessä taiteilijayhteisössä.

Toisaalta ulkomaisen taiteilijan vastaanottavan paikkakunnan kannalta vieraileva taiteilija stimuloi monin tavoin taide- ja kulttuurielämää. Työskentely paikallisten taiteilijoiden kanssa, opetus alueen oppilaitoksissa ja muissa laitoksissa, työpajat, esitykset ja näyttelyt tekevät vierailevan taiteilijan oleskelun näkyväksi. Vierailevien taiteilijoiden ja heidän verkostojensa kautta paikkakunta kehittyi aikaisempaa kiinteämmäksi osaksi kansainvälistä taideyhteisöä. Toiminnalla on myös yleisempää aluekehityksen merkitystä.

Nykymuotoisen residenssitoiminnan kasvu alkoi 1970-luvulla, jolloin aloitti toimintansa esimerkiksi Künstlerhaus Bethanien Berliinissä. 1980- ja 90-luvuilla perustettiin eri puolilla maailmaa taiteilijavieraiden vastaanottoon suuntautuvia taide- ja taiteilijakeskuksia. Vuonna 1993 parikymmentä keskustaa perusti alan yhteistyöjärjestön, Res Artisin jonka piirissä on nyt jo pari sataa residenssiä eri puolilla maailmaa.

Suomessa nykymuotoinen residenssitoiminta alkoi Suomenlinnassa Pohjoismaisen Taidekeskuksen (nyk. Pohjoismainen nykytaiteen instituutti NIF-CA) ateljeissa. Toiminta on laajentunut niin, että eri puolilla maata toimii nykyisin parikymmentä ulkomaalaisia taiteilijoita vastaanottava residenssiä: esimerkiksi taidemuseolähtöinen Raumars Raumalla, pääasiassa Baltian maiden taiteilijoita kutsuva Loviisan vierasateljee, tavoitteellista taiteellista ohjelmaa painottava HIAP Helsingin kaapelitehtaalla, Ryyriksen ateljee Kolilla ja vierasateljee Inarissa. Suomen Taiteilijaseuran ateljeesäätiö, joka on keskeinen toimija alueen informaatiojärjestelmän sekä yhteistyössä taiteen keskustoimikunnan kanssa myös kotimaisen yhteydenpidon kohdalla, aloitti taiteilijavaihdon Sveitsin ja Kanadan kanssa Tapiolan vierasateljeessa vuonna 1997.³²

Maamme residenssien käytössä olevat tilat rahoittaa useimmiten sijaintikunta ja residenssiorganisaation toimintakuluihin on voinut saada käynnistysavustusta taiteen keskustoimikunnalta, joka myöntää myös kansainvälisiin residensseihin hakeutuville taiteilijoille residenssiavustuksia. Avustushakemuksia on tullut vuosittain keskimäärin 70, joista noin

puoleen on voitu myöntää avustusta.

Residenssitoiminnan merkitys nähdään TAO-ohjelmaesityksessä ja sille pohjautuvassa valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittisessa periaatepäätöksessä seuraavasti:

Residenssitoiminta on tärkeä toimintamuoto sekä taiteilijoille että myös toimintaan osallistuville paikakkunnille ja niiden kehitystyölle. Toiminnan ja sen edellytysten kehittäminen tuleekin nähdä tärkeänä osana maamme taiteen kansainvälistymisen tukemista.¹³²

Valtion taidetoimikuntia on yhdeksän: elokuva- taidetoimikunta, kirjallisuustoimikunta, kuvataide- toimikunta, muotoilutoimikunta, näyttämötaide- toimikunta, rakennustaidetoimikunta, säveltaide- toimikunta, tanssitaide-toimikunta ja valokuvataide- toimikunta. Valtion taidetoimikuntien tehtävänä on muun muassa edistää kansainvälistä vuorovaikutusta sekä Suomen taiteen tunnetuksi tekemistä ulkomailla. Valtion taidetoimikunnilla on alakohtaisia kulttuurivientikontakteja.

Alueelliset taidetoimikunnat tukevat myös alueensa kansainvälisiä taide- ja kulttuurihankkeita sekä kulttuurivientiä mm. residenssitoiminnalla ja myöntämällä kohde- ja valtionavustuksia. Esimerkiksi Hämeen ja Kaakkois-Suomen taidetoimikunnilla on yhteiskäytössä Barcelonan taiteilijaresidenssi. Kansainvälinen toiminta on luonnollinen osa lähialueyhteistyötä esimerkiksi Barentsin alueella ja Itä-Suomessa. Usein kansainvälistä toimintaa hoitavat läänintaiteilijat. Alueilla tapahtuu runsaasti kansainvälistä toimintaa ja kulttuurivientiä, esimerkiksi Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulun korualan koulutus on tuottanut nuorten taiteilijoiden yhteisön, joka on aktiivisesti mukana kansainvälisessä toiminnassa sekä yksilöinä että ryhminä.¹³³

Henkilö- ja asiantuntijavaihto

Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO on opetusministeriön alainen keskus, jonka tehtävä on edistää opetusministeriön hallinnonalan kansainvälistymistä toimeenpanemalla erilaisia stipendi- ja yhteistyöhankeohjelmia, jotka ovat Suomen valtion rahoittamia tai Euroopan unionin tai Pohjoismai-

den ministerineuvoston rahoittamia ohjelmia. Toiminnan tavoitteena on lisätä eri ryhmien liikkuvuutta ja edistää yhteistyöhankkeiden syntyä.

Suomi on ollut hyvin aktiivinen ja menestyksenkäs niin unionin kuin pohjoismaisissakin ohjelmissa. Hankkeiden määrä ja liikkuvuusluvut ovat kehittyneet merkittävästi. Vuonna 2003 henkilöitä liikkui 18 678 Suomesta tai Suomeen jonkun CIMOn hallinnoiman toiminnan tuella.

Tunnetuin CIMOn hallinnoima toiminto on EU:n Erasmus-ohjelma, joka on korkeakouluopin- toja tukeva ohjelma. Siinä toteutetaan myös opiskelija- ja opettajavaihtoa. Taidealat, etenkin Taideteolinen korkeakoulu ja Sibelius Akatemia, ovat osallistuneet aktiivisesti ohjelmaan. Liitteenä tilastotietoja yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijavaihtoluvuista. Ammattikorkeakoulutiedot ovat alan mukaan saatavissa vain vuodelta 2003. Vaikka luvut ovat kokonaisvaihtoon nähdään pienet, ne ovat alojen ja oppilaitosten kokoon nähden suuria. Paitsi suomalaisten kiinnostus opiskella ulkomaalaisissa taideoppilaitoksissa, on lisäksi pantava merkille huomattava kiinnostus opiskella Suomessa.

Opiskelun jälkeinen liikkuvuus ja etenkin mahdollisuudet valmistella yhteistyöhankkeita ovat todella heikot. Kentällä on paljon pieniä paikallisia toimijoita, joiden budjetit ovat niin pienet, että yhdenkin matkan rahoittaminen voi olla mahdotonta. CIMO esittää erityisen kulttuuriviennin henkilö- ja asiantuntijavaihto-ohjelman käynnistämistä vuosille 2006–2010. CIMO pitää tätä esitystä ensisijaisena kulttuuriviennin vahvistamiseksi laajalla rintamalla.

CIMO nykyisen toiminnan piirissä on useita sellaisia toimintoja, jotka edistävät kulttuurivientiä ja joiden vähäiselläkin lisätuella voitaisiin saada näkyviä tuloksia.

Seuraavassa esitellään näitä toimintoja:

Nuori Kulttuuri -matkat

Nuori Kulttuuri -matkat on osa laajempaa Nuori Kulttuuri -tapahtumien kokonaisuutta. Nuori Kulttuuri -matka -apuraha on tarkoitettu alle 29-vuotiaiden vähintään kolmen hengen nuorten ryhmien ulkomaille suuntautuvien esiintymismatkojen tukemiseen. Matka-apurahaa voi hakea kerran vuo-

nessa ja se on ensisijaisesti tarkoitettu Nuori Kulttuuri -tapahtumissa joko aluetasolla tai valtakunnan tasolla esiintyneille ryhmille.

Osana kulttuurivientihanketta Nuori Kulttuuri -matka-apurahaa myönnetään Nuori Kulttuuri -tapahtumien kautta valikoituneille ryhmille. Kulttuurivientihankkeen periaatteiden mukaan matka-apurahaa voidaan myöntää ryhmälle, joka toimii vuorovaikutteisena kulttuurilähettiläänä sekä Suomessa että ulkomailla. Ryhmien valinnassa hyödynnetään Nuori Kulttuuri -tapahtumissa saatavaa ammattilaisen palautetta ryhmän ansioista (katselmus), Nuori Kulttuuri -toimikunnan monipuolista kulttuurikenttään liittyvää asiantuntemusta sekä CIMOn asiantuntemusta kansainvälisyyteen ja monikulttuurisuuteen liittyen.

Nuori Kulttuuri -matka-apuraha on tarkoitettu tukemaan kulttuurista nuorisotyötä. Kulttuurilähettilääksi valikoituvien ryhmien ulkomaisten esiintymismatkojen tukemiseen varataan erillismääräraha. Toimintaa kehitetään yhteistyössä Nuori Kulttuuri -toimikunnan kanssa.

Suomen kielen yliopisto-opetuspisteet ulkomailla

Suomen kieltä opetetaan noin 100 laitoksessa ulkomaalaisissa yliopistoissa. CIMO lähettää opettajan noin 30 laitokselle ja tukee sen lisäksi rahallisesti noin 20 laitosta. Kielen lisäksi opettajien tehtävänä on myös opettaa suomalaista kulttuuria. CIMO tukee kaikkia opetuslaitoksia materiaalisesti, lähettämällä lehtiä, kirjoja ja elokuvia laitoksille. CIMO on myös kokeillut yhteistyössä FILIn (Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus) kanssa yhteisen kulttuuritapahtuman järjestämistä Porton yliopistossa. Tällainen tapahtuma on laajemmassa mitassa tarkoitus järjestää Varsovassa syksyllä 2004. Portossa yleisöä kävi paljon ja tilaisuus sai myös myönteistä huomiota mediassa. Vähäisellä lisärahoituksella tällaisia tapahtumia voitaisiin järjestää lisää.

Työharjoittelu kulttuurilaitoksissa

CIMO on rahoittanut apurahalla työharjoittelijoita Suomen kulttuuri-instituutteihin. Instituutit ovat suuresti arvostaneet tätä toimintaa. Harjoittelijoita voisi laajemminkin käyttää instituuttien erilaisen tapahtumien ja teemojen toteuttamisessa. CIMO on samoin myöntänyt suomenkielen ulkomaalaisille opiskelijoille apurahoja työharjoitteluun, etenkin suomalaisiin kesäkulttuuritapahtumiin. Tätä toimintaakin voisi helposti laajentaa ja siten saada tapahtumiin kielitaitoista ja osaavaa aputyövoimaa.

CIMO:

Liikkuvuus taidealoilla vuosina 2002 ja 2003

Yliopistot

2002

	Suomesta	Suomeen
Lapin yliopisto	35	46
Taideteollinen korkeakoulu	48	110
Sibeliuksen Akatemia	50	34
Teatterikorkeakoulu	4	3
Kuvataideakatemia	14	13
Yhteensä	151	206
Liikkuvuus kaikilla aloilla	3807	3784

2003

	Suomesta	Suomeen
Lapin yliopisto	31	46
Taideteollinen korkeakoulu	57	133
Sibeliuksen Akatemia	68	28
Teatterikorkeakoulu	14	3
Kuvataideakatemia	12	14
Yhteensä	182	224
Liikkuvuus kaikilla aloilla	3863	3983

CIMO:

Liikkuvuus kulttuurialalla 2003

Ammattikorkeakoulut

	Suomesta	Suomeen
Arcada	8	6
Diakonia-amk	14	4
Espoon-Vantaan teknillinen amk	27	15
Etelä-Karjalan amk	9	13
Hämeen amk	24	17
Helsingin amk	48	13
Humanistinen amk	28	6
Jyväskylän amk	8	4
Kemi-Tornion amk	1	1
Keski-Pohjanmaan amk	1	2
Kymenlaakson amk	28	21
Lahden amk	59	70
Laurea-amk	2	0
Mikkelin amk	9	0
Oulun seudun amk	40	42
Pirkanmaan amk	7	2
Pohjois-Karjalan amk	8	9
Pohjois-Savon amk	32	16
Satakunnan amk	5	2
Seinäjoen amk	20	2
Svenska yh	12	3
Tampereen amk	36	19
Turun amk	43	16
Vaasan amk	34	23
Yh Sydväst	15	4
Yhteensä	518	310
Liikkuvuus kaikilla aloilla	3692	3863

134

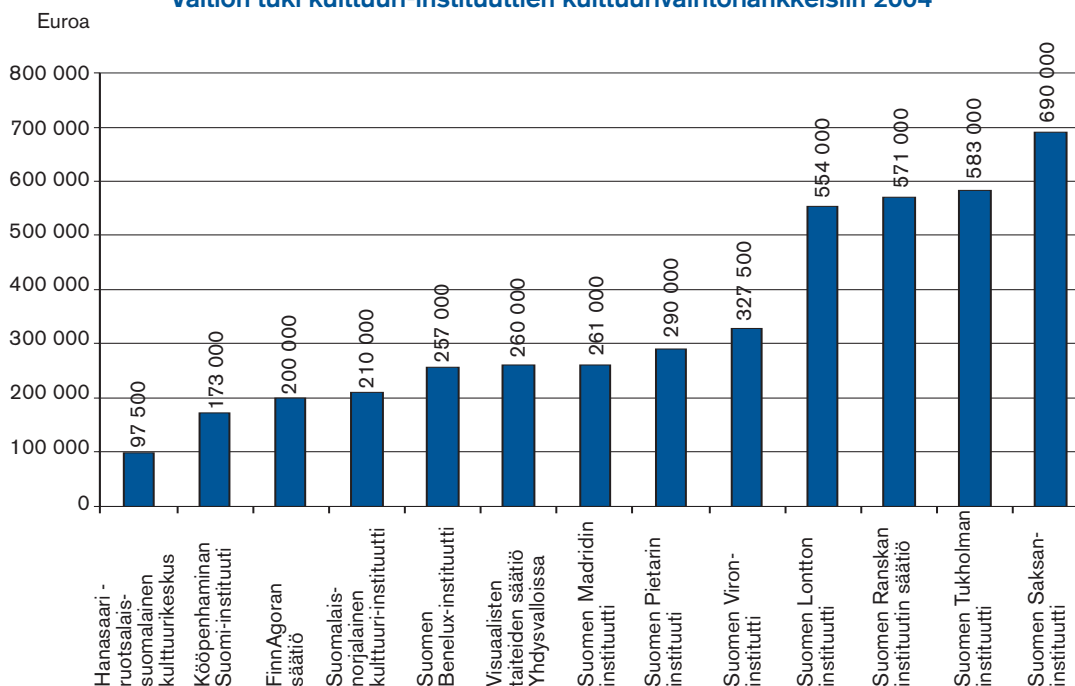
joilla ei ole keskusorganisaatiota. Ne saavat toimintaansa harkinnanvaraista valtionapua valtion budjetista. Kulttuuri-instituuttien rahoitus kuuluu opetusministeriön kulttuuripolitiikan osastolle ja tiedeinstituuttien rahoitus koulutus- ja tiedepolitiikan osastolle. Lisäksi kansainvälisten asiain sihteeristö myöntää instituuteille erityisavustuksia kahdenvälisiin kulttuurivaihtohankkeisiin, projekteihin ja muihin erilliskustannuksiin.

Kulttuuri-instituutteja Suomella on Pariisissa (perustettu 1990), Lontoossa (1991), Kööpenhaminassa (1992), Antwerpenissa (1993), Pietarissa (1993), Tallinnassa ja Tartossa (1994), Berliinissä (1994), Tukholmassa (1995), Madridissa (1996), Oslossa (1996) ja Budapestissä (FinnAgora, 2003). Yhdysvalloissa toimii Visuaalisten taiteiden säätiö (1989), jonka tarkoituksena on edistää suomalaisen kulttuurin tuntemusta erityisesti visuaalisten taiteiden aloilla. Säätiön toimitilat sijaitsevat New Yorkissa. Ulkomailla toimivien instituuttien lisäksi Espoon Hanasaassa toimii ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus (1975), joka edistää kulttuurista vuorovaikutusta Suomen ja Ruotsin välillä. Instituuteilla on omat erilaiset painopistealueensa, joiden toteuttamiseksi ne järjestävät esimerkiksi seminaareja, kulttuuritapahtumia, näyttelyitä ja keskustelutilaisuuksia. Ne toteuttavat vaihtelevassa määrin myös tieteellisiä projekteja. Vuonna 2004 avustus kulttuuri-instituuttien toimintaan ja kulttuurivaihtohankkeisiin on yhteensä noin 4,5 miljoonaa euroa (ks. taulukko).

Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit kulttuuriviejinä

Suomella on 16 ulkomailla toimivaa kulttuuri- ja tiedeinstituuttia. Instituutit esittelevät suomalaista tiedettä, taidetta ja kulttuuria kohdemaassaan sekä edistävät alaansa liittyvää tutkimusta ja opetusta. Instituutit ovat itsenäisiä, säätiöpohjaisia laitoksia,

Valtion tuki kulttuuri-instituuttien kulttuurivaihtohankkeisiin 2004



Tiedeinstituutit sijaitsevat Roomassa (1954), Ateenassa (1984), Tokiossa (1998) ja Lähi-idässä (1994). Lähi-idän instituutilla on toimipisteet Damaskoksessa ja Ammanissa. Tiedeinstituutit keskittyvät tutkimuksen ja opetuksen edistämiseen, mutta järjestävät myös kulttuuriohjelmia.

Kulttuuriviejinä instituutit asettuvat kulttuurivaihdon ja -viennin välille. Instituuttien tavoitteena suomalaisen kulttuurin viejinä on tehdä suomalaista kulttuuria tunnetuksi kohdemaissaan mahdollisimman monipuolisesti erityisesti asiantuntijayleisön keskuudessa sekä edistää Suomen ja kohdemaiden välistä kulttuurivaihtoa ja -yhteistyötä. Instituutit järjestävät kulttuuri- ja taideohjelmaa itse ja yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa ja edistävät kontaktien ja yhteistyömuotojen syntymistä suomalaisten ja kohdemaansa tai -maidensa toimijoiden välillä.

Kulttuuri-instituuttien verkostoitumisen näkyvyyttä lisää yhteinen internet-portaali.

Kulttuuriviennin kannalta instituutit kokevat tärkeiksi tekijöiksi verkostoitumisen, henkilökohtaiset kontaktit, sekä vietävän taiteen ja kulttuurin

korkean laadun. Myös näkyvyys asemamaassa on tärkeää.

Kulttuuriviennin kannalta myös uskottavuus on instituuteille tärkeää. Itsenäisyys koetaan uskottavuuden kannalta usein paremmaksi ratkaisuksi kuin valtiollinen tausta. Itsenäisyytensä osalta Suomen instituutit eroavat muiden maiden instituuteista, joilla on yleensä valtiollinen pohja: instituutit kuuluvat ulkoministeriön alaisuuteen suoraan (esim. Ranska) tai toteuttavat "arm's length" -periaatteella toimien sen politiikkaa (esim. Iso-Britannia).

Kulttuuri-instituutit

Suomen Benelux-instituutti

Suomen Benelux-instituutti toimii pääasiassa Belgiassa. Instituutti järjestää taidenäyttelyitä, konsertteja, kirjailijatapaamisia, elokuvaesityksiä, keskustelutilaisuuksia ja yhdessä muiden pohjoismaiden kanssa säännöllisesti Nordic Scene -tapahtumia sekä tukee suomalaisten ja Benelux-maiden taiteilijoiden yhteistyöprojekteja. Lisäksi instituutti toimii Bel-

giassa toimivien kulttuuri-instituuttien yhteistyöorganisaatiossa CICEBissa, jonka toimintaa on tarkoitettu laajentaa siten että se voisi edustaa koko Eurooppaa muilla mantereilla.

Hanasaari - ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus

Hanasaaren ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus edistää kulttuurista vuorovaikutusta Suomen ja Ruotsin välillä. Keskus järjestää seminaareja ja kursseja, joiden kohteena ovat ammattiryhmät ja kansalaisjärjestöt. Suurelle yleisölle Hanasaari järjestää erilaisia kulttuuritapahtumia kuten elokuvafestivaaleja, kirjailijatapaamisia, taidenäyttelyitä ja lastenkulttuuritempauksia. Toiminnan lähtökohtana on talo, joka toimii samalla konferenssi- ja kurssikeskuksena.

Kööpenhaminan Suomi-Instituutti

Kööpenhaminan Suomi-Instituutin tavoitteena on tuottaa uutta, ajankohtaista, korkeatasoista ja monipuolista suomalaista eri alojen taidetta tanskalaisille markkinoille. Instituutin toiminnan painopistealueita ovat vaihtelevasti nykytaide ja musiikki, tanssi ja teatteri, nykyvalokuva, muotoilu sekä uutta teknologiaa hyödyntävä taide.

Suomen Lontoon instituutti

Suomen Lontoon instituutin kohdemaat ovat Iso-Britannia ja Irlannin tasavalta. Kulttuurin alueella Suomen Lontoon instituutti on määritellyt tärkeimmäksi kohderyhmäkseen brittiläiset ja irlantilaiset sekä näissä maissa toimivat kansainväliset kulttuurin ammattilaiset ja mielipidevaikuttajat korkealla ammatillisella tasolla. Seuraavana kohderyhmänä ovat nykytaidetta ja -kulttuuria seuraavat nuoret ammattilaiset ja opiskelijat. Kolmas kohderyhmä on Suomesta ja Suomeen liittyvistä asioista kiinnostunut yleisö.

Suomen Lontoon instituutin tavoitteena on käynnistää, tuottaa, tukea ja markkinoida suomalaista kulttuuria esitteleviä hankkeita. Suomen Lontoon instituutti on määritellyt toiminta-alueikseen nykytaiteen kaikilla taiteen aloilla, humanistiset tieteet ja tutkimuksen, koulutuksen sekä tiedotuksen.

Kulttuurin osuus vuosina 2000–2002 toteute-

tuista hankkeista on keskimäärin 76 prosenttia. Vuosina 1992–2002 toteutettujen hankkeiden kokonaismäärä on 553, joista kulttuurin hankkeita 205 (37%). Toiminnan alkuvuosina painopiste oli tutkimuksen ja koulutuksen hankkeissa. Vuonna 1996 instituutti määritteli toimintastrategiansa uudelleen, ajatuksena hankkeiden toteuttaminen oman talon ulkopuolella ja yhteistyössä paikallisten kumppaneiden kanssa.

Kulttuurin hankkeiden osuutta instituutin toiminnasta on kasvattanut vuonna 2000 käynnistynyt kulttuurin asiantuntijavierailuohjelma. Instituutti järjestää vuosittain 20-25 yksilöllisesti räätälöityä vierailua Suomeen.

Suomalais-norjalainen kulttuuri-instituutti

Suomalais-norjalaisen kulttuuri-instituutin tärkeintä toimintaa on näyttelytoiminta uusissa tiloissa. Näyttelyitä järjestetään mm. kuvataiteen, arkkitehtuurin ja muotoilun aloilta. Omissa tiloissa pidetään pienimuotoisia esitelmätilaisuuksia ja intimitkonsertteja. Ohjelmaa järjestetään myös omien tilojen ulkopuolella yhdessä norjalaisten toimijoiden kanssa. Parin vuoden välein pyritään järjestämään näkyviä Suomi-tapahtumia eri puolilla Norjaa yhteistyössä suurlähetystön ja eräiden muiden suomalaisten toimijoiden kanssa.

Suomen Tukholman instituutti

Suomen Tukholman instituutti esittelee suomalaista kulttuuria Ruotsissa, suomalaista ja suomenruotsalaista kirjallisuutta, jazz-, kamari- ja modernia kansanmusiikkia. Instituutti tukee orkestereiden kiertueita ja avustaa suomalaisen nuoren nykytaiteen mediajulkisuuden hankkimisessa. Instituutilla on oma taidegalleria. Ruotsalaisia kiinnostavat tällä hetkellä toisaalta suomalainen "eksotiikka" ja "hulluus" (maantieteellisestä läheisyydestä ja yhteisestä historiasta huolimatta), toisaalta uusi tekniikka ja uusi suomalainen valokuva. Talossa toimii myös kirjasto, jossa on yli 10 000 suomalaista kirjaa, cd-levyä ja videoelokuvaa ja Ruotsin suurin valikoima suomenkielisiä lehtiä. Musiikkiyhteistyötä tehdään Ruotsin radion (SR) kanssa joka äänittää useita instituutin konsertteja vuodessa.

Instituutin pääasiallinen toiminta-alue on Tukholma. Pääosa instituutin toiminnasta tapahtuu kuitenkin omassa talossa, josta on tulossa tunnettu kulttuurikeskus.

Suomen Viron instituutti

Suomen Viron instituutin toiminnan painopisteitä ovat Suomen ja Viron pitkien kulttuurisuhteiden esiin tuominen, suomalaisten kansallisten juhlapäivien viettäminen ja uudemman suomalaisen kulttuurin, erityisesti kuvataiteiden, musiikin ja kirjallisuuden esitleminen Virossa. Lisäksi yksi painopistealue on ollut historia. Instituutti myös järjestää opettajien täydennyskoulutusta, joka sisältää kieliopetuksen lisäksi kulttuuriohjelmaa. Viron lisäksi instituutti on myös tutustunut ja luonut yhteyksiä Latviaan ja Liettuaan.

Suomen Pietarin instituutti

Suomen Pietarin instituutissa on keskitytty suuriin tapahtumiin joissa yhteistyökumppanit ovat isoja toimijoita. Toiminta painottuu Suomen taiteesta ja kulttuurista kiinnostuneille asiantuntijoille suunnattujen palvelujen tuottamiseen. Instituutin toiminta keskittyy alueellisesti Pietariin, mutta esimerkiksi näyttelyiden kierrättämistä ulotetaan myös lähialueille ja kauemmaskin. Joitakin hankkeita suunnataan myös Moskovaan.

Suomen Ranskan instituutti

Suomen Ranskan instituutin painopistealueita taiteen alalla ovat kuvataiteet, musiikki ja elokuva. Instituutin tavoitteena on tulla tunnetuksi pariisilaisena kulttuurikeskuksena sekä edistää yhteistyöhankkeita talon ulkopuolella. Instituutin järjestämien yleisötapahtumien määrä on kasvanut 78:sta yli 250 tapahtumaan vuosien 1998–2003 aikana. Myös kahdenväliset ja kansainväliset yhteistyöhankkeet, joissa instituutti on ollut mukana, sekä instituutin tilojen ulkopuolella järjestettyjen tapahtumien määrä ovat kasvaneet viime vuosina.

Instituutti on mukana usean kulttuuri-instituutin yhteistyöjärjestön (ECALIS) ja 30 maan yhteisen kulttuuri-instituuttien kattojärjestön (FICEP) toiminnassa. Myös muiden pohjoismaiden kanssa

on tehty yhteistyötä. Lisäksi instituutti toimii yhteistyössä Forum des Langues -järjestön kanssa kielten ja kulttuurin opetuksen edistämiseksi.

Suomen Madridin instituutti

Suomen Madridin-instituutti tekee suomalaista kulttuuria tunnetuksi espanjan- ja portugalinkielisessä maailmassa. Käytännössä suurin osa instituutin toiminnasta tapahtuu Espanjassa. Instituutilla on asiamiehiä useissa Latinalaisen Amerikan maissa sekä Portugalissa, jossa asiamiehen toiminta on ollut aktiivisinta. Lisäksi instituutti tekee läheistä yhteistyötä Madridin ja Lissabonin suurlähetystöjen kanssa. Myös toiminta-alueen muiden suurlähetystöjen sekä Madridissa ja Lissabonissa toimivien muiden eurooppalaisten kulttuuri-instituuttien kanssa on yhteistoimintaa.

Suomen Saksan instituutti

Suomen Saksan-instituutin toiminnan tavoitteena on monipuolistaa ja modernisoida Suomi-kuvaa Saksassa. Instituutin päämääränä on tavoittaa toiminta-aloillaan Saksassa poliittisia vaikuttajia, päätoimintakijöitä ja eri alojen asiantuntijoita. Lisäksi instituutin kohderyhminä ovat kulttuurin ja tieteen nuoret ammattilaiset ja opiskelijat sekä laajemmin Suomesta kiinnostunut yleisö.

Instituutti on järjestänyt vuosina 1995–2003 yhteensä 851 julkista tilaisuutta ja 489 suljettua tilaisuutta: näyttelyitä, konsertteja, elokuvaesityksiä, kirjallisuustapahtumia sekä tanssi- ja teatteriesityksiä.

Finnagora

Vuoden 2004 keväällä vihityn Finnagoran tehtävänä on edistää vuorovaikutusta Suomen ja Unkarin välillä sekä toimia kulttuurin, tutkimuksen, elinkeinoelämän, ystävyyskuntien ja kansalaistoiminnan yhteistyön kanavana. Finnagora kokoaa eri alojen toimijat laajaksi yhteistyöverkostoksi, etsii kontakteja, välittää tietoa ja tuo yhteen erilaisia toimijoita. Vuoden 2004 aikana Finnagora käynnistää mm. projektin musiikkialan verkoston kokoamiseksi Unkarissa yhteistyössä Music Export Finlandin kanssa.

Visuaalisten taiteiden säätiö Yhdysvalloissa

Instituutti edistää suomalaisen kuvataiteen, arkkitehtuurin ja muotoilun näkyvyyttä New Yorkissa, muualla Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Instituutti ylläpitää residenssiohjelmaa, johon on instituutin neljäntoista toimintavuoden aikana osallistunut yli kaksi ja puolisataa taiteilijaa, muotoilijaa ja arkkitehtia. Instituutti tuottaa näyttelyitä, jotka kiertävät Pohjois-Amerikkaa yleensä 2-3 vuoden ajan. Niiden yhteydessä instituutti julkaisee aihepiiriin liittyviä julkaisuja ja pyrkii järjestämään seminaareja ja asiantuntijakeskusteluita sekä taiteilijoille mahdollisuuksia luennoida taideoppilaitoksissa. Instituutti myös ylläpitää suomalaisten taiteilijoiden, muotoilijoiden ja arkkitehtien töitä esittelevää dia- ja portfolio -arkistoa, tarjoaa neuvontapalveluita suomalaisille ja amerikkalaisille taiteen alan toimijoille sekä Suomen suurlähetystöille ja konsulaateille Pohjois-Amerikassa ja osallistuu omien tuotantojensa ohella yhteistyöprojekteihin, jotka esittelevät ajankohdasta suomalaista taidetta, muotoilua ja arkkitehtuuria Pohjois-Amerikassa.

Instituutin toiminnan kohderyhmänä ovat sekä taide-alan ammattilaiset että laajempi yleisö Pohjois-Amerikassa. Toimintansa tueksi instituutti on luonut kattavan taidealan organisaatioista ja ammattilaisista koostuvan yhteistyöverkoston, jonka kautta hyödynnetään kohdemaan paikallisten toimijoiden sekä kotimaisten tahojen asiantuntemusta.

Tiedeinstituutit

Suomen Japanin Instituutti

Suomen Japanin instituutti toimii Tokiossa suomalaisen tieteen, kulttuurin, talouselämän ja ylimmän opetuksen palveluksessa. Kaikessa kulttuuritoiminnassa päämääränä on verkottua japanilaiseen yhteiskuntaan siten, että japanilaiset organisaatiot ja tuottajat ottavat päävastuun suomalaisten kulttuuritapahtumien tuomisesta Japaniin. Instituutti toimii välittäjänä suomalaisten ja japanilaisten toimijoiden välillä, mutta harvemmin itse tuottaa hankkeita. Suurin osa toiminnasta on "business-to-business" -tyyppistä, ei niinkään suurelle yleisölle suunnattua.

Japanin instituutin keskeinen toimintatapa kulttuuritoimijoiden verkottamiseksi ovat olleet ns.

asiantuntijaohjelmat, joissa ryhmä tietyn kulttuurin alan suomalaisia toimijoita tuodaan Japaniin tapamaan vastaavat toimijat. Asiantuntijaohjelmia on järjestetty valokuvan, liikkuvan kuvan, visuaalisten taiteiden, musiikin ja nykytanssin alalta. Vierailut ovat tuottaneet lukuisia eri alojen kulttuuritapahtumia sekä Suomessa että Japanissa.

Vuonna 2003 instituutti koordinoi suuren suomalaista osaamista esittelevän kampanjan, Feel Finland, joka kokosi yhteen 20 eri alojen kulttuuri- ja tiedetapahtumaa. Suuri osa kokonaisuuden kulttuuritapahtumista juonsi juurensa aiemmin järjestettyihin asiantuntijaohjelmiin. Feel Finlandin tapahtumissa kävi yhteensä yli 160 000 kävijää ja se sai runsaasti huomiota japanilaisessa mediassa. Yleensä Suomea koskeva kirjoittelu Japanissa lähes kaksinkertaistui vuoden 2003 aikana. Instituutti tuotti kampanjaa varten myös kotisivut, joilla vuoden aikana oli yli 100 000 käyntiä. Lisäksi tuotettiin flyertyyppinen esite, jota jaettiin 80 000 kappaletta, ohjelmakirjanen, jota jaettiin 30 000 sekä muita painotuotteita.

Instituutin perustamisen jälkeen asiantuntijayleisöjen ja median kiinnostus suomalaista nyky-yhteiskuntaa ja kulttuuriosaamista kohtaan on lisääntynyt. Instituutin vastaanottamien tiedustelujen määrä on noussut noin 1000-2000:sta tiedustelusta 5000:n tiedusteluun vuodessa.¹⁶⁶

Suomen Rooman-instituutti

Suomen Rooman-instituutti on varsinaisen teollisen toimintansa ohella ollut mukana Suomen ja Italian välisten kulttuurisuhteiden hoidossa. Suurin osa kulttuuritapahtumista on ollut instituutin tiloissa tapahtuneita pienimuotoisia konsertteja ja esitelmätilaisuuksia. Kaikki kulttuuritoiminta on tehty yhteistyössä instituutin italialaisen ystäväjärjestön "Amici di Villa Lante al Gianicolon" kanssa. Suomalaisten taiteilijoiden näyttelyjä ja esimerkiksi suomalaisen elokuvan ja nykymusiikin laajempia tapahtumia on lisäksi järjestetty yhdessä Rooman suurlähetystön kanssa.

Suomen taide-elämää instituutti on palvellut alusta lähtien antamalla kuvataiteilijoille mahdollisuuden asua ja työskennellä Villa Lantessa ja jo 50-luvulla säätiö lisäksi jakoi stipendejä taiteilijoiden

Roomassa tapahtuvaa työskentelyä varten. Instituutissa on ollut 60-luvun alusta lähtien erillinen taiteilijan asunto ja työhuone.

Suomen Ateenan-instituutti

Suomen Ateenan-instituutti pyrkii järjestämään yhden kulttuuritapahtuman vuodessa. Tänä vuonna instituutti järjestää yhteistyössä Ateenan valtionorkesterin kanssa suomalaisen 1900-luvun musiikin konsertin, joka samalla juhlistaa instituutin 20-vuotista toimintaa. Instituutti tukee myös suomalaisen kirjallisuuden kreikantamista ja järjestää kirjailijatapaamisia tai -esitelmää yhteistyössä Suomen kirjailijaliiton kanssa.

Suomen Lähi-idän instituutti

Suomen Lähi-idän instituutti on tukenut suomalaisten taiteilijoiden esiintymisiä Lähi-idässä pienillä matka-apurahoilla. Instituutti ei pidä kulttuurivientinä keskeisenä toimintamuotonaan, tilaisuuden tullen instituutti avustaa kuitenkin mahdollisuuksiensa mukaan mielellään kulttuurivientihankkeita.¹³⁵

Kulttuuri- ja tiedeinstituuttistrategiaan liittyviä toimenpide-ehdotuksia

- Kulttuuri- ja tiedeinstituuttien tekninen jako ei kuvaa instituuttien toimintaa. On pohdittava jaon muuttamista yhdeksi kulttuuri- ja tiedeinstituuttien kategoriaksi.
- Luodaan Suomen ulkomaisten kulttuuri- ja tiedeinstituuttien ja Suomessa sijaitsevien tiedotuskeskusten yhteinen kulttuuriviennin tiedotusverkosto. Tiedotusverkosto tuottaa korkeatasoista vieraskielistä esittelymateriaalia myös muilla kielillä kuin englanniksi.
- Pohdittava instituuttien toimintaratkaisuja. Oma talo on toimiva ratkaisu joissakin tapauksissa. Toisissa taas toiminnan painottaminen oman talon ulkopuolelle on näkyvyyttä lisäävänä ja resursseja säästävänä parempi.
- Instituuttiverkostoa on tarkasteltava myös globalisaatiokehitystä vasten. Aktiiviset suunnat ovat tällä hetkellä Kiina ja Intia.

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämistäitiö CUPORE

Kansainvälisesti suuntautunut kulttuurialan tutkimus ja kehitystyö on oleellinen osa kansainvälistä kulttuurivaihtoa ja sillä on useissa maissa keskeinen rooli myös kansainvälisen kaupan ja kulttuurin tuotannon tekijöiden ylikansallisen liikkuvuuden edistämässä. Opetusministeriö on viime vuosina koordinoitunut alan tutkimusta keskittämällä tukeaan Jyväskylän yliopiston ja Suomen Kulttuurirahaston vuonna 2002 perustamalle Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämistäitiölle CUPORElle. Säätiön Helsingin keskus on ottanut omaan vuosien 2004–2005 tutkimusohjelmaansa kulttuurialan työvoiman, kulttuurituotteiden ja aineettomien voimavarojen kansainvälistä liikkuvuutta selvittävään tutkimushankkeen. Keskus on jäsenenä ja asiantuntijana useissa eurooppalaisissa ja kansainvälisissä verkostoissa ja tutkimushankkeissa.¹⁷⁴

Kauppa- ja teollisuusministeriö

Kauppa- ja teollisuusministeriöltä voi hakea avustusta yritysten kansainvälistymiseen ja viennin edistämiseen yhteishankkeisiin ja yritysکوhtaisiin kansainvälistymishankkeisiin. Kauppa- ja teollisuusministeriöllä on vuodesta 1997 alkaen ollut kolme sisältötuotantoprojektia, joissa vastuuviranomaisena on ollut Uudenmaan TE-keskus ja joihin on saatu Euroopan sosiaalirahaston ESR ennakoitua tukea. Hankkeissa on analysoitu sisältötuotannon toimialan kilpailuetua ja kilpailukyvyyn kansainvälisiä asiakasmarkkinoita sekä sisältötuotanto- ja muiden pk-infocom-yritysten arvon kehittämistä yritystoiminnan osaamisen näkökulmasta.³³ Yhteistyössä Suomen elokuvasäätiön kanssa tuotettiin tutkimus, jossa tarkastellaan elokuvaa toimialana sekä pohditaan yleisön käyttäytymistä kasvavilla markkinoilla. Eurooppalaisen elokuvan toimintaympäristöä myös verrataan amerikkalaiseen menestystekijöiden ja kehitystrendien hahmottamiseksi.³⁴ Yhteistyössä suomalaisten musiikkiteollisuuden yrittäjien kanssa toteutettiin tutkimus, jossa tarkastellaan suomalaisen musiikkiteollisuuden ydintoimialojen tulon-

muodostusta, ansaintalogiikkaa ja musiikkiteollisuuden kansainvälisiä markkinoita. Lisäksi tutkimus sisältää suomalaisen musiikkiteollisuuden SWOT-analyysin ja musiikkialan koulutuksen kehittämiskartoituksen yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen näkökulmista.³⁵

Kauppa- ja teollisuusministeriö on käynnistänyt uuden, vuonna 2006 päättyvän SILE-hankkeen, jossa kehitetään sisältöliiketoimialan yritysten liiketoimintaa, kansainvälistymistä ja verkottumista ohjelmisto- ja teknologiayritysten kanssa. Kehitetään konsulttiverkosto, virtuaalihuutomoverkosto ja Finnishdigibusiness.fi -portaali palvelujen tarjoamiseksi yrityksille.

Ministeriön tukea saavat esimerkiksi Diges ry, Design Forum Finland, Lahden Muotoilun tutkimuskeskus.

Kauppa- ja teollisuusministeriön toimialaan kuuluvat myös TE-keskukset, TEKES, Finpro, Finnvera ja Suomen Teollisuussijoitus, jotka tukevat myös yritysten vientiä.

Yhteishankkeet

Kauppa- ja teollisuusministeriöltä voi hakea avustusta yritysten yhdessä, toimialoittain toteuttamiin vienninedistämistapahtumiin, kaupallis-teollisen tiedottamista edistäviin yhteishankkeisiin, muihin viejäyritysten yhteisiin kansainvälistymishankkeisiin (esim. vientirenkaat) sekä matkailualan valtakunnallisiin ja muihin laajoihin ulkomaan markkinoinnin hankkeisiin. Yhteishankkeisiin tulee aina osallistua vähintään neljä yritystä.

Toimialakohtaisiin kansainvälistymisavustuksiin sovelletaan valtionavustuslakia (688/2001) ja valtioneuvoston asetusta (1155/2001), joka koskee yritysten kansainvälistymisen edistämiseen myönnettävää valtion avustusta sekä yleisavustusta ulkomaankauppaa ja yritysten kansainvälistymistä edistävälle järjestöille ja yhteisöille.

Avustuksen saajat ja käyttökohteet

Avustusta voidaan myöntää ulkomaankauppaa edistävälle järjestölle, yrityksistä edustavalle toimialayhteisölle tai yritykselle, joka vastaa vientiä edistä-

vän hankkeen tai tapahtuman järjestämisestä. Osallistuvalla yrityksellä tulee olla edellytykset jatkuvan kannattavan liiketoiminnan ja viennin harjoittamiseen. Avustusta voidaan käyttää Suomen vientitarjonnan ja osaamisen tunnetuksi tekemiseen uusilla markkina-alueilla, markkinaosuuksien laajentamiseen sekä yritysten kansainvälistymistä tukeviin suomalaisten viejäyritysten yhteisiin vienninedistämistapahtumiin. Näitä ovat esimerkiksi:

- osallistuminen näyttelyyn, tiedotustoiminta kansainvälisissä näyttelyissä ja tuote-esittelyt,
- yritysten vientivalmiuksien parantamiseen tähtäävien konsulttipalvelujen ostaminen,
- ulkopuolisten ja ostajasta riippumattomien tahojen tekemät markkinatutkimukset, strategiaselvitykset ja feasibilitytutkimukset,
- markkinaselvitysmatkat ja fact finding -matkat,
- viejien yhteisesitteiden, videoiden ja internet-mainonnan sekä muun vientitarjonnan esittelemiseen tarvittavan esittelyaineiston valmistaminen,
- viejien yhteisesti kotimaahan tai ulkomaille palkkaamien yhteisvientipäälliköiden, vientirenkaan vetäjien tai markkinointihenkilöiden palkkauskulut,
- yritysten yhdessä toteuttamat vientijulkaisut ja muut julkaisut.

Avustusta voidaan myöntää pääsääntöisesti enintään 50 prosenttia avustuksen piiriin hyväksyttävistä edellä mainituista toiminnoista aiheutuvista menoista. Avustus voidaan myös eriyttää siten, että hankkeeseen osallistuvat pienet ja keskisuuret yritykset saavat suuremman tuen kuin suuret yritykset. Yrityksen kokoluokan määrittelyssä noudatetaan Euroopan yhteisöjen komission suositusta 96/280/EY pienten ja keskisuurten yritysten määritelmäksi.

Avustusta ei yleensä myönnetä vienninedistämistapahtumien sellaisiin menoihin, joilla ei ole oleellista merkitystä tapahtuman rahoituksen varmistamisen kannalta. Myöskään menoihin, joihin on saatu muuta julkista tukea, ei voi saada avustusta. Mikäli hankkeesta aiheutuu myynti-, ilmoitus-, tai muita tuloja, nämä huomioidaan vähennyksenä ennen avustuksen lopullisen määrän vahvistamista.

Yhteishankkeita koskevat avustukset haetaan kauppa- ja teollisuusministeriön markkinaosastolta.

Hanke	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004 (enn.tieto)
Maailmannäyttelyt	2 396	-	11 773	-	-	-	1 240
Kulttuuripääkaup. hanke, Helsinki	-	-	198	-	-	-	-
Muut hankkeet	16	80	196	147	20	188	-
Yhteensä	2 412	80	12 167	147	20	188	1 240

Yrityskohtaiset kansainvälistymishankkeet

Pienet ja keskisuuret yritykset voivat hakea tukea yritysten kansainvälistymisen edistämistä koskeviin kehittämishankkeisiin hankkeen toteutusalueen TE-keskukselta. Tukea voidaan myöntää yksittäisten yritysten ohella myös yritysten yhdessä toteuttamiin kansainvälistymishankkeisiin yritysten keskenään solmiman sopimuksen pohjalta. Yrityskohtainen kansainvälistymistuki on osa yritystoiminnan tukemisesta annetun lain (1068/2000) mukaista pienten ja keskisuurten yritysten kehittämistukea. Tuki on harkinnanvaraista valtionavustusta.

Tuella parannetaan pienten ja keskisuurten yritysten kansainvälistymisvalmiuksia ja luodaan edellytyksiä vientitoiminnan aloittamiseen tai laajentamiseen. Tavoitteena on kansainvälistymisvalmiuksia kehittämällä luoda edellytyksiä uusien vientiyritysten syntymiselle ja liiketoiminnan kansainvälistämiselle, yritysten uusille markkinoille pääsemiselle ja uusien tuotteiden viennin käynnistämiseksi. Varsinaiseen vientitoimintaan ja siihen liittyviin kustannuksiin tukea ei kuitenkaan voi myöntää; tuki on tarkoitettu yksinomaan kansainvälistymisedellytysten kehittämiseen.

Tuettavalla yrityksellä tulee voida katsoa olevan riittävät taloudelliset ja muut toiminta- ja kehitysmisedellytykset.

Tukea voidaan myöntää yritystoimintaan lukuun ottamatta maatala- ja kalataloutta. Tukea voidaan myöntää koko maassa. Tuki voi olla enintään 50 prosenttia tuen perusteena olevista menoista. Tuen enimmäismäärä on 170 000 euroa. Kansainvälistymistuen perusteena olevat menot voidaan yleensä hyväksyä enintään 12 kuukauden ajalta, kuitenkin enintään 24 kuukauden ajalta.

Tuki maksetaan erillisestä hakemuksesta jälkikäteen hankkeen edistymisen mukaan yleensä yhdessä tai kahdessa erässä. Tuen maksaa myöntöpäätöksen tehnyt TE-keskus.

Kehittämistukea ei yleensä myönnetä, jos hanketta rahoitetaan muulla valtion avustuksella. Poikkeuksena voivat olla hankkeet, joissa rahoituksen jakaminen useamman rahoittajan kesken on perusteltua hankkeen laajuuden tai alueellisen merkittävyyden vuoksi.

Avustuksen saajat ja käyttökohteet

Tukea voivat saada pienet ja keskisuuret yritykset. Yrityksen kokoluokan määrittelyssä noudatetaan Euroopan yhteisöjen komission suositusta 96/280/EY pienten ja keskisuurten yritysten määritelmäksi.

Kansainvälistymistuen hyväksyttävät menot ja-kautuvat neljään ryhmään seuraavasti:

- ulkopuolisten palveluiden ja asiantuntijoiden käyttö,
- osallistuminen ulkomailla pidettävään näyttelyyn,
- markkinatutkimusmatkat,
- yrityksen kansainvälistymisvalmiuksien kehittämiseen tarvittavan uuden avainhenkilön palkka- ja matkakustannukset.

Tukea koskeva hakemus on esitettävä TE-keskuskelle ennen toimenpiteisiin ryhtymistä.

TE-keskusten tarjoamat pk-yritysten osaamisen kehittämispalvelut

TE-keskusten yritysosastot toteuttavat pk-yrityksille yrittäjäkoulutusta, pk-yritysten johdon ja avainhenkilöstön sekä muun henkilöstön koulutusta, alueellisia kehittämisprojekteja, tuotteistettuja asiantuntijapalveluja sekä neuvonta- ja informaatiopalveluja. Kehittämispalveluja on tarjolla sekä yritysten perustamista suunnitteleville että jo toimiville yrityksille. Kehittämispalvelujen toteuttajina käytetään ulkopuolisia asiantuntijoita, yleensä yksityisiä konsultti-toimistoja.

Kasvuhaluille ja kansainvälistyville yrityksille on tarjolla tukea sekä yrityksen liiketoimintaosaamisen kehittämiseen että mm. kansainvälistymisvalmiuksien parantamiseen. Esimerkiksi Kunto -kehittämisohjelman tavoitteena on selvittää yrityksen liiketoiminnan nykytila ja kehittämisen painopisteet sekä laatia yritykselle kehittämisohjelma, Balanssi -kehittämisohjelmalla parannetaan yrityksen rahoitusosaamisen tasoa ja Globaali - kehittämisohjelmalla parannetaan pk-yritysten kansainvälistymisvalmiuksia. TE-keskuksissa on tarjolla yhteensä 15 lyhytkestoista konsultointiin perustuvaa analysointityökalua, joiden avulla yritys voi käynnistää oman liiketoimintansa kehittämisprosessin.

Myös koulutuksella ja yrittäjävalmennuksella voidaan tehostaa yritysten johto- ja avainhenkilöstön liiketoimintaosaamista ja kansainvälistymisvalmiuksia. Kansainvälistymisohjelmat on tarkoitettu yrityksen viennin ja kansainvälistymisosaamisen parantamiseen. Tavoitteena on antaa osanottajille kokonaisvaltainen käsitys liiketoiminnasta ja kansainvälistymisen edellytyksistä. Koulutuksen pituus vaihtelee osallistuvien yritysten tarpeiden perusteella. Koulutukseen liittyy yleensä yrityskohtaista konsultointia. Usein koulutuksen yhteydessä tehdään myös tutustumismatka johonkin kohdemaan.

Yksittäisten koulutus- ja valmennusohjelmien lisäksi TE-keskukset toteuttavat vuosittain muutamia laajoja alueellisia kehittämisprojekteja, joita osarahoitetaan Euroopan sosiaalirahastosta. Kulttuurialan kehittämisestä ja kansainvälistymisestä esimerkkeinä voidaan mainita mm. kolmivuotinen MESI - Digitaalisen media- ja sisältötuotannon kansallinen yrityskehitysohjelma, jonka toteuttivat Media Tampere ja Culminatium yhteistyössä. Hankkeen tavoitteena oli suomalaisen digitaalisen sisältötuotannon kehittäminen alan alueellisten kehitysorganisaatioiden ja osaamiskeskusten yhteistyöllä. Hankkeeseen sisältyi mm. sisältötuotantoyritysten kansainvälistymisosaamista Muusa - Kasvu ja kilpailukyky- sekä Mobiilisällöt liiketoimintana- kansainvälistymisohjelmissa. Myös Uudenmaan TE-keskuksen toteuttamassa Sistu-sisältötuotannon kehittämishankkeessa tuotettiin selvitys- ja tutkimustietoa alan yritystoiminnan kehittämiseksi sekä toteutettiin yritysten liiketoiminnan kehittämiseen ja kansainvälistymisen edistämiseen tähtävä koulutusta. Uudenmaan TE-keskus jatkaa alan kehittämistä vuoden 2004 alussa käynnistetyllä Euroopan sosiaalirahastosta osarahoitettavalla SILE -hankkeella.

Pk-yritysten osaamisen kehittämispalvelujen hinnoittelusta säädetään tällä hetkellä kauppaja teollisuusministeriön asetuksella kauppaja teollisuusministeriön sekä TE-keskusten maksullisten kehittämispalvelujen hinnoittelusta (16/2001). Asetuksen mukaan yksittäisistä suoritteista määrätään osallistuville yrityksille tai yrittäjille maksut siten, että ne yhteensä tuottavat valtion talousarvion kunakin soveltamisvuotena vähintään kuudesosan siitä määrästä, mikä niiden tuottamisesta syntyviin me-

noihin on valtion kunkin vuoden talousarvion momentilla 32.10.22 ja momentilla 32.30.62 tähän tarkoitukseen osoitettu. Kehittämispalveluja toteutetaan ns. vähämerkityksellisenä tukena.¹³⁶

TEKES

Tekes on valtion omistama yritysten ja tutkimuslaitosten tuotekehitys- ja tutkimusprojektien rahoittaja ja aktivoija, joka saa varansa valtion talousarviosta.³⁶ Tekesin toiminta-ajatus on edistää teknologian keinoin teollisuuden ja palveluelinkeinojen kilpailukykyä, monipuolistaa tuotantorakenteita, kasvattaa tuotantoa ja vientiä sekä luoda perustaa työllisyydelle ja yhteiskunnan hyvinvoinnille. Vuonna 2004 Tekesin osuus teknologiapolitiikkabudjetista on 74,4 prosenttia eli noin 392 miljoonaa euroa.³⁷ Lisäksi Tekesillä on käytettävissä EU:n rakennerahastovaroja sekä määrärahoja hanke- ja ohjelmatoiminnan selvityksiin ja omiin toimintamenoihinsa. Tekesin rahoituksella käynnistetään vuosittain n. 2000 tutkimus- ja kehitysprojektiä.

Tekesin tavoitteena on myös lisätä kansainvälistä t&k-yhteistyötä ja helpottaa projektien käynnistämistä. Kansainvälistymistä helpotetaan välittämällä tietoa ja auttamalla löytämään oikeat yhteistyökumppanit eurooppalaiseen yhteistyöhön. Tekes aktivoi yrityksiä ja tutkimusyksiköitä myös maailmanlaajuisiin ohjelmiin. Tekesin tutkimus- ja tuotekehitysrahoitusta voi saada myös kansainvälisiin projekteihin. Lisäksi Tekes rahoittaa pk-yritysten ja tutkimusyksiköiden kansainvälisten yhteistyöhankkeiden valmisteluun tarvittavia esiselvityksiä.

Tekesin tämänhetkisistä teknologiaohjelmista kaksi liittyy suoraan sisältötuotantoon. Mm. peli- ja viihdesovelluksiin sekä mobiileihin sovelluksiin ja palveluihin painottuva FENIX - Vuorovaikutteinen tietotekniikka -ohjelma keskittyy ihmisen ja tietotekniikan välisen vuorovaikutuksen hallintaan. Ohjelman vaikuttavuustavoitteisiin kuuluu, että yritykset kehittävät ja markkinoivat kansainvälisesti kilpailukykyisiä tuotteita ja palveluita. Toinen kulttuuri-alan ohjelma, Muoto 2005 - Teollisen muotoilun teknologiaohjelma, käynnistyi vuoden 2002 alussa. Ohjelman tavoitteena on tehdä muotoilusta mer-

kittävä osa kansallista kilpailukykyä kehittämällä muotoilun tutkimuksen tasoa, muotoilun osaamisen hyödyntämistä yritysten tuotekehityksessä ja liiketoimintastrategiassa sekä kehittämällä muotoiluyritysten palveluja. Ohjelma jatkuu vuoden 2005 loppuun.¹³⁷

Lisäksi Tekes on käynnistänyt vuoden 2004 alusta vapaa-ajan ja elämysteollisuuden teknologiaohjelman valmistelun, jossa arvioidaan teknologiaohjelman käynnistämisen aiheellisuus. Valmistelun pohjana oleva selvitys valmistuu syksyllä 2004, jonka jälkeen harkitaan, käynnistetäänkö teknologiaohjelma. Valmistelun tavoitteena on määrittellä elämysteollisuus- ja vapaa-aikaklusteri, selvittää siihen liittyvän liiketoiminnan arverkot sekä teknologioiden kehittämisen ja hyödyntämisen tarpeet. Lisäksi selvitetään, miten teknologiaohjelma vaikuttaisi alan liiketoiminnan kehittämiseen.³⁸

Finpro

Finpro on suomalaisten yritysten omistama rekisteröity yhdistys, joka pyrkii nopeuttamaan suomalaisten yritysten kansainvälistymistä sekä vähentämään siihen liittyviä riskejä. Sen jäseninä on noin 600 suomalaista yritystä, Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto sekä Suomen Yrittäjät. Finpro toimii kaikilla sellaisilla osa-alueilla, joilla se pystyy tuottamaan lisäarvoa yritysten menestymiselle kansainvälisessä kilpailussa. Se tukee suomalaisia yrityksiä tehokkaiden kansainvälistymisen toimintamallien ja ratkaisujen löytämisessä kansainvälistymisen eri vaiheissa ja pyrkii varmistamaan laadukkaiden ja kattavien kansainvälistymispalveluiden saatavuuden eri puolilla maailmaa varsinkin pienille ja keskisuurille yrityksille. Keskeinen keino tämän saavuttamiseksi on vientikeskusverkosto, joka koostuu Helsingin toimiston lisäksi 52 vientikeskuksesta 40 maassa. Finpron asiantuntijat seuraavat kilpailuedellytysten muutoksia kohdemaassa suomalaisyritysten näkökulmasta. Toiminta keskittyy erityisesti niille toimialoille ja markkina-alueille, joilla suomalaisilla yrityksillä on erityistä kilpailuetua tai jotka kiinnostavat yrityksiä potentiaalisena markkinana.³⁹ Ongel-

maksi on koettu, että Finpron palvelut on mitoitettu suurille toimijoille.¹³⁸

Finnvera

Valtion omistamana rahoittajana Finnvera täydentää rahoitusmarkkinoita ja edistää yritystoiminnan, alueiden ja viennin kehittymistä. Finnvera Oyj on erityisrahoitusyhtiö, joka parantaa ja monipuolistaa suomalaisten yritysten rahoitusmahdollisuuksia lainoin, takauksin ja vientitakuin.

Finnvera rahoittaa kannattavan liiketoiminnan edellytykset täyttävää liiketoimintaa, kun yrityksen omat resurssit tai vakuudet eivät riitä kokonaisrahoituksen saamiseen markkinaehtoisilta rahoittajilta. Suomen valtion osallistuminen luottotappioiden kattamiseen mahdollistaa markkinaehtoisia rahoittajia suuremman riskinoton yritysten rahoittamisessa ja osallistumisen riskin jakamiseen näiden rahoittajien kanssa. Finnveran rahoitusta voidaan käyttää yritysten eri kehitysvaiheissa.

Finnveran mahdollisuudet eri toimialojen pk-yritysten rahoittamiseen ovat hyvin laajat; rahoituksen ulkopuolella ovat vain rakennusliiketoimintaan kuuluva perustajaurakointi ja varsinainen maatilatalous. Finnvera voi siten olla rahoittamassa kulttuurialoilla toimivia yrityksiä samoin perustein kuin muidenkin rahoituksen piirissä olevien toimialojen yrityksiä.

Rahoituspäätös tehdään Finnverassa aina yritys- ja hankekohtaisesti. Ennen rahoituspäätöstä Finnvera tekee yrityksen liiketoiminnasta yritystutkimuksen, jolla arvioidaan yrityksen liiketoiminta, yrityksen kilpailukyky sekä yrityksen säilyttäminen ja turvaaminen tulevaisuudessa. Yrityksen kannattavuuden, vakavaraisuuden ja likviditeetin arviointi on välttämätöntä luoton takaisinmaksukyvyyn ja toisaalta rahoituksen riittävyyden arvioimiseksi. Lisäksi yritystutkimuksen avulla selvitetään liiketoimintaan liittyvät riskit ja yrityksen kyky selviytyä niistä. Yritystutkimus sisältää myös yrittäjän arvioinnin. Kulttuurialalla yritykset ovat tyypillisesti pieniä, jolloin yrityksen menestyminen nojaa pitkälti yrittäjän persoonaan, osaamiseen ja ammattitaitoon. Yrittäjän on hallittava yrittäjyyteen liittyvät tekijät, mm. talousasiat.

Finnvera tarjoaa sekä perustettaville että jo toimiville yrityksille lainoja, takauksia ja takuita yrityksen toiminnan aloittamiseen, kasvuun ja kehittämiseen liittyviin investointeihin ja käyttöpääomaan.¹³⁹

Luovan talouden yksityinen päämarahoitus

Suomeen perustettiin vuonna 2000 CIM Creative Industries Management Ltd, joka on on CIM Venture Fund for Creative Industries -nimistä pääomaisijoitusrahastoa hallinnoiva yhtiö. Yhtiö on maailmassa edelläkävijä toimialallaan ja luovan teollisuuden arvoketjuissa. Se on kehittänyt omaa toimintaansa ja tarjontaansa neljän vuoden ajan ja on osoitus innovatiivisesta Suomesta. Toimintaan liittyvät neuvontapalvelu- ja kehitysyhtiö CIM Finance & Research Ltd sekä Skotlannissa sijaitseva tytäryhtiö CIM Scotland. Yhtiöllä on verkosto Brittein Saarten lisäksi Pohjoismaissa, Manner-Euroopassa, USA:ssa ja Japanissa. Yhtiöt ovat erikoistuneet luovan teollisuuden (aineettomia oikeuksia kehittävän ja kaupallistavan yritystoiminnan) rahoitukseen ja kehittämiseen.¹⁴⁰

Ulkoasiainministeriö

Viestintä- ja kulttuuriosasto¹⁴¹

Ulkoasiainministeriön työjärjestyksen mukaan ministeriön viestintä- ja kulttuuriosastolle kuuluvat mm. seuraavat tehtävät:

- Ministeriön sisäinen ja ulkoinen viestintä;
- Suomen ulkopoliittisten, kaupallistaloudellisten ja kehityspoliittisten tavoitteiden edistäminen viestinnän ja kulttuurin keinoin;
- Suomen tunnetuksi tekeminen ja sitä koskevan tiedotusaineiston tuotanto, hankinta ja jakelu;
- Suomen kansainväliset media- ja kulttuurisuhteet.

Näiden tehtävien kokonaisuuden yhteisnimeksi on viime vuosina vakiintunut julkisuusdiplomatia. Julkisuusdiplomatia tukee Suomen ulkoisten tavoit-

teiden saavuttamista joko välittömästi julkisuuden kautta tai lisäämällä Suomen tunnettuutta ja arvostusta.

Kulttuurivienti on ulkoasiainministeriön julkisuusdiplomatiassa tärkeällä sijalla sekä tavoitteena että välineenä, joita kahta roolia ei aina ole mahdollista erottaa. Tärkeinä toimijoina ovat suurlähetystöt ja pääkonsulaatit, joita on lähes sata.

Julkisuusdiplomatiian yhteisenä nimittäjänä on vahvistaa Suomen mainetta nykyaikaisena, nuorekkaana eurooppalaisena maana, joka pystyy yhdistämään huipputeknologian, koulutuksen ja kulttuurin, pohjoismaisen yhteiskunnan ja puhtaan ympäristön menestyksensä vahvuustekijöiksi.

Edustustojen kulttuuritarjonta

Julkisuusdiplomatiiaan sisältyvällä edustustojen kulttuuritarjonnalla pyritään tavoittamaan asemaan politiikan, talouden ja kulttuurin keskeisiä vaikuttajia. Joissakin maissa korkeatasoinen kulttuuritarjonta on suora tie politiikan ja talouden päättäjien luo. Joissakin maissa se kiinnostaa vain suppeaa asianharrastajien joukkoa, mutta on myös maita, joissa kulttuuritarjonnan ulottaminen diplomaattiyhteisön ulkopuolelle on suorastaan kielletty. Kohderyhmät eivät välttämättä palvele (kaupallisen) kulttuuriviennin tavoitteita. Toisaalta on maita (kuten Yhdysvallat) joissa poliittisella ja taloudellisella eliitillä on rahoittajina vaikutusvaltaa kulttuurin alalla. Edustustojen kulttuuritarjontaan vaikuttavat myös tilat, voimavarat ja etäisyys Suomesta. Toiminnan laajuus ja laatu vaihtelevat täysimittaisen kulttuurikeskuksen tarjonnasta laajoine näyttelyineen ja konsertteineen, jopa omine CD-levytuotantoinen (Washington DC) "matkalaukkuun sopivien" kiertonäyttelyiden ja pienimuotoisten konserttien järjestämiseen.

Useimmissa tapauksissa edustot toimivat yhteistyön edistäjinä toisaalta suomalaisten kulttuuritahojen, toisaalta paikallisten tuottajien ja kulttuurilaitosten kanssa suomalaisen kulttuurin tuomiseksi esille. Edustustot saattavat osallistua tapahtumien rahoitukseen ja järjestää niiden avajaisvastaanottoja ja muita oheistapahtumia. Edustustot sisällyttävät kulttuuriviennin ja muun julkisuusdiplomatiian

kustannukset omiin budjetteihinsa. Niiden 34 edustuston, jotka erittelivät julkisuusdiplomatiian menot vuoden 2002 taloussuunnitelmissaan (ja joihin sisältyvät suurimmat edustustot), budjetoidut tiedotus- ja kulttuurimenot olivat yhteensä noin € 1,25 milj. Kulttuuritoiminnan osuudeksi tästä voidaan arvioida 60–70 prosenttia.

Yhdeksässä edustustossa (Tokio, Moskova, Tallinna, Tukholma, Kööpenhamina, Lontoo, Berliini, Pariisi ja Washington) toimii yhteensä 14 lähetettyä päätoimista lehdistö- ja kulttuurivirkamiestä. Neljässä (Moskova, Tukholma, Berliini, Washington) on sekä lehdistö- että kulttuurineuvos, muissa molemmat tehtävät hoitaa yksi henkilö. Muissa edustustoissa lehdistö- ja kulttuuritehtäviä hoidetaan muiden tehtävien ohella.

VKO:n tuki- ja koordinaatorooli

Viestintä- ja kulttuuriosasto koordinoi ja tukee edustustojen kulttuuritarjontaa mm. avustamalla esiintyjien hankkimisessa ja näyttelyiden kierrättämisessä sekä osallistumalla tarvittaessa tapahtumien rahoitukseen, erityisesti jos niitä järjestetään lyhyellä varoitusajalla esimerkiksi tärkeiden vierailujen yhteyteen. Vuonna 2003 VKO osallistui kaikkiaan 70 yhteishankkeeseen, joiden kustannukset olivat yhteensä noin € 200 000. Tästä summasta musiikkiin, kuvataiteisiin ja muotoiluun liittyviin hankkeisiin käytettiin kuhunkin noin neljännes. Loput jakautuivat muiden taidemuotojen kesken.

VKO ei myönnä avustuksia. Yhteishankkeet, joissa viestintä- ja kulttuuriosasto maksaa tilitystä vastaan mm. esittävien taiteilijoiden matka- ja majoituskustannuksia, näyttelyiden rahti- ja pystytyskustannuksia sekä niiden luetteloiden painatuskustannuksia, perustuvat VKO:n ja ao. tahon sopimukseen, joissa jälkimmäinen sitoutuu tiettyyn suoritteeseen Suomen julkisuusdiplomatiassa.

Viestintä- ja kulttuuriosasto kutsuu vuosittain Suomeen kulttuuritoimittajia- ja vaikuttajia mm. tärkeimmille festivaaleille näiden järjestäjien ehdotuksesta. Vuonna 2003 VKO kutsui ja kustansi 155 tällaista vierasta. Vierailujen kustannukset olivat noin € 130 000. Kutsutoiminta on yhteistyötahojen mukaan vuosien mittaan osaltaan vaikuttanut

Suomen festivaalien nousuun Euroopan huippusarjaan.

Yhteistyötahot

Ulkoasiainhallinnon ja opetushallinnon yhteistyö kansainvälisissä kulttuuriasioissa on monipuolista ja muodoiltaan vakiintunutta. VKO ja opetusministeriön ao. yksiköt ja kansainvälisten asiain sihteeristö käyvät vuosittain keskustelut molempien toimialaan liittyvistä kansainvälisistä kysymyksistä. Keskusteluissa käsitellään Suomen kulttuuriviennin koko kenttää ja sovitaan työnjaosta varsinkin suurten projektien osalta. Pienimuotoisempia kokouksia pidetään tarpeen vaatiessa, mm. neljästi vuodessa valmistauduttaessa Pohjoismaiden ministerineuvoston alaisen pohjoismaisten kulttuuriprojektien johtoryhmän kokouksiin. Ulkoasiainministeriön muita yhteistyökumppaneita kulttuurivaihdon alalla ovat esim. Suomalaisen kirjallisuuden tiedotuskeskus, Elokuvasäätiö, Design Forum, Frame, valtion taidemuseot, Musiikin tiedotuskeskus, Finland Festivals, Sibeliuksen Akatemia ja Tanssin tiedotuskeskus

Internet ja paperijulkaisut

UM:n yleisen Suomi-tiedotuksen ja -promootion tärkein väline Internetissä on Virtual Finland (<http://virtual.finland.fi>), joka on ollut olemassa vuodesta 1995. Se on suurin ja suosituin (noin 3 miljoonaa käyntiä vuodessa) englanninkielinen Suomi-

sivusto Internetissä. Virtual Finland tarjoaa toisaalta lähes tietosanakirjamaisen, jatkuvasti uudistuvan ja päivittyvän artikkelikokoelman Suomesta ja toisaalta Newsroom- uutissivun, joka sisältää mm. Reutersin Suomea koskevat ajantasaiset uutiset, Lehtikuvan päivittäisen kuvasadon ja linkit kaikkiin Suomen muihin englanninkielisiin uutislähteisiin. Virtual Finlandin kielivalikoima laajenee lähiaikoina.

UM:n omaa paperijulkaisu tuotantoa edustavat kymmeniä eri suomalaisaiheita käsittelevät muuttaman sivun Finfot, joita tehdään viidellä kielellä, sekä perustiedot Suomesta sisältävä Fact Sheet Finland, joka on ilmestynyt kaikkiaan 34 kertaa. Ulkopuolelta hankitusta materiaalista ovat tärkeimmät Otavan kustantamat Suomi-aiheiset perustietopakettit Find about Finland, joita on saatavilla 17 kielellä, ja Facts about Finland, joita on saatavissa 10 kielellä. VKO hankkii määrärahojensa puitteissa myös muuta Suomea käsittelevää tietokirjallisuutta edustustojen jaettavaksi.

VKO on tähän mennessä osallistunut huomattavilla tukiostoilla Suomen kulttuurielämää esittelevien aikakautisjulkaisujen rahoittamiseen (taulukko liitteenä). Vuonna 2003 tähän käytettiin yhteensä € 83 257.

Suomalaisen musiikin tunnetuksi tekemiseen lehdistö- ja kulttuuriosasto osallistuu hankkimalla äänilevyjä jaettavaksi edustustojen kautta musiikin vaikuttajajenkeille ja mm. radioasemille.

EU-elokuvafestivaaleja järjestetään yhä useamassa unionin ulkopuolisessa maassa. Koska Eloku-

Lehtiostoja:

FMQ	Finnish Music Quarterly	21,00	800	16 800,00
Books from Finland	Books from Finland 1-4	11,26	900	10 140,00
Liikuntatiet. seura	Motion - Sport in Finland nrot 1 ja 2	4,60	200	1840,00
Design Forum Finland	Form Function Finland 4 nroa vuodessa	8,75	1000	35 000,00
Alvar Aalto Akatemia	Ptah - lehti	16,50	300	4950,00
Design Forum Finland	Design in Finland	3,33	3000	10 000,00
Tanssin tiedotuskeskus	Finnish Dance in Focus	6,73	500	3 027,42
Teatterin tiedotuskeskus	Finnish Theatre-Theatre Finlandais	3,00	500	1 500,00
UPI	Yearbook of Finnish Foreign Policy	14,00	500	7 000,00
	yhteensä			90 257,42

vasäätiön resurssit eivät ole riittäneet niille osallistumiseen, viestintä- ja kulttuuriosasto on ryhtynyt hankkimaan elokuvakopioita tähän tarkoitukseen.

Ongelmia

Valtiontilintarkastajat toteavat kertomuksessa vuodelta 2002, että Suomen edustustojen panostus julkisuusdiplomatiiaan ja erityisesti kulttuuritehtäviin on eräitä suurimpia edustustoja lukuun ottamatta jäänyt vähäiseksi. Edustustoissa voidaan toimintaa tehostaa kohdistamalla voimavaroja nykyistä tarkoituksenmukaisemmin julkisuusdiplomatiian tehtäviin. Ulkomailla toteutetut kulttuuritilaisuuDET tarjoavat esim. kansainvälistyville suomalaisyrityksille hyviä mahdollisuuksia yrityksen tunnetuksi tekemiseen ja yrityskuvan välittämiseen, mikä edistäisi yrityksen kansainvälistymistä ja markkinoille pääsyä. Kertomuksessa viitataan mahdollisena mallina Isossa-Britanniassa sponsoritoiminnan toteutukseen luotuun valtion rahoittamaan Arts and Business -organisaatioon, jolla pyritään edistämään kulttuurielämää saattamalla yhteen taidelaitoksia, yksittäisiä taiteilijoita ja yrityksiä. Valtiontilintarkastajien mielestä kyseinen toimintatapa voi tarjota myös suomalaisen kulttuurin edistämiseen ja sen vientiinkin uusia ideoita ja toimintamahdollisuuksia.

Edustustoihin on tärkeää rekrytoida henkilöstöä, jolla on hyvät ammatilliset valmiudet julkisuusdiplomatiian toteutukseen. Kulttuuria viedään ulkomaille pääasiassa kulttuurialan yritysten, järjestöjen ja vapaan kansalaistoiminnan kautta. Ulkoasiainministeriön lehdistö- ja kulttuuriosaston ja edustustojen tehtävänä on luoda edellytyksiä tälle toiminnalle. Koska ministeriöllä ja edustustoilla ei ole merkittäviä taloudellisia mahdollisuuksia kulttuuriviennin rahoittamiseksi, tulisi ulkoasiainhallinnon toimia aktiivisesti, jotta toimintaa tukemaan löydettäisiin sekä kotimaisia että myös ulkomaisia rahoittajatahoja.

Lähialueyhteistyö

Valtioneuvosto on 22.4.2004 hyväksynyt Suomen lähialueyhteistyön strategian Tuesta kumppanuu-

teen. Strategian mukaan lähialueyhteistyö on osa laajempaa yhteistyökokonaisuutta, jolle Euroopan unionin naapuruuspolitiikka, Pohjoisen ulottuvuuden politiikka sekä Unionin Venäjä-politiikka luovat kehykset.

Suomi on aktiivisesti osallistunut 1990-luvun alusta alkaen Keski- ja Itä-Euroopan poliittisen ja taloudellisen muutosprosessin tukemiseen. Työhön on vuosina 1990-2003 ohjattu 1,1 miljardia euroa. Lähialueyhteistyön toteutusta ovat ohjanneet valtioneuvoston vuosina 1993, 1996, 1999 ja 2000 hyväksymät lähialueyhteistyöstrategiat.

Lähialueyhteistyöhön ovat osallistuneet kaikki ministeriöt, useat keskusvirastot ja laitokset. Alue- ja paikallistason toimijoilla, kansalaisjärjestöillä, yrityksillä ja oppilaitoksilla on ollut keskeinen asema lähialueyhteistyön toteutuksessa.

Lähialueyhteistyössä siirrytään ohjelmaperusteiseen lähestymistapaan, jonka lähtökohtana ovat ministeriöiden valmistelemat monivuotiset ohjelmat. Eri toimialojen välillä etsitään aktiivisesti yhteistyötä ja synergiavaikutuksia luomalla eri ministeriöiden yhteisiä ohjelmia silloin kun se on tarkoituksenmukaista. Monisektoraalisella lähestymistavalla pyritään vahvistamaan yhteistyöverkostoja edistäen myös kumppanimaan toimijoiden välistä yhteistyötä. Kulttuuritoiminnan alue kuuluu tyypillisesti tähän monisektoraaliseen alueeseen. Tässä selvityksessä perustettavaksi ehdotetun opetusministeriön, kauppaja- ja teollisuusministeriön sekä ulkoasiainministeriön kulttuuriviennin yhteistyöelimen tulee luoda monisektoraalinen kulttuuriviennin lähialueyhteistyön ohjelma, joka kohdistuu Suomen ja Venäjän välisen kulttuuriviennin edistämiseen.

Kehitysyhteistyö

Käyttämämme kulttuuriviennin määritelmä kulttuuripiiristä toiseen tapahtuvana kulttuuristen merkitysten vaihdantana ja kulttuurikumppanuutena kattaa myös kehitysyhteistyön. Kehitysyhteistyön näkökulmaksi voidaan nostaa luovan tuotannon ja kulttuurituotannon kyläosuuskuntien tai yritystoiminnan (erityisesti naisyritysten) edellytysten luominen ja vahvistaminen.

Suomella on kehitysyhteistyössä mahdollisuus vahvistaa kulttuurituotannon ja markkinoinnin infrastruktuuria ja käytäntöjä teknologisten ratkaisujen ja mobiilisovellusten avulla. Pienet omaleimaiset paikalliset kulttuurituotannot voivat internetin kautta markkinoituna löytää maailmanlaajuisen erikoistuneen ja kiinnostuneen yleisön ja markkinat. Näin toteutettuna pienimuotoinenkin markkinointi tavoittaa yleisöä eikä joudu kilpailemaan massakulttuurin kanssa. Tällöin voidaan myös saada eri kulttuuripiirien merkitystuotannon alkuperäisyys ja omaleimaisuus rikastuttamaan homogenisoituvaa postkolonialistista kulttuurituotantoa. Malli auttaa yhteisöä arvostamaan ja ylläpitämään oman kulttuurinsa perustaa ja luomaan uutta sen pohjalta. Samalla yhteisöt voivat saada kulttuurituotannosta toimeentulonsa.

Suomen kehityspoliittisessa ohjelmassa 2004 kulttuuria tarkastellaan laajasti kehityksen voimavarana; yhteiskunnan arvojen, tapojen ja yhteiskunnallisten laitosten määrittäjänä, turvallisuuden ja elämysten perustana, ihmisten kohtaamien haasteiden ja ongelmien ratkaisujen lähteenä, jolle on ominaista jatkuva muuttuvuus. Suomi tukee ensi vaiheessa hankkeita, joiden avulla kehitysmaat voivat hankkia perusvalmiuksia tietoyhteiskunnan kehittämiseksi, kuten kansallisten tietoyhteiskuntastrategioiden valmistelua ja toimeenpanoa sekä niiden kytkemistä kansallisiin köyhyysohjelmiin. On perusteltua tukea etenkin sellaista kehitystä, jossa yhteisöt opettelevat tapoja selvittää kansainvälisessä taloudessa hallitusti omien tarpeidensa pohjalta, kulttuurin ominaispiirteiden mukaan.⁴¹

Ruotsin kulttuurin kansainvälistymistä koskevassa selvityksessä Internationella kulturutredningen on arvioitu SIDAn (Swedish International Development Agency) tekemää kehitysyhteistyötä osana kansainvälistä kulttuuritoimintaa. Tässä työssä on onnistuttu hyvin ja siinä nähdään uusia mahdollisuuksia. Lähtökohtana on edistää kulttuuriyhteistyötä ja luovaa toimintaa.

Suomessa ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto on tukenut viime vuosien aikana eräitä kulttuuriyhteistyöhankkeita. Esimerkiksi Dakarissa, Senegalissa, on pidetty sarjakuva-, video-, nukketeatteri- ja animaatiopajoja yhteistyössä paikallisten ohjaajien kanssa. Erityisesti nuorille tytöille on opetettu mm. kankaanpainantaa, ompelua, terveystietoa, teatteria ja video-

työtä.⁴² Sarjakuvasta on rakennettu myös tansanialaisten sekä intialaisten kansalaisjärjestöjen viestintävälineitä kouluttamalla sarjakuvatyöpajojen ohjaajia paikallisiin yhteistyöjärjestöihin sekä tukemalla järjestöjen sarjakuvien tuotantoa ja levitystä. Parhailtaan menillään olevan Artafrika-hankkeen tavoitteena on taas rakentaa virtuaaligalleria myyntikanavaksi afrikkalaisten taiteilijoiden töille.

Suomalaisten asiantuntijoiden palveluja on tähän mennessä hyödynnetty mm. Perun Macchu Picchun historiallisen ympäristön suojeluhankkeessa (1998-2000) sekä Egyptin kulttuurimuistomerkkien kartoitushankkeessa (2000-). Syyskuussa 2003 vihittiin puolestaan käyttöön Juha Leiviskän suunnittelema Beetlehemin kulttuurikeskus. Suomalaistaiteilijoiden töitä on lisäksi ollut esillä joissakin afrikkalaisissa gallerioissa ja osallistumisia on järjestetty myös taidetyöpajoihin.

Kulttuurivaihtosopimuksia kehitysmaiden kanssa Suomella on ollut vähän. Nykyisin tavoitteena on siirtyä yhä enemmän järjestelyihin, jotka painottavat suorien kontaktien edistämistä instituuttien, organisaatioiden ja asiantuntijoiden välillä.⁴³ Tukea on suunnattavat omasta traditiosta lähtevään tuotteistamiseen siten, että paikalliset pääsevät itse osallisiksi turismin tuomista taloudellisista hyödyistä.

Toimenpide-ehdotus:

- Laaditaan ulkoasiainministeriön, opetusministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön yhteistyönä Suomen kulttuurikumppanuusstrategia pohjoisen ja etelän kulttuurituotannon näkökulmasta.

Kulttuurivienti EU:ssa

Euroopan unionin tasolla kulttuuritoiminta nojaa perustamissopimuksen artiklaan 151, jonka mukaan yhteisö myötävaikuttaa siihen, että jäsenvaltioiden kulttuurit kehittyvät kukoistaviksi pitäen arvossa niiden kansallista ja alueellista monimuotoisuutta ja korostaen samalla niiden yhteistä kulttuuriperintöä. EU:n laajentuminen lisää entistään unionin sisäistä kulttuurista ja kielellistä monimuotoisuutta ja vaikuttaa täten myös unionin kulttuuritoimintaan.

Kulttuuria koskevassa artikkelissa on ei-kaupallista kulttuurivaihtoa ja kaupallista kulttuurivaihtoa koskeva ristiriita. Artiklassa todetaan, että yhteisö pyrkii toiminnallaan rohkaisemaan jäsenvaltioiden välisiä yhteistyötä Euroopan kansojen kulttuurin ja historian tuntemuksen, sitä koskevan tiedon levityksen, Euroopan merkittävän kulttuuriperinnön säilyttämisen ja suojaamisen, taiteellisen ja kirjallisen luovan toiminnan ja audiovisuaalisen toiminnan aloilla. Yhteisö suosii myös yhteistyötä kolmansien maiden ja kansainvälisten järjestöjen kanssa. Artiklassa todetaan kuitenkin, ettei tämä toiminta koske kaupallista kulttuurivaihtoa.

Audiovisuaaliala on erotettu kulttuurista omaksi kokonaisuudekseen, jonka perusta on Televisio ilman rajoja -direktiivi. Se perustuu eurooppalaisten

televisio-ohjelmien vapaaseen liikkuvuuteen sisämarkkinoilla sekä televisiokanavien velvollisuuteen varata, aina kun mahdollista, yli puolet lähetyksistään eurooppalaisille teoksille. Yhteisö ja jäsenvaltiot suosivat kulttuurin alalla yhteistyötä kolmansien maiden sekä toimivaltaisten kansainvälisten järjestöjen kanssa.

Kulttuuritoimintaan voidaan soveltaa Euroopan yhteismarkkinoiden toimivuutta ja jäsenvaltioiden välistä kauppaa edistäviä politiikkoja. Yhteismarkkinoita koskevassa säännöstössä otetaan tarvittaessa huomioon kulttuuriin liittyvät näkökohdat. Euroopan unionin kulttuuripolitiikkaa edistetään siis työntekijöiden, tavaroiden ja palvelujen vapaan liikkuvuuden, verotuksen, tekijänoikeuksien ja lähioikeuksien sekä kilpailupolitiikan avulla. Kulttuuriesineiden vapaata liikkuvuutta voidaan kuitenkin rajoittaa taiteellisten, historiallisten tai arkeologisten kansallisaarteiden suojelemiseksi.

Euroopan unioni pyrkii lähentämään kansallisia järjestelmiä toisiinsa arvonlisäveron ja yhtiöveron alalla. Jäsenvaltiot saavat soveltaa alennettua arvonlisäveroa tiettyihin unionin direktiiveissä määriteltäviin tavaroihin ja palveluihin. Ranska on viime aikoina ajanut äänitteiden ja äänilevyjen ALV-kannan alentamista, mutta ehdotus ei sisällynyt komission

23.7.2003 antamaan esitykseen arvonlisäverodirektiivin muuttamisesta.⁴⁵

Tekijänoikeudellisen sääntelyn piiriin unionissa kuuluvat suojan voimassaoloaika, vuokraus- ja lainausoikeudet ja eräät lähioikeuksia koskevat kysymykset sekä yleisradiointi satelliitin välityksellä ja kaapeleitse tapahtuva edelleen lähettäminen. Yhteisöläinsäädäntöä on annettu myös tietokoneohjelmien ja tietokantojen oikeudellisesta suojasta sekä alkuperäisen taideteoksen jälleenmyyntikorvauksesta. Direktiivillä on harmonisoitu myös tekijänoikeuksia ja lähioikeuksia tietoyhteiskunnassa. Tekijänoikeuksien ja lähioikeuksien suojaaminen pohjautuu kansainvälisiin sopimuksiin, joista suuri osa on tehty Maailman henkisen omaisuuden järjestön (WIPO) piirissä.

Kulttuurialan yrityksiä koskee Euroopan unionin kilpailupolitiikka, vaikka alan erityispiirteet onkin otettu huomioon etenkin sallimalla sellainen valtion tuki, jonka tavoitteena on tukea kulttuuria ja kulttuuriperinnön edistämistä. Tuki ei kuitenkaan saa muuttaa jäsenvaltioiden välistä kauppaa yhteisen edun kanssa ristiriitaisella tavalla. Lisäksi EU:n pyrkimys kehittää pk-yrityksiä vaikuttaa myös kulttuuriryrittäjyyteen.

Kansainvälisellä tasolla EU:n toiminta keskittyy lähinnä kulttuurituotteiden ja -palvelujen kaupan yhteisen kauppapolitiikan osana sekä maailmanperinnön suojeluun. Kansainvälinen toiminta perustuu unionin solmimiin yhteistyö- ja kauppasopimuksiin sekä kansainvälisten järjestöjen kanssa tehtyyn yhteistyöhön. EU:n tukiohjelmat keskittyvät yleensä taloudellisiin ja institutionaalisiin kysymyksiin tai ympäristönsuojeluun, mutta niissä voi olla kulttuuria koskevia osia.

Euroopan unionilla on kulttuurisen kilpailukyvyn osalta altavastaajan rooli Yhdysvaltojen ylivallan suhteen. Paradoksaalisesti Euroopalla on uuteen mantereeseen verrattuna hyvin runsaat, rikkaat ja vanhat kulttuuriresurssit eli valtava kulttuurinen pääoma. Kysymys on kulttuurisen pääoman hyödyntämisen osaamisesta. Toistaiseksi EU:lta puuttuu kulttuuriviennin strategia, mutta kulttuuria, myös kaupallista kulttuurituotantoa ja kulttuurivientiä tuetaan käytännössä EU:n kulttuurin ja audiovisuaalisen alan ohjelmilla.

EU:ssa kulttuurin ja audiovisuaalisen alan toimintaa tuetaan Kulttuuri 2000 -puiteohjelman lisäksi useista EU:n rahoituslähteistä: rakennerahastoista, Media Plus -ohjelmasta, nuorten omatoimista kansainvälistä kulttuuritoimintaa tukevasta Nuorisohjelmasta sekä liikkuvuuden osalta myös EU:n koulutusohjelmista.⁴⁴ Kulttuuritoimintaan kuuluu myös kulttuuripääkaupunkihanke, jonka tavoitteena on korostaa eurooppalaisten kulttuurien rikkautta ja moninaisuutta. Kansalaisten välisen kulttuurivaihdon parantamiseksi unioni tukee myös ystävyyskaupunkitoimintaa.

Kulttuuri 2000

Euroopan unionin ensimmäinen kulttuurin puiteohjelma, Kulttuuri 2000, on luotu tukemaan kansainvälisiä taiteen ja kulttuurin yhteistyöhankkeita. Ohjelman tavoitteena on edistää mm. kulttuurista vuoropuhelua, kulttuurin luontia ja levittämistä, taiteilijoiden ja heidän töittensä liikkuvuutta, uusia kulttuurisen ilmaisun muotoja ja kulttuurin sosioekonomista roolia. Kulttuuri 2000 -ohjelma tukee eurooppalaisena yhteistyönä toteutettavia hankkeita, joihin osallistuu kulttuuriorganisaatioita useasta ohjelmaan osallistuvasta maasta. Ohjelma mahdollistaa yhteistyön 30 maan kulttuuriorganisaatioiden välillä. Myös ohjelmaan osallistumattomien maiden kulttuuriorganisaatiot voivat tietyin edellytyksin osallistua hankkeisiin. Osallistua voi joko pääjärjestäjänä, yhteisjärjestäjänä tai yhteistyökumppanina. Ohjelman budjetti viisivuotiskaudelle 2000–2004 on 167 miljoonaa euroa. Kolmena ensimmäisenä vuonna ohjelma tuki yli 700 yhteistyöprojektia ja rahoitti 250 teoksen käännöksen.

Ohjelma mahdollistaa suomalaistenkin kulttuuriorganisaatioiden verkostoitumisen sekä kontaktien ja yhteistyökanavien vahvistamisen muualle Eurooppaan. Vuosina 2000–2002 yli sata suomalaista kulttuuriorganisaatiota osallistui Kulttuuri 2000 -hankkeisiin. Suomalaiset ovat vetovastuussa 30 hankkeessa. Ulkomaiset kustantamot ovat ohjelman avulla kääntäneet suomalaista kirjallisuutta ainakin kuudelle kielelle. Yhteisjärjestäjänä suomalaisia on kaikkiaan 86 hankkeessa, näistä eniten esittävisissä

taiteissa (28 kpl), visuaalisissa taiteissa (23) ja kulttuuriperinnön alalla (23). Suomalaisia yhteistyökumppaneita on hankkeissa ollut noin 50.⁴⁶ Ohjelma on koettu tärkeäksi kansainvälisen verkottumisen ja alan kehittämisen välineeksi.

Kulttuuri 2000 -ohjelmaa on päätetty pidentää kahdella vuodella, mikä kasvattaa kokonaisrahoituksen määrän 236,5 miljoonaan euroon.⁴⁷ Ohjelman jatkovuosien aikana aiotaan kokeilla valmistelutoimilla, miten yhteisön kulttuuritoimintaa voitaisiin täydentää. Uuden kulttuurin puiteohjelman olisi tarkoitus käynnistyä vuonna 2007. Sen painopistealueina tulevat ilmeisesti olemaan taiteilijoiden, kulttuuriväestön ja teosten liikkuvuus sekä kulttuurienvälinen dialogi.⁴⁸

Audiovisuaalialan ohjelmat

Media Plus on eurooppalaisten audiovisuaalisten teosten kehittämisen, levityksen ja myynninedistämisen tukemista koskeva ohjelma, johon osallistuvat EU-maiden lisäksi yhdeksän hakijamaata ja ETA-maat. Alunperin ohjelman piti päättyä jo vuonna 2005, mutta komissio on esittänyt sen jatkamista vuodelle.⁴⁹ Tällöin ohjelman kokonaisbudjetiksi tulisi 493 miljoonaa euroa. Audiovisuaalisen alan ammattilaisten kouluttamiseen on varattu 50 miljoonaa euroa. Komissio on myös helmikuussa 2004 laatinut tiedonannon, joka sisältää ehdotuksen uudeksi mediaohjelmaksi.⁴⁵ Media Plus -ohjelmasta on saatu osarahoitusta esimerkiksi useisiin suomalaisiin elokuviin. Vuonna 2002 hankekehittelytukea myönnettiin kahdeksalle suomalaisprojektille ja festivaalitukea kolmelle suomalaiselle elokuvafestivaalille.⁵⁰ Media Plus-ohjelmaan osallistuvat Euroopan unionin jäsenmaiden lisäksi Norja, Islanti, Lichtenstein sekä uudet jäsenmaat.

Media Plus-ohjelmasta tuetaan eurooppalaisille ja kansainvälisille markkinoille suunnattujen audiovisuaalisten projektien kehitystä. Audiovisuaaliset projektit voivat olla fiktiivisiä, dokumentti- ja animaatioelokuvia tai multimediahankkeita. Tukea voidaan myöntää joko yksittäisille hankkeille tai useille projekteille (slate-funding). Tuet ovat suorita tukia. Rahoitusosuus voi Media Plussan kautta olla

enintään 50 prosenttia projektin kehitysbudjetista. Eurooppalaisen kulttuurin monimuotoisuutta tukevat hankkeet voivat kuitenkin saada 60 prosenttia EU-rahoitusta. Media Plussan hankekehittelytukea myönnettiin vuonna 2002 suomalaisille elokuva- ja multimediatuottajille kahdeksaan projektiin.

Media Plus-ohjelman tavoitteena on tukea eurooppalaisten elokuvien levitystä tuotantomaidensa ulkopuolelle. Ohjelmasta tuetaan televisiolevitystä, elokuvan levittämistä, kansainvälisiä levittäjiä ja elokuvateatteriverkostoja. Kovasta kilpailusta huolimatta kolmelle suomalaishankkeelle myönnettiin vuonna 2002 Media Plussan televisiolevitystukea.

Media Plus-ohjelman kautta Euroopan unioni edistää elokuva- ja multimediatuotantojen kansainvälistä myyntiä sekä audiovisuaalisten ammattilaisten verkottumista myynninedistämisen ja festivaalitu- en avulla. Vuonna 2002 Media Plussan festivaalitukea myönnettiin kolmelle suomalaiselle elokuvafestivaalille: Espoon Cinélle, Sodankylän elokuva-juhille ja Tampereen lyhytelokuvajuhlille.

Media Plus tukee audiovisuaalisen alan ammattilaisten koulutusta, jonka tavoitteena on parantaa alan kansainvälistä kilpailukykyä. Tukea myönnetään käsikirjoittamisen, tuottamisen ja uuden teknologian hyödyntämisen koulutukseen.

Ohjelmasta tuetaan myös pilottihankkeita, joiden kohdalla tavoitteena on vastata nopeasti muuttuvan tekniikan haasteisiin. Action i2i av -ohjelmalla Euroopan komissio tukee myös itsenäisten eurooppalaisten tuotantoyhtiöiden ulkopuolisen rahoituksen saantia pankeista ja rahoituslaitoksista. Ohjelma voi maksaa osan tuotantoyhtiön lainako- roista tai vakuutusmaksuista.⁵¹

eContent

Sisällöntuotanto liittyy myös eEurope-toimintasuunnitelmaan. Komission eLearning-aloitteella pyritään aktivoimaan mm. eurooppalaisia koulutus- ja kulttuuriyhteisöjä nopeuttamaan koulutusjärjestelmien kehittymistä ja Euroopan siirtymistä osaamis- yhteiskuntaan.⁵² Viimeistä vuotta käynnissä olevan eContent-ohjelman tavoitteena on puolestaan tukea eurooppalaisen digitaalisen sisällön tuotantoa, käyt-

töä ja jakelua maailmanlaajuisissa verkoissa kuten mobiiliverkoissa ja Internetissä. Ohjelmaan voivat osallistua kaikki digitaalisen sisällön tuottajat, käyttäjät ja jakelijat Euroopassa. eContent on markkinapainotteinen ohjelma: hankkeiden tavoitteena tulee olla kannattava liiketoiminta. Ohjelmassa halutaan myös edistää yhteistyötä alan eri toimijoiden välillä. Kokonaisbudjetti on 100 miljoonaa euroa. Suomalaiset eivät ole olleet hakijoina kovinkaan innokkaita, ohjelmaan osallistuneet tahot ovat tulleet pitkälti julkishallinnosta. Projektit voisivat kuitenkin tuoda uusia yhteistyökumppaneita ja parhaimmillaan avata uuden jakelukanavan Euroopan markkinoille.⁵³

eTEN -ohjelma edistää eurooppalaisten digitaalituotteiden ja palvelujen markkinointia yhteisen edun, kuten koulutuksen ja kulttuurin, alueella. Ohjelma tukee yrityksiä palvelujen käynnistämävaiheen aikana. Rahoitusta on varattu 276 miljoonaa euroa vuosille 2000-2006.⁵⁴ Audiovisuaalialan innovaatio 2000 -aloitteen tavoite on puolestaan tarjota Euroopan investointipankin kautta eurooppalaiseen elokuva- ja audiovisuaalituotantoon erilaisia rahoitusalan tuotteita ja budjettitukia, jotta se pystyisi vastaamaan kulttuurin ja teknologian asettamiin haasteisiin.

Rakennerahastot

Kulttuuritoimintaa rahoitetaan myös EU:n rakennerahastoista, lähinnä Euroopan aluekehitysrahastosta ja Euroopan sosiaalirahastosta. Rakennerahastojen toiminnan tavoitteena on lisätä kasvua, työllisyyttä ja alueellista kilpailukykyä sekä kehittää aluetta sopusointuisesti. Rakennerahastotukea täydentää kansallinen tuki. Lisäksi on toivottavaa, että hankkeelle löytyisi myös yksityistä rahoitusta. Tuettavien hankkeiden on oltava uusia ja innovatiivisia sekä kansallisen ohjelma-asiakirjan jonkin toimenpidekokonaisuuden mukaisia. Se, mistä ohjelmista tukea on mahdollista saada, määräytyy sen mukaan, millä tavoiteohjelman alueella edunsaajat ovat. Suurin osa rakennerahastojen varoista kanavoituu tavoiteohjelmien kautta. Loput jakaantuvat yhteisöaloitteiden ja innovatiivisten toimien kesken. Yhteisöohjel-

millä täydennetään tavoiteohjelmia ja niissä korostetaan kansallisuuksien, valtioiden ja alueiden rajat ylittävää toimintaa.⁵⁵ Kulttuuritoimien edistämiseen kuuluu neljän yhteisöaloitteen - Interreg III, Urban, Leader+ ja Equal -piiriin. Innovatiivisten toimien avulla etsitään puolestaan kokeilujen kautta uusia toimintamuotoja tavoiteohjelmille.

Euroopan komissio vaatii vuosille 2000-2006 luomissaan suuntaviivoissa, että jäsenvaltiot edistävät kulttuurin kehittymistä mahdollisesti uusia työpaikkoja luovana tekijänä. Kulttuurin avulla alueet voivat identiteettinsä vahvistamisen lisäksi kehittää matkailumahdollisuuksiaan. Kulttuurialalla luodaan myös paljon työpaikkoja, ja tiettyjen toimien, kuten verkkopalvelujen ja tiedotusvälineiden kehittämistä tuetaan myös voimakkaasti.

Opetusministeriön toimeksiannosta Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteen ja filosofian laitoksella on tutkittu Euroopan unionin rakennerahastoja suomalaisen kulttuurielämän tukijoina Suomen kannalta ensimmäisenä rakennerahastokautena 1995-1999. Tehtyjen selvitysten mukaan kulttuurin saama kokonaisrahoitus oli 820 miljoonaa markkaa eli 2,8 prosenttia hankerahoituksesta.¹⁴²

Kulttuurin asema mitattuna rahoituskehityksen kehittymisellä ja yhteistyöasiakirjan painopistealueiden määrittelyllä on vahvistunut maakuntien tavoite 2-ohjelmaa koskevissa yhteistyöasiakirjoissa vuosi vuodelta. Esimerkiksi Etelä-Suomen alueella kulttuurihankkeet saivat vuosina 2000-2002 lääninhalitukselta tavoite 2 -ohjelman kautta 8,5 miljoonaa euroa. Rahoitettuja hankkeita oli yhteensä 51.⁵⁶ Kulttuuri on eri tavoin mukana niin tavoite 2 -alueeseen kuuluvien Etelä- ja Länsi-Suomen kuin tavoite 1-alueeseen kuuluvien Itä- ja Pohjois-Suomenkin vuosien 2000-2006 ohjelma-asiakirjoissa.⁵⁷ Esimerkiksi Länsi-Suomessa kehitetään vetovoimatekijöinä mm. alueen kulttuurisia kärkiä, kulttuuriteollisuutta sekä ympärivuotisen matkailun tuotteistamista ja laatua.⁵⁸

Suomen kulttuuriviennin nykytila

Kulttuurituotannossa ja -viennissä tulovirta syntyy eri taiteen- ja kulttuurin aloilla immateriaalioikeuksien hallinnasta. Esimerkiksi kirjallisuuden tai teatterin vientituotteita ovat oikeudet kirjoihin ja näytelmiin.

Tärkein vientituote on kuitenkin suomalaisen työn kysyntä. Näkyvyys näyttelyissä, kilpailuissa, portaaleissa, messuilla tai muilla foorumeilla lisää haluttavuutta ja tukee tätä päätavoitetta: työn kysyntää. Paras vientitulos on ulkomaalaisen tahon tilaama suomalaisen taiteilijan, kirjailijan, muotoilijan tai arkkitehdin työ. Tavoitteena pitääkin olla suomalaisten taiteen ja kulttuurin ammattilaisten työn kysynnän lisääminen. Työ tuo rahaa Suomeen.

Tämä voi toteutua monella tasolla:

1. Kansantaloudellisesti paras vaihtoehto on suomalaisten ulkomaiselle tilaajalle tekemä työ suomalaisessa yrityksessä.
2. Suomalaisten yritysten tekemä työ on hyvä vaihtoehto, joka edellyttää kansainvälisen tason kulttuuriyritysten ja -agentuurien synnyttämistä Suomeen.
3. Suomalaisten taiteilijoiden menestys voi tuottaa kansantaloudelle heihin panostettuja koulutusinvestointeja suuremman hyödyn tai (mikäli taiteilija on kirjoilla muualla) imagohyödyn.

Suomen kulttuuriviennin nykytilan kuvaus perustuu toimijoiden kokoamaan aineistoon, jonka valossa kulttuurivientimme kirjo osoittautui hyvin runsaaksi ja monialaiseksi. Aineistoa ja lukuisia erinomaisia kulttuuriviennin esimerkkejä jouduttiin rajaamaan pois selvityksen pitämiseksi sivumäärältään kohtuullisena. Koottu hyödyllinen aineisto toimitetaan laajemmassa muodossa opetusministeriön verkkosivuille.

Kunkin taiteen- ja kulttuurin alan kohdalle on poimittu runsaista toimenpide-esityksistä kyseisen alan kannalta keskeisimpiä. Kaikkia tai useimpia aloja koskevia samansisältöisiä toimenpide-ehdotuksia ei ole toistettu jokaisen alan kohdalla, vaan ne on koottu koko kulttuurituotantoa koskeviksi toimenpide-esityksiksi. Näistä esityksistä monet kohdistuvat tuen muotoihin ja kriteeriin:

- Kulttuuriviennin tuki on vähäinen, tarvitaan lisää resursseja.
- Tiedotusta, promootiota ja markkinointia on vahvistettava. Tiedotuskeskusten resursseja on lisättävä ja niiden toimintaa on kohdistettava yhä enemmän kansainväliseen toimintaan.
- Vientitukea tarvitaan koko arvoketjun toimijoille, paitsi taiteilijoille, myös kuraattoreille, managereille, tuottajille, yrityksille ja gallerioille.

- Vientikypsät taide- ja kulttuurialat tarvitsevat ammatillisesti toimivat vienninedistämisorganisaatiot. Itseään markkinoiva taiteilija ei ole kansainvälisesti uskottava.
- Tuen kriteereitä on laajennettava koskemaan myös kansainvälisiin yhteistuotantoihin osallistumista.
- Tukea tarvitaan myös verkostoitumiseen, matkoihin, messuille ja promootiolaisuuksiin osallistumiseen sekä portaalien ylläpitoon.
- Suuret kansainväliset projektit edellyttävät pitkäjänteistä sitoutumista usean vuoden aikajänteellä. Tarvitaan varmuutta budjettivuoden ylittävistä tuesta.
- Kulttuurivientiä tukevien ja avustavien organisaatioiden ja rakenteiden toimintaperiaatteiden kehittäminen ja yhteisten strategioiden laatiminen (kulttuuri-instituutit, suurlähetystöt, Finpro, TEKES).
- Verkoston täydentäminen lisäresursseilla: perustetaan kulttuurivientirahasto, josta myös kaupalliset toimijat voisivat hakea tukea hankkeilleen. Tuki voitaisiin jakaa esim. 3-5 vuoden vientisuunnitelmien perusteella ja kanavoida nykyisten toimijoiden käytettäväksi ja/tai suoraan erillisille hankkeille.
- Tekijänoikeusuojan lainsäädännöllinen turvaaminen teknologian mahdollistamissa uusissa jakelu- ja käyttöjärjestelmissä on kulttuurituotannon ja -viennin tärkeä edellytys.
- Kulttuuriviennin kansainvälisen ulottuvuuden kehittämiseen tarvitaan eri alojen ja vientialueiden markkina-analyysijä. Toimintalogiikka on erilainen sekä eri taiteen- ja kulttuurin aloilla että eri maiden markkinoilla.

Musiikki; musiikkitoimiala ja musiikkiteollisuus¹⁴⁷

Kansainvälisesti toimiva musiikkiteollisuus on Suomessa useisiin muihin Euroopan maihin verrattuna suhteellisen nuorta. Toimialan kehittyminen on tapahtunut tähän saakka pääasiallisesti kotimarkkinoiden ja toimialalla toimivien yritysten omien ponnistelujen varassa eikä musiikkiteollisuus ole useiden eurooppalaisten maiden mukaisesti nauttinut val-

tion järjestelmällisistä tuki- ja kehitysmuodoista.

Alan ammattimaistuminen, käynnissä oleva sukupolvenvaihdos ja uusien viestintävälineiden mukanaan tuomat globaalit toimintamallit yhdessä omaleimaisen alkusisällön kanssa ovat kuitenkin synnyttäneet jo muutamia kansainvälisiä menestystarinoita kuten HIM, Värttinä, The Rasmus, Nightwish, Bomfunk MCs, Darude sekä useat eri musiikkityylien edustajat omin kansainvälistymispyrkimyksin ja -tavoittein. Niiden vaikutukset ovat olleet merkittäviä paitsi toimialan kokonaiskehitykselle, myös musiikkitoimialaa laajemmalle teollisuussektorille. Viimeisten kymmenen vuoden aikana ja etenkin 2000-luvun taitteesta lähtien menestyksiä onkin jo tullut lähtökohtiin nähden runsaasti. Listamenestykset syntyvät siis ensisijaisesti artistien ja heidän edustajiensa, suomalaisten levy- ja kustannusyhtiöiden tekemällä työllä.⁵⁹

Myös alan sisäisten organisaatioiden tuki on ollut tärkeää. Esittävän säveltaiteen edistämiskeskus ESEK ja Luovan säveltaiteen edistämisseätiö Luses jakavat vuosittain erilaisten apurahojen ja palkintojen muodossa tukea musiikin vientiin noin 209 000 euroa. Tuet ovat toimialan itsensä keräämiä varoja alan omista tulolähteistä ja ne ovat alan volyyymiin ja tuotantotukitarpeisiin nähden tosin erittäin pienet. Tuet kohdentuvat lähinnä äänitteiden tuotamiseen ja kiertueisiin sekä muusikoiden koulutukseen. Kummassakaan rahastossa ei ole ollut mahdollisuutta perustaa kansainväliseen myyntiin, musiikkiammattilaisten verkostoitumiseen tai pitkäjänteiseen markkinointityöhön suunnattua rahastoa.

Teosto ry:n alainen Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus FIMIC julkaisee materiaalia suomalaisesta musiikista ja säveltäjistä, ylläpitää internet-sivustoa suomalaisen musiikin tekijöistä, osallistuu aktiivisesti kansainvälisiin musiikkitapahtumiin ja luo kontakteja festivaalijärjestäjiin, muusikoihin, managereihin ja toimittajiin. Teosto tukee suomalaisen musiikin vientiä myöntämällä suomalaisen musiikin tunnetuksi tekemiseen kanavoituvia toiminta-avustuksia myös jäsenjärjestöilleen Suomen Säveltäjät ry:lle, Säveltäjät ja Sanoittajat Elvis ry:lle sekä Suomen Musiikkikustantajat ry:lle.⁶⁰

Music Export Finland (Musex) aloitti toimintansa joulukuussa 2002 Finpro ry:n hallinnoimana

vientirenkana, jonka jäsenistö muodostuu levy-yhtiöistä ja kustantamoista. Lisäksi jäsenenä ovat alan keskeiset järjestöt. Vientirengasmalli on kuitenkin vain väliaikainen (maksimissaan kolme vuotta). Se edustaa vain jäsenyritysten vientitoimintaa ja on siksi musiikkiteollisuuden vienninedistämistyölle liian suppea rakenne. Toimialan kaikki keskeiset organisaatiot (Ääni- ja kuvatalennetuottajat ÄKT ry, IndieCo ry, Suomen muusikkojen liitto ry, Säveltäjien tekijänoikeustoimisto Teosto ry, Suomen musiikkikustantajat ry ja Elvis ry) ovat tehneet aiesopimuksen perustaakseen eurooppalaisten vientitoimistojen mallien mukaisen pitkäjänteisen ja mahdollisimman laaja-alaisen toimintastruktuurin, joka mahdollistaisi tämän toiminnan jatkamisen kauppa- ja teollisuusministeriön vientirengastuen päätyttyä.

Music Export Finlandin edustaman musiikin kirjo ulottuu laajasti jazzista poppiin, rockiin, metalliin, elektroniseen musiikkiin ja maailmanmusiikkiin. Tavoitteena on kehittää ja tehostaa suomalaisten musiikkitoimialan yritysten ja tuotantoyksikköjen valmiuksia ja toimintaympäristöjä. Se aktivoi ja konsultoi suomalaisia musiikkitoimialan yrityksiä, välittää vientituotantoja, tekee markkinatutkimusta, tuottaa yhteispromootiomateriaaleja (sähköinen ja ei-sähköinen), tarjoaa henkilökohtaisen myyntityön palveluita, lisää suomalaisen musiikin sekä jäsenyritysten kansainvälistä tunnettuutta, tehostaa ja kehittää suomalaisyhtiöiden kansainvälistä verkottumista sekä rakentaa suomalaisyhtiöille tehokkaita myyntipaikkoja. Näistä tehokkaimpia ovat alan ammattilaistapahtumat, joissa pyritään tuottamaan laajempia myynti- ja showcasekokonaisuuksia, joilla on merkittävä vientiä edistävä vaikutus koko suomalaiseen toimialaan.

Tärkeimmät kohdealueet ovat Manner-Eurooppa, Brittein saaret, Pohjoismaat sekä projektikohtaisesti Japani ja USA. Tärkein vuotuinen business to business -tapahtuma on Midem International Music Market, joka järjestetään vuosittain Cannesissa Ranskassa. Sitä hallitsee joka vuosi yhteen maahan keskittyvä teema. Teemamaa vastaa tapahtuman huipentuman, avajaisillan järjestämisestä konsertteineen. Isäntämaa artisteineen saa huomattavasti julkisuutta tiedotusvälineissä sekä alan ammattilaisten keskuudessa. Tapahtumaa organisoiva Reed Midem

on kutsunut Suomen avajaisillan hakijaksi vuodelle 2006 tai 2007. Rahoitus vaatii kuitenkin muiden eurooppalaisten avajaisiltatuotantojen mallin mukaisesti musiikkialan oman panostuksen lisäksi myös laajaa panostusta julkiselta sektorilta.⁶¹

Musiikkiviennin merkitys

Listasijoitukset maailman suurimmilla vientimarkkinoilla generoivat Suomeen huomattavia tulovirtoja kaikilla ansaintalogiikan sektoreilla, kasvattavat suomalaisten tekijöiden ja tuottajien kulttuurista osaamista, lisäävät vuorovaikutusta sekä verkostoja ja tuovat runsaasti positiivista imago vaikutusta suomalaiselle kulttuurille. Menestyksillä on kerrannaisvaikutuksia muihin teollisuuden- ja kulttuurinaloihin ja työllistävä vaikutus kotimarkkinoilla. Yksi merkittävä vientiprojekti sitouttaa parinkymmenen, laajimmissa tapauksissa välillisesti jopa satojen ihmisten tiimin. Musiikkitoimiala kokonaisuudessaan työllisti vuonna 2001 n. 4.400 ihmistä.

Musiikkialan arvoketju alkaa luomisvaiheesta, jatkuu läpi esittämis- ja kehittämisvaiheen sekä tuottamis- ja pakkaamisvaiheen ja päättyy markkinointi- ja jakeluvaiheeseen. Viennistä saatavat tulot kertyvät kolmelta eri sektorilta: 1) hyödykkeiden myynnistä (mm. valmiiden äänitallenteiden ja muiden tuotteiden viennistä sekä lisenssisopimuksista), 2) palveluiden myynnistä (mm. esittävien taiteilijoiden ulkomaisista esiintymisistä ja musiikkivideotuotannosta) ja 3) tekijänoikeuskorvauksista. Syyskuussa 2003 julkaistu suomalaisen musiikkiviennin kokonaisarvon tutkimus osoitti, että viennin arvo on viisinkertaistunut vuodesta 1999 vuoteen 2001. Kokonaismarkkina-arvo vuonna 2001 oli 15,5 miljoonaa euroa.⁵⁹ Vuonna 2003 Teosto tilitti kotimaisille oikeudenomistajilleen korvauksia heidän musiikkinsa esittämisestä ulkomailla 41 maasta. Korvausten määrä oli yhteensä runsaat 2,7 miljoonaa euroa, josta lisäystä edelliseen vuoteen oli 9,9 prosenttia. Eniten suomalaista musiikkia esitetään Ruotsissa, Saksassa ja Isossa-Britanniassa.⁶³

Menestyksen mittarit eivät kuitenkaan ole pelkästään listasijoituksia ja myyntimääriä, vaan asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja artistin pitkäjän-

teisesti laaditun urasuunnitelman toteuttamista, eli artistibrändin strategista kehittämistä. Useilla musiikin genresektoreilla mielekkäin menestyksen mittari on esimerkiksi useiden albumien ja tuotantojen luoma pitkä ura, joka työllistää artistin lisäksi laajan tiimin managereista sekä agenteista levytuotantosektoriin.

Musiikkitoimialan viennin osa-alueita ovat esitykset, tapahtumat, osaaminen ja äänitteet. Musiikoille kansainvälinen toiminta on merkittävä tulonlähde.

Musiikkitoimialan SWOT-analyysi

Suomalaisen musiikkitoimialan vahvuuksia ovat suomalainen kulttuuri ja kielialue, korkeatasoinen musiikkikoulutus ja -opetus, korkea taiteellinen ja tekninen osaaminen, äänitemarkkinoiden suuri kotimaisuusaste, alhaiset äänitetuotantokustannukset, vakavan musiikin korkea yhteiskunnallinen status, suomalaisen kevyen musiikin monipuolinen kirjo ja omaleimaisuus sekä kehittynyt tekijänoikeuslainsäädäntö ja -hallinto⁶⁴, joista tekijänoikeuslainsäädäntö kuitenkin odottaa kiireellisesti päivittämistä.

Heikkouksia ovat pienet äänitemarkkinat, niukat tuotantoresurssit, tuotteistamisen ja markkinointiosaamisen puute sekä maantieteellisesti syrjäinen sijainti.

Mahdollisuuksia luovat musiikkiviennin onnistumisten psykologiset ja taloudelliset kerrannaisvaikutukset, kotimaisen elävän musiikin esitysten kysynnän kasvu, uudet jakelukanavat ja -formaatit, kustantamojen ja levy-yhtiöiden yhteistyö yli yhtiöryhmien sekä vientiä erityisesti tehostamaan perustettu Music Export Finland.

Uhkia ovat artistipääoman ja musiikkialan osaamisen vuotaminen muihin maihin, lähialueiden piratismi, internetin luvattomat tiedostonvaihtopalvelut ja niistä johtuvat muutokset kuluttaja-asenteissa sekä kulutustottumuksissa, jakelukanavien keskittyminen ja siirtyminen ulkomaiseen omistukseen, musiikkitarjonnan yksipuolistuminen ja varsinkin kevyen musiikin lajiston kapeneminen, elävän musiikin foorumien ja tilaisuuksien väheneminen ja keskittyminen sekä lainsäädäntösuojan ja kulttuurin

tuen heikkeneminen⁶⁴.

Kilpailu kansainvälisillä markkinoilla on äärimmäisen kovaa ja ammattilaisten huomion kääntymisen suomalaisartistin ja -yhtiön puoleen vaatii merkittäviä markkinointiviestintä- ja myyntipromootioponnistuksia. Suomalaisilla yhtiöillä ei tällä hetkellä ole tarpeeksi resursseja tehdä vientiin tarvittavia työkaluja (esim. kahta tai kolmea erilaista musiikkivideota eri markkinoiden vaatimusten mukaan), eikä mahdollisuuksia lähettää artisteja vaadittaviin esittelyihin kohdemarkkinoille.⁵⁹

Kansainvälisesti korkeatasoisen suomalaisen musiikkikasvatuksen ja musiikkialan koulutusmahdollisuuksien investoinnit eivät tuota tulosta, jos suomalaiset ammattilaiset eivät pääse hyödyntämään koulutuksen tuomia taitoja kansainvälisillä areenoilla^{xvi}. Yhä enemmän menestyvistä suomalaisartisteista on jo hakeutunut ulkomaisten yhtiöiden edustukseen, mistä syystä kokemus, verkostot ja tulot eivät palaudu Suomeen. Tämä heikentää Suomessa toimivien yritysten mahdollisuuksia työskennellä nykyisten tai varsinkin uusien artistien kanssa.⁵⁹

Valtaosassa Euroopan maita musiikkiteollisuuden vienninedistämisenä on vakiintunut ja merkittävä rooli valtion vienninedistämistoiminnassa. Ruotsissa teollisuuden menestystä on auttanut Ruotsille tyypillinen verkottuminen sekä viennin rakenteisiin ja yhteisvientihankkeisiin kohdistuva laaja julkinen tuki. Ruotsalaisartistien ja -yhtyeiden menestyksellä on ollut Ruotsin yleiselle imagolle, tunnettuudelle sekä muulle vientiteollisuudelle valtava merkitys⁵⁹. Norjassa yhteisvientihankkeet ovat saaneet merkittäviä vienninedistämistukia ja vuoden 2004 alussa vientiponnistelut saivat vuosittaisen vähintään 2 milj. NOK:n lakisääteisen tuen. Samoin mm. Ranskan valtio on tukenut ranskalaisen musiikin vientiä erittäin vahvasti jo 30 vuoden ajan ja satsaukset ovat selvästi kannattaneet, sillä myynti maailmalla on kymmenessä vuodessa 26-kertaistunut⁶⁵.

Pop ja rock

Pop- ja rockmusiikin samoin kuin jazzin, maailmanmusiikin ja muiden populaarimusiikin genren

sekä ääniteteollisuussektoriin liittyvän klassisen musiikin viennin edistäminen liittyvät olennaisesti yleisiin musiikkitoimialan ja musiikkiteollisuuden toimintaympäristöjen sekä yhteisvientiponnisteluiden kehittämiseen.

Keskeisimmät vientimarkkinat sijoittuvat Pohjoismaihin ja saksankieliseen Eurooppaan, mutta myös Iso-Britanniaan ja Etelä-Eurooppaan. Tekijänoikeuskorvausten mukaan suomalainen musiikki soi ja näkyy suhteellisesti eniten Pohjoismaissa. Tärkeimmiksi kohdemarkkinoiksi ovat kuitenkin nousemassa saksankielinen Eurooppa ja Iso-Britannia.

Tusovka ry perustettiin joulukuussa 1998 tekemään venäläistä populaarikulttuuria tunnetuksi Suomessa. Toiminta koostuu pääosin venäläisten esiintyjien ja elokuvien tuonnista Suomeen. Pääajatus on keskittyä laatuun. Venäläisyys ei siis ole itseisarvo, vaan tarkoitus on saada Suomeen esiintymään hienoja ja omaperäisiä venäläisiä bändejä ja muita ryhmiä.

Joensuun Popmuusikot ry:llä on meneillään kolmivuotinen EU-rahoitteinen Interreg III A Karjala-projekti. Rockbridge-projektin peruseriaatteisiin kuuluu konserttien järjestäminen Suomessa, Joensuussa ja Venäjän Karjalassa, Petroskoissa. Toimintaa jatketaan vuoden 2006 loppuun.

Klassinen musiikki

Klassinen musiikki on menestynyt maailmalla jo kauan. Vienti on pohjautunut pitkälti kansainvälisiä esityksiä saaneiden suomalaisten säveltäjien teoksiin, kansainvälisten agentuurien kanssa yhteistyössä toimiviin esiintyjiin ja laajempimittaisiin, julkisesti tuettuihin orkesterivierailuihin sekä muihin esityksiin.⁵⁹ Rakenteet on luotu jo kauan sitten, yhteistyö on vakiintunutta ja hyvin toimivaa⁶⁶. Käsitteestä "suomalainen musiikki" on tullut laadun tae: vuonna 2003 Sinfoniaorkesterit ry:n jäsenorkestereiden ulkomaisia konsertteja oli 90.

Fazer Konserttitoimisto Oy on organisoinut useita kiertueita ulkomaille ja keskittyy ennen kaikkea toimintaan taiteilija-agentuurina sekä suomalaisena managerina suurelle joukolle ulkomaisia klassisen musiikin taiteilijoita ja pienemmälle joukolle koti-

maisia esiintyjä.

Radion sinfoniaorkesteri (RSO) edistää kotimaista säveltaidetta ohjelmistovalinnoillaan, tilaamalla suomalaisilta säveltäjiltä vuosittain uusia teoksia sekä tuomalla esiin parhaita kotimaisia säveltaiteilijoita. Kiertueohjelmisto käsittää paljon suomalaista musiikkia ja esittelee orkesterikirjallisuuden keskeistä kansainvälistä perusohjelmistoa suomalaisten taiteilijoiden voimin. Kiertueiden konsertit tavoittavat radioyleisön useissa Euroopan maissa, osin suorina lähetyksinä (yleensä yhteislähetyksenä isäntämaan yleisradioyhtiön kanssa), osin jälkilähetyksinä EBU-nauhavaihdon kautta. Orkesteri on soittanut yhteensä 26 eri maassa 66 kiertueen aikana Euroopassa, Kauko-Idässä, Yhdysvalloissa ja Australiassa. Myös Helsingin kaupunginorkesteri, Keski-Pohjanmaan kamariorkesteri ja Avanti! ovat tehneet ansiokasta kiertuetoimintaa.

Sibelius-Akatemian laaja kansainvälinen yhteistyö on kattanut mm. opiskelijavaihto-ohjelmat, ulkomaan kiertueet, tutustumiskäynnit, kilpailuosallistumiset, järjestötoiminnan ja erinäiset projektit.¹⁴³

Jazz

Suomalaisen jazzmusiikin taso on kansainvälistä huippuluokkaa, joten kulttuurivientiä varten tuote on jo olemassa. Muutaman vuoden pitkäjänteisellä panostuksella jazzmusiikin viennistä voi tulla merkittävä osa musiikkivientiä, kulttuurielämää ja imagoa. Suomalaiset jazz-yhtyeet on huomioitu vuosi vuodelta yhä paremmin kansainvälisissä jazz-lehdissä ja menestys kansainvälisissä kilpailuissa on jo muodostunut säännöksi. Kaupallisesti suurin kehityspotentiaali kohdistuu jazzmusiikkiin sisältötuotteena: näkyvyyden lisääntyessä ja yleisöpohjan kasvaessa esitys-, tuotanto- ja välitystoiminnan taloudellinen merkitys kasvaa.

Jazzmusiikin viennin keskeisimpiä toimijoita ovat EBU:n kontekstissa jo vuosikymmenien ajan merkittävää työtä tehnyt Yleisradio, promootiota tekevä Fimic, Suomen Jazzliitto, yksittäiset muusikot ja jazzyhtyeet, UMO Jazz Orchestra, yksittäiset jazztuottajat ja managerit sekä resurssiensa mukaan kansainvälistä opiskelija- ja opettajavaihtoa järjestä-

vät Sibelius-Akatemia ja Pop&Jazz Konservatorio.

Suomen Jazzliitto ry on suomalaisen jazzin kattoorganisaatio, jonka tehtävänä on edistää jazzmusiikillista kulttuuria ja toimia jazzin edunvalvojana Suomessa. Runsaat 40 jäsenyhdistystä toimivat kaikki itsenäisesti. Keskeisin toimintamuoto on kotimaan kiertue toiminta, mutta osittain myös kansainvälinen yhteistyö - liitto kuuluu pohjoismaiseen jazzverkostoon, jonka yhteistyötä pidetään yllä vuosittaisilla seminaaritapaamisilla ja projekteilla. Kehittämisstrategia vuosille 2003–2006 painottaa kansainväliseen toimintaan panostamisen tarvetta. Verkostoitumista haittaa tällä hetkellä kuitenkin resurssipula.

Suomen Jazzliiton vuoden 2003 budjetti oli n. 390 000 euroa. Avustusten osuus vuosivaihdosta oli 66,27 %. Kansainvälisten toimintojen budjetti oli 5300 euroa resurssien vähäisyyden vuoksi. Muihin pohjoismaihin verrattuna summa on minimaalinen. Esimerkiksi Norjassa jazzmusiikki saa tukea vuosittain noin 26 miljoonaa NOK (2002), josta Norsk jazzforum jakaa noin 1.200.000 NOK kansainvälisiin toimintoihin.

Jazzmusiikin viennin ongelmat ovat puutteellinen markkinointi ja kysyntään nähden liian ohut kansainvälinen verkosto mm. konserttitoiminnan alueella. Kansainvälisen keikkamyynnin ja tunnettuuden esteenä on lisäksi levyjen huono saatavuus eli jakeluverkoston tehottomuus. Myös osaavia tuottajia ja managereita kaivattaisiin jazzkentälle lisää, sillä kontaktien luominen jää nykyisin paljolti jazzmuusikoiden oman aktiivisuuden varaan.¹⁴⁴

Kansanmusiikki

Kansan-, maailman- ja etnomusiikin kotimainen levytuotanto käsittää vuosittain kymmeniä levyjä, joista suurin osa suuntautuu vientiin. Suomalaisessa kansainvälisessä etnomusiikissa korostuvat sen kansallisesti leimautuneet piirteet: suosituimpien yhtyeiden ilmaisussa tai ilmiässä näkyvät maantieteellinen pohjoisuus ja kulttuurihistoriallinen myyttisyys, vaikka toisaalta myös moderni Suomi ilmenee erinomaisen ääni- ja valotekniikan hallinnan kautta.

Suomalaisen kansanmusiikin vienti on monien eri toimijoiden yhteistyön tulos. Artistimanagementien merkitys on erittäin keskeinen, kuten kaikilla populaarimusiikin aloilla. Tiimin toinen keskeinen puoli on levy-yhtiösektori. Keskeisiä levymerkkejä ovat mm. Aito Records, DAT, Finlandia Records / Innovator Series, Kansanmusiikki-instituutti, Maailman musiikin keskus, OArt, Olarin musiikki, Ondine, Pilfink Records, Rockadillo Records, Sibelius-Akatemian kansanmusiikin osasto ja Texicalli Records. Levyvientiä ja kansainvälistä kauppaa harjoittava Digelius Music on alan keskeinen pitkän linjan toimija.

Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus toimii aktiivisesti kansanmusiikin viennin edistäjänä. Musiikki-instituuttien - Kansanmusiikki-instituutti, Maailman musiikin keskus, Suomen harmonikkainstituutti, Rytmi-instituutti, Finlands svenska folkmusikinstitut - kansainväliset verkostot edistävät omalla tavallaan suomalaisen kansanmusiikin vientiä.

Sibelius-Akatemian kansanmusiikin osasto on toiminut jo 20 vuotta, ja luonut hyvän pohjan ammattimaiselle kansanmusiikille. Se toimii aktiivisesti mm. European Network for Traditional Music and Dance ENTMD-verkostossa. Verkostolla on monenlaista vientiä edistävää toimintaa, kuten kiertueita ja julkaisuja.

Suurimmat kansanmusiikkifestivaalit, kuten Kaustinen, tuovat vuosittain paljon kansainvälisiä toimittajia tutustumaan suomalaiseen kansanmusiikkitarjontaan.

Suomen Kansanmusiikkiliitto on Suomen suurin kansanmusiikin järjestö, jolla on 18 jäsenjärjestöä Suomessa. Liiton kansainvälinen toiminta painottuu tällä hetkellä Pohjoismaisen kansanmusiikkikomitean työskentelyyn. Toisena suomalaisena jäsenenä komiteassa on Finlands svenska spelmansförbund. Komitealla on erilaisia vientiä edistäviä projekteja, kuten kiertueet Pohjoismaissa ja lähialueilla, lasten kansanmusiikkileiri, yhteinen internetsivusto www.folknorth.org sekä yhteiset esiintymiset kansainvälisillä messuilla.

Kansantanssi- ja kansanmusiikkialan tärkeimpien järjestöjen ja festivaalien yhteistyöelimeksi perustettu Folklore Suomi Finland ry välittää suomalaisille kansantanssi- ja kansanmusiikkiryhmille festivaali-

kutsuja ja palvelee festivaalimatkoihin liittyvässä kirjeenvaihdossa sekä tiedonvälityksessä. Yhdistys välittää myös tietoja suomalaisista ryhmistä kansainvälisten tapahtumien järjestäjille eri puolille maailmaa. Suomalaisia kansantanssi- ja kansanmusiikkitahtumia yhdistys palvelee välittämällä vastaavasti tietoja ja materiaalia ulkomaalaisista ryhmistä sekä näille tarkoitettuja kutsuja. Alan kansainvälisissä järjestöissä CIOFF (Conseil International des Organisations de Festivals de Folklore et d'Arts Traditionnels) ja IOV (Internationale Organisation für Volkskunst) Folklore Suomi Finland edustaa Suomea toimien samalla näiden kansallisena komiteana. Folklore Suomi Finlandin jäsenjärjestöjen kansantanssi- ja kansanmusiikkiryhmiä vierailee kansainvälisillä festivaaleilla vuosittain kymmeniä. Osa niistä saa kutsunsa yhdistyksen, osa oman järjestönsä ja osa suoraan omien kontaktiensa kautta.⁶⁷

Suomen harrastajalaulajia ja -soittajia ovat hyödyntäneet Suomen Laulajain ja Soittajain Liitto ry Sulasolin jäsenyydet useissa pohjoismaisissa ja kansainvälisissä järjestöissä⁶⁸.

Kansanmusiikin Keskusliitto toimii Suomessa kansanmusiikki- ja kansantanssijärjestöjen yhteistyöelimenä. Sen toimintoihin kuuluu vuosittaisten alan yleisteemojen valinta sekä erilaisten yhteistyöprojektien vetäminen. Kansanmusiikin Keskusliitto toimii Suomen ICTM-komiteana (International Council for Traditional Music), jonne se tekee vuosittaiset raportit Suomen etnomusikologisen tutkimuksen tuloksista ja tapahtumista sekä kansanmusiikin ajankohtaisista uutisista.¹⁴⁵

Ooppera

Ooppera on yli 400 vuotta sitten syntynyt eurooppalainen taidemuoto, johon on aina liittynyt kulttuuristen tuotteiden ja merkitysten vaihtoa. Ooppera ei ole koskaan kunnioittanut valtioiden välisiä rajoja, vaan kapellimestarit, tanssijat, laulajat ja ohjaajat ovat aina työskennelleet eri maissa. Silloinkin kun rajat ovat olleet poliittisesti suljettuja, ne ovat olleet taiteilijoille auki. Perinteinen kulttuurivienti käsittää taideteosten kansainvälisen esittämisen sekä taiteilijoiden kuten säveltäjien, kapellimestareiden,

laulajien, tanssijoiden, soittajien, koreografien, lavastajien ja pukusuunnittelijoiden työskentelyn jatkuvasti eri maissa ja kulttuureissa.

Uutena kulttuuriviennin muotona ovat viime aikoina jatkuvasti kasvaneet taidelaitosten väliset yhteistyöproduktiot: yhteistuotannot, produktioiden vuokraus ja ostaminen niin maiden sisällä kuin kansainvälisestikin. Eri oopperatalojen yhteistyön ja verkottumisen edut ovat ilmeiset paitsi tuotantojen niin myös tunnettavuuden näkökulmasta. Esim. Suomen ja Kansallisoopperan tunnettavuutta lisäsi syksyllä 2003 Suomen Kansallisoopperan tuottaman Rossinin *Il Viaggio a Reims*-oopperan vuokraus Italiaan Genovan oopperaan. Kansainvälistä huomiota on saanut myös Suomen Kansallisbaletin ja American Ballet Theatren yhteistuotantobaletti *Raymonda*, jonka ensi-ilta on New Yorkissa toukuussa 2004.

Yhteistyön haasteita ovat eri maiden erilaiset työskentelytavat ja työn hinnoittelu, teosten yhteisomistajuus sekä kulttuurien väliset erot työskentelyssä ja viestinnässä. Tämän vuoksi yhteistyöproduktioissa keskeistä on jatkuva kommunikaatio ja vuorovaikutus kumppaneiden välillä. Haasteellista on myös tuottaa produktio, joka sopii eri teattereiden näyttämöille, kulttuureihin ja ohjelmistoihin. Tunnettuuden lisäksi merkittävä etu on mahdollisuus oppia muiden maiden työskentelytavoista ja huomata, että eri kulttuureissa on monia tapoja tehdä asioita oikein. Tämä rikastuttaa omaa tapaa tehdä produktioita ja antaa aitoja vaihtoehtoja ajatteluun ja työskentelyyn. Tärkeää on kuitenkin pitää yhteistyöproduktioiden määrä tasapainossa suhteessa omiin tuotantoihin, ettei taidelaitoksen omaleimaisuus ja identiteetti joudu uhatuksi. Hallittu kokonaisuus, joka muodostuu omista tuotannoista, yhteistuotannoista ja vuokratuista teoksista palvelee taiteellisia, tuotannollisia ja taloudellisia päämääriä.

Suomen Kansallisooppera on antanut erikoisosamistanaan yli rajojen myös antamalla konsultointiapua Yhdysvaltoihin, eri Euroopan maihin ja Pohjoismaissa siirryttäessä vanhasta oopperatalosta uuteen. Suomen Kansallisoopperalla on kymmenen vuoden kokemus tilanteesta, jossa uuden oopperatalon myötä myös rakenteet muuttuvat ja koko organisaatio käy läpi muutoksen.

Lisääntyvästä uudentyyppisestä kulttuuriviennistä mainittakoon myös radio- ja televisiotaltioinnit, DVD-tallenteet sekä transmissiot. Suomen Yleisradio on yksi saksalais-ranskalaisen ARTE-kanavan pääyhteistyökumppaneista. Muut pääyhteistyökumppanit ovat Puolan, Belgian, Itävallan ja Sveitsin yleisradiot. Suomen kumppanuuden ARTE:n kanssa mahdollistivat Savonlinnan oopperajuhlien produktio Merikannon Juha-oopperasta ja Suomen Kansallisoopperan produktio Rossinin *Il Viaggio a Reims*-oopperasta, joiden tallentamisesta ja esittämisestä ARTE kiinnostui.¹⁴⁶

Musiikkitoimialan toimenpide-ehdotukset

1) Musiikkialalla toimivien yritysten ja toimijoiden perustoimintaedellytysten turvaaminen:

- Musiikin tekijänoikeussuojan lainsäädännöllinen turvaaminen teknologian mahdollistamissa uusissa jakelu- ja käyttöjärjestelmissä.
- ALV-verotuskäytännön modernisointi.
- Julkisen tuen kanavointi myös suomalaisen uuden musiikin kattavamman äänitetuotannon aikaansaamiseen.

2) Rakenteellinen kehittäminen:

- Vientiponnisteluiden sekä niiden julkisen tuen kohdistaminen artistien kanssa töitä tekeviin yhtiöihin.
- Musiikkiammattilaisten kansainvälisen markkinointi- ja viestintäosaamisen sekä alan yhteisten rakenteiden kehittäminen; yhteisvientiponnisteluista koordinoivan ja vienninedistämistyötä kehittävän vientiorganisaation Music Export Finland tulevaisuuden turvaaminen.
- Musiikkiviennin edistämiseksi avustavien organisaatioiden ja rakenteiden toimintaperiaatteiden kehittäminen ja yhteisten strategioiden laatiminen sekä asiantuntijoiden konsultointi (mm. suurlähetystöt, ulkoasianhallinto,

kulttuuri-instituutit, jne.)

- Jo olemassa olevien vientiorganisaatioiden toiminnan (taidemusiikin alueella Fimic, Suomen Jazzliitto, jne.) tukeminen.
- Vienti- ja tuotantoagentuurien toiminnan edellytysten turvaaminen sekä management-toiminnan kehittäminen; ammattiosaamisen sekä kansainvälisen verkostoitumisen lisääminen mm. kansainvälisiin vientitapahtumiin osallistumisen kautta.

3) Operatiiviset toimet:

- Musiikkitoimialan yhteisvientihankkeiden ja yhteisvientishowcasejen tukeminen:
 - Vuosittain kuudesta kymmeneen suomalaisten artistien showcasekokonaisuutta keskeisissä vientitapahtumissa:
 - Yhteisvientishowcaseet musiikkipääkaupungeissa,
 - Promootiokierteiden tuki.
- Keskeisten promootiovälineiden tuotannon tukeminen:
 - Vuosittain promootiokokoelmien sekä artistiesittelyiden tuottaminen kustakin eri musiikin lajista: rock/pop, metalli, jazz, maailmanmusiikki, elektroninen musiikki,
 - Ensisijaisesti vientiin tarkoitettujen audiovisuaalisten promootiovälineiden tuotantotuki.
- Yksittäinen laajempi projekti: Tuen kohdentaminen siihen, että Suomesta tehdään vuoden 2006 tai 2007 Midem-messujen teemamaa.
- Lisäksi verkoston täydentäminen lisäresursseilla: kulttuurivientirahasto, josta myös kaupalliset toimijat voivat hakea tukea hankkeilleen. Haku taiteilija-apurahatyypisessä esim. 3-5 vuoden vientisuunnitelmien perusteella ja kanavoida nykyisten toimijoiden käytettäväksi ja/tai suoraan erillisille hankkeille.

Kirjallisuus

Globaaleja kirjamarkkinoita hallitsee ylivoimaisesti anglosaksinen kirjallisuus. Suurin osa käänöskirjallisuudesta kaikissa maissa tulee tältä kielialueelta. Lisäksi yhä suurempi osa Euroopan kansalaisia lu-

kee angloamerikkalaista kirjallisuutta suoraan alkukielellä, niin että pohjoismaiset markkinat englanninkieliselle kirjallisuudelle ovat jo suuremmat kuin esimerkiksi Australian. Samaan aikaan kirjamarckinat Iso-Britanniassa ja Pohjois-Amerikassa ovat erittäin suljetut. Kaikesta näissä maissa julkaistusta kaunokirjallisuudesta käänöskirjallisuuden osuus on alle kaksi prosenttia.

Tällaisilla epäsuhtaisilla kaupallisilla markkinoilla käänöskirjallisuutta on tuettava kansallisin voimavaroin. Kansainväliset kirjamarckinat muistuttavat Euroopan maissa toisiaan; painosmäärät ovat lähes samanlaiset, esimerkiksi Ranskassa 4000 kappaleen myynti on jo hyvä tulos. Runokokoelmista otetaan yleensä 400-1000 kappaleen painos. Myyntilukuja on mahdotonta saada, joten ainoa tilastollisesti mitattava tieto kirjallisuutemme viennistä on ulkomailla julkaistujen käänösten määrä. Vuosina 2001-2003 muilla kielillä julkaistiin yhteensä 510 itsenäistä suomalaista teosta tai otetta antologioissa tai kokoelmissa.

Kustannustoiminnan arvo oli vuonna 2000 Euroopassa 19 miljardia euroa eli 6 miljardia enemmän kuin Euroopan musiikkiteollisuus. Tämä merkitsee sitä, että kirjallisuus on selkeästi eräs Euroopan kulttuuriteollisuuden tuottoisimmista aloista yhdessä musiikin ja elokuvan kanssa.

Suomen kirjallisuuden FILI tiedotuskeskus perustettiin vuonna 1977 edistämään ja tukemaan kirjallisuuden (suomenkielisen, suomenruotsalaisen ja saamenkielisen) julkaisemista ja tunnetuksi tekemistä ulkomailla.

Books from Finland -julkaisu perustettiin vuonna 1967 ja sitä on nykyisessä muodossaan julkaistu vuodesta 1976 (Helsingin yliopiston kirjasto ja vuodesta 2002 SKS). Se on riippumaton englanninkielinen kirjallinen aikakauslehti, joka esittelee monipuolisesti suomalaista kauno- ja tietokirjallisuutta neljä kertaa vuodessa ilmestyvissä numeroissaan. Julkaisua seurataan ulkomaisissa kustantamoissa, yliopistoissa ja monissa kulttuuriorganisaatioissa. Books from Finlandin saama valtionapu on jäänyt 1990-luvun alkupuolen tasolle, joten sen markkinointi ja tunnetuksi tekeminen on jäänyt vähälle huomiolle.

FILI on kolmen viime vuoden aikana pyrkinyt

aktiivisesti kansainvälisesti rahoitettuihin hankkeisiin. Näistä tärkein on Pohjoismaiden Ministerineuvoston rahoituksella toteutettava Network North -hanke, jonka tarkoituksena on edistää pohjoismaisen kirjallisuuden tuntemista Brittein saarilla, erityisesti Skotlannissa, Walesissa, Pohjois-Irlandissa ja Irlannin tasavallassa.

Toinen tärkeä kansainvälinen hanke on Kulttuuri 2000 -ohjelman monivuotinen kirjallisuushanke Literature Across Frontiers. FILI on mukana yhtenä kolmesta pääosallistujasta tässä Walesin yliopistosta käsin koordinoitussa projektissa.

Kääntämistä tuetaan ulkomaisille kustantamoille myönnettävällä käänöstuella. Ilman tukijärjestelmiä pienten kielialueiden kirjallisuutta ei oteta ulkomaisten kustantamoiden ohjelmaan. Suuretkin maat tukevat kirjallisuksiensa kääntämistä muille kielille, esimerkiksi ranskalaisen käänösohjelman vuosibudjetti oli vuosituhannen vaiheessa 1 345 500 euroa.

Käänöstuki on yksi prosessin keskeisistä elementeistä ja välttämätön edellytys kirjallisuuden viennille kaikissa maissa. Tämä peruselementti saa sitä suuremman merkityksen mitä pienemmästä kielialueesta on kysymys. Tämä fakta on laajasti tunnustettu ja tunnistettu myös kansainvälisesti. Lähes kaikki käänöstuki osoitetaan kaunokirjallisuuteen. Suomalaisen tietokirjallisuuden vienti on lähes olematonta ja sen tukemiseen ehdotetaan kolmivuotista Suomen tietokirjallisuus maailmalle -hanketta vuoden 2005 alusta. Toinen ongelma ja kehittämishanke on lasten ja nuorten kirjallisuuden vienti, johon ehdotetaan niin ikään kolmivuotista erillishanketta vuoden 2005 alusta.

Kirjallisuuden vientiprosessit ovat hyvin pitkäkestoisia, ne perustuvat monien toimijoiden yhteistyöhön ja asiantuntemukseen sekä erilaisten käänös- ja muiden tukien olemassaoloon.

Pienen kielialueen kirjallisuuden vienti on riippuvainen kääntäjistä. Yhdessäkään maassa ei ole tarpeeksi kääntäjiä ja joissakin keskeisissä maissa ei lainkaan kohdekieltä äidinkielenään puhuvaa kirjallisen tekstin kääntäjää. Tällaisia maita ovat esimerkiksi Espanja ja Portugali. Monissa maissa kääntäjäpolvi on nopeasti eläköitymässä.

FILI on kääntäjien tukiorganisaatio ja täydennys-

kouluttaja. Joka toinen vuosi järjestetään yhteistyössä CIMOn ja UKANin kanssa nuorten kääntäjien kaksiviikkoinen seminaari ja joka toinen vuosi seminaari suomenruotsalaisen kirjallisuuden kääntäjille. FILIn monensuuntainen käännöstukiohjelma tarjoaa myös mahdollisuuden järjestää kahdensuuntaisia kääntäjäseminaareja. Tällainen toteutetaan eräänlaisena pilottiprojektina kesällä 2004 Krakovassa yhteistyössä puolalaisen sisarorganisaation kanssa.

FILI myöntää myös viikon tai kahden vierailustipendejä. Näiden turvin Suomessa käy vuosittain 12-15 kääntäjää.

Tiedotuskeskus toteuttaa kahdenvälisen kulttuurivaihtosopimusten puitteissa kansainvälisiä kirjallisuushankkeita: suomalaisten kirjailijoiden osallistumista kirjallisuustapahtumiin, messuille ja näyttelyihin sekä kääntäjäseminaarien järjestämisestä. Vierailujen määrän kasvu oli vuosina 1998 - 2003 75-117. Tuettujen vierailujen ja työmatkojen määrän kasvu oli vuosina 1998-2003 131-175.

FILI mainitaan esimerkkinä laadukkaasta toiminnasta Norjan NORLAN kanssa äskettäin ilmestyneessä Ruotsin kulttuuriviennin arviointiraportissa.⁶⁹

Keskeisimpiä ulkomaisia verkostoja ovat sisarorganisaatioverkot pohjoismaissa ja laajemmin sekä suomea opettavat ulkomaiset yliopistot.

FILI on aloittanut yhteistyössä UNESCO:n kanssa afrikkais-suomalais-ruotsalaisen runokäännöshankkeen sen pilottiprojektina. Arabiankielisen lasten Kalevalan käännös- ja julkaisuprojekti käynnistyi keväällä 2004.¹⁴⁸

Toimenpide-ehdotukset:

- Perustetaan FILIn kaksi kolmivuotista kehittämishanketta, Suomen tietokirjallisuus ulkomailla 2005-2007 ja Lasten- ja nuortenkirjallisuus maailmalle 2005-2007.
- Tuetaan FILIn kirjallisuus tietotekniikkaympäristöön hanketta.

Sarjakuva

Sarjakuvan perinteisten levityskanavien - albumien, sarjakuva- ja sanomalehtien - ohella merkittäviksi kanaviksi ovat viime vuosina muodostuneet sähköinen levitys tietoverkoissa ja CD-ROM -levyillä sekä vahvasti kasvava näyttely- ja galleriakäyttö kuvataiteen tapaan:

Kemin sarjakuvakeskuksen järjestämiin vuosittaisiin pohjoismaisiin sarjakuvakilpailuihin osallistuu vuosittain satoja piirtäjiä.

Maailman sarjakuvat ry:n on tarkoitus edistää eri kulttuurien sarjakuvien tekemistä Suomessa, lisätä sarjakuvapiirtäjien kansainvälisiä kontakteja ja edistää sarjakuvan hyötykäyttöä viestintämuotona kansainvälisyyskasvatuksessa, kehityshankkeissa ja kulttuurien välisessä kommunikoinnissa. Merkittävintä toimintaa ovat olleet suomalaisin opettajin Aasiassa ja Afrikassa paikallisten kansalaisjärjestöjen kanssa järjestetyt työpajat sarjakuvan hyöty- ja kampanjakäytön edistämiseksi.⁷⁰

Alan **ongelmana** on tällä hetkellä se, etteivät monet julkaistuista albumeista löydä tietään myyntiin ja lukijoille, koska niitä ei markkinoida juuri lainkaan. Tekijöitä on ja työtä tehdään, mutta harva kustantaja panostaa kotimaisen tuotannon markkinointiin.

Muissa pohjoismaissa sarjakuva kuuluu kirjallisuuden alaan, Suomessa hallinnollisesti muotoilun alaisuuteen. Järjestely aiheuttaa käytännössä tiukkaa kilpailua ja kiintiöajattelua muotoilutoimikunnassa muiden, sarjakuvalla etäisten taiteen lajien kanssa. Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa jaetaan lisäksi erityistä sarjakuvatukea.¹⁴⁹

Toimenpide-ehdotus:

- Siirretään sarjakuva valtion taidehallinnossa kirjallisuuden alaan.

Kuvataiteet

Suomalaisen nykyaikaisen taiteen kentässä ovat perinteisempien taidemuotojen rinnalla viime vuosina korostuneet erityisesti valokuva- ja videotaide sekä taiteen raja-alueille sijoittuva poikkitaiteellinen tuotanto.

Taiteen tekemisen luonteen muuttuessa työskentely on yhä useammin suuntautunut myös pidempi-ajakoisten yhteisöprojektien, ympäristö- tai tilataiteen sekä tuotantokustannuksiltaan vaativamman media- ja teknologiaperusteisen taiteen suuntaan. Näillä alueilla suomalainen nykytaide mielletään kansainvälisestäikin innovatiiviseksi uusien näkökulmien esittäjäksi.

Varsinaisesti suomalainen nykytaide on vakiinnuttanut kansainvälisen asemansa vasta 1990-luvun aikana. Tänä päivänä taiteilijoiden, instituutioiden ja järjestöjen suorat yhteydet ja ulospäin suuntautuva toiminta on luontevaa ja kansainväliset uramahdollisuudet ovat olennaisesti lisääntyneet. Suuri osa taiteilijoista opiskelee tai työskentelee jossain uransa vaiheessa pidempiä aikoja ulkomailla. Erilaiset yhteisprojektit Suomen ja muiden maiden välillä ovat merkittävästi lisääntyneet erityisesti Euroopan Unionin piirissä tapahtuneen verkottumisen avulla. Suomen maantieteellisen sijainnin tuottamat esteet toisaalla ja nopea vuorovaikutuksen laajeneminen toisaalla korostavat kansainväliseen toimintaan suunnattavan tuen merkitystä.

ARS -näyttelyjen pitkä perinne 1960-luvulta lähtien on luonut pohjaa nykytaiteemme kansainvälistymiselle. Nykytaiteen museon KIASMAN rooli suomalaisen nykytaiteen kansainvälistymisprosessissa ja viennissä on ollut ratkaisevan tärkeä. KIASMAsta on lyhyessä ajassa, erityisesti ARS 01:n ansiosta muodostunut kansainvälinen brändi.

Suomessa on muutamia kansainvälistä nykytaiteen vientiä harjoittavia gallerioita esimerkiksi Galleria Anhava ja Galleria Krista Mikkola. Kauppa- ja teollisuusministeriön tuki gallerioille on lopetettu. Gallerioiden kansainvälisessä toiminnassa keskeisen tärkeää on messuille osallistuminen, näkyvyys ja läsnäolo. Galleriatoiminta on hyvin pitkäjänteistä asiantuntijatyötä. Kulttuuriviennin tukea pitäisi myöntää myös gallerioiden toimintaan.

Ongelmana on myös se, ettei valtion taideteostoimikunta osta gallerioilta. Monissa maissa myös kuvataiteen ostojen arvonlisäverokohtelu on alempi. Tarvittaisiin rahasto, joka voisi rahoittaa myös kalenterivuotta pidempää suunnittelua edellyttäviä hankkeita.

Nuoria taiteilijoita promovovassa yhteistyöver-

kostossa L'Association Internationale pour la Biennale des Jeunes Créateurs d'Europe et de la Méditerranée (BJCEM) on mukana 20 maata. Verkoston alat kattavat kuvataiteen, elokuvan, tanssin, musiikin ja teatterin. Balkan ja Välimeren alue ovat voimakkaasti mukana. Biennaleihin ja messuille osallistuminen edellyttää matkustamisen ja verkostoitumisen tukemista.

Opetusministeriön tuella toimiva Näyttelyvaihtokeskus FRAME aloitti toimintansa 1993 kansainvälisten kulttuurisuhteiden luomiseksi ja ylläpitämiseksi. Keskus myöntää projektitukea taiteilijoiden kansainväliseen näyttelytoimintaan ja taiteilijoiden tuotantoa esittelevien vieraskielisten painotuotteiden toteuttamiseen, antaa taloudellista ja ammatillista tukea muiden toteuttamille hankkeille, toimii tuottajana ja julkaisijana itse tai yhteistyössä muiden suomalaisten ja kansainvälisten tahojen kanssa sekä tarjoaa taiteilijoille ja yhteistyökumppaneille asiantuntija- ja koordinointiapua. Kymmenessä vuodessa keskuksen toiminta on laajentunut merkittävästi: kun vuonna 1993 FRAME tuki tai oli mukana järjestäjänä 16 hankkeessa 7 maassa, vuonna 2003 toteutuneita tai tuettavia hankkeita oli jo yhteensä 164, yhteensä 38 eri maassa. Tukijärjestelmän avaimena on toimintojen moninaisuus ja yhteistyö lukuisien eri kuvataidealan toimijoiden kanssa. Näistä merkittävimpiä ovat olleet kotimaassa audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus AVEK, mediataiteen levityskeskus AV-arkki, HIAP Helsinki International Artists Programme, Taiteen keskustoimikunta ja sen toimikunnat, taidemuseot, valokuvataiteen museo, taidegalleriat ja -järjestöt, Kuvataideakatemia ja Taideteollisen korkeakoulun Taik-galleria sekä Pohjoismaainen taidekeskus Nifca. Erityisesti pyritään painottamaan kansainvälisistä aloitteista syntyvien yhteishankkeiden kehittämistä kansainvälisen kiinnostuksen aktivoimiseksi ja ylläpitämiseksi.

Suomalaiset tai kansainväliset näyttelyt, jotka nojautuvat näyttelyvaihtokeskuksen ja taidelaitosten tai -järjestöjen tuotannolliseen yhteistyöhön, ovat lähiajan tärkeä kehittämiskohde. Yhteistyökumppaneiksi etsitään projektikohtaisesti kotimaisia tai ulkomaisia toimijoita, joilla on tekniset ja käytännölliset valmiudet sisällölliseen suunnitteluun ja järjes-

telyjen hoitamiseen. Tämä tukee samalla instituutio-naalisten yhteyksien luonnollista muodostumista suomalaisten toimijoiden ja ulkomaisten kumppanien välille. Näyttelyvaihtokeskukselle tulisi luoda edellytykset myös vastavuoroisen, Suomeen päin suuntautuvan kansainvälisen näyttelytoiminnan tukemiselle.

Keskeisiksi uuden kuvataiteen esitysoorumeiksi nousseiden suorkatselmusten - biennaalien, trien-naalien ja muiden toistuvien tapahtuvien - määrä on viime vuosien aikana kasvanut nopeasti, samalla kun niiden luonne on muuttunut. Kansallisiin esiintymisiin painottuneiden katselmuksien rinnalle ovat tulleet nykytaiteen arvostettujen asiantuntijoiden suunnittelemat maailmanlaajuiset näyttelyt, jotka toimivat taide-elämän merkittävimpinä kohtaustapaikkoina ja saavuttavat huomattavan kansainvälisen huomion. Tällä hetkellä tapahtumia on kuutisenkymmentä, ja niitä järjestetään kaikissa maanosissa. Suomalaisen nykytaiteen mukanaolo merkittävimmissä kansainvälisissä suurnäyttelyissä on kulttuuripoliittisesti tärkeitä, ja uusi tilanne edellyttää Suomen taholta myös uudenlaisia toimenpiteitä suomalaisen ja kansainvälisen taide-elämän kontaktipintojen kasvattamiseksi ja syventämiseksi. Tässä keskeinen kehittämiskohde on ulkomaisten asiantuntijoiden korkeatasoisten vierailuohjelmien toteuttaminen. Suomen maantieteellistä asemaa on mahdollista entistä tehokkaammin hyödyntää yhteistyöllä muiden pohjoismaiden, Baltian ja Pietarin alueiden yhteistyötahojen kanssa. Yhteistyötä ohjelmien sisällölliseksi kehittämiseksi ja kustannusten jakamista Suomen ulkoasiainministeriön, suurlähetystöjen, Suomi-instituuttien sekä eri taidelaitosten ja -järjestöjen kanssa on mahdollista laajentaa.

Ajankohtaisimpia haasteita tarjoaa nopeasti laajeneva kansainvälisen liikkuvuuden ja työskentelyn mahdollistava *artist-in-residence* -toiminta taiteilijoiden, kuraattoreiden ja kriitikoiden ulkomailla tapahtuvan työskentelyn kehittämiseksi. Erityisesti tavoitteeksi tulee asettaa pääsy mukaan residensiohjelmiin, joihin osallistuminen perustuu kansainvälisen arvioinnin kautta tapahtuvaan valintaan ja joihin liittyy näyttely- ja/tai julkaisumahdollisuudet. Samalla on vastavuoroisesti kehitettävä edellytyksiä ottaa vastaan ulkomaisia taiteilijoita, kuraat-

toreita ja kriitikoita Suomeen.

Kuvataiteiden kaupallisten edellytysten luomiseksi erityisen tärkeitä olisi tukea erillisrahoituksen turvin suomalaisgallerioiden pitkäjänteistä osallistumista merkittävimmille kansainvälisille taidemes-suille.¹⁵⁰

Valokuva

Suomalainen nykyvalokuvataide menestyy myös tärkeänä kulttuurituotteena. Suomalaisen valokuvataiteen laatua arvostetaan ja sillä on laajentuvat markkinat. Nämä uudet markkinat eivät perustu vain suomalaiseen vientitukeen, vaan ulkomaiseen rahoitukseen ja valokuvataiteen ostajiin.

Valokuvataiteen kansainvälistymisellä on Suomessa pitkät perinne. Ennen kuin valokuvataide ammattilaisuus oli tärkeää osallistua kansainvälisiin kilpailuihin ja hankkia sitä kautta ansainvälinen luokitus, kuten ARPS. Tämä perinne jatkuu edelleen, mutta on tavallista lähinnä studiovalokuvauksen ammattilaisten keskuudessa. Aiemmin suomalaista valokuvataidetta vietiin suurlähetystöjen työnä lähinnä osana Suomi-kuvan luomiseksi muun muassa luontokuvia esittelemällä, arkkitehtuurikuvien kautta ja valokuvina suomalaisesta muotoilusta. Nämä olivat useimmiten yksittäisiä tilauksia, mutta esimerkiksi Antero Takalan luontokuvanäyttelyt kiersivät sadoissa näyttelyissä suurlähetystöjen kautta.

1980-luvulta lähtien valokuvataide on siirtynyt gallerioihin ja museoihin ja sitä kautta valokuvataiteen vienti on muuttunut yhä ammattimaisemmaksi valokuvataiteen vienniksi. Pentti Sammallahtea Esko Männikköä voi pitää tämän vaiheen suunnan näyttäjinä. Taideteollisen korkeakoulun Professional Studies -ohjelman Timothy Personsin avulla kyennyt luomaan kymmenien laadukkaiden valokuvaaajien joukon, josta ollaan hyvin kiinnostuneita maailmalla. Näitä menestyneitä ovat esimerkiksi Elina Brotherus ja Pertti Kekarainen.

Taideteollisen korkeakoulun valokuvataiteen osastolta valmistuneiden lisäksi on lukuisia valokuvataiteilijoita, jotka myyvät teoksiaan maailman arvostetuimmissa gallerioissa Pariisissa ja New Yorkissa. Unohtaa ei sovi myöskään niitä noin pariakymmen-

tä valokuvataiteilijaa, joilla on säännöllisesti, vaikka ei välttämättä joka vuosi, näyttelyitä ulkomailla. Kaikkiaan kansainvälisillä markkinoilla liikkuu vuosittain vähintään 50 valokuvataiteilijan teoksia vuosittain.

Valokuvataiteen kansainvälistymisessä on ollut tärkeää Taiteen keskustoimikunnan mahdollisuus tukea kansainvälistymistä erityisesti matka- ja projektiapurahojen avulla. Vuosiapuraha antaa taiteilijalle mahdollisuuden keskittyä pitkäjänteisesti kansainväliseen näyttelytoimintaan.

Valokuvataiteen viennissä Frame-näyttelyvaihtokeskuksen rooli on ollut keskeinen. Valokuvataiteen museo tekee yhteistyötä muiden museoiden kanssa ja Valokuvataiteilijoiden liitto edistää erityisesti useampien valokuvataiteilijoiden kansainvälistä näyttelytoimintaa.

Valokuvataiteen kansainvälistymisessä olisi tärkeää suunnata varoja erityisesti Framelle. Se voisi tapahtua yksinkertaisimmin siirtämällä Opetusministeriön ja Ulkoministeriön käytössä olevia kansainväliseen toimintaan suunnattuja varoja ja henkilökuntaa Framelle. Nyt suomalaisen taiteen viennin suurin ongelma on viennin hajanaisuus: siinä on liikaa toimijoita. Erityisesti suurlähetystöissä ei ammattitaitoiseen kulttuurivientiin ole läheskään aina osaavaa henkilökuntaa ja todelliset kustannukset joutuu yleensä maksamaan valitettavasti taiteilija.

Suomalaisella valokuvataiteella on nyt aitoa kysyntää. Tämä merkitsee, että ulkomaiset toimijat, kuten taiteen ostajat, galleriat ja museot ovat maksajia. Ilman Suomen valtion tukea ei tämä vienti kehity. Siksi myös Kauppa- ja teollisuusministeriön mahdollisuus tukea valokuvataiteen vientiä on tärkeää.¹⁵¹

Toimenpide-ehdotukset:

- Kansainvälisen residenssitoiminnan kehittäminen Näyttelyvaihtokeskus Framen, HIAP Helsinki International Artist Programmen ja Kuvataideakatemian käynnistämän Finnish Mobility -projektin puitteissa.
- Ulkomaille suuntautuvan tiedotustoiminnan tehostaminen vakiinnuttamalla englanninkielisen

Framework -taidelehden julkaiseminen sekä laajentamalla kansainvälistä julkaisuyhteistyötä, tukemalla korkeatasoisen esittelyaineiston tuottamista, kehittämällä sähköistä tiedottamista ja tukemalla eri organisaatioiden tiedotus- ja markkinointiprojekteja.

- Erillismäärärahan osoittaminen taidegallerioiden ja muiden toimijoiden kansainvälisten messuosallistumisten turvaamiseksi.

Mediataide, digitaaliset sisällöt ja pelit

Digitaalinen sisältötuotanto ja mediataide¹⁸³

Suomalainen digitaalinen sisältötuotanto ja mediataide ovat kansainvälisesti sekä tunnettuja että tunnustettuja. Kiinnostuksen kasvulla on myös melkoista kulttuuriteollisuuspotentiaalia. Mediataiteen kansainvälisesti näkyvä asema pohjautuu pitkälti alan toimijoiden hyvin profiloituneen ja verkottuneen toiminnan kokonaisvaikutukseen sekä joidenkin yksittäisten henkilöiden kontaktiverkostoihin ja yhteistuotantoihin⁷¹. Kuitenkin vain noin 10 prosentilla alan yrityksistä liikevaihdosta yli puolet kertyy ulkomaisista toiminnoista⁷².

Digitaalisen sisältötuotannon ja mediataiteen kenttä on heterogeeninen ja tekijöiden toimintatavat poikkeavat toisistaan. Suurin osa tekijöistä ja taiteilijoista toimii pienten yritysten kautta rakentaen tuotantonsa elokuva-alan toimintamallin mukaisesti, osa toimii varsinkin alkuvaiheessa kuvataiteilijoiden tapaan lähinnä yksityisyrittäjinä. Tuotannot syntyvät monialaisina tiimitöinä, joten toimivat yhteydet eri toimialojen (taiteilijat, teknikot, tuottajat) välillä vaikuttavat sekä laatuun että levityksen onnistumiseen.

Digitaalisen sisältötuotannon ja mediataiteen koulutus on varmistettu, samoin kuin valmistuneiden taiteilijoiden kansainvälinen liikkuminen esimerkiksi residenssiohjelmien turvin.

Media-alalle on tyypillistä liikkuvuus, joka johdetaan osittain sen teknisten esitysympäristöjen no-

peasta kehityksestä. Tästä syystä harkinnanvarainen rahoitus sopii mediataiteelle erityisen hyvin. Toisaalta sen perusrakenteetkin ovat vielä muotoutumassa ja tarvitsevat erityishuomiota.

Digitaaliseen sisältötuotannon ja mediataiteen rahoitus kootaan palasista, laajempiin tuotantoihin on saatava ulkomaista tai yritysrahoitusta. Tämä vaatii jo pitkälle kehitettyä tuotteistamista. Mediataidetta on Taiteen keskustoimikunnan lisäksi Suomessa rahoittanut Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus AVEK, jonka multimedia- ja mediataidetuotantojen edistämiseen käytetyt varat olivat vuosina 2002–2003 yhteensä 380.000 euroa. Summa vastaa suunnilleen kahden laajan kansainvälisen tason tuotannon budjettia. AVEK rahoittaa toimintansa lähes yksinomaan tekijänoikeudellisilla korvausvaroilla (ns. kasettimaksu).

Mediataiteen kansainväliseen levitykseen ja vaihtoon ovat vaikuttaneet Näyttelyvaihtokeskus FRAME, AVEK, Pohjoismainen taidekeskus Nifca ja Suomi-Instituutit maailmalla, erityisesti Lontoossa, Pariisissa ja Tokiossa. Keskeisiä organisaatioita ovat Mediakulttuuriyhdistys m-cult ry, taiteidenvälinen taiteilijayhdistys MUU r.y., Mediataiteen levityskeskus AV-arkki, Espoon taide- ja tietotekniikkakeskus Cartes, Mediataideyhdistykset Avanto ry ja katastro.fi, sekä erilaiset osuuskunnat ja yhteisöt, mm. Aula⁷¹. Merkittäviä kotimaisia esittämipaikkoja ovat Kiasma, LUME sekä festivaalit Avanto ja View. Kansallisia kilpailuja ovat Mindtrek, Vuoden Huiput ja Media & Message, kansainvälisiä Prix Möbius Nordica.

AV-arkki, suomalaisen mediataiteen levityskeskus, on taiteilijoiden vuonna 1989 perustama voittoa tavoittelematon yhdistys, jonka jäsenenä on noin sata suomalaista mediataiteilijaa. Yhdistyksen toiminnan tarkoituksena on levittää ja arkistoida jäsentensä mediataidetta: video-, tietokone- ja elokuvataideteoksia, installaatioita ja CD-rom teoksia.

AV-arkin päätehtävä on levittää suomalaista mediataidetta ja taiteilijoiden tekemää kokeellista elokuvaa - erityisesti kansainvälisesti - festivaaleille, tapahtumiin, museoihin ja gallerioihin. Yhdistys tarjoaa tapahtumiin yksittäisten taiteilijoiden teoksia, kuratoituja kokonaisuuksia ja asiantuntemusta yhteistyöprojekteihin. AV-arkki on myös arkisto, joka

on sopimuksesta avoinna kuraattoreille, tutkijoille, opettajille, kriitikoille ja taiteilijoille. AV-arkki järjestää näytöksiä ja näyttelyitä suomalaisesta ja kansainvälisestä mediataiteesta yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Vuosittain AV-arkki järjestää Helsingissä View-festivaalin - suomalaisen mediataiteen katselmuksen, jossa esillä ovat kaikki vuoden aikana levitykseen tulleet uudet teokset sekä elokuvateatterinäytöksiä että installaationäyttelyinä. Vuonna 2003 esitettiin 81 taiteilijan teoksia ja 118 esityspaikasta 77 prosenttia oli kansainvälisiä. Levitystä tehtiin 27 maahan.

Keskeinen tiedonvälitys tapahtuu yleensä internetissä tekijäryhmien muodostamien erikoistuneiden verkkosivustojen, kansainvälisten sähköpostilistojen ja verkkofoorumien kautta. Kansainvälistymisen keinoja ovat eri kielille käännettyjen teosten tai tuotantojen esitykset kansainvälisillä foorumeilla, ohjelmien lisensointi tai lokalisointi eri maihin, pitkäjänteinen tiedotus, markkinointi ja levitys.

Tärkeimmät markkinasuunnat ovat tällä hetkellä Ruotsi ja Iso-Britannia. Tuotekehittelyssä kumppanussuhteita luodaan lähialueille, erityisesti Viiron.⁷² Kasvua haetaan ulkomailta kuitenkin varovaisesti keskittymällä toiminnassa ennen kaikkea yhteistyöverkostoihin.

Suomalaisen mediakulttuurin **heikkoutena** on infrastruktuurin ja paikallisen toimintaympäristön kehittymättömyys⁷³. Rahoitus saadaan tavallisesti pieninä erinä useista lähteistä, joka tekee pitkäjänteisen kehitystyön ja laajempien tuotantojen valmistamisen vaikeaksi. Rahoitusta on hyvin vähän valmistuneiden teosten tai tuotantojen paketointiin, markkinointiin ja levitykseen. Resursseja pitäisi suunnata mediataiteilijoiden tuotannollisten taitojen kehittämiseen ja yhteistyömuotojen kehittämiseen alan tuottajien kanssa. Mediataiteesta tulee kulttuuriteollisuutta yritystoiminnan puitteissa, joka tarvitsee omia tukimuotojaan.

Suomesta puuttuu mediataiteen korkeakoulutusyksikkö, jossa yhdistyisivät teoria, käytäntö ja tutkimus. Ammattikorkeakouluihin painottuneessa opeutuksessa tutkimuksellinen osaaminen uupuu ja investoinnit valuvat hukkaan, kun valmistumisen jälkeen ei ole mahdollisuuksia jatkokehitys- ja tutkimustyöhön, tuotantoon tai kansainvälisen

työskentelyn harjoitteluun.⁷¹

Mahdollisuuksina voidaan nähdä vahvoiksi vientituotteiksi kasvavassa olevat pelit, uudenlaista kerontaa sisältävät kulttuuriset tuotteet, mediataideteokset, edistyneet sosiaalisesti tai kulttuurisesti rakennetut verkkopalvelut ja tuotteet sekä ennen kaikkea vuorovaikutteisuuteen ja innovatiivisiin käyttöliittymiin liittyvä osaaminen sinänsä. Mobiilipalveluiden uskotaan kasvavan vuoteen 2006 mennessä yhdeksi alan merkittävimmistä tulolähteistä⁷². Lupaavaa kehitystä on myös suunnitelma perustaa pohjoismainen multimediarahasto⁷⁴.

Pahimpana **uhkakuvana** nähdään tilanne jossa koulutetut suomalaiset lähinnä lokalisoivat ulkomaista sisältöä päätelaitteisiin tuotannon itsensä siirtyessä halvemmän työvoiman maihin. Lahjakkaat tekijät siirtyvät jo nyt ulkomaille parempien tuotantoympäristöjen tai muiden syiden takia. Laajojen teosten tai tuotantojen tekeminen vaatii ulkomaista rahoitusta mutta myös tulot valuvat ulkomaille.

Tarvitaan ammattimaisia olosuhteita, jotka houkuttelisivat lahjakkuuksia sekä kotimaasta että ulkomailta. Viennin rajoitteeksi saattaa myös muodostua kansainvälisille markkinoille suunnattujen internet-sivujen pelkistäminen vain englanninkielisiksi.

Kanadalle on ominaista aktiivinen politiikka, jossa luodaan uusia mahdollisuuksia odottamatta kentän aloitteita. Mediataiteen rahoitus oli vuonna 2002 8,22 miljoonaa euroa. Puolet siinä oli apurahoja yksittäisille mediataiteilijoille tai ryhmille, puolet mediataiteen tuotantoa, tutkimus- ja kehitystyötä sekä levitystä tukeville organisaatioille. Canada Councilin sisällä toimiva Digital Arts Network seuraa jatkuvasti mediataiteen kehitystä ja tekee ehdotuksia alan poliittisiksi linjauksiksi. Toimintamalli on koettu hyväksi paitsi Kanadassa myös Alankomaissa. Bell Globe Media -rahastolla on taas lähtökohtanaan internetin ja langattomien verkkojen liiketoiminnassa vahvan markkina-aseman omaavan yhtiön velvollisuus kehittää riippumaton alan tuotantoa. Sitä voitaisiin harkita myös Suomeen: hallitsevassa markkina-asemassa olevat teleanimatorit ja verkkojen palveluntarjoajat veloitettaisiin kotimaisen sisältötuotannon ostoihin ja alan tutkimuksen tukeen.

Australia Council jakaa mediataiteen projekteihin vuosittain 1,5 miljoonaa euroa. Heikkoutena on muiden maiden tapaan alan tilastoinnin puute. Uhkina nähdään koulutusresurssien puutteen johdosta teknologisessa osaamisessa jälkeen jääminen sekä perinteisten taidemuotojen ja tuotantokulttuurien vastustus muutoksia kohtaan.

Hollannissa mediataiteen tuotantoa, tutkimusta, kehitystyötä, viestintää ja tapahtumia rahoitetaan pitkäjänteisesti, monialaisesti ja mittavasti. Maa on mediataiteen ja -kulttuurin kansainvälinen solmu kohta ja EU:n johtava mediakulttuuripolitiikan vaikuttaja.⁷¹

Toimenpide-ehdotukset:

- Perustetaan pohjoismaisen mediakulttuurin verkosto, jolla vahvistetaan tuotantoa ja tiedotusta organisaatioiden ja tekijöiden välillä.
- M-cult mediakulttuurin keskuksen toiminnan rahoitus kansainvälisenä tutkimus-, kehitys-, tuotanto- ja tiedonvälitysorganisaationa.
- Mediakulttuurin arkistointi järjestetään.
- Palkataan opetusministeriöön mediataiteeseen erikoistunut esittelijä, jonka tehtävänä luoda yhteistyömuotoja muiden ministeriöiden ja organisaatioiden kanssa.
- Asetetaan erillinen mediataiteen toimikunta.

Pelit

Pelit eivät ole selkeästi rajautuva tuoteryhmä, vaan visuaalisen kulttuurin rajapinta, jossa media ja designprosessit kohtaavat: mm. musiikki, muotoilu ja viihdeteollisuus liittyvät kiinteästi pelien alueeseen. Pelejä ja pelillisiä lähestymistapoja voidaan myös soveltaa monilla eri alueilla, esimerkiksi cross-media -peleissä, simulaattoreissa ja kuntoutusvälineissä. Lisäksi opiskelu voidaan hyvin kytkeä pelilliseen ympäristöön (nk. edutainment). Pelaajien ikääntyessä myös sisällöllisesti syvemmille peleille tulee syntymään kysyntää. Pelit sulautuvat siis tulevaisuudessa entistä tiiviimmin yhteen viihde- ja sisältöteollisuuden sekä hyödyllisten prosessien alueille, mikä takaa alan kehitysmahdollisuuksien runsauden.

Pelimarkkinoiden nopean kehityksen syy on tuotekategorioiden monipuolistuminen. Tällä hetkellä pelimarkkinat jakaantuvat konsolipeleihin, PC-peleihin, kannettaviin pelilaitteisiin, verkkopeleihin ja langattomiin pelilaitteisiin. Näistä suurin osuus on konsolipeleillä. Suurimmat kasvuodotukset suuntautuvat kuitenkin verkkopelaamiseen sekä kannettaviin ja langattomiin pelilaitteisiin, joiden markkinoiden odotetaan kasvavan n. 11 % vuosivauhtia.⁷⁵

Peliteollisuuden liikevaihdot ovat kasvaneet valtavasti ja maailmanlaajuisesti peliteollisuudessa liikkeukin nykyään enemmän rahaa kuin elokuva-alalla. Pelkästään Euroopassa arvioidaan myydyin yli miljardi pelituotetta vuosina 1995-2002. Vuonna 2002 pelimarkkinoiden kokonaismyynti oli 25 miljardia euroa. Tärkeimmät pelimarkkina-alueet ovat USA, Japani ja Eurooppa, erityisesti Iso-Britannia. Suomalainen peliteollisuus 2000-luvulla on lähtenyt voimakkaaseen kasvuun ja peliyritysten liikevaihdosta jopa 90 % menee vientiin.⁷⁶

Tärkeäksi markkina-alueeksi on noussut myös Kiina, jossa online-pelien suosio on suurta. Pelit muodostavat nykyään Kiinan internet-portaalien kannattavimman liiketoimintamuodon: viime vuonna online-pelimarkkinoiden arvo ylitti 200 miljonia euroa. Piratismi ei kykene vaikuttamaan online-peleihin, kuten musiikki- ja elokuvateollisuuteen tai konsolipeleihin. Tällä hetkellä 80 prosenttia Kiinassa pelattavista online-peleistä on korealaisia, mutta kiinalaisten oma pelituotantokin on vahvistumassa, sillä Kiinan hallinto tukee vahvasti ict-teollisuutta. Vaikka kotimarkkinoiden kehitys onkin Kiinassa vielä hallitsevassa roolissa, on mahdollista, että osa länsimaisten pelien kehitystyöstä siirtyy tulevaisuudessa Kiinaan. Mobiilipelaaminen on vasta yleistymässä, mutta Kiinasta, jossa on yli 250 miljoonaa kännykänkäyttäjää, on tulossa maailman toiseksi suurin mobiilipelimarkkina Japanin jälkeen. Suomalaisista valmistajista ainakin TraceBitin ja Sumean pelejä on jo saatavilla Kiinassa. Ongelmana pelien kehittämisessä on se, että kännykänvalmistajia on paljon, ja peleistä on näin ollen kehitettävä useita eri versioita.⁷⁷

Pelinkehitystä Suomessa on ollut vasta vuodesta 1986. Suomen kehittyminen tärkeäksi peliviihteen tuottajamaaksi on ollut nopeaa. Ensimmäinen suo-

malainen pelimenestys oli vuonna 1986 Stavros Fasoulasin ohjelmoima Sanxion.

Suomalaisen peliteollisuuden vahvuus on suomalaisen koulutusjärjestelmän kyky tuottaa ajantasais- ta osaamista. Kansallisesta näkökulmasta alan kehittymiselle olisi tärkeää, että alalle kasvaisi useampi menestyvä yritys. Suomessa on vahva pelialan harrastuspohja, josta nousee potentiaalia myös yritystoimintaan. Lisäksi Nokian asema telealan moottorina tukee myös pelialan kehitystä.

Ongelmana on se, että suomalainen peliteollisuus on edelleen alkutekijöissään teollisuudenalana. Peliteollisuusyritykset ovat vielä hyvin kotimaisia ja pieniä: yritysten keski-ikä on vain 3,5 vuotta ja yritysten keskimääräinen työntekijämäärä on 10-30. Varovainen arvio peliteollisuuden piirissä työskentelevien ihmisten määrästä Suomessa vuonna 2002 on 400-420 henkeä. Alan markkinat ovat kuitenkin maailmanlaajuiset ja eräs alan keskeisistä trendeistä on yritysten keskittyminen suuriksi "super-developereiksi", jotka hallitsevat koko tuotantoketjun kehittämistä myyntiin. Suomalaiset yritykset ovat maantieteellisesti kaukana USA:sta, jonne julkaisupäätökset yhä vahvemmin keskittyvät. Alan yritysten saaminen kannattavaksi vie aikaa. Peliala tarvitsee nykyistä enemmän riskirahoitusta ja "bisneskeleitä". Myös verkostoja tulisi entisestään laajentaa ja vahvistaa. Yhtenä ongelmana toimijat näkevät myös alan yleisen arvostuksen puutteen, ja alalle toivotaankin valtioavun, rahoittajien ja liikelämän yleistä hyväksyntää. Peli- ja viihdesovellukset kuuluvatkin jo mm. Tekesin Fenix-teknologiaohjelman painopisteisiin.⁷⁶

Alalla on lisäksi vielä paljon harrastelijamaisuutta etenkin markkinointiosaamisessa. Toimijat kaipaavat Suomeen pelialan koulutusta. Eräs pelialan ongelmista on liikkeenjohdollisten taitojen riittämättömyys. Myös tuotantokulujen kasvamisen myötä kasvaneet riskit aiheuttavat myös ongelmia varsinkin uusille pienille yrityksille. Tulevaisuudessa teknologian nopea kehittyminen muodostaa mahdollisuuden mutta myös uhkan. Pakollisista investoinneista on tulossa entistä raskaampia ja osavasta henkilöstöstä voi tulla pulaa.

Suomessa ei myöskään ole ulkomaisten peliyritysten tuotantoyksiköitä, mikä johtuu luultavasti

alan lyhyestä perinteestä maassamme sekä korkeista työvoimakustannuksista. Peliteollisuuden nykyisissä rakenteissa julkaisijoiden ja kustantajien rooli on korostunut, sillä ala edellyttää laajaa markkinointia, hyvää brändin hallintaa sekä suuria pääomia. Vaarana on myös, että suuret yritykset saavat markkinat haltuunsa eikä itsenäisille pelinkehittäjille enää jää tilaa. Alan haasteita ovat myös IPR-kysymykset (Intellectual Property Rights) pelibrändien omistuksesta sekä rahoitusdemojen tekemistä ja sovellusten ja nopeasti reagoivien kehitysinstrumenttien kehittämistä varten. Suomessa ei myöskään ole yhtään pelejä kustantavaa kustannusyhtiötä lukuun ottamatta Nokiaa ja WSOY:tä, joka kustantaa edutainment-pelisovellutuksia osana laajempaa oppimisympäristöä.

Maailmanlaajuisia **uhkia** peliteollisuudelle muodostavat yleinen taloussuhdanteen heikkeneminen, online-pelejä koskevan lainsäädännön tiukkeneminen, alan keskittyminen suurille toimijoille, kuluttajien omaksumisviive, vääränlaiset liiketoimintamallit sekä työvoimapula.

Maailmanlaajuisia **mahdollisuuksia** puolestaan luovat viihteen ja etenkin pelaamisen kulutuksen kasvu, eri medioiden konvergenssi ja uudet teknologiat sekä pelaamisen muuttuminen sosiaalisesti hyväksytyksi. Suomi ja muut Pohjoismaat ovat maailman kärjessä teknologialtaan ja elintasoltaan, ja tätä voitaisiin käyttää hyödyksi uusien sovellusten ja ideoiden testaamisessa sekä luoda samalla suomalaista ja pohjoismaalaista brändiä. Tätä varten on luotava järjestelmiä ja verkostoja, jotka mahdollistavat yhteistyön ja tiedonkulun. Julkinen sektori voi erityisesti osallistua kansainvälisten toimintamallien kehittämiseen.

Markku Markkulan mukaan erityisesti edutainment-alalla on mahdollisuuksia menestyksiin. Kilpailu on maailmalla kuitenkin kovaa: tuotteet ja palvelut on fokuoitava tarkasti. Eräs keino päästä merkittäväksi toimijaksi maailmanmarkkinoilla on etsiä jo markkinoilla oleviin tuotteisiin sopivia täydennystuotteita.⁵²

Suomalaisia pelejä on jo kohonnut maailmanmaineeseen. Max Payne, parhaiten menestynyt suomalainen peli, nosti suomalaisen peliteollisuuden pysyvästi alan huipulle. Codetoysin tunnetuimman

tuotteen, "Who wants to be a millionaire" -SMS-pelin, arvioidaan olevan maailman menestynein kännykkäpeli. Esimerkkinä menestyneestä suomalaisesta online-pelistä voidaan puolestaan mainita Sulake Labs Oy:n kehittämä Habbo Hotel -virtuaalihanoteelli, jossa kokoontuu kuukausittain jopa 650 000 pelaajaa ympäri maailmaa.⁷⁶

Toimenpide-ehdotukset:

- Vahvistetaan alan rakenteita.
- Pyritään löytämään toimiva rahoitusmalli, joka mahdollistaa alalle tyypillisen kehittä- ja suunnittelutyön, joka vaaditaan, ennen kuin tuotetta voidaan edes tarjota markkinoille.
- Luodaan erityinen pelialan koulutus sekä vahvistetaan nykyisessä koulutuksessa liikkeenjohdollista opetusta.

Audiovisuaalinen taide

Elokuva

Suomalaisen elokuvan kulttuuriviennistä vastaa Suomen elokuväsäätiö. Sen toiminnan tarkoituksena on tehdä tunnetuksi suomalaista elokuvataidetta ja suomalaista kulttuuria sekä edistää elokuvien myyntiä ulkomaille. Tavoitteena on esittää kotimaisia elokuvia mahdollisimman monella kansainvälisesti merkittävällä ulkomaisella elokuvafestivaalilla ja muissa tapahtumissa. Näin tavoitetut katsojamäärät ovat merkittävä lisä suomalaisen elokuvan vuosittaiseen katsojajoukkoon. Elokuvasäätiön kansainvälisen osaston yhteydessä on toiminut vuodesta 1998 alkaen elokuväsäätiön ja AVEKin yhteinen lyhyt- ja dokumenttielokuvien kulttuurivienti- ja markkinointiprojekti.

Suomalaisen elokuvan uuteen menestykseen ulkomailta 1990-luvulta lähtien on monia syitä. Suomalaisen elokuvan kotimainen menestys heijastuu myös kansainvälisesti. Elokuvasäätiön festivaalilevitys, Suomen EU-jäsenyys sekä ulkomailta toimivien Suomi-instituuttien verkosto ovat osaltaan tuoneet suomalaista elokuvaa esiin uudella tavalla.

Pitkä näytelmäelokuva

Suomalaisen elokuvan **vahvuuksia** ovat omintakeinen kulttuuri, vahvat ja edelleen voimistuvat kotimarkkinat, korkeatasoinen dokumenttielokuvatuotanto sekä Art House -tyyppiset omaleimaiset elokuvat, joilla voidaan katsoa olevan menestymismahdollisuuksia myös kansainvälisillä markkinoilla. Aki Kaurismäen elokuvan *Mies vailla menneisyyttä* on nähnyt jo yli kaksi miljoonaa katsojaa eri puolilla maailmaa.

Pitkien elokuvien varsinainen ulkomaanmyynti tapahtuu tyyppillisesti tuotantoyhtiöiden, agenttien tai kansainvälisten levitysyhtiöiden toimesta. Ulkomaanmyyntien osalta festivaalimenestyksen sekä vakiintuneiden yhteistyösuhteiden merkitys korostuvat. Suomalaisen elokuvan kansainvälinen näkyvyys ja menestys edellyttävät tuekseen ammattimaisesti toimivaa ja asemansa vakiinnuttanutta levitysyhtiötä. Kaksi kansainvälisesti arvostettua laatu-elokuvaa levittävää suurta yhtiötä eli *Wild Bunch* ja *Celluloid Dreams* ovat ottaneet levitykseensä kaksi uutta suomalaista elokuvaa: *Hymypoika* sekä *Lapsia ja aikuisia* (ensi-ilta 17.9.2004).

Suomalaisen elokuvan **heikkouksina** voidaan pitää julkisen tuen vähäisyyttä, joka vaikuttaa kotimaisen elokuvan tarjontaan niin määrän kuin laadunkin osalta. Muissa pohjoismaissa julkinen tuki on vähintään kaksinkertainen Suomeen verrattuna. Lisääntynyt julkinen tuki on muissa pohjoismaissa rohkaisut yksityisiä rahoittajia sijoittamaan varoja elokuvatuotantoon. Tuotantojen riittävän suuri määrä ja ammattimaisen elokuvatuotannon edellyttämät tuotantokohtaiset budjetit ovat kansainvälisen menestyksen edellytys. Suomalaisen tuotantoyhtiöiden pieni koko asettaa myös lisähaasteita kansainvälistymispyrkimyksille. Muissa pohjoismaissa tuotantoyhtiöt ovat suomalaisia tuotantoyhtiöitä huomattavasti suurempia ja ne tuottavat tyyppillisesti useita elokuvia vuosittain.

Suomalaisen elokuvan menestyksen perustana ovat monipuolisuus ja laatu. Ne edellyttävät riittävän laajaa vuosittain tuotettavien elokuvien määrää sekä aikaa ja voimavaroja niin tuotantojen kehittämiseen kuin niiden toteuttamiseenkin. Suomalaisen elokuvien kansainvälinen menestys ja elokuvien

vientipotentiaalin täysimääräinen hyödyntäminen ovat sidoksissa siihen, että elokuvat tuotetaan taiteellisesti ja tuotannollisesti ammattimaisella tavalla. Riittävä kotimainen perusrahoitus on taiteellisesti ja tuotannollisesti suomalaisesta elokuvatuotannosta, joka kiinnostaa myös kansainvälisesti.

Dokumentti- ja lyhytelokuva

Suomen elokuvasäätiön ja AVEK:n rahoittamien lyhyt- ja dokumenttielokuvien kulttuuriviennistä on vuodesta 1998 alkaen vastannut Lyhyt- ja dokumenttielokuvien kulttuurivienti ja markkinointi -projekti. Sen tarkoituksena on tukea tuottajien ja tekijöiden mahdollisuuksia saada kansainvälistä näkyvyyttä ja sitä kautta parantaa elokuvien kansainvälisiä rahoitusmahdollisuuksia.

Valmistuneiden elokuvien määrään suhteutettuna lyhyt- ja dokumenttielokuvat herättävät jopa suurempaa kiinnostusta maailmalla kuin pitkät elokuvat. Suomalainen dokumenttielokuva on vahvaa ja omaleimaista. Voidaan puhua omasta kansainvälisestä tunnustetusta brandista. Erityisesti lyhytelokuville ulkomaiset esitysmahdollisuudet ovat tärkeitä, sillä ulkomaisten festivaalien ja tv-esitysten kautta ne saavuttavat suuremmat yleisöt kuin Suomessa olisi mahdollista. Lyhytelokuvalla on myös huomattava nykyaikainen ulkomailla esitysmahdollisuus kuten esimerkiksi Eija-Liisa Ahtilan tai Mika Taanilan työt ovat osoittaneet.

Suomen elokuvasäätiön ja AVEK:n kulttuurivienti-projekti on ollut menestyksellinen. Suomalaisilla lyhyt- ja dokumenttielokuvilla on viime vuosina ollut yli 500 esitystä vuosittain 150 - 200 elokuvafestivaalilla tai muussa ulkomaisessa elokuvatapahtumassa. Kuudessa vuodessa kulttuurivienti onkin kaksinkertaistunut. Esitysmäärät eivät kuitenkaan ole itseisarvo. Tärkeimpänä tavoitteena on saada suomalaiset elokuvat sellaisille areenoille, joilla ne tavoittavat mahdollisimman hyvin ostajat, levittäjät, muut tärkeät elokuvafestivaalit ja uusien lahjakkuuksien etsijät. Tällä hetkellä kansainvälinen näkyvyys on hyvä siihen nähden, miten rajallisilla voimavaroilla kulttuurivientiä on harjoitettu. Vuonna 2003 lyhyt- ja dokumenttielokuvan kulttuurivienti ja markkinointi -projektin budjetti oli 130 000 €.

Tampereen elokuvajuhlat on kansainvälinen lyhyt- ja dokumenttielokuvien festivaali, joka toimii tehokkaasti myös markkinointi- ja vientikanavana. Vuonna 2003 elokuvajuhlat keräsivät lähes 30 000 kävijää yli 120 näytökseen. Suosituimpia ohjelma-kokonaisuuksia olivat Pietari-sarja, Ruotsalaiset sairaskertomukset, Intian naiset kertovat ja John Smith -retrospektiivi. Festivaalin seminaarit, keskustelutilaisuudet ja Film market kokoavat Tampereelle runsaasti AV-alan ammattilaisia sekä Suomesta että ulkomailta. Elokuvajuhlat tuo Suomeen hyviä elokuvia, elokuvantekijöitä ja muita elokuva-alan ammattilaisia ja edistää laajan yhteistyöverkoston avulla suomalaisen elokuvan vientiä ulkomaille. Elokuvajuhlilta pyydetään myös suomalaisen elokuvan asiantuntija-apua muille festivaaleille useihin maihin.

Animaatioelokuva

Muun muassa dokumenttielokuvasta saatuihin kokemuksiin nojaten AVEK on ollut kehittämissä Animaation kärkihanke 2004 -projektia. Sen lähtökohtana on ollut rahoituskapasiteetin riittämättömyys suhteessa alalta löytyvään lahjakkuuteen ja korkeatasoisen koulutuksen saaneiden tekijöiden määrään. Hakemusten ja rahoitusmahdollisuuksien suhde on selvästi heikompi kuin muiden elokuvan lajityyppien. Kymmenestä tuotantovalmiista projektista kyetään rahoittamaan vain 1-2 kaikkien rahoittajien yhteistoiminnan avulla.⁷⁸

Suomalaisen animaatioelokuvan tuotantorakenne on myös ollut kehittymätön. Koska animaatiomarkkinat ovat maailmanlaajuisesti suuret, animaation kärkihankkeen tavoitteena on lisätä kansallista tehokkuutta ja kansainvälistä kilpailukykyä koko toimialan elinkeinomahdollisuuksia parantamalla. Elokuvien kulttuurivienti voi tukea toimialaa esittelemällä suomalaista animaatiota entistä laajemmin keskeisillä festivaaleilla ja myyntifoorumeilla.

Kaupallisesti merkittävä animaatiotoiminta edellyttää yleensä animaatiostudioita. Vaikka Suomessa on tehty kansainvälisesti menestyneitä yksittäisiä animaatioteoksia, niin tällaisten studioiden puuttuessa animaatioon liittyvään vientitoimintaan ei Suomessa ole juuri ollut mahdollisuuksia. Tämänhetki-

set tuet eivät riitä markkinoiden vaatimiin pitkiin sarjoihin⁷⁸. Esimerkiksi hyvin ulkomailla menestynyt Muumit-televisiosarja tuotettiin Hollannista käsin ja valmistettiin Japanissa, vaikka sen tuottaja oli suomalainen⁷⁹.

Animaation vahvuuksina ovat laajat markkinat maailmalla, kanavien lisääntyminen digitalisoitumisen myötä ja kasvumahdollisuudet erityisesti lastenohjelmissa. Myös animaatioiden hyödyntämisestä opetuksessa ja tiedotuksessa on saatu hyviä kokemuksia.⁷⁸ Menestykseen ovat vaikuttaneet lähinnä uuden tietokoneteknologian mullistamat tuotantometodit, jakelukanavien moninkertaistuminen, animaation soveltuminen eri laitteisiin ja lisäksi animaation helppo versioitavuus sekä lokalisoitavuus.⁷⁹

Suurimpana heikkoutena on animaation nykyinen rahoituskapasiteetti, joka on alan kasvavaan laajuuteen ja lahjakkaiden tekijöiden määrään nähden riittämätön. Korkeatasoista koulutusta on runsaasti, mutta tuotantorakenne on kehittymätön: tuotantoyhtiöt ovat pieniä ja pääomaa on vähän.¹⁵²

Toimenpide-ehdotukset

- Suomalaisen elokuvan tavoiteohjelma 2003-2005 esittää, että elokuvan julkinen tuki on nostettava 25 miljoonaan euroon vuosittain. Tavoiteohjelman mukaan elokuvan esittämiseen ja jakeluun sekä kulttuuriviennin tukemiseen tulisi osoittaa 2,5 miljoonaa euroa vuosittain.
- Kansainvälistyminen ja kulttuurivienti edellyttävät määrätietoista yhteistyötä elokuvatuottajien ja Suomen elokuväsäätiön välillä tuotannon kehittelyvaiheesta aina valmiin elokuvan markkinointiin. Kansainvälisesti kiinnostavien suomalaisten elokuvien mahdollisuudet menestykseen on hyödynnettävä jo hyvin varhaisessa vaiheessa tuotantoprosessia.
- Digitaalisia levitysmuotoja on hyödynnettävä ennakkoluulottomasti ja tehokkaasti.
- Kansainvälinen yhteistuotanto on käsitteenä määriteltävä selkeästi ja yhtenäisesti⁸⁰.

Suomen Elokuva-arkisto

Varhaisempaan suomalaiseen elokuvaan erikoistuneen Suomen Elokuva-arkiston laaja kansainvälinen yhteistyöverkosto niin esitys- kuin tutkimustoiminnan suhteen on tehnyt suomalaista elokuvaa tunnetuksi monissa erilaisissa yhteyksissä. Yksittäisenä esimerkkinä todettakoon, että Aki Kaurismäen menestys on lisännyt kansainvälistä kiinnostusta suomalaisen elokuvan historiaa kohtaan, mikä on lisännyt tarvetta klassikkosarjojen kokoamiseen kansainvälisille foorumeille. Elokuva-arkiston kopioita nähdään vuosittain kaikkialla maailmassa, erityisesti Ranskassa.

Elokuva-arkiston osalta [ongelmana](#) on vientitoiminnan kehittämiseen tarvittavan riittävän rahoituksen puuttuminen. Arkisto on riippuvainen saamistaan kopioista, niiden kunnosta sekä suomalaisesta elokuvasta kulloinkin kiinnostuneista maista ja niiden määrärahoista. Kokoelmat ovat vuosien saatossa myös kuluneet ja elokuväsäätien talletukset intensiivisen festivaalikierrätyksen johdosta usein huonokuntoisia. Hienosta dokumentti- ja lyhytelokuvaperinteestä arkistolla on tekstitettyjä kopioita vain vähän, eikä englannin- tai ranskankielistä esitemateriaaliakaan ole mahdollista valmistaa.⁸¹

Tanssi

Suomalaisen tanssin yleisöistä kasvava osuus on ulkomailla. Vuonna 2002 suomalaisella tanssilla oli ulkomailla 136 esitystä ja niissä 34 150 katsojaa. Vuonna 2003 vastaavat luvut olivat 199 esitystä ja 91 390 katsojaa, mikä oli 20 prosenttia suomalaisen tanssin kokonaisyteisyydestä. Monille tanssiryhmille ja taiteilijoille kansainvälinen toiminta on merkittävä tulolähde. Eniten ulkomailla esiintyvien suomalaisten tanssiryhmien ulkomailta saamat tulot nousevat yli puoleen niiden liikevaihdosta/kokonaisbudjetista. Perinteisen esitysten myynnin ohella kasvava merkitys on tekijänoikeuksien myynnillä, rojalttituotoilla sekä yhteistuotantoihin ulkomailta saatavalla rahoituksella.

Kieleen sitoutumattomana taidemuotona tanssi liikkuu helposti yli rajojen. Monissa Euroopan

maissa, kuten Ranskassa, Saksassa, Hollannissa ja Englannissa, nykytanssilla on keskeinen asema taiteen kentällä. Keski-Euroopassa nykytanssilla on Pohjoismaihin verrattuna huomattavasti laajemmat markkinat. Myös Euroopan ulkopuolella - etenkin Pohjois-Amerikassa ja Aasian kasvukeskuksissa - ulkomailta tulevalle nykytanssille on kasvava kysyntä.

Nykytanssin kentällä toimii Suomessa kymmenen teatteri- ja orkesterilain piiriin kuuluvaa tanssiryhmää, joiden lisäksi Helsingin Kaupunginteatterin tanssiryhmä toimii ainoana puheteatterin yhteydessä. Myös Suomen Kansallisbaletilla on vuosittain ohjelmistossaan suomalaisten nykykoreografien teoksia. Vapaita tanssiryhmiä on noin viisitoista ja vapaalla kentällä toimii aktiivisesti nelisenkymmentä koreografiaa. Kansainvälisesti menestyksekkäimpiä koreografejamme ovat muiden muassa Tero Saarinen, Kenneth Kvarnström, Tommi Kitti, Jorma Uotinen, Jyrki Karttunen ja Arja Raatikainen.

Tanssin vienti koostuu useista eri osa-alueista: esityksistä (yksittäiset esitysvierailut ja ulkomaankierret), tapahtumista (festivaalit ja teemakokonaisuudet Suomessa ja ulkomailla), osaamisesta (koreografivierailut) sekä tanssista sisältötuotteena (teostallenteet, dokumentit, tanssielokuvat, DVD:t). Kaupallisesti suurin kehityspotentiaali kohdistuu tanssiin sisältötuotteena - televisiotuotannon ohella myös esimerkiksi peliteollisuus voisi hyötyä koreografien panoksesta interaktiivisten pelien luomisessa. Osa-alueiden menestys on kuitenkin sidoksissa toisiinsa.

1990-luvun lopulla Suomessa ryhdyttiin järjestämään kansainvälisen mallin mukaan laajoja, yksinomaan suomalaista tanssia esitteleviä tapahtumia (esimerkiksi pääkaupunkiseudun Tanssiareena-festivaali). Näiden lisäksi etenkin Täydenkuun tanssit - festivaali Pyhäjärvellä on merkittävä suomalaisen nykytanssin näyteikkuna. Suomeen suuntautuu noin 15-20 tuottajavierailua vuodessa, minkä lisäksi festivaaleilla ja säännöllisesti ulkomailla esiintyvillä ryhmillä on omia kontakteja.

Kansainvälistä esitystoimintaa on vuosittain 20-30 toimijalla, minkä lisäksi suomalaiset tanssitaiteilijat vierailevat ulkomailla koreografeina, harjoittajina ja opettajina. Suomalaisia tanssiteoksia nähdään vuosittain 20-30 maassa ja Suomessa vierailee vuo-

sittain noin kymmenisen ulkomaista tanssitoimittajaa (Suomen Kansallisbaletti mukaan luettuna). Vuonna 2003 suomalaista tanssia nähtiin 29 maassa ja kokonaiskatsojamäärä ulkomailla oli noin 20 % suomalaisen tanssin kokonaisyleisömäärästä. Tanssitaiteen näkyvyyden kasvua ovat edesauttaneet erityisesti suomalaisten tanssiryhmien ja koreografien sekä Tanssin Tiedotuskeskuksen tehostettu kansainvälinen tiedotustoiminta.

Tanssin kansainvälisistä kehitysnäkymistä sekä alan luonteesta kieleen sitoutumattomana taide-
muotona johtuen suomalaisen tanssin **mahdollisuudet** ovat viennissä hyvät: tanssia pidetään länsimaissa yleisesti yhtenä "tulevaisuuden taidemuodoista", koska tanssin suosio kasvaa erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa. Yksi syy lienee tanssin vahvassa visuaalisuudessa: tanssi syntyy tiiviissä vuorovaikutuksessa valokuvan, mediataiteen, elokuvan, multimedian ja kuvataiteen kanssa. Viennin ja tekijänoikeuksista saatavan vientituoton kasvunesteet ovat hyvät kaikilla tanssin osa-alueilla: esitysten ja tapahtumien myynnissä, osaamisen viennissä sekä digitaalisten tuotteiden sisältönä.

Suomalaisen tanssin erityisiä **vahvuuksia** ovat omaleimaisuus, loisteliias visuaalisuus sekä teknologian luova hyväksikäyttö. Useat suomalaiset koreografit ovat jo vuosia käyttäneet erilaisia teknologisia sovelluksia taiteensa välineinä (korkean valo- ja ääniteknologian luova soveltaminen, interaktiivisuus yleisön kanssa, videoprojisoinnit, reaaliaikaisen kuvan hyväksikäyttö lavastuksena jne.), mikä on omalta osaltaan nostanut suomalaisen tanssin kansainväliseen tietoisuuteen.

Tuotannollisella puolella vahvuutena on nähtävä myös tanssin kentän voimakas tahtotila tanssiteosten viennin tehostamiseksi. Vientirahoituksen ja kotimaan infrastruktuurin kehittämisen lisäksi tavoitteena on perustaa alan oma vientikeskus, jonka tehtävänä on tarjota tuotannollisia palveluja kansainvälisille markkinoille pyrkiville tanssitaiteilijoille ja tuotantoryhmille. Vientikeskus olisi perustettavissa jo-olemassaolevan organisaatioiden - esimerkiksi Tanssiareena ry:n - yhteyteen, Lontoossa toimivan Dance Umbrella -festivaalin ja sen harjoittaman tuotantopalveluyksikön esimerkin mukaisesti. Toiminnan vakiinnuttua ja markkinoiden kypsyttyä vienti-

agentuurin on mahdollista irrottautua omaksi liiketoiminnalliseksi yksiköksi.

Tanssin viennin keskeisenä **ongelmana** on alan niukasta resursoinnista johtuva ammattitaitoisten tuottajien ja managerien puute. Tanssin kansainvälisestä markkinoinnista ja myyntityöstä huolehtivat pääosin luovan tuotannon toimijat itse. Kuitenkin vain harvalla ryhmällä on palkkalistoillaan kokopäiväistä tuottajaa tai manageria. Viime vuosina on yksityisten management-palveluiden tarve tiedostettu myös tanssin alueella ja jotkin yksittäiset tapahtumat ovat olleet pienten yksityisten yritysten manageroimia.

Tanssin viennin suurimpana **uhkana** voidaan pitää poisjäämistä kansainvälisistä verkostoista, mikä on seurausta alan liian niukasta resursoinnista. Kansainväliset yhteistuotannot ovat lisääntyneet merkittävästi ja tapahtuvat etupäässä erilaisissa verkostoissa toimivien tahojen yhteistyönä, joten menestyksessä kansainvälinen yhteistyö ja vientitoiminta edellyttää toimijoilta hyviä verkostoja. Koska uusien teosten tuottamiseen ja verkostoitumiseen on käytettävissä rahaa vain niukasti, eivät suomalaiset kykene hyödyntämään yhteistuottamisen etuja riittävästi. Usein kansallisen viennin edellytykset luodaan verkostoissa yhteistuottajuuksien kautta, jolloin tuotteen rahoitus tulee useasta eri maasta. Kansallisen tuen tehtävänä on tällöin mahdollistaa yhteistuotantona syntyneen teoksen kiertuetoiminta. Osatuottamisen edellytykset ovat suorassa suhteessa tanssin alan kansallisiin resursseihin. Suomeen olisikin kehitettävä tuotannollista infrastruktuuria sekä tuettava verkostoitumista sekä sellaisia toiminnan muotoja, jotka kohdistuvat markkinoinnin ja vierailujen kustannuksiin.¹⁵³

Toimenpide-ehdotukset:

- Kehitetään tuotannollista infrastruktuuria.
- Kehitetään markkinoinnin ja vierailujen kustannuksiin kohdistuvaa resursointia.
- Vahvistetaan Tanssin Tiedotuskeskuksen resursseja.
- Luodaan edellytykset tanssin vientiagentuurin toiminnalle.

Teatteri

Suomalainen teatteritaide on ammatillisesti korkeatasoista ja omaleimaista. Kansainvälisesti sen näkyvyys on laatuunsa nähden ollut kuitenkin heikko. Puheteatterin vientiä vaikeuttaa kielimuuri. Toteutuneiden vierailujen enemmistönä ovat olleet esitykset, joissa kielen merkitys on vähäinen, kuten tanssiteatteri, miimi ja nukketeatteri. Pohjoismaihin on suuntautunut pääosin ruotsinkielisiä esityksiä, Ruotsiin myös suomenkielisiä, kohdeyleisönä ruotsinsuomalaiset. Käännöstö lisää vierailutapah-tuman kustannuksia. Kysyntä on Suomen EU:hun liittymisen myötä kasvanut, vaikka viennin volyymit ovat pysyneet suhteellisen pieninä. Osin kysyntä kohdistuu teatterilajeihin, jotka ovat Suomessa marginaalissa (avantgarde, katuteatteri, monitaiteellinen, kokeellinen). Muiden kuin tanssiteattereiden vierailuja on tehty viime vuosina ulkomaille seuraavasti: vuonna 2001 17 teatteria, 71 esityskertaa 12 maahan, katsojia 10 399, vuonna 2002 21 teatteria, 137 esityskertaa 15 maahan, katsojia 14 674 ja vuonna 2003 18 teatteria, 63 esityskertaa 21 maahan, katsojia 10 487.

Suomalaisten näytelmien kansainvälinen levikki on jäänyt kielimuurin taa. Näytelmiä on toki käännetty pääosin englannin ja saksan kielelle, mutta niiden markkinointi ei ole toiminut riittävän hyvin. Kirjailijoiden oikeuksia valvovat agentuurit ovat keskittyneet vain kotimaisille markkinoille. Suomessa ei ole ulkomaille suomalaisia näytelmiä ammattimaisesti markkinoivaa agentuuria. Ruotsinkielisen draamamme tilanne on ollut parempi, se on levinnyt pohjoismaisten agentuurien kautta.

Klassikoistamme (esim. Kivi, Canth ja Jotuni) ei viime vuosiin saakka edes ole ollut käyttökelpoisia käännöksiä. Uudempi dramatiikkamme ulkomaisilla näyttämöillä on myös ollut harvinaisuus. Tällä hetkellä tilanne on kääntymässä paremmaksi. Tarkkoja tilastoja suomalaisten näytelmien ulkomaisista ensi-illoista ei ole, koska tiedot ovat näytelmien oikeuksien haltijoilla (kirjailijoilla tai agentuureilla). Teatterin Tiedotuskeskuksen keräämät tiedot näyttävät kuitenkin suunnan: vuonna 2001 6 luentateatteriesitystä ja 4 ensi-iltaa, vuonna 2002 5 luenta-teatteriesitystä ja 4 ensi-iltaa, vuonna 2003 15 lu-

entateatteriesitystä ja 9 ensi-iltaa sekä vuonna 2003 Englannissa 17 Laura Ruohoselta tilatun näytelmän nuorisoteatteriensi-iltaa.

Teatterin Tiedotuskeskuksen tehtävä on suomalaisesta teatterista tiedottaminen kansainvälisesti. Keskus on usean kansainvälisen järjestön ja verkoston toimija. Keskus on järjestänyt tapahtumia, jotka ovat johtaneet kansainvälisiin yhteistyöprojekteihin ja vierailukutsuihin. Tiedotuskeskus pyrkii huolehtimaan siitä, että kansainvälisesti kiinnostavimmasta teatteristamme on tarjolla materiaalia. Säännöllinen näytelmien käännätystö aloitettiin 1970-luvulla, mutta viime vuosina keskus on panostanut entistä voimakkaammin näytelmäviennin edistämiseen mm. EU-rahoituksen turvin. Tuloksena oli 2003 huikea nousu suomalaisten näytelmien ennen vaatimattomiin vientilukuihin. Oma vaikutuksensa on ollut Tiedotuskeskuksen järjestämällä näytelmä-kääntäjien seminaareilla ja kääntäjäverkoston aktiivisella toiminnalla. Se näkyy ensin julkaistuinäytelmäkäännöksinä ja viiveellä, myöhemmin toteutuneina ensi-iltoina.

Kaikki teatterialan järjestöt ovat mukana kansainvälisessä yhteistyössä, erityisesti kansainvälisten järjestöjen Suomen jaokset. Vientikampanjan kannalta tuloksellisesta työstä esimerkkinä voi mainita Suomen Teatteriohjaajien Liiton, jonka kulttuuriyhteistyösopimukset Espanjan ja Viron Teatteriohjaajaliittojen kanssa ovat tuoneet sekä esitys-, henkilöettä näytelmävaihtoa.

Teatterivaihdon ruohonjuuritasolla Suomi on ollut hyvin aktiivinen. Teatteritaiteilijat tekevät runsaasti opintomatkoja, verkottuvat, vaikuttavat kansainvälisissä organisaatioissa ja jakavat näin tietoa suomalaisesta osaamisesta teatterialalla. Verkostojen kautta välittyy festivaali- ja tapahtumakutsuja, syntyy yhteistyöprojekteja ja työkaluja liikkuvuuden helpottamiseksi (esim. www.on-the-move.org).

Tärkeimpiä järjestöjä ja verkostoja ovat: International Theatre Institute (jäsen: Teatterin Tiedotuskeskus), ASSITEJ, kansainvälinen lasten- ja nuortenteatteriorganisaatio (Suomen osasto), UNIMA, Kansainvälinen nukketeatterijärjestö (Suomen osasto), OISTAT, lavastajien ja teatteritekniikoiden kv järjestö (Suomen osasto), European Theatre Union (jäsen: Suomen Kansallisteatteri), European Theat-

re Convention (Jäsen: Helsingin Kaupunginteatteri), IETM, Informal European Theatre Meeting (12 suomalaista jäsenyhteisöä), ENICPA, Esittävän taiteen tiedotuskeskusten verkko (jäseniä Teatterin ja Tanssin tiedotuskeskukset), Baltic Circle (perustajajäsen Q-teatteri), Barentsin teatteriverkosto (toimijoina Lapin teatterit ja ryhmät).

Suomen isännöimät tapahtumat (esim. ITI-kongressi 1989, IETM Annual Meeting 1999, Baltic Circle 2002 ja 2004) ovat tarjonneet suomalaiselle teatterille ainutlaatuisen esittäytymisfoorumin. IETM:n kokouksen yhteydessä järjestetty SeOs-festivaali oli esimerkiksi alku Kristian Smedsin ohjauksen maailmanmaineelle, jota Baltic Circlen Finnish Case vahvisti.

Teatterifestivaalit, kongressit, seminaarit ja workshopit ovat luoneet kestäviä yhteyksiä ulkomaisiin toimijoihin. Tampereen Teatterikesä on toiminut foorumina sekä teatterin että näytelmien vientityölle. Ulkomaisia vierailuja kutsuvat teatterit edistävät myös vientiä (Espoon kaupunginteatteri, Savoy, Aleksanterin teatteri).

Teatterikorkeakoulun ja Tampereen Yliopiston Näyttelijäntutkimuksen Näty:n mittava kansainvälinen toiminta luo pohjaa tulevien vuosien teatterivaihdolle. Kyse on myös suomalaisen koulutusaamisen viennistä. Teatterikorkeakoulussa useat opiskelijat voivat vuosittain suorittaa opintojaksoja ulkomailla erilaisten vaihto-ohjelmien puitteissa. Osaamisvientiiä on toteuttanut Esitystekninen suunnittelu- ja konsultointiyksikkö Teakon ja Tampereella toimiva Teatterikorkeakoulun valo- ja äänisuunnittelulaitos, joka on tasoltaan ainutlaatuinen maailmassa ja joka tarjoaa merkittäviä koulutuskonseptien, osaamisen ja teknologian kehittämisen mahdollisuuksia vientiin.¹⁵⁴

Toimenpide-ehdotuksia:

- Perustetaan eräissä maissa menestykselliseksi osoittautunut järjestelmä, jossa korkeatasoiset ja vientikelpoiset esitykset saavat vientitukitakuun jo ennen kuin esitys on edes saanut kutsuja ulkomaille.
- Perustetaan kulttuuriviennin neuvontapiste.

- Edistetään Crossing Borders esitystaidetta. Nämä esitykset toimivat teatteritaiteen laboratorioina ja alan kehitysyksikköinä.⁸²

Nykysirkus

Tomi Purovaaran mukaan nykysirkus⁸³ on sirkuksen kehityksen nykytila, ei perinteisen sirkuksen vastakohta. Cirque nouveau eli uusi sirkus toi Ranskassa 1970-luvun kumouksellisuuden myös sirkukseen. Suomeen nykysirkus tuli mm. jonglööriyryhmä Circo Aeron ja tamperelaisen Sorin Sirkuksen myötä 1990-luvun puolivälissä. Taiteellinen kehitys on sittemmin vakiintunut ja Suomeen on perustettu sirkusalan peruskoulutusta tarjoavia oppilaitoksia. Monet suomalaiset taiteilijat ovat kuitenkin opiskelleet alaa ulkomailla tai työn kautta.

CIRKO - Uuden Sirkuksen Keskuksen tilastojen mukaan vuonna 2003 oli kolmella ryhmällä tai esiintyjällä ulkomaisia produktioita yhteensä seitsemän. Kohdemaat olivat Italia, Ruotsi, Tanska, Ranska ja Japani. Esityksiä produktioissa oli yhteensä 60. Määrä on kasvanut huomattavasti vuodesta 1999, jolloin ulkomaanproduktioita oli vain yksi. Huomattavimmat muutokset tapahtuivat vuonna 2001, jolloin esityksien kokonaismäärä ulkomailla kasvoi edellisvuoden kolmesta 19:ään, ja vuonna 2003, jolloin esitysten määrä lähes kolminkertaistui edellisvuodesta.

Uusi sirkus on nousemassa myös Suomessa itsenäiseksi tunnustetuksi taiteenlajiksi. Circo Aero -ryhmän Jani Nuutinen ja Maksim Komaro sekä muut nuoret taiteilijat ovat kehittäneet omaleimaisen suomalaisen tyylin, joka on huomattu myös ulkomailla. Uusia produktioita ja ryhmiä syntyy edelleen, ja sirkustaide on hyväksytty osaksi kunnallisten lasten taideopistojen taiteen perusopintoja. Nykysirkus on myös helppo vientikohde ei-kielellisten elementtensä ja vastaanoton helppouden takia.

Ongelmana on nykysirkuksen uusi asema suomalaisessa taidekentässä. Tämä näkyy julkisen tuen laadussa ja määrässä. Suomalainen nykysirkus joutuukin tekemään kompromisseja yleisönsä saavuttaakseen, sillä tuotantorakenteet ovat vielä kehittymättömiä. Tekijöiden resurssit ovat kehittyneet tai

kehittymässä kansainväliselle tasolle, mutta taloudellisten resurssien jakautuminen on sattumanvaraista. Olemassa olevia voimavaroja yhdistävää pysyvää rakennetta ei ole. Julkinen sektori on viime vuosina panostanut sirkusohjaajien koulutuksen kehittämiseen. Sirkustaiteilijoiden ammatillinen koulutus sekä alalla olevien ammattilaisten jatkokoulutus puuttuu maastamme vielä täysin.

Uuden Sirkuksen Keskuksen käynnistämän kehitysprojektin tavoitteena on luoda Suomeen uuden sirkuksen kehittymisen mahdollistavat taloudelliset, toiminnalliset ja taiteelliset rakenteet. Näin luodaan pohjaa taiteenalan omaehtoiselle kehitymiselle ja turvataan nuorten ammattilaisten työskentelyolosuhteita. CIRKO pyrkii hankkimaan projektille rahoituksen julkisten rahoituskanavien kautta ja tämän jälkeen muodostamaan hajanaiselle kentälle voimakkaan ja yhtenäisen esitysten ja tapahtumien tuottamisen toimintamallin. Samalla pyritään myös parantamaan suomalaisen uuden sirkuksen toimintamahdollisuuksia. Lisäksi julkinen sektori on viime vuosina panostanut merkittävästi Suomen sirkusalan koulutuksen kehittämiseen.

Tulevaisuudessa nykysirkuksen kehittymisen kannalta onkin tärkeää taata sirkukselle riittävät toimintaresurssit. [Uhkana](#) on nimittäin, että suomalaiset koulutetut ammattilaiset siirtyvät ulkomaille kehittyneempien tuotantoprosessien ulottuville.¹⁵⁵

Toimenpide-ehdotukset:

- Tuetaan rakenteiden kehittymistä ja varmistetaan rahoituksen saatavuus.
- Lisätään alan jatko-opiskelumahdollisuuksia.

Arkkitehtuuri

Suomen Arkkitehtiliitto - Finlands Arkitektförbundet ry. SAFAn kansainvälisen toiminnan muotoja ovat muun muassa toimiminen aktiivisesti kansainvälisessä arkkitehtien liitossa Union Internationale des Architectes UIA:ssa, jossa SAFA muodostaa yhdessä muiden pohjoismaisten arkkitehtiliittojen kanssa osaston (Nordic Section).

SAFA on jäsenenä myös Euroopan Unionin jäsenmaiden ja siihen hakeneiden maiden arkkitehtiliittojen yhteistyöjärjestössä Architects' Council of Europe ACE:ssä.

Pohjoismaisia kontakteja ylläpidetään myös vuosittaisten hallitusten edustajien välisen kokouksen (styrelsemöte) ja kilpailusihteerien kokouksen (tävlingmöte) avulla. SAFA on mukana myös kalottiyhteistyössä, josta vastaavat pohjoismaisten liittojen pohjoisimmat paikallisosastot.

EU:ssa kehitetään yhteistä sivustoa [Archi Euro 3rd Millenium - a Comparison of Architecture and Professional Practises in Europe](#) -hankkeessa, jonka tarkoituksena on esitellä parhaita käytäntöjä eri maissa sekä lisätä arkkitehtien liikkuvuutta EU:ssa. Hanke perustuu aiempaan Ranskan, Italian ja Puolan pilottihankkeeseen ja siihen on tarkoitus saada mukaan kaikki jäsenvaltiot. Sivuille tulee tietoa kustakin maasta, arkkitehteista, lainsäädännöstä, arkkitehtuurin käytännöistä, toimijoista jne.

Suomen rakennustaiteen museo on valtakunnallinen erikoismuseo, jonka tehtävänä on tallentaa arkkitehtuuria sekä lisätä tietoa ja ymmärrystä arkkitehtuurin historiasta, nykypäivästä ja tulevaisuudesta. Se on tietokeskus, joka tukee ja edistää ajankohtaista arkkitehtuurin tekemistä tutkimista ja kritiikkiä. Toiminnan painopiste on vuoden 1900 jälkeisessä arkkitehtuurissa. Museon vientituotteita ovat näyttelyt, esitelmät ja luennot, seminaarit sekä esitteet ja julkaisut. Museon omana tuotantona on vuodessa tehty keskimäärin kaksi uutta näyttelyä kansainväliseen kiertoon. Näyttelytoiminta on kohdistunut laajasti Pohjoismaihin, Eurooppaan, Yhdysvaltoihin ja Japaniin. Ulkomaan näyttelyiden vuosibudjetti on tarkasteluajanjaksona ollut 60.000 - 150.000 euroa. Pääasiallisin rahoittaja on ollut opetusministeriö ja yksittäistennäyttelyiden osalta jossain määrin myös ulkoasiainministeriö. Avustusten määrä on vuosien mittaan ollut pienentymään päin.

Eero Saarinen - Shaping the Postwar Culture on Eero Saarisen elämäntyön laaja tutkimus- ja näyttelyhanke, joka käynnistyi vuoden 2003 alussa Suomen rakennustaiteen museon ja Yalen yliopiston yhteistyönä. Hankkeessa on mukana myös Visuaalisten taiteiden säätiö Yhdysvalloissa. Näyttelyn en-

siesitys pidetään Helsingin Taidehallissa vuonna 2006, jolloin Suomen rakennustaiteen museo täyttää 50 vuotta. Suomen esityksen jälkeen näyttely alkaa kansainvälisen kiertonsa.

ARMI - Arkkitehtuurin, Rakentamisen ja Muotoilun Informaatiokeskus tulee näyttelymään tärkeää osaa tulevaisuuden kansainvälisessä toiminnassa. ARMI yhdistyksen jäseniä ovat Suomen rakennustaiteen museo, Rakennustekniikan keskus, Rakennustietosäätiö, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL, Teollisuustaitteen Liitto Ornamo ja Graafisen suunnittelun ammattilaisten järjestö Grafia. Lisäksi toiminnassa ovat mukana Design Forum Finland sekä Helsingin kaupunki-suunnitteluvirasto.

ARMI tulee olemaan avoin tietopankki, joka palvelee suurta yleisöä yhtä lailla kuin ammattilaisia. Tärkeitä toimintamuotoja ovat mm. tietopalvelu, näyttelyt, neuvonta, koulutus ja tutkimus. Kansainvälinen verkottuminen ja yhteistyö tulevat olemaan keskeinen osa toimintaa. Tammikuussa 2002 ratkesi ARMI talosta järjestetty arkkitehtuurikilpailu, jonka tuloksena saatiin suunnitelma ARMI taloksi Helsingin Katajanokalle. ARMI merkitsee laaja-alaista yhteistyötä rakennetun ympäristön hyväksi.

GAUDI (Governance, Architecture and Urbanism: a Democratic Interaction) on EU:n tukema laaja kolmivuotinen (2002–2004) projekti, jonka tehtävänä on mm. lisätä ihmisten tietoisuutta omasta ympäristöstään sekä edistää kansalaisten osallistumista sen muotoutumiseen.

Arkkitehtuurimuseoiden kansainvälisen yhteistyöorganisaation ICAMin (International Confederation of Architectural Museums) piirissä toimii nykyisin useita alueorganisaatioita. Niistä yksi on ICAMNord, joka yhdistää Pohjois-maiden ja Baltian maiden museot.

Itämeren alueen arkkitehtuurimuseot ovat koonneet näyttelyn, joka esittelee Itämeren rannikkokaupunkien jugend-arkkitehtuuria. Se on koottu yhteistyössä Latvian, Ruotsin, Suomen, Venäjän arkkitehtuurimuseoiden kanssa ja se kiertää vuosina 2003–2005 alueen eri kaupungeissa.

Vuonna 2004 suomalais-japanilaisena yhteistyönä tuotettu, modernia suomalaista kirkkoarkkitehtuuria esittelevä Pyhä tila -näyttely aloittaa USAn

kiertueensa. Uusinta suomalaista arkkitehtuuria vv. 2002–2003 -näyttely aloittaa kansainvälisen kiertonsa. Suomen rakennustaiteen museo osallistuu Venetsian arkkitehtuuribiennaaleen yhteisnäyttelyssä Norjan ja Ruotsin kanssa sekä esiintyy siellä myös omalla näyttelyllään From Wood to Architecture, joka kertoo puun käytöstä suomalaisessa nykyarkkitehtuurissa.

Alvar Aalto Säätiön Alvar Aalto -museon vuosien 1992–2002 kulttuuriviennin kohderyhminä ovat olleet arkkitehdit, arkkitehtiopiskelijat sekä muotoilijat. Kohdealueita ovat olleet Pohjoismaat, Eurooppa, Yhdysvallat, Aasia, Etelä-Amerikka, Japani, Australia ja uusi Seelanti. Vientituotteet ovat koostuneet näyttelyistä, esitelmistä ja luennoista, seminaareista sekä esitteistä ja julkaisuista. Vuosittain vientiin on mennyt 1-3 näyttelyä sekä esitelmiä ja luentoja, lisäksi seitsemänä vuonna kirja sekä muutamana vuonna esitteitä. Vuosibudjetti on ollut 50.000-120.000 euroa, rahoittajina joka vuonna opetusministeriö sekä lisäksi kauppa- ja teollisuusministeriö vuosina 1994 ja 1999 ja ulkoasiainministeriö 1999. Avustusten kokonaismäärä on vuoden 2000 jälkeen ollut laskeva.

Alvar Aalto Akatemian vuoden 2002 projekteihin kuuluivat mm. kansainvälinen arkkitehtuurin tutkijatapahtuma Universal vs. Individual 2002, johon osallistui henkilöitä 25 maasta, ja Modernin arkkitehtuurin restaurointikurssi MARC 2002, joka toteutettiin yhteistyössä roomalaisen ICCROMin, TKK:n ja Konsthögskolans Arkitekturskolanin (Tukholma) kanssa, sekä European Forum for Architectural Policies- Architectural Quality -tapahtuma. European Forum for Architectural Policies on epävirallinen arkkitehtuurin, kaupunkisuunnittelun ja muotoilun alojen hallinnon yhteistyöverkosto. Lisäksi suunniteltiin suomalaisen arkkitehtuurin [www-portaali www.finnisharchitecture.fi](http://www.finnisharchitecture.fi).

Arkkitehtuurin vientifoorumiin liittyvän suomalaisten liikeyritysten suhtautumista sponsorointiin v. 2002 käsittelevän selvityksen mukaan suomalaiset yritykset hakevat sponsorointiyhteistyöltä korkeatasoisuutta, pitkäjänteisyyttä ja konkreettista hyödynnettävyyttä sekä "räätälöintiä" liiketoimintaa tukevaksi. Myös liiketoiminnan maantieteellinen suuntautuminen vaikuttaa kiinnostukseen. Yleisiä luon-

tevia kohdealueita ovat Pohjoismaat, Baltia, Venäjä sekä Keski-Eurooppa. Monikansalliset yhtiöt kokevat kansalliseen kulttuurinedistämiseen osallistumisen ongelmalliseksi, koska yritykset toimivat monissa maissa eivätkä voi leimautua pelkästään suomalaisiksi. Toisaalta erilaiset kansainväliset hankkeet tulevat tällöinkin kyseeseen.

Alvar Aalto Akatemia näkee tulevaisuudessa mahdolliseksi perustaa Akatemian yhteyteen arkkitehtuurin keskeisten toimijoiden muodostama foorumi, jonka rahoitus haetaan nykyisten rahoituskanavien ulkopuolelta. Tällainen foorumi on kokoontunut epävirallisesti vuodesta 2002 alkaen ja sen toiminnallisista tavoitteista vastaa pääosin Suomen rakennustaiteen museo. Toinen suunnitelmissa oleva hanke on kutsua Akatemian "honorary member"-järjestelmään merkittävimpien arkkitehtuurimaiden edustajia ja kytkeä järjestelmään myös kaikki ulkomailla nyt Aallon nimissä toimivat seurat ja instituutit. Kunniajäsenet toimisivat suomalaisen arkkitehtuurin "tiedotuspisteinä" ja heitä voitaisiin kutsua Suomeen luennoimaan.

The International Course on Modern Architecture Conservation (MARC) käynnistyi 1999. Ensimmäinen kurssi pidettiin Helsingissä, toinen Jyväskylässä. Suomalaisia järjestäjiä olivat Museovirasto sekä vuonna 1999 Teknillinen korkeakoulu ja 2002 Alvar Aalto Akatemia. Kansainvälisinä kumppaneina olivat ICCROM, Tukholman Royal University College of Fine Arts ja Lontoon Westminsterin yliopisto. Vuonna 2002 rahoitusta saatiin ICCROM:ilta, Jyväskylän kaupungilta, OPM:ltä ja EU:lta.

Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston puuopetus on kansainvälisen kiinnostuksen kohteena. Espoosta on tullut puurakentamisen korkeakoulutuksen kärkipaikka. Puuarkkitehtuurin professoria ei muualta kuin Suomesta löydy. Myös puurakentamisen perinne on olemassa vain ani harvassa maassa. Viime lukukaudella opiskelijoita oli Euroopan maiden lisäksi USA:sta, Etelä-Amerikasta, Japanista ja Australiasta. Jopa puolet opiskelijoista on tullut viimeisen viiden vuoden aikana ulkomailta.¹⁵⁶

Toimenpide-ehdotuksia:

- Luodaan suomalainen kulttuuripelastusryhmä tallentamaan ja pelastamaan arvokasta kulttuuriperintöä katastrofialueille.
- Maailmanlaajuinen uhka on kansanarkkitehtuurin katoaminen: esim. Suomen, Venäjän ja Japanin suuret hirsitalot, joita ei enää kyetä ylläpitämään.
- Puuarkkitehtuurin osaamista ja koulutusta kehitetään suomalaisena vientituotteena.

Muotoilu

Muotoilu ja teollinen muotoilu

NZIER-tutkimuslaitoksen selvityksen mukaan 25 maailman johtavaa kansantaloutta, Suomi kärjessä, ovat myös johtavia muotoilun hyödyntäjiä. Design-tekijät ja kilpailukyky näyttävät siis liittyvän toisiinsa. Valtioneuvoston muotoilupoliittisen ohjelman Muotoilu 2005! tavoitteena on luoda Suomeen sellainen muotoilujärjestelmä, jolla Suomi saavuttaa edelläkävijämaan aseman muotoilun hyödyntämisessä. Tekesin Muoto 2005 -ohjelma tukee esimerkiksi muotoilupalveluiden ja -käytäntöjen kansainvälistymistä. Muotoilu 2005 -ohjelman seurantar ryhmän mukaan muotoilujärjestelmä on kehittynyt laajalla rintamalla. Kehitykseen on saatu kytketyksi itse muotoiluyhteisön ulkopuoliset keskeiset toimijat, mikä on lisännyt kehityksen dynamiikkaa ja kasvattanut luottamusta muotoilua kohtaan. Myös muotoilututkimuksen alueella on saavutettu merkittävää kasvua.⁸⁵ Vuonna 2005 on tarkoitus toteuttaa Design Forum Finlandin koordinoima Muotoilun vuosi 2005 -ohjelma, jonka kohderyhmänä ovat niin kotimaiset kuin ulkomaisetkin tahot.

Liikevaihdolla mitattuna suomalaisen design-teollisuuden osuus kokonaisviennistä on kaksi prosenttia. Design-alojen markkinaosuudet Keski-Euroopassa ovat pieniä, mikä johtuu osittain suomalaistuotteiden pienestä volyymista, osittain taas Keski-Euroopan markkinoiden suuresta koosta. Design on kuitenkin noussut kilpailutekijänä kansallisen innovaatiojärjestelmän ja kilpailukyvyn keskeiseksi tekijäksi.⁸⁶

Vuonna 2001 Taideteollisen korkeakoulun tekemän selvityksen mukaan 60 prosenttia muotoilu- alan asiakasyrityksistä toimi kansainvälisillä markkinoilla. Eniten kansainvälisiä toimijoita oli teollisten muotoilijoiden piirissä, n. 85 prosenttia. Sisustus- arkkitehteistä kansainvälistä toimintaa oli kahdella kolmasosalla yrityksistä ja graafisista suunnittelijoistakin yli puolella. 25 prosenttia vastanneista yrityksistä oli myös tehnyt yhteistyötä ulkomaisten suunnittelijoiden tai muotoilutoimistojen kanssa. Yhteistyökumppanit tulivat yleisimmin Iso-Britannian tai Saksasta.⁸⁷ Vuonna 1999 tehtyyn sisustusalan kansainvälistymistä koskevaan selvitykseen osallistuneiden yritysten mediaaniyrityksen viennin osuus oli 20-50 prosenttia kokonaisyrittäjästä ja tärkein vientialue oli Pohjoismaat.⁸⁸

Designium

Taideteollisen korkeakoulun, Lahden muotoilu- instituutin ja Lapin yliopiston teollisen muotoilun opetuksen merkitys muotoilun kulttuuriviennissä on keskeinen. Nämä korkeakoulut ovat verkottuneet alan kansainvälisten huipputoimijoiden kanssa ja opiskelijat koulutetaan suoraan kansainvälisyyteen.

Muotoilun innovaatiokeskus Designium rakentuu kiinteälle yhteistyölle Taideteollisen korkeakoulun, Lapin yliopiston, Teknillisen korkeakoulun ja Helsingin kauppakorkeakoulun sekä muiden yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, yritysten ja julkisten yhteisöjen kanssa. Designiumin tehtävänä on edistää kansallisen muotoilupolitiikan kehittymistä ja suomalaisen muotoilun kansainvälistymistä muotoilun nostamiseksi teollisuutemme merkittäväksi kilpailutekijäksi.

Designiumin toiminnan lähtökohtana on muotoilun uuden osaamisen sekä alalla tapahtuvan markkinalähtöisen ja monialaisen tutkimus- ja kehitystoiminnan edistäminen ja tulosten kaupallinen hyödyntäminen. Tutkimusta tuetaan kehittämällä toiminnan tueksi uudentyypisiä innovatiivisia yhteistyömuotoja, kuten yritysten tuotekehitystä palvelevaa kokeilu- ja laboratoriotointa yhteistyössä Taikin eri yksiköiden, muiden yliopistojen, tutkimuslaitosten ja elinkeinoelämän kanssa.

Designium tarjoaa seuraavia palveluja:

1. Innovaatiopalvelut: Innovaatiopalveluiden tavoitteena on tukea Taideteollisessa korkeakoulussa syntyvien innovaatioiden tunnistamista, arviointia ja kaupallista hyödyntämistä.
2. Taideyliopistojen tekijänoikeudellinen palveluyksikkö: Tekijänoikeudellisen palveluyksikön tavoitteena on tarjota tekijänoikeuteen, sen lähioikeuksiin ja mallioikeuteen liittyviä innovaatiopalveluita taideyliopistoille. Yksikön neuvontatoiminta tapahtuu ennen kaikkea tekijänoikeudellisen HelpDeskin kautta.
3. Urakehitys- ja rekrytointipalvelut: Urakehitys- ja rekrytointipalvelujen toiminnan tarkoitus on edistää Taideteollisesta korkeakoulusta valmistuneiden sijoittumista työelämään ja parantaa heidän työelämätietouttaan ja -valmiuksiaan. Tavoitteena on opiskelijan ammatillisen orientoitumisen tukeminen jo opintojen alusta ja sujuva siirtyminen korkeakoulusta työelämään.
4. Tietopalvelut: Designium tuottaa tietoa teollisen muotoilun kansainvälisestä kehityksestä, liittyen teollisuuteen, muotoilupoliittisiin kysymyksiin, muotoiluliiketoimintaan ja tutkimukseen. Designium julkaisee kansainvälistä Internet-Newsletteriä, joka uutisoi ja dokumentoi strategiseen muotoiluun sekä innovaatioympäristöjen ja -järjestelmien kehitykseen liittyvää tietoa.¹⁵⁷

Eräs suomalaisen design-teollisuuden menestys on Tulikivi, joka on maailman johtava varaavien tulisijojen valmistaja ja markkinoija. Markkinoiden kokonaisarvo Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa on n. 2,5 miljardia euroa. Tästä varaavien tulisijojen osuus on 10 prosenttia, josta Tulikiven osuus puolestaan on n. 10 prosenttia. Honkarakenne taas on maailman johtava teollisten hirsitalojen valmistaja ja markkinoija. Koko maailman hirsitalomyynnistä Hongan osuus on n. 5 prosenttia.⁸⁶

Suomen Taideteollisuusyhdistyksen ylläpitämän Design Forum Finlandin tehtävänä on esitellä suomalaista muotoilua sekä edistää sen käyttöä ja tunnettua esimerkiksi näyttelyjen, palkintojen ja julkaisujen avulla. Kansainvälisesti keskeinen julkaisu on englanninkielinen Form Function Finland, jota

tilataan noin 70 maahan.⁸⁹ Ulkomaille viedään nykymuotoilun kiertonäyttelyitä, esimerkiksi vuonna 2002 Young Nordic Design: The Generation X Pohjois-Amerikkaan ja Finnish Design 125 Australiaan, Uuteen-Seelantiin ja Kaukoitään. Kohdemaisiksi on yleensä otettu eri ministeriöiden toivomusten mukaiset maat esimerkiksi kulttuurivaihtohjelmien ja valtiovallan määrittelemien kulttuuriviennin tai taloudellisten toimien painopistealueiden mukaan.⁹⁰ Muotoilunäyttelyiden kysyntä on ollut viime vuosina kasvussa ja trendi näyttää jatkuvan.⁹¹

Design Forum Finlandilla on kokemusta kulttuuriviennistä näyttelyiden osalta koko toimintansa, eli lähes 130 vuoden ajalta (Suomen Taideteollisuusyhdistys, joka ylläpitää Design Forum Finlandia perustettiin 1875). Näyttelyitä on viety muun muassa Pohjoismaihin, Eurooppaan, Asiaan, Australiaan, Uuteen Seelantiin ja Etelä-Amerikkaan.

Design Forum Finlandin kansainvälinen toiminta perustuu lähetystöjen ja kulttuuri-instituuttien kanssa tehtävän yhteistyön ohella vakiintuneisiin, maailmanlaajuisiin suhteisiin kansainvälisten designkeskusten kanssa. ICSID (International Council of Industrial Designers) ja SDC (Scandinavian Design Council) ovat alan kansainvälisiä järjestöjä, joiden verkostolla on tärkeä merkitys toiminnan hoitamisessa.

Grafia ry on graafisten suunnittelijoiden valtakunnallinen keskusjärjestö (per. 1933). Graafisen suunnittelun alueelta löytyy osaamista, jota voidaan viedä nykyistä huomattavasti tehokkaammin. Graafisen suunnittelu / muotoilu (Graphic Design) käsittelee informaation muotoilun: oppikirjat, lehdet, kirjat, lasten kuvakirjat, yritysten ja yhteisöjen ilmeiden suunnittelun, markkinointiviestinnän, sähköisen viestinnän, perinteisen tv-grafiikan lisäksi yhä enenevässä määrin informaation muotoilun webbiin.¹⁵⁸

Suomalaisen muotoilun vahvuuksia ovat sen toiminnallinen ja esteettinen taso, joita pidetään hyvänä ja kansainväliset vaatimukset täyttävänä. Mm. yksinkertaisten muotojen hallinta on mainittu suomalaisiksi vahvuudeksi.⁹² Lisäksi alan palvelut ovat runsastumassa ja niitä myös integroidaan monipuolisiksi kokonaisuuksiksi. Alan ammattilaisten kieli-

taito on myös hyvä: 29 prosenttia ilmoittaa pystyvänsä harjoittamaan ammattiaan kahdella kielellä,⁸⁷ 33 prosenttia kolmella ja neljäsosa neljällä tai useammalla kielellä. Odysseus-hanke, joka mahdollistaa nuorten muotoilijoiden työskentelyn ulkomailta, tuo lisää kansainvälisyyttä ja osaamista sekä lisää suomalaisen muotoilun tunnettuutta maailmalla.

Kansainvälisten toimintojen epäonnistumisen syiksi mainittiin Osaamisen ehdot -selvityksessä yleisimmin liiketoimintaosaamisen ja verkostoitumisen puute sekä huono projektinhallinta. Heikko kansainvälistymisaste ja liian pieni yrityskoko mainittiin viiden tärkeimmän muotoilutoimistojen kehittymisen esteen joukossa niin teollisten muotoilijoiden, sisustusarkkitehtien kuin graafisten suunnittelijoidenkin parissa. Palvelujen tuotteistaminen, oman yrittäjyyden managerointi ja taloudellisen kannattavuuden parantaminen vaativatkin vielä kehitystyötä, kuten myös kansainvälistyminen, verkottuminen ja internetin hyödyntäminen.⁸⁷ Varsinkin vastavalmistuneilla on usein vaikeuksia saada omat työnsä esille ja luoda kansainvälisiä suhteita.⁵⁹ Suomalaisyritysten ongelmia ovat myös sisäisen tehokkuuden aikaansaaminen, markkinaohjautuvuuden saavuttaminen ja oman toimintapiiriin tutkimukseen panostaminen.⁸⁸ Laajempi ongelma on koulutuspaikkojen jakauma: yliopistotasolla koulutusta ja tutkimusta on liian vähän, kun taas alemmilla asteilla valmistuu enemmän ihmisiä kuin on työpaikkoja.⁹³

Ulkomaisissa muotoilunäyttelyissä ongelmana on usein, että näyttelyarkkitehtuuri ja kuljetukset syövät suuren osan budjetista, eikä markkinointiin useinkaan jää kylliksi resursseja. Muotoilun kansainvälistä näyttelytoimintaa tulisi kuitenkin voida entistä paremmin hyödyntää sekä kulttuurillisesta näkökulmasta että vientipyrkimyksistä lähtien. Tämä tulisi huomioida myös kohdemaiden valinnassa. Myös alan yritysten messuosallistumista tulisi lisätä esimerkiksi alan toimijoiden keskinäisellä verkostoitumisella ja yhteishankkeilla.

Lyhytjänteinen ja satunnainen suunnittelu sekä yllättäen tulevat näyttelypyynnöt vaikeuttavat rahoituksen hoitamista ja näyttelyiden käytännön järjestelyjä. Tulevaisuudessa tulisi päästä eri toimijatahojen suunnitelmien ennakointiin ja synkronoin-

tiin, missä käytössä olevat nopeat tiedonvälityskanavat ovat hyväksi avuksi. Toiminnassa pitää päästä aidosti verkottuviin malleihin. Projektit sinänsä voidaan toteuttaa itsenäisesti, mutta päällekkäisyyksiä alan toimijoiden kesken ei tulisi olla.

Uhan muodostaa suurten kansainvälisten toimintojen nykyinen trendi, jossa painotetaan yhä enenevässä määrin muotoilukonsepteja sekä muotoilua ennakoivaa tiedonkeruuta ja sen tutkimuksellisen muokkaamisen merkitystä. Lisäksi ne keskittyvät kulttuurisen ja yhteiskunnallisen tiedon soveltamiseen alan palveluvalikon luonnissa. Kulttuurinen kohdentaminen voikin ns. kypsillä markkinoilla olla ratkaisevaa asiakkaiden löytämisessä. Suomalaiset yritykset ovat kuitenkin liian pieniä tällaiseen toimintaan. Haasteeseen on kuitenkin pyrittävä vastaamaan, jotta kansainvälisessä kilpailussa selviydytään.⁸⁷ Suomen olisi myös panostettava kansainväliseen näkyvyyteen: monet kilpailijamaat viestivät tehokkaasti, näyttävästi ja markkinaehtoisesti.

Esimerkki verkostoitumisen vaikutuksista on tilaja kalustesuunnittelun alan Imu-organisaatio, jonka tavoitteena on helpottaa vastavalmistuneiden siirtymistä ammatinharjoittajaksi. Ammattilaisraati valitsee tuotteet ja tekijät, jotka voidaan esitellä nopeasti rakenteiden keveyden ansiosta. Myös graafiseen ilmeeseen panostetaan. Imu on huomioitu myös kansainvälisessä lehdistössä. Tuotteita on pyydetty mm. New Yorkiin ja Pariisiin myytäväksi. Tällainen vapaamuotoinen, kevytrakenteinen toimintakokonaisuus näyttää sopivan nuorten esillepääsyn tukemiseen.

Muotoilu 2005 -ohjelman seurantaryhmän johtopäätöksissä esitetään, että muotoilutoimintojen liiketoiminnan kansainvälistämiseksi on kotimaista muotoilukentän rakennetta muutettava entistä verkottuneemmaksi. Lisäksi on panostettava viestintään. Erityisesti tarvitaan keskittymistä muotoilutoimintojen kansainvälistämiseen, rakennemuutokseen verkottumisen ja yrityskoon kasvun kautta, liiketoimintaosaamisen lisäämiseen, muotoiluviestinnän tehostamiseen ja kehityksen seurantaan.⁹⁴

Toimenpide-ehdotukset:

- Tarkastetaan muotoilualan koulutuspaikkojen

jakauma ja sisältö sekä lisätään tutkimusta.

- Pyritään helpottamaan muotoilualan yritysten rakennemuutosta.

Käsi- ja taideteollisuus, käsityö sekä vaate- ja korusuunnittelu

Vuonna 1998 tehdyn tutkimuksen mukaan 27 prosentilla taide- tai käsityöyrityksistä oli vientiä ulkomaille. Kuitenkin vain kolme haastattelusta 300 taide- tai käsityöyrityksestä arvioi kansainväliset markkinat tärkeimmäksi kohteekseen. Kansainvälistä toimintaa harjoittavien yritysten kokonaistuotannosta keskimäärin 16 prosenttia meni vientiin.⁹⁵ Esimerkiksi vuonna 1990 kultasepäalan tuotteiden vienti muodosti 0,2 prosenttia Suomen kokonaisviennistä.⁹⁶ Myös Marketta Luutosen tekemä Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry:n kansainvälisiä yhteyksiä koskeva kysely kertoo, että kansainvälisen toiminnan osuus ei ole kovin suuri, mutta sisällöllisesti alalla on paljon annettavaa ja kiinnostustakin kansainvälistymiseen on jonkin verran. Noin puolet vastanneista käsi- ja taideteollisuusyhdistyksistä oli mukana kansainvälisissä yhteistyöverkostoissa. Muita kansainvälisiä yhteyksiä olivat mm. tuotevienti, lähialueyhteistyöhanke, ystävyyskaupunkitoiminta, matkailuhanke, yhdistyksen toimipisteissä ja myymälöissä käyvät matkailijat, materiaalin toimittaminen kansainvälisiin julkaisuihin sekä ulkomaalaiset harjoittelijat.⁹⁷ Resurssipula ja vähäinen kokemus kansainvälisestä toiminnasta ovat toiminnan suppeuden pääasialliset syyt. Toisaalta käsityöala ei Euroopassakaan ole järin kansainvälinen: vain nelisen prosenttia EU:n käsityöyrityksistä toimii kansainvälisesti, kun koko pienyrityskannassa luku on kaksinkertainen.⁹⁸

Suomen käsityön museolla on myös viime vuosina ollut runsaasti näyttelyitä ulkomailta ja niihin liittyvää toimintaa, kuten luentoja ja työpajoja Pohjoismaissa, Baltiassa, Euroopassa ja Venäjällä. Museon tietopalvelu palvelee myös ulkomaisia asiakkaita ja Internet-sivusto toimii myös englanniksi. Suomi oli myös mukana projektissa, jossa yhdeksään Euroopan maahan koottiin alueelliset tekstiilireitit.

Suomessa on noin 13 000 käsityöalan yritystä, ja

ala työllistää 30 000 ihmistä. Käsityörittäjyyttä voidaan hyödyntää myös yhdessä kulttuuri- ja matkailupalveluiden kanssa palvelukokonaisuutena.⁹⁹ Esimerkiksi Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry:llä on matkailuprojekti, joka tarjoaa mahdollisuuden tutustua suomalaiseen käsityöperinteeseen työnäytösten, kiertokäyntien, kurssien ja aktiivilomien muodossa. Internetissä käsityöalaa esittelee tietoverkko nimeltä Taito Craftnet.¹⁰⁰ Käsi- ja taideteollisuusjärjestöllä on myös asiantuntijatehtäviä muiden maiden hallinnoimissa kehittämishankkeissa. Parhaillaan järjestöllä on esimerkiksi käynnissä opetusministeriön tukema yhteistyöhanke Slovakian käsityöjärjestön kanssa. Järjestö on lisäksi aktiivisesti mukana pohjoismaisessa yhteistyössä ja myös Viroon on yhteyksiä. Euroopan käsi- ja taideteollisuusliiton toimintaan osallistutaan mm. kansainvälisten projektien kautta. Lisääntyvä kansainvälisyys edellyttäisi ylimääräisen henkilön palkkaamista, mutta toistaiseksi siihen ei ole löydetty resursseja.

Kansainvälistä toimintaa ovat myös erilaiset työpajat, kuten Tekstiilitaiteilijat TEXO ry:n aloittama pohjoismainen Northern Fibre, josta on tullut vuosittainen tapahtuma. Toinen esimerkki tekstiilitaiteen alalta on Designers Collection -ryhmä, jonka tavoitteena on auttaa itsenäisesti toimivia vaatesuunnittelijoita eteenpäin esiintymisillä kotimaan vaatemessuilla, järjestämällä muotinäytöksiä sekä myyntitapahtumia sekä osallistumalla ulkomaan messuille.

Fiskarsin käsityöläisten, muotoilijoiden ja taiteilijoiden osuuskunta on korkealaatuisen suomalaisen käsi- ja taideteollisuuden esittelypaikka. Fiskarsin näyttelyt ovat yksi alan suurimmista suomalaisista tapahtumista, kävijöitä on vuosittain noin 25 000. Näyttelyihin on kutsuttu osuuskunnan jäsenten lisäksi alan huippunimiä Suomesta ja ulkomailta. Jäsenten tuotteita on esitelty myös muualla Suomessa ja ulkomailla, esimerkiksi Lontoossa, New Yorkissa ja Nizzassa.

Mikkelin ammattiopistossa 1998 käynnistetty INCA-koulutus- ja kehitysprojekti on esimerkki käsityöläisten kansainvälisestä yhteistyöstä Tanskassa, Italiassa ja Suomessa.

Käsityön **vahvuus** on siinä, että käsityön avulla voidaan vahvistaa paikkakuntien identiteettiä. Käsityö tarjoaa ihmisille persoonallisia, omaa identiteetti-

tiä vahvistavia tuotteita.¹⁰¹ Käsityörittäjät itse pitävät tärkeimpinä menestystekijöinään tuotteiden yksilöllisyyttä, persoonallisuutta ja laatua. Suomessa on runsaasti käsityöalan osaamista ja koulutuspaikkoja: esimerkiksi käsityön perusopetus on otettu osaksi taiteen perusopetusta.¹⁰² Markkinat eivät kuitenkaan ole kyllin suuret kaikille käsityöläisille -vienti olisi mahdollisuus.

Kansainvälistymisen **esteitä** ovat liiketoimintaosaamisen puute¹⁰³ ja korkea kynnyks ryhtyä yrittäjäksi¹⁰². Pienten yritysten kansainvälistymistä estävät lisäksi pienet tuotantomäärät sekä markkinointi- ja myyntikustannukset¹⁰⁴: huomattava osa käsityöyritysten tuotannosta perustuu yksittäiskappaleiden valmistukseen.¹⁰¹ Toiminta onkin usein harrastelijamaista eikä kovinkaan markkinaorientoitunutta.⁹⁸ Käsityöammattien ongelmia ovat Mestarikiltaneuvoston käsityöammattien arvostusta selvittäneen tutkimuksen mukaan myös keho imago, koulutukselliset ongelmat sekä tuoteinnovaatioiden ja tähtituotteiden puute.¹⁰¹ Ongelmana on usein myös laadukkaan työn tekijöiden löytäminen yhteistyökumppaneiksi.¹⁰⁵ Suomi ei myöskään kuulu eurooppalaisen käsityöalan kehityksen ytimeen: alan painopiste on vahvasti Välimeren alueella. Yhtenäismarkkinoilla ongelmia aiheuttaa kovan kilpailun lisäksi myös tuotantostandardien käyttöönotto, jolloin käsityöyritysten on tuotettava samojen standardien mukaan kuin suuryrityksien.⁹⁸ Käsityöalan kehittämistä haittaa lisäksi tilastoinnin kirjavuus EU-maissa, joissa käsityöyritykset määrittellään hyvinkin eri tavoin.⁹⁹

Toisaalta **mahdollisuuksia** käsityön alalle luovat vahva osaaminen ja tuotantorakenteiden joustavuus sekä myönteinen suhtautuminen uuteen teknologiaan. Myös alan harrastelijamaisuus ja kulttuuripainotteisuus saattavat muodostua vahvuudeksi, jos yrittäjyysajattelua kehitetään kokonaisvaltaisempaan suuntaan.⁹⁸ Käsityörittäjyys saattaisi luoda mahdollisuuksia myös syrjäytyvien alueiden infrastruktuurin paikkaamiseen esimerkiksi matkailupalveluiden tarjoajien ja käsityöläisten yhteisten palvelupakettien avulla.¹⁰² Internetkin tarjoaa mahdollisuuksia käsityöalan kaupalle mm. liikelahjojen saralla. Vaikka käsityöalalla pelätäänkin verkkokaupan aiheuttavan plagiointia, ovat suomalaiset käsityöyrityk-

set eurooppalaisen keskitason yläpuolella verkkoyhteisöiden ja -sivustojen määrää verrattaessa. Aktiivisina myyjinä ja asiakkaina suomalaiset ovat kuitenkin vain eurooppalaista keskitasoa.¹⁰⁴

Toimenpide-ehdotukset:

- Käsityön ottaminen mukaan muotoilun kansainväliseen toimintaan ja yleensä näyttelytoimintaan
- Verkostoituminen eurooppalaisten järjestöjen kanssa
- Käsityön ottaminen mukaan matkailun markkinointiaineistoihin.
- Käsityöyrityksille tulee luoda kansainvälistymisstrategia, sillä lähialuemarkkinat voimistuvat ja Suomen myyntitapahtumiin osallistuu jatkossa ulkomaalaisiakin.
- Yrittäjyyden vahvistaminen: näkyvyyden parantaminen, kulttuuristen ja sosiaalisten merkitysten esilletuonti, tuotteiden saatavuuden parantaminen, käsityöyrittäjien osaamisen tuoteistaminen palveluiksi, palvelut osaksi muiden alojen palvelu- ja tuotetarjontaa; tutkimus- ja tukipalvelut innovaatioiden synnyttämiseksi ja teknologian hyödyntämiseksi, yrityshautomotoiminta, mentorointijärjestelmä, verkottumisen tukipalvelut, oppilaitosten ja yritysten välinen yhteistyö, käsityöyrittäjyyden ominaispiirteiden kunnioittaminen, lisää käsityökoulupaikkoja osana taiteen perusopetusjärjestelmää^{xlvii}

Radio ja televisio

YLE

YLE Export vastaa YLE:n ohjelmien myynnistä, mutta levittää myös yhteistuotantoina tuotettuja ohjelmia sekä muita ulkopuolisten tuotantoyhtiöiden tuottamia ohjelmia. YLE:n kansainvälisen myynnin tehtävänä on lisätä YLE:n näkyvyyttä kansainvälisesti ja edistää suomalaista kulttuurivientiä.

Vuosittain ostajille tarjotaan noin 50 uutta ohjelmaa. Niistä puolet on YLE:n ja puolet itsenäisten

tuotantoyhtiöiden tuotantoja ja yhteistuotantoja. Koko valikoima käsittää noin 800 nimikettä, joista aktiivisesti myytäviä on noin 200. Kauppoja syntyy vuosittain 120-200. Ohjelmia on myyty viime vuosina noin 50 maahan, eniten Pohjoismaiden ja Euroopan televisioyhtiöille. Jollei oteta huomioon yhteistuotantoja, kertyi myynnistä tuloja YLElle 1990-luvun lopulla kolme miljoonaa markkaa vuodessa.

YLE Export osallistuu vuosittain kahteen alan suurimmista messuista, Ranskan Cannesissa pidettäviin MIP-TV:hen ja MIPCOMiin sekä näitä edeltäviin Mipdociin ja Mipcom Junioriin. Resurssit ja ohjelmavalikoima eivät tällä hetkellä riitä useampiin messuosallistumisiin. YLE osallistuu myös vuosittain 50-60 kansainväliseen tv-festivaaliin, joista on tullut monia arvostettuja palkintoja.

YLE:n ohjelmilla on myös muita keinoja päästä kansainväliseen levitykseen. Pohjoismaiden välinen ns. Pohjoisvisio-vaihto tarjoaa toisten maiden kanavien käyttöön asia- ja dokumenttiohjelmia. YLE:n osuus tarjonnasta on noin 120-160 uutta omatuotantoista ohjelmanimikettä vuodessa, joista esitetään noin 100 - 140 ohjelmaa. YLEstä vaihtoon tarjotun ja sitä kautta muissa Pohjoismaissa näkyvien ohjelmien määrä on ollut tasaisessa nousussa viime vuosina. Pohjoisvision kautta tehdään säännöllistä yhteistyötä myös yhteistuotantojen saralla, mikä tuo kanaville lisärahaa omia tuotantoja varten. Vuosittain muiden Pohjoismaiden kanaville päättyy yhteistuotantona rahoitettuna kymmenkunta YLE:n ohjelmaa. Lisäksi kaksi YLE:n tuottamaa lastenohjelmaa päättyy Euroopan yleisradioliiton lastenohjelmien vaihdon tuloksen usean Euroopan maan kanavalle.¹⁰⁶

YLE on ollut mukana myös Euroopan yleisradioliiton EBU:n ohjelmaryhmäyhteistyössä tekemässä yhteistuotantoja, joissa kunkin maan yleisradioyhtiö tuottaa oman ohjelmansa sarjan osaksi. Näitä sarjoja tehdään etenkin lasten- ja nuortenohjelmaryhmässä sekä opetus- ja tiedeohjelmaryhmässä, mutta myös kulttuuriohjelmistojen piirissä. Sarjat eivät useinkaan ole kovan kilpailutilanteen takia eurooppalaisten yleisradioyhtiöiden prime time -ohjelmistoa. Vuosittain Suomessa tehtyjä tai Suomea käsitteleviä ohjelmia näkyy Euroopassa 5-10, noin 10-15 maassa. Kulttuurivientiä piiriin voidaan laskea

myös EBU-yhteistuotantona eri maissa toteutettavat nuorten solistien ja tanssijoiden kilpailut, joihin Suomi osallistuu säännöllisesti.

Yleisradiolla ja kulttuurikanava ARTElla on yhteistyösopimus, jonka puitteissa TV1 tuottaa ARTElle vuosittain noin neljä dokumenttia ja yhden musiikki-/tanssiohjelman. Lisäksi YLE Teema on mukana tiivistävässä eurooppalaisten kulttuurin teemakanavien yhteistyössä.¹⁰⁸

YLE tunnetaan maailmalla vahvoista laatudokumenteista, lastenohjelmista ja draamoista.

Suomen luonto tarjoaa mahdollisuuksia myös dokumenttien saralla: hyvin tehdyillä pohjoisen luonnon kuvauksilla olisi paljon kysyntää maailmalla. Suomessa on myös lahjakkaita luontokuvaajia. Luonto-ohjelmisakin on kuitenkin oltava kauniin kuvauksen lisäksi mielenkiintoinen ja mukaansatempaava tarina, mikä vaatii aikaa ja rahaa. Lastenohjelmia kysytään paljon, ja aiemmin YLEllä oli valikoimassaan monia laadukkaita animaatio-sarjoja. Näitä tulisi kuitenkin voida tarjota pitkinä sarjoina ohjelmistoon sijoittamisen ja oheistuotteiden myynnin helpottamiseksi. Rahoituksen vähyyden vuoksi myyntiin tarjottavien ohjelmien määrä on vähentynyt. Onkin pelättävissä, että osaaminen maassamme hiipuu taloudelliseen niukkuuteen.

Ohjelmien myynti ei ole helppoa. Kova kilpailu, tarkat tekniset vaatimukset, hinnoittelun monimuotoisuus ja mutkikkaat tekijänoikeudet asettavat myyntiin valittaville ohjelmille tiukat kriteerit. Ohjelmien kansainvälisessä myynnissä vaaditaan laajaa erityisosaamista ja tekijänoikeuksien, alan sopimuskäytäntöjen sekä markkinoiden ja sen käytäntöjen perusteellista tuntemusta. Kun ohjelmien oikeuksia myydään alueittain ja usein yksinoikeuksin rajatuksi ajaksi, on sopimuksia neuvoteltaessa pidettävä tarkkaan huolta siitä, ettei tapahdu oikeuksien päällekkäistä myymistä. Siksi samalla alueella voi toimia vain yksi myyjä kerallaan.

Ohjelmien myyntikelpoisuuteen liittyviä ongelmia on useita. Suomi on eurooppalaisittainkin melko kaukainen maa, ja suomalainen kulttuuri on osin tuntematon. Kulttuurierot vaikuttavat olennaisesti ostajien näkemyksiin ja valintoihin. Se mikä Suomessa saattaa olla katsojatilaston kärjessä, ei välttämättä pure rajojen ulkopuolella. Ohjelman näkö-

kulman on myös oltava yleismaailmallinen. Lisäksi suomen kielen aiheuttamat ongelmat on otettava huomioon myyntiin tarjottavassa tuotannossa.

Myynnin esteenä on usein myös perin arkipäiväisiä teknisiä ja tekijänoikeudellisia seikkoja. Dokumenttiohjelmissa käytetään usein paljon arkistomateriaalia, jonka selvittäminen jälkikäteen myyntiä varten saattaa olla vaikeaa. Myös esimerkiksi ohjelmassa käytetyn musiikin tekijänoikeudet saattavat muodostua myynnin esteeksi. Lisäksi ohjelman sopimaton pituus saattaa estää hyvinkin ohjelman mahdollisuudet. Kansainvälistä myyntiä varten ohjelmaan on vielä tehtävä erillinen ääniraita ostavan maan omankielistä selostusta varten, ja aina on myös oltava tarjolla lopullista tuotantoa vastaava dialogi/käsikirjoitus, jotta ostava maa pystyy tekemään käännöksen alkuperäisselostuksesta.

Vaikeuksista huolimatta onnistumisiakin on: 19 suomalaista ohjelmaa on esitetty vähintään kymmenen maan TV-kanavalla. Niistä suosituin on ollut Joulupukki ja noitarumpu, joka on esitetty noin 40 maassa. Hyvä lastenohjelma tai luonto-ohjelma ylittääkin helposti kulttuurienväliset esteet. Maailmalla olisi paljon kysyntää lasten animaatio-sarjoille ja luontodokumenteille. Kulttuuridokumentit ovat myös olleet kysytyjä.¹⁰⁶ Lisäksi suomalaista televisiotuotanto-osaamista arvostetaan maailmalla varsinkin urheilun alueella, ja YLE onkin saanut toteutettavakseen vuosien varrella merkittävien urheilukilpailujen televisiointeja, viimeisimpänä esimerkkinä Ateenan Olympialaisten avajaisten, päätösjuhlan sekä juoksu- ja heittolajien televisioinnin.¹⁰⁸

Myös useat suomalaiset oopperauutuudet ovat olleet kansainvälisesti kiinnostavia. Osa niistä on kuitenkin annettu ulkomaalaisille levittäjille, joilla on ollut paremmat mahdollisuudet hankkia kohtuullisin ehdoin musiikin ja tähtien oikeudet. Nykyoopperan tekijänoikeudet ovat osoittautuneet liian kalliiksi, jotta kansainvälisestä myynnistä saisi edes onnistuessaan kannattavaa. Olisikin pystyttävä luomaan järjestelmä, jossa kaikki tekijänoikeuksien haltijat tulisivat rojaltsopimusten piiriin.

Myös riippumattomat televisiotuotantoyhtiöt pyrkivät voimakkaasti vientimarkkinoille esimerkiksi formaattien avulla, joita YLE ei myy, mutta joiden markkinoilla liikkuvat tällä hetkellä alan suurimmat

rahasumat¹⁰⁹. Ohjelmaformaattien menestys perustuu siihen, että ohjelmaidea voidaan kussakin maassa toteuttaa paikallisesti.¹¹⁰ Ongelmana on kuitenkin se, että televisiotuottajien menestys riippuu kotimaisten televisioyhtiöiden taloudellisesta asemasta ja kansainvälisille markkinoille pyrkiminen puolestaan vaatii vahvaa rahoituspohjaa. Pienillä yhtiöillä ei ole tarpeeksi resursseja tuotekehitykseen ja kun kotimaiset TV-kanavat tilaavat tuotantoja vain omien senhetkisten tarpeidensa mukaan, ei tuotantoyhtiöille jää aikaa tai resursseja kehittää kansainvälisesti kiinnostavia tuotteita. Useimmat kotimarkkinoille suunnatut tuotannot eivät nimittäin juurikaan kiinnosta ulkomaisia tahoja. Alalla onkin pohdittu kooltaan riittävän markkinalähtöisen tuotekehitysrahaston perustamista.¹¹¹ Uhkana on, että jos TV-ohjelmien tuotanto jää vain harvoille toimijoille, ohjelmista tulee samanlaisia ja ne latisuvat. Suppeasta ohjelmatarjonnasta kärsivät katsojat mutta myös kansallinen kulttuurielämä.¹¹²

Vientimahdollisuuksia tarjoavat ohjelmaformaattit, kuten W-tyyli, jonka formaatin optio on jo myyty Saksaan, Belgiaan ja Portugaliin¹¹³, sekä Kiinan hitaasti avautuvat televisiomarkkinat. Jos internet pääsee Kiinassa kehittymään ohjelmayhtiöiden välityskanavaksi perinteisen tv:n sijasta, kasvaa interaktiivinen ohjelmisto räjähdysmäisesti ja tarjoaa näin markkinoita myös eurooppalaisille mediayrittäjille.¹¹⁰

Radion kulttuurivienti¹¹⁴

Radion osalta kulttuurivienti koostuu musiikkivaihdosta sekä draama- ja dokumentti-/feature-ohjelmien viennistä. Musiikkia tarjotaan EBU:n kautta lähinnä suomalaisista kesätapahtumista sekä EBU:n teemallisiin musiikkisarjoihin. Vuonna 2003 YLE tarjosi EBU-vaihtoon 47 konserttia. Tarjottuja konsertteja on radioitu useissa maissa. Draama- ja dokumenttiohjelmien vienti tapahtuu suurelta osin ohjelmafestivaaleilla ja ns. featurekonferenssissa, jonne toimitetaan ohjelmaotteita. Kahden edellisen vuoden aikana ohjelmia on myyty yhteensä 23 kpl.

Myös Yleisradion musiikkituotanto sisältää kansainvälisiä aineksia. Esimerkiksi jazzin puolella stu-

diotuotantoon tulee suomalaismuusikoiden lisääntyneiden kansainvälisten suhteiden myötä myös ulkomaalaisia esiintyjä. Myös ulkosuomalaisten jazzmuusikoiden esiintymisiä on tallennettu. Rockin osalta on tehty yhteistyötä muiden Pohjoismaiden ja EBU:n kanssa Roskilden festivaaleilla. EBU:n Eurosonic välittää lisäksi satelliittiyhteyden kautta konsertteja suorana lähetyksenä Eurooppaan. Aina-kin kuusi suomalaista yhtyettä on saanut konserttinsa levitetyksi tätä kautta. Lisäksi Alankomaissa pidetään vuosittain Eurosonic-festivaalit, joissa on Yleisradion tuella esiintynyt myös suomalaisia yhtyeitä.¹¹⁵

Yleisradio vetäytyi muusta kuin venäjänkielisestä vieraskielisestä ulkomaanmediatoiminnasta vuonna 2002. Nykyään Suomessa on ulkomaanmediaa enää pieninä yksiköinä eri tahoilla. Näistä keskeinen on ulkoministeriön nettipalvelu, jonka tuotantoedellytykset kuitenkin ovat suppeat. Ulkomaanmedia tavoittaa lähetyskielen kielialueen Suomesta kiinnostuneen yleisön ja vaikuttaa myös muiden maiden viestimien uutisointiin. Ulkomaanmedia sopii näin ollen mm. kulttuurihankkeiden tueksi tai raportojaksi. Etuna on laaja alueellinen tavoitavuus: tällä tavoin on mahdollista tavoittaa hajallaankin oleva yleisö. Tällaisen toiminnan elvyttämistä tulisikin harkita. Mahdollisen uuden ulkomaanmedian olisi voitava käyttää rahoituksessaan myös sponsoroinnin kaltaisia lisärahoitusmuotoja.¹¹⁶

Toimenpide-ehdotukset:

- Suunnataan enemmän tukirahoja ohjelma-alueille, joilla on potentiaaliset menestymismahdollisuudet myös kansainvälisillä markkinoilla. Näin luodaan paremmat mahdollisuudet kasvattaa kansainvälisten toimijoiden tietoisuutta suomalaisesta osaamisesta ja saadaan sitä kautta ulkomaista rahaa tuotantoihin.
- Luodaan järjestelmä, jossa kaikki tekijänoikeuksien haltijat tulevat rojaltsopimusten piiriin.
- Pohditaan tuotantoyhtiöiden tuotekehitystoiminnan rahoitusmalleja, joilla taattaisiin myös välittömien kotimaisten tilausten ulkopuolinen kehitystyö.

Independent-tuotanto

Yhdysvaltojen Hollywood-studiot dominoivat vahvasti tv-markkinoilla EU:n ohjelmapyrkimyksistä huolimatta. Euroopassa ainoastaan BBC:n vahva tuotanto pystyy amerikkalaisen televisiotuotannon haastajaksi. Intiassa Bollywood-ilmio vahvistuu.

Suomessa kaupalliset televisiokanavat eivät vie ohjelmia, vaan se on itsenäisten tuotantoyhtiöiden asia. Suomessa ei ole yhtenäistä myyntiorganisaatiota. Kansainvälisistä myyntitapahtumista tärkein ovat Cannesin tv-messut. Televisioyhtiöiden referenssi voi kuitenkin tukea vientiä avustavana infrastruktuurina.

Kotimaisella draamalla ja komedialla ei ole kansainvälistä kysyntää. Suomessa ei ole riittäviä resursseja tuottaa kansainvälisesti vaadittavaa laadullista tasoa. Esteenä on tietysti myös kieli.

Kaupallisten televisio toiminnan ongelmana on myös se, että odotukset tv-mainonnan kasvusta eivät ole toteutuneet. Mainonta on myös jo kansainvälistä ja voimakkaasti kilpailtua.

Suurin vientipotentiaali nähdään tällä hetkellä viihdeformaateissa. Formaattien viennissä edellytyksenä on tarkka tieto eri maiden katsojaluvuista, tuottamistavasta jne. Suomalainen televisioformatien tuotanto ei ideatasolla häviä kansainväliselle tuotannolle, mutta markkinointi ja myyminen on ollut ongelmallista. Suomessa Broadcasters ja Susamuru ovat onnistuneet formaattien viennissä. Broadcasters on Suomen menestynein kansainvälinen toimija, joka on myynyt formaattioptioita tai sopimuksia 30 maahan.¹⁶⁷

Kulttuurifestivaalit

Erilaiset festivaalit, kilpailut ja muut kulttuuritapahtumat tuovat Suomeen myös ulkomaalaisia vieraita, esiintyjä ja tiedotusvälineiden edustajia. Tapahtumia järjestetään lähes kaikilla kulttuurin aloilla. Eräät kulttuuritapahtumien järjestäjät harjoittavat suoraan myös vientiä. Esimerkiksi Seinäjoen tangomarkkinat Oy välittää maailmalle tangolaulajia ja -orkestereita.¹¹⁷ Kansainvälisesti kiinnostavia taidetapahtumia järjestetään Suomessa useita. Mm.

talvella 2004 Rovaniemellä ja Kemissä toteutettu The Snow Show huomioitiin useiden maiden tiedotusvälineissä. Financial Times puolestaan nimesi vuonna 2003 Kuhmon Kamarimusiikin yhdeksi maailman neljästä parhaasta musiikkifestivaalista. Festivaalin myötä on Kuhmoon syntynyt myös yksi Suomen ensimmäisistä kulttuurialan osaamiskeskuksista, Virtuosin.¹¹⁸ Kemijärven kuvanveistoviikot -tapahtuma taas hyödyntää pohjoisen hiljaisuutta, luontoa ja turvallisuutta. Kahdeksantoista vuoden aikana osallistujia onkin ollut 50:stä eri maasta, yhteensä 220.¹¹⁹

Finland Festivals, joka markkinoi suomalaisia festivaaleja ulkomailla, toteaa, että festivaalien markkinointi tukee kulttuuripoliittisia tavoitteita, kulttuurimatkailun kasvua ja kuntien matkailutavoitteita. Finland Festivalsin ulkomaan markkinointiin osallistuu aktiivisesti noin 15 festivaalia. Markkinointia tehdään vuosiesitteiden ja internet-sivuston lisäksi ulkomaisissa markkinointi- ja tiedotustilaisuuksissa. Aiemmin Finland Festivals mainosti myös ulkomaisissa julkaisuissa, mutta tästä toiminnasta jouduttiin resurssipulan vuoksi luopumaan. Vuodesta 1999 lähtien ulkomaisen markkinoinnin painopistealueita ovat olleet Skandinavia, saksankielinen Eurooppa, Iso-Britannia, Viro ja Pietarin alue.¹²⁰

Kulttuuriviennin kannalta keskeisiä ovat myös eri alojen ulkomailla järjestettävät tapahtumat, kilpailut ja messut.¹⁵⁹

Kulttuurimatkailu

Lumoava Suomi -portaalien kävijätutkimuksen 2003 mukaan tällä Suomea esittelevällä sivustolla käytiin keskimäärin 123 kertaa päivässä. Suomen ulkopuolelta eniten kävijöitä oli Euroopasta ja Pohjois-Amerikasta. 32 prosenttia ulkomaalaisista kävijöistä suunnitteli matkaa Suomeen. He olivat yleisimmin kotoisin USA:sta (20 %), Australiasta (10 %) ja Italiasta (10 %).¹²¹

Kulttuuri- ja luontomatkailu onkin eräs kehittämiskelpoinen mahdollisuus Suomen kulttuurivienille. Mervi Kontturin ja Satu Lautamäen mukaan kulttuuriturismi kohdistuu kulttuuristen elämysten, tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen ja tar-

joamiseen matkailijoille. Elämysten luonnissa on kulttuurisen identiteetin ainutlaatuisia piirteitä tuotava esiin: perinteitä, tapoja, elämäntyyliä ja arvoja, jotka kertovat matkailijalle alueen kulttuurista. Kulttuurimatkailu on merkittävä keino alueiden työllisyyden turvaamisessa, taloudellisen kehityksen edistämässä sekä kulttuurikohteiden säilyttämisessä ja elävöittämisessä.¹²³

Kulttuurimatkailukohteittemme määrä kasvaa jatkuvasti samalla kun kilpailu kävijöistä kiristyy. Erilaisia kulttuuritapahtumia järjestetään ympäri Suomea vuosittain tuhansia. Matkailun edistämiskeskuksen mukaan Suomessa oli vuonna 2002 viisi sellaista varsinaista matkailukohdetta, joissa kävi yli puoli miljoonaa henkeä. Näistä neljä oli kulttuurikohteita. Eniten ulkomaisia turisteja (47% kävijöistä) vierailee kirkoissa, vähiten ulkomaisia osallistuu puolestaan kulttuuritapahtumiin ja asuntomessuihin.¹²⁴

Matkailunedistämiskeskuksen tilaston mukaan v. 2003 Suomen osuus kaikista Pohjoismaissa yöpyneistä matkailijoista oli 14,0 prosenttia. Määrällisesti eniten yöpyjiä tuli Ruotsista, Saksasta ja Iso-Britanniasta. Suomen suhteellisista osuuksista suurimmat muihin Pohjoismaihin verrattuna tulivat kuitenkin Japanista (29,1 %), Sveitsistä (28,4 %), Ranskasta (23,5 %), Italiasta (22,6 %) ja Espanjasta (22,3 %).¹²¹

Vuonna 2000 Suomen välitön matkailutulo liikevaihdolla mitattuna oli 6,9 miljardia euroa. Vuosina 1995-2000 matkailutulo lisääntyi 33 prosenttia inflaatio huomioituna ja matkailutyöllisyyskin 23 prosenttia. Alueellisesti matkailun hyödyt sijoittuvat maan ydinalueille ja suuriin kaupunkeihin. Tärkein matkailun kokonaisvolyyymia selittävä yksittäinen tekijä onkin väestön määrä. Suhteellisesti matkailu on kuitenkin tärkeämpää perifeerisissä maakunnissa ja maaseudulla. Aluetaloudellisesti tärkeintä matkailu on Ahvenanmaalla, Lapissa, Kainuussa ja Etelä-Savossa.¹²⁵

EU-asioita koskevan Museoviraston kehittämissuunnitelman 2001-2003 mukaan kulttuurimatkailun vahvuuksina voidaan nähdä esihistoriamatkailu brändinä, rakennetun kulttuuriympäristön paikallinen ja alueellinen vaihtelevuus ja monialaisuus, kulttuuri- ja luontoarvojen yhdistyminen mm. mat-

kailureiteissä, luontevat yhteydet muihin matkailun trendeihin sekä tiheä museoverkosto.

Heikkouksiakin löytyy. Muinaisjäännösten ja esihistorian tuotteistamisesta puuttuu kaupallinen näkemys. Kiinnostavimmat muinaisjäännöskohteet sijaitsevat hajallaan ympäri maata ja ovat heikosti saavutettavissa. Kesällä tarjontaa on paljon, talvella ei juurikaan. Kokonaisuutena markkinoitaviin matkailukohteisiin ei myöskään aina löydy riittävän tasokkaasti hoidettuja paikallismuseoita. Matkailuhankkeiden rahoittajat tuntevat heikosti kulttuuriperinnön säilyttämisen ja suojelun edellytyksiä. Uhkana on tällöin mm. kohteiden liiallinen kuluminen. Vähäinen kulttuuriperinnön tuntemus johtaa myös helposti virheellisen imagon luomiseen, jolloin matkailuhankkeisiin liittyvät elävöittämis- ja oheistointivaatimukset voivat olla ristiriidassa kulttuuriperinnön vaalimiseen liittyvien eettisten näkemysten kanssa.

Kulttuurimatkailulla on kuitenkin mahdollisuuksia. Kulttuurimatkailu on kansainvälisissä vertailuissa voimakkaasti kasvava elinkeinoala, jonka kestävä edistäminen vahvistaa parhaimmillaan kulttuuriperinnön vaalimista. Kasvava kiinnostus kulttuuriin ja historiaan vahvistaa edelleen tarvetta kehittää laadukkaita kulttuurimatkailutuotteita. Myös talvimatkailuun liittyvässä toiminnassa on käyttämättömiä mahdollisuuksia mm. kulttuuri- ja luonnonarvoja yhdistävissä tuotteissa kuten kansallispuistoissa. Lisäksi eri puolilla maata sijaitsevista paikallismuseoista voisi kehittää matkailullisesti veto-voimaisia kohteita.¹²⁶

Toimenpide-ehdotukset:

- Museoviraston vuonna 2002 ehdottaman kulttuurimatkailustrategian mukaan kulttuurimatkailua kehitetään kestävänsä kehityksen periaatteiden mukaisesti: matkailukohteiden saavutettavuutta parannetaan ja hankkeille pyritään saamaan lisää tukea. Samalla painotetaan myös kulttuurimatkailuvalistuksen merkitystä etenkin lapsille ja nuorille sekä verkkoviestinnän yhä tärkeämpää osaa tiedon levittämisessä.¹²⁴

Ruokakulttuuri

Finfood - Suomen Ruokatieto ry on yleishyödyllinen yhdistys, jonka ydintehtävänä on viestiä ruokaan ja elintarvikealaan liittyvää tietoa sekä edistää suomalaisen ruokakulttuurin menestymistä osana Euroopan unionia. Finfoodin valtionavustus tulee maa- ja metsätalousministeriöstä maa- ja puutarhataloustuotteiden markkinoinnin ja tuotannon kehittämisen momentilta.

Suomalainen ruokakulttuuri antaa eväitä luonnontuotteiden, puhtaiden raaka-aineiden, turvallisten elintarvikkeiden, erityisesti terveysvaikutteisten tuotteiden ja herkkutuotteiden markkinoiden avaamiseen kansainvälisesti. Vahva ravitsemus- ja elintarviketutkimus sekä osaaminen mm. elintarvikediagnostiikassa ja pakkausteknologiassa ovat portteja vientiin. Myös suomalainen palveluosaaminen, kuten ruokapalveluiden innovaatio, korkeatsoinen gastronominen taitoon kannattaa kytkeä viennin ja Suomeen suuntatuvan turismin edistämiseen. Suomalaisen ruokakulttuurin markkinoimiseksi tarvitaan elintarvikeklusterin yhteistyötä, jossa vahvistetaan suomalaisen ruoan brandiä ja tarjotaan konkreettisesti kanavia suomalaisten tuotteiden ja palveluiden tavoittamiseksi.

Suomalaisen ruokakulttuurin perustan muodostavat vanhastaan luonnontuotteet ja riista sekä vesien ja maan vilja. Aidot maut, pohjoinen ilmasto, puhdas luonto ja raikkaat vedet ovat edelleen suomalaisen ruuan ja siihen liittyvien mielikuvien vahvuuksia. Suomalaista keittiötä luonnehtivat itäisen ja läntisen kulttuurin vaikutteet, jotka edelleen elävät ja lisäävät suomalaisen ruuan eksotiikkaa vieraan silmissä.

Suomalaiseen ruokakulttuuriin luetaan laajassa merkityksessä koko elintarviketalous, joka koostuu ruokaketjusta (alkutuotanto, elintarviketeollisuus, kauppa ja ruokapalvelut, kuluttaja) sekä sitä tukevista toimijoista (tutkimus, koulutus, neuvonta, viranomaiset, järjestöt). Suomen elintarviketalous on ottanut merkittävän haasteen luoda kansallinen laatustrategia, jossa koko ketju työskentelee laadukkaan, turvallisen ja hyvänmakuisen ruuan puolesta - pellolta pöytään. Hyvää Suomesta -joutsenlippu on menestystarina. Laatustrategian avulla suomalaisel-

le elintarvikkeelle luodaan erityinen kansallinen laatutaso, jolla varmistetaan mm. elintarviketurvallisuus, raaka-aineen alkuperä ja laatu sekä toiminnan eettisyys. Laatuohjelma vahvistaa suomalaisen elintarvikeketjun kilpailuetua ja antaa kilpailukykyä myös EU:n laajenemisen ja kansainvälistyvän kaupan haasteisiin.

Elintarvikeviennin osuus viennin osuus Suomen ulkomaankaupasta on vain pari prosenttia, mutta sitä on kompensoinut elintarviketeollisuuden etabloituminen erityisesti Itämeren alueella ja Skandinaviassa, jonka myötä suomalaiselle elintarvikealan osaamiselle on jo löydetty vientimarkkinat. Herkkutuotteiden, tuoretuotteiden ja luomun kysynnän kasvulle on kansainvälisten tutkimusten perusteella kasvupotentiaalia.

Terveysvaikutteisten elintarvikkeiden kehittämisessä ja tutkimuksessa Suomella on jo vahva kansainvälinen maine ja vientitavoitteinen klusteri on rakentumassa funktionaalisten elintarvikkeiden yhteistyöforumiksi. Funktionaalisten elintarvikkeiden markkinat ovat tähän asti keskittyneet Kaakkois-Aasiaan mutta ne ovat voimakkaassa kasvussa myös muissa kehittyneissä maissa. Tieteen alalla Suomi on kansainvälisesti tunnettu erityisesti ravitsemukseen liittyvästä tutkimuksesta; viime vuosina myös farmakologia ja elintarvikediagnostiikka ovat vahvistaneet asemiaan. Tuoreessa OECD:n raportissa Suomen maatalous- ja elintarviketutkimus arvioitiin huippuluokkaan. Lisäksi pakkaus- ja koneteknologia on suomalaisille jos kansainvälisesti koeteltu osaamisalue.

Suomen Keittiömestarit ry. on valtakunnallinen sitoutumaton yhdistys jonka tarkoituksena on edistää ja kehittää jäsenistönsä ammattitaitoa ja tietoa. Yhdistys on Pohjoismaiden Keittiömestareiden ja Kokkien Maailmanliiton (World Association of Cooks Societies, WACS) jäsen. Suomen Keittiömestareiden kokkimaajoukkue toimii suomalaisen ruokakulttuurin lähettiläänä kansainvälisissä kilpailuisa. Toiminnalla on hyvä kansainvälinen kasvualusta ja kysyntää mm. erilaisissa suomikuvaa rakentavissa tilaisuuksissa, joiden määrä lisääntyy kaiken aikaa.

Matkailuun liitettyä ruoka voi olla myös turismin houkuttimena. Ruotsissa ruokakulttuuri on kytketty maan vientiveturiksi, jossa sen merkitys

nähdään Ruotsi-brandin rakentajana (Food from Sweden) ja lisäarvona mm. kongressipalvelujen myynnille. Ruokakulttuuri on vahvasti Ruotsin hallitusohjelmassa ja myös kuningashuone on aktiivinen viennin edistäjä. Ruokakulttuuri on siis valtion suojeluksessa ja sitä tuetaan kolmen ministeriön voimin.¹⁶⁰

Toimenpide-ehdotukset:

- Rakennetaan elintarvikeklusterin yhteistyönä suomalaisen elintarvikealan kansainvälistymistä palveleva portaali.
- Perustetaan Suomeen elävä ja interaktiivinen ruokamuseo, joka kootusti esittää suomalaisen ruuan historian esimerkiksi tekniikan muutosten valossa.

Nuori kulttuuri

Opetusministeriön nuorisoyksikkö, joka on tukenut nuorten kulttuuriryhmien esiintymismatkoja jo 20 vuoden ajan, ehdottaa vientituotteeksi Nuori Kulttuuri -tapahtuman nimellä toimivaa järjestelmää (ennen 1990-luvun puoltaväliä Nuorten Taidetapahtuma). Tapahtumaa on jo toteutettu pohjoismaisella (Ung i Norden) sekä eurooppalaisella tasolla (Art Connexion). Vuosittain, syksyisin ja keväisin, Nuori Kulttuuri -tapahtumista valitaan matkalle lähtijöiksi erityisesti ne nuoret tai nuorten ryhmät, jotka voisivat saada uusia virikkeitä tai saavat kannustusta tekemästään kulttuurityöstä. Ryhmässä on oltava ainakin kolme jäsentä ja esiintyjistä vähintään 2/3 alle 29-vuotiaita.

Avustuksia myönnetään ensisijaisesti niille ryhmille, jotka ovat esiintyneet Nuoren Kulttuurin alue- tai valtakunnallisissa tapahtumissa (tai entisessä Nuorison Taidetapahtumassa) tai jotka ovat mukana Suomen virallisessa nuorisovaihdossa. Eri taide- ja kulttuuriryhmät huomioidaan tasapuolisesti, kuten myös kohdemaiden monipuolisuus. Ryhmien valinnassa hyödynnetään Nuori Kulttuuri -tapahtumissa saatavaa ammattilaisen palautetta ryhmän ansioista, Nuori Kulttuuri -toimikunnan monipuolista kulttuurikenttään liittyvää asiantunte-

musta sekä CIMOn asiantuntemusta kansainvälisyyteen ja monikulttuurisuuteen liittyen. Kyse ei ole kilpailusta, vaan tuesta nuorten kulttuuriryhmien pääsyyn esiintymään ulkomaille, näyttämään taitojaan ja oppimaan uutta.¹⁶¹

Toimenpide-ehdotukset:

- Perustetaan Nuori Kulttuuri -järjestelmä nuorten verkottamiseksi kansainvälisyyteen ja monikulttuurisuuteen.
- Osana Nuori Kulttuuri -järjestelmää valitaan vuosittain nuoria kulttuurivaihdon lähettiläitä edustamaan suomalaista nuorta kulttuuria ja edistämään kulttuurikumpanuutta.

Liikunta- ja urheilukulttuuri¹²⁷

Urheiluvienti lisää Suomen tunnettua ulkomaila ja levittää suomalaiselta arvopohjalta lähtevän liikunnan malleja. Lisäksi sillä saattaa olla huomattavia kansan- ja aluetaloudellisia sekä työllisyyttä lisääviä vaikutuksia esimerkiksi matkailun myötä.

Liikunnan alalla kansainvälistä toimintaa on niin urheilujärjestöillä, oppilaitoksilla, kunnilla kuin yksityisellä sektorillakin. Myös valtio osallistuu liikunnan alan kansainväliseen yhteistyöhön.

Suomessa järjestettävät kansainväliset urheilukilpailut voidaan nähdä osana vientimarkkinoita. Jo arvokisojen hakuprosessi saattaa olla suuri markkinointitapahtuma, jossa hakijamaat ovat esillä kansainvälisillä foorumeilla. Kansainvälisiä urheilukilpailuja järjestetään Suomessa useita kymmeniä vuosittain. Tällaisissa kilpailuissa oli osanottajamaita vuonna 2002 lajista ja kilpailusta riippuen 4-100. Suomalaisten maine suurten urheilukilpailujen järjestäjänä on hyvä, mutta osaaminen heikkenee ilman käytännön harjoittelua. Kilpailut tuovat myös kansainvälistä näkyvyyttä medioiden ja ulkomaisen yleisön kautta. Esimerkiksi Suomessa vuonna 2005 järjestettäviin yleisurheilun maailmanmestaruuskilpailuihin odotetaan saapuvan 4000 urheilijaa ja muuta joukkueen jäsentä yli 200 maasta, 3500-4500 median edustajaa sekä 5000-20000 urheiluturistia kymmenen päivän ajaksi. Kisat televisioi-

daan 200 maahan ja niitä seuraa arviolta neljä miljardia ihmistä.

Vuosien 2003-2006 huippu-urheilustrategian mukaan Suomessa on oltava edellytykset järjestää kansainvälisiä arvokilpailuja mahdollisimman monessa lajissa. Vuonna 2004 alkoi Oy Veikkaus Ab:n rahoittama urheilujärjestöjen Finngerprint-hanke, jonka eräänä tavoitteena on nostaa suomalaisen urheilun tunnettuus kansainväliselle huipputasolle ja edesauttaa liikunnan ja urheilun suurtaapahtumien hankkimista Suomeen.

Suomen maajoukkueet osallistuvat myös ulkomailla järjestettäviin kilpailuihin ja tuovat siten esiin suomalaista urheiluosaamista. Kansainvälisten urheilukilpailujen järjestämiseen liittyy myös monia asiantuntijatehtäviä, joissa toimii suomalaisiakin. Lajiliitot tai niitä lähellä olevat organisaatiot järjestävät myös erilaisia massatapahtumia, joihin tulee osallistujia myös ulkomailta. Tällaisia ovat mm. nuorten jalkapallotapahtuma Helsinki Cup, Finlandia Hiihto ja Helsinki City Marathon.

Lisäksi noin 540 suomalaista urheilijaa työskentelee ulkomailla ammattiuurheilijoina, suurin osa eurooppalaisissa ja amerikkalaisissa urheiluseuroissa, mutta myös yksilölajeissa tai moottoriurheilussa. Suomalainen valmennusosaaminen on myös arvostettua varsinkin talviurheilulajeissa ja yleisurheilussa: n. 60 suomalaista valmentajaa työskentelee ulkomailla. Kansainvälisten liikuntajärjestöjen luottamustehtävissä toimii n. 300 suomalaista.

Myös suomalaisia liikunnan toimintamalleja viehdään ulkomaille. Suomalaisen liikunnan tasa-arvo on ulkomailla kiinnostava seikka: Suomi lienee maailman ainoa valtio, jossa naiset harrastavat liikuntaa hieman miehiä enemmän. Suomi onkin vienyt tasa-arvotyön mallia muihin maihin etenkin European Women and Sport -organisaation puheenjohtajuuskaudella 1998-2000. Mm. Unkarin lakiin perustuva liikunnan tasa-arvomalli on saanut paljon vaikutteita Suomesta. Toinen suomalaisen liikuntakulttuurin erityispiirre on vapaaehtoistyömalli, jota on myös esitelty ympäri maailmaa ja hyödynnetty esimerkiksi Viron liikuntakulttuuriuudistuksessa. Myös urheilijoiden verotukseen ja sosiaaliturvaan liittyvät uudistukset ja Suomen Palloliitto ry:n kehittämä ns. Vihreän Kortin idea ovat olleet kansain-

välisesti kiinnostavia. Lisäksi suomalainen urheilumuseokonsepti on kiinnostanut muitakin maita.

Liikuntalajeista joukkuevoimistelu ja sauvakävely ovat lähtöisin Suomesta. Joukkuevoimistelu on tällä hetkellä levinnyt 15 maahan. Kävelysauvojen kehittämisessä vahvasti mukana ollut suomalainen sauvaja mailavalmistaja Exel on suunnannut sauvojen markkinointia maailmalle. Kävelysauvoja valmistetaan nykyään enemmän vientiin kuin kotimaisille markkinoille. Sauvojen lisäksi Suomesta on viety sauvakävelykampanjan lanseeraamisen kokemuksia, tietoa ja taitoa lajin ohjaamisesta sekä terveysliikuntaan liittyvää yleistä tietoutta. Sauvakävelyohjaajia on koulutettu Pohjoismaihin, Viroon, Saksaan, Itävaltaan, Sveitsiin, Ranskaan, Japaniin, USA:han, Kanadaan, Puolaan, Tsekkiiin, Uuteen-Seelantiin, Australiaan, Espanjaan ja Italiaan. Sauvakävelyn säännöllisiä harrastajia arvioidaan olevan maailmalla yli miljoona.

Myös suomalaiset liikunta-alan oppilaitokset tekevät kansainvälistä yhteistyötä opiskelija- ja asiantuntijavaihdon kautta. Urheiluopistojen yhteistyö tapahtuu Ruotsin, Norjan, Viron, Iso-Britannian, Alankomaiden, Ranskan ja Espanjan kanssa. Suomalaiset osallistuvat lisäksi liikuntatieteelliseen kansainväliseen yhteistyöhön, mm. erilaisiin kongresseihin. Lisäksi suomalainen liikuntalääketieteellinen asiantuntemus on kansainvälisesti arvostettua.

Suomalaista liikuntakulttuuria ja historiaa tehdään tunnetuksi myös ulkomaisen näyttelytoiminnan avulla. Urheiluaiheisia näyttelyitä on kiertänyt Euroopassa Suomen Urheilumuseon tuottamana ja opetusministeriön tai ulkoasiainministeriön tuella.

Liikunta on myös kehittymässä osaksi kehitysyhteistyötä. Suomen Liikunta ja Urheilu ry sekä Suomen Voimistelu- ja Liikuntaseurat ry kouluttivat vuosina 1999-2002 yli 30 vapaaehtoista toimimaan eteläafrikkalaisen SCORE-järjestön liikunnan kehitysyhteistyöhankkeessa Etelä-Afrikassa ja Zimbabwessa. SLU on sen jälkeen kouluttanut tansanialaisia liikunnan ammattilaisia Suomessa ja Tansaniassa, korjannut Mtwaran läänin koulujen perusliikunta- paikkoja ja kouluttanut liikuntapaikkojen ylläpitämiseen sekä kehittänyt tyttöjen liikuntaa Mtwarassa. Liikunnan kehitysyhteistyöjärjestö LiiKe ry on käynnistänyt ulkoasiainministeriön tuella Koulu-

tusta liikunnalla 2004-2006 -hankkeen Tansanian Mtwaran läänin koululiikunnan tukemiseksi.

Liikuntamatkailu on laajeneva matkailun ala. Luonto ja luonnossa liikkuminen on Suomeen suuntautuvan matkailun tärkein perusta. Matkailun edistämiskeskuksen mukaan noin neljännes ulkomaalaisista vapaa-ajan matkailijoista harrastaa ulkoilma-aktiviteetteja.

Monet suomalaiset yritykset ovat kansainvälisesti merkittäviä urheiluvälineiden ja muiden urheiluun liittyvien tavaroiden valmistajia ja viejiä. Samoin Suomesta viedään liikuntarakentamisen arkkitehtuuri-, rakennusurakointi- ja konsultointiosaimista. Suomalaista erityisosaamista liikuntapaikkojen arkkitehtisuunnittelussa ja rakentamisurakoinnissa ovat mäkihyppy- ja maastohiihtokeskukset, jää- ja monitoimihallit sekä vesiliikuntakeskukset. Suunnittelu- ja rakennusvienti suuntautuu mm. Viroon, Venäjälle, Unkariin ja jäähallien osalta myös Saksaan.

Urheiluviennille ei ole olemassa järjestelmällistä tukijärjestelmää, vaan rahoitusta on saatu mm. opeusministeriöltä, ulkoasiainministeriöltä ja EU-ohjelmista. Ministeriöiden myöntämä rahoitus oli vuosina 2000-2002 reilu miljoona euroa, mutta laski vuonna 2003 reiluun 750 000 euroon.¹⁶²

Toimenpide-ehdotukset:

- Urheiluviennin kehittämiseksi tulisi kehittää kansainvälistä toimintaa koskevaa tilastointia.
- Lisätään kansalaistoimintamallien vientiä esimerkiksi lähialueille ja itäisen Keski-Euroopan maihin ja yleisesti urheilun käyttöä Suomen tunnettuuden edistäjänä.
- Liikuntarakentamisen viennin edistämiseksi olisi luotava kauppa- ja teollisuusministeriön tukema kehitysohjelma. Tarvittaisiin myös ohjelma kansainvälisten urheilutapahtumien tuotekehitystä ja rahoitusta varten, jotta kansainvälisiä urheilutapahtumia voitaisiin hyödyntää entistä paremmin. Myös kauppa- ja teollisuusministeriön tulisi osallistua näiden tapahtumien rahoitukseen.

ITE-taide

Mielenkiintoinen osa kansantaidetta on ns. ITE (Itse Tehty Elämä). ITE:llä on viitattu ennen muuta virallisen taidejärjestelmän reunamilla ja ulkopuolella kukoistavaan luovaan ilmaisuun, jolle on luonteenomaista omaehtoinen estetiikka, epäkonventionaaliset aihe- ja materiaalivalinnat sekä luovuuden kanavoiminen esteettiseen muotoon osana tekijän elämänhallintaa".¹²⁸ Tällainen visuaalinen nykykansantaidetta on jo noussut merkittäväksi taidebrandiksi mm. vuonna 2000 Kaustisilla järjestetyn ja 2001 Helsingin kaupungin taidemuseon (Meilahti) näyttelyn avulla. ITE-ilmiö on kansainvälistynyt hyvin nopeasti, ja sen vienti onkin jo hyvällä alulla - näyttelyitä on tänä vuonna Lontoossa, Budapestissä ja Italiassa sekä ensi vuonna ainakin Pariisissa ja Moskovassa.

Kansainvälistymistä on tukenut verkosto, jonka keskeinen tekijä on ITE - Nykykansantaidteen museon vetämä Kulttuuri 2000 -hanke Contemporary Folk Art in Europe - Equal Rights to Creativity.¹²⁹ Suomen lisäksi hankkeessa on toimijoita Iso-Britanniasta, Italiasta, Unkarista ja Virossa.¹³⁰ Hankkeen aikana toteutetaan useita kansainvälisiä näyttelyitä, konferensseja, asiantuntijatapaamisia ja workshop-toimintaa sekä useita julkaisuja.

ITE - Nykykansantaidteen museon toiminta käynnistyi 2001 Kaustisen Kansantaidteenkeskuksessa. ITE-museo tutkii ITE-ilmiötä, kartoittaa ITE-taidekokoelmaa, tallentaa tietoja taiteilijoista, esittelee suomalaista nykykansantaidetta Suomessa ja ulkomailla sekä Suomessa kansainvälisiä taiteen marginaalientien ilmenemismuotoja ja pyrkii vakiinnuttamaan vaihtoehdoisen, kansallista ominaislaatua ilmentävän taidemuodon asemaa Suomessa.

Kirjastot

Suomen kirjastolaitos otti internetin käyttöön asiakaspalvelussa ensimmäisenä maailmassa ja Suomen kirjastoportaali www.kirjastot.fi on muodostunut tärkeäksi tiedonhaun välineeksi. Kirjastot ovat käyttäneet tietotekniikkaa 1970-luvulta alkaen ja ovat siirtymässä tietotekniikan viidenteen sukupolveen.

Semanttisen webin edeltäjät löytyvät kirjastoista.

Opetusministeriön vuonna 2003 julkistama Kirjastostrategia 2010 on erittäin runsaan kysynnän vuoksi käännetty monille kielelle ja siinä esitetty kirjastokonsepti on arvostettu kansainvälisesti erittäin korkealle.

Suomalaista kirjastokonseptia on mahdollista kehittää kansainväliseksi huipputuotteeksi luomalla kansalaisen tietohuollon kokonaiskonsepti, jossa tiedonhaun teknologian uusi sukupolvi liitetään tiedon tuottamis- ja tietopalveluorganisaatioiden toiminnalliseen koordinointiin ja integrointiin. Tiedonhakijan käyttöliittymän kautta voidaan luoda ajallisesti ja sisällöllisesti kattava, jatkuva jokaisen kansalaisen valtakunnallisesti ja alueellisesti koordinoitu asiantuntijatietopalvelu, jossa ovat mukana eri tietopalveluorganisaatiot. Mobiilin huipputeknologian tiedonhakuovellukselle avautuvat markkinat EU:n uusista jäsenmaista, kehitysmaista ja Aasiasta kasvaville markkinoille.¹⁶³

Toimenpide-ehdotus:

- Kehitetään tiedonhakijan käyttöliittymä, joka takaa kansalaisen tietohuollon kaikkialla (kunnalliset kirjastot, valtakunnalliset ja alueelliset tietopalvelut, erikoiskirjastot, yliopistokirjastot, ammattikorkeakoulujen kirjastot, julkishallinnon tietopalvelu/ sähköinen asiointi, aihehakemistot).
- Käyttöliittymän kautta on mahdollista suorittaa monihaku metaverkon kautta kirjastoista ja kaikista tiedonhakupalveluista internetissä ym. Ratkaisusta kehitetään suomalaisen semanttisen webin tiedonhakuovellus. Ratkaisu mahdollistaa erilaiset hakutavat: haku ja tulos voidaan tehdä puhelimitse, PC:llä, e-maililla, chatilla, kännykällä tai digi-tv-llä.

Museot

Suomen Museoliitto on kansallinen ja kansainvälinen museoalan verkottaja ja tiedonvälittäjä, joka tarjoaa uudistuvaa ja innovatiivista osaamista sekä käytännön palveluja, koulutusta, tiedotus- ja julkaisu-toimintaa, kehittämisen- ja tutkimusprojekteja sekä konsultointia. Museoliitto edustaa museoalaa ja hoi-

taa sen keskeisiä sidosryhmäsuhteita. Liiton tekemän kyselyn mukaan museoilla on monenlaista kansainvälistä toimintaa, näyttelyitä, esitelmiä, luentoja, seminaareja, julkaisuja ja asiantuntijavaihtoa. Viennin volyymi vaihtelee museoittain suuresti. Museoiden kansainvälisellä toiminnalla on kulttuurinen merkitys. Museoteknologian tuotekehityksessä voisi avautua myös viennin mahdollisuuksia.

Helsingin kaupunginmuseon työ sai merkittävän kansainvälisen tunnustuksen, erityismaininnan Vuoden 2002 eurooppalainen museo -kilpailussa. Museo osallistuu mm. pohjoismaiseen pääkaupunkien kaupunginmuseoiden yhteistyöhön sekä Pietarin, Tallinnan, Tukholman ja Helsingin kaupunginmuseoiden Baltic Connections -yhteistyöprojektiin sekä EU:n Euroclio -projektiin (19 museota 16:sta Euroopan maasta), jonka tarkoituksena on lisätä näyttelyiden, tietopankin ja Euroopan historiaa koskevan tutkimuksen avulla Euroopan yhteisen kulttuuriperinnön tunnettavuutta suurelle yleisölle.

Aboa Vetus kuuluu pohjoismaiseen keskiaikamuseoiden verkostoon, jossa on mukana museoita myös Ruotsista ja Norjasta.

Luonnontieteelliset museot tekevät tiivistä kansainvälistä yhteistyötä tutkimusyhteistyön puitteissa esimerkiksi lainaamalla näytteitä tutkijoiden käyttöön.¹⁶⁴

Kulttuuriviennin kansainvälinen toimintaympäristö

Tässä luvussa pohditaan lyhyesti kulttuuriviennin kansainvälistä toimintaympäristöä, potentiaalisia markkinoita ja kilpailutekijöitä. Tarkoituksena ei ole antaa kattavaa kuvaa eri maiden kulttuuriviennin profiileista ja volyymeistä tai siitä, miten kulttuurivienti on eri maissa järjestetty. Kulttuurivientiä koskevan tietopohjan yhteismitattomuus sekä erilaiset lähtökodit ja kriteerit eri maissa edellyttäisivät perinpohjaista kansainvälistä selvitystyötä vertailukelpoisten katsausten aikaansaamiseksi. Sen sijaan pyritään tuomaan esiin Suomen kannalta hyödyllistä tietoa markkinoiden kehityksestä sekä meidän kannaltamme strategisesti kiinnostavista toimintatavoista ja hyvistä käytännöistä erityyppisissä maissa.

Maailman kulttuurituotannon ja kulttuuriviennin markkinoilla on kolme napaa: globaali anglo-amerikkalainen kulttuuriviennin dominanssi, Euroopan markkinat ja Aasian nousevat markkinat. Näistä kasvu on voimakkainta Aasian markkinoilla. Kansainvälisistä pääomasijoituksista kolme neljäsosaa suuntautuu tällä hetkellä Aasiaan, erityisesti Kiinaan, Intiaan ja Venäjälle.

Kulttuuriviennin aggressiivisin toimija on Yhdysvallat. Tekijänoikeusteollisuus nousi 1990-luvulla

Yhdysvaltojen tärkeimmäksi vientialaksi. Iso-Britanniassa on kulttuuriviennissä vahva perinne ja se on Euroopan menestynein kulttuurinviejä. Kehityksen suuntaa kuvaa se, että vuonna 1998 esimerkiksi West Endin teatteri käytti rojalteihin 26 miljoonaa puntaa, mutta kiinteistöihin vain 8 miljoonaa puntaa. Iso-Britanniassa musiikkiteollisuus työllistää enemmän työntekijöitä ja tuottaa enemmän tuloja kuin autoteollisuus, terästeollisuus tai tekstiiliteollisuus.

Luovan talouden arvo oli koko maailmassa 2 240 miljardia dollaria vuonna 1999 eli 7,3 prosenttia maailmantaloudesta. Luovan talouden vuosittainen kasvu on noin viisi prosenttia. Vuoteen 2020 mennessä luovan talouden arvioidaan kasvavan maailmassa 6,1 triljoonaan dollariin. Luovassa taloudessa kasvavat erityisesti teknologiaa hyödyntävät sisältötuotannon alat.

Yhdysvaltojen patenttiviraston (US Patent Office) mukaan luova talous muodostaa perustan tulevaisuuden taloudelliselle kasvulle ja luo samalla uuden globaalin infrastruktuurin.

Osa Euroopan unionin perusfilosofiaa on ollut luoda edellytyksiä taloudelliseen kilpailukykyyn

Luovan talouden markkinoiden koko vuonna 1999 (miljardia \$)¹⁶⁸

Sektori	Koko maailma	Yhdysvallat	Iso-Britannia
Mainonta	45	20	8
Arkkitehtuuri	40	17	2
Kuvataide	9	4	3
Taideteollisuus	20	2	1
Design	140	50	27
Muoti	12	5	1
Elokuva	57	17	3
Musiikki	70	25	6
Esittävät taiteet	40	7	2
Kustannustoiminta	506	137	16
T & K	545	243	21
Ohjelmistot	489	325	56
Lelut ja pelit	55	21	2
TV ja radio	195	82	8
Videopelit	17	5	1
Yhteensä	2 240	960	157

Yhdysvaltojen ja Aasian kehittyvien talouksien kanssa. EU:lla on kuitenkin vielä pitkä matka kulttuuriin kilpailukykyyn Yhdysvaltojen kanssa. Amerikkalainen kaupallinen kulttuuri on läsnä joka puolella maailmaa. Euroopan komission mukaan sisällöstä tulee uuden teknologian veturi, mutta EU:n yhtenäistä kulttuuriviennin tai luovan talouden strategiaa ei toistaiseksi ole. EU:ssa on niin sanotun Lissabonin prosessin tavoitteena tehdä Euroopasta maailman kilpailukykyisin tietoon perustuva talous vuoteen 2010 mennessä. Kulttuuri mainitaan Lissabonin huippukokouksen päätelmissä kuitenkin vain yhdessä lauseessa. EU:n kulttuuri- ja audiovisuaalisen alan ohjelmat Media Plus ja Kulttuuri 2000 eivät suuntaudu varsinaiseen kulttuurivientiin.

Euroopan komission lukujen mukaan noin seitsemän miljoonaa eurooppalaista saa leipänsä eri alojen kulttuurituotannosta. Kulttuuriteollisuus on myös luonteeltaan työvoimavaltainen. Siksi sen työllisyysvaikutusten voi sanoa olevan monia muita tuotannonaloja vahvempia. EU -komission kulttuuri- ja koulutusosaston tiedottaja Frederik Vincent myöntää ongelmaksi sen, ettei EU:lla ole yhteistä politiikkaa, joka auttaisi unionimaiden kulttuurituotteiden

den vientiä.¹⁶⁹

Kulttuuriviennin toimialalla on monenlaisia markkinoita eri maissa; voidaan erottaa kypsät markkinat ja kehittymässä olevat markkinat. Suomen mahdollisuudet pieninä maana kilpailla kypsin markkinoiden eli voimakkaiden kulttuurinviejien, kuten Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian markkinoilla ovat rajalliset. Kilpailu on siellä erittäin kovaa. Suomen kannalta olisi strategisesti mielekäästä panostaa kehittymässä olevien markkinoiden kulttuurivientiin. Tällaisia kehittymässä olevia markkinoita ovat esimerkiksi EU:n uudet jäsenmaat.

Suomen kilpailumahdollisuuksien kannalta kiinnostavia markkina-alueita ovat Skandinavian ja Baltian maat, Itämeren ympäristö, Venäjä, Saksa, Ranska, EU:n uudet jäsenmaat, Tonavan laakso (Itävalta, Unkari, Tšekki, Slovakia, Slovenia ja Kroatia) sekä Kiina ja Intia. Myös Etelä-Amerikka on Suomen kulttuuriviennin kannalta vain vähän käytetty mahdollisuus.

Aasiassa suomalaisten kulttuuriyhteyksien perinteinen alue on Japani, jossa avautuu edelleen paljon kulttuuriviennin mahdollisuuksia. Kiinassa ja Intiassa erityisesti huipputeknologiatuotteiden ja -sovel-

lusten alue, esimerkiksi peliteollisuus, kasvaa voimakkaasti. Näillä suunnilla Suomen kulttuurivienissä mahdollisuuksia on varsinkin teknologiaa hyödyntävillä kulttuurituotannon aloilla. Suomen kulttuurivientiin Kiinaan ja Intiaan tarvittaisiin aluksi voimakkaita panostuksia ja vienti-infrastruktuurin kehittämistä Beijingissä ja New Delhissä.

Skandinavian maissa yhteinen pohjoinen traditio ja hyvinvointivaltion perinne muodostavat hyvän perustan lisätä kulttuurikumppanuutta ja -vientiä. Itämeren alue, Baltia ja Puola ovat Suomen kannalta kiinnostavia kasvavan kulttuuriviennin ja -vaihdon alueita.

Neuvostoliiton romahduksen jälkeen vanhojen rakenteiden ja -traditioiden hajottua Venäjän kulttuurituotannon ja kulttuuriviennin uudet muodot ja tuotantotavat ovat vasta muotoutumassa. Venäjällä ei ole vielä uutta kulttuurin infrastruktuuria eikä kulttuuristrategiaa. Venäjä on Suomen kulttuuriviennin kehittämässä yksi tärkeimmistä suunnista. Erityisesti yhteistyö Pietarin kanssa ja EU:n Pohjoinen ulottuvuus tarjoavat mahdollisuuksia suomalaiselle yhteistyölle ja asiantuntemukselle.

Myös EU:n uusissa jäsenmaissa vanha virallinen, propagandistinen "valtiotaide" on väistynyt voimakkaasti uudistuvien kulttuurituotannon muotojen tieltä. Massiiviset kulttuuritalot ovat väistyneet ja kulttuuriministeriön vahva sidos ulkoasianhallintoon on ohi. Uusissa jäsenmaissa on jouduttu tuskallisestikin purkamaan vanhat valtiolliset rakenteet ja luomaan uudet eurooppalaiset strategiat. Muutokset ovat olleet monissa maissa radikaaleja, mutta toisaalta tilanne on ollut hedelmällinen, koska se on ajoittunut samaan aikaan teknologisen kehityksen ja elinkeinorakenteen muutoksen kanssa.

EU:n vanhoista jäsenmaista Suomen kulttuurikontaktien vahvoja alueita ovat olleet esimerkiksi Saksa, Ranska ja monet muut maat. EU:n sisällä toisilla mailla on kulttuurituotannon eri aloilla kilpailuetuja, koska niissä sovelletaan eri kulttuurituotteisiin alempia arvonlisäverokantoja.

Hyvin monet maat ovat tehneet 1990-luvulta alkaen kulttuurituotantoa ja kulttuurivientiä koskevia kansallisia strategioita ja linjauksia, joiden tavoitteena on parantaa kilpailukykyä kasvavilla luovan talouden markkinoilla. Euroopan ulkopuolella esimerkik-

si Kanada, Australia ja Uusi Seelanti ovat vahvoja kulttuurin tuottajia ja -viejiä. Kanada ja Australia ovat kehittäneet voimakkaasti myös kulttuurituotannon ja luovan talouden tietopohjaa ja tilastointia. Jatkuvasti päivitettävät tilastot ovat saatavissa hyvien verkkopalvelujen kautta.

Toimenpide-ehdotukset:

- Kehitetään Suomen kulttuurivientiä seuraavilla alueilla:
 1. Venäjä
 2. Aasia: Kiina, Intia, Japani
 3. Skandinavia
 4. Baltia ja Itämeren alue
 5. EU: uudet jäsenmaat, Saksa, Ranska ym.
 6. Etelä-Amerikka, Afrikka
- Panostetaan lähivuosina seuraaviin kulttuurivientitapahtumiin:
 1. 2005 Japanin maailmannäyttely "Luonnon viisaus", Aichi, Pohjoismaiden yhteinen esittäytyminen
 2. 2006 Suomen EU-puheenjohtajuus
 3. 2006 tai 2007 Midem, Cannes

Kulttuuriviennin strategioita eri maissa

Ruotsi

Kulttuuriviennin relevantein vertailumaa on Suomen kannalta Ruotsi. Ruotsin kulttuuriviennin vahva ala on erityisesti kevyen musiikin vienti, jonka kautta Ruotsiin virtaa vuosittain noin 500 miljoonaa euroa.¹⁷⁰ Muita keskeisiä aloja ovat design ja kirjallisuus. Elinkeinoministeri Leif Pagrotsky on korostanut myös elämysteollisuuden, muodin ja turismin merkitystä. Tulevaisuudessa

Ruotsin nykyinen hallitus korostaa näkyvästi kasvupolitiikan merkitystä ja Sverigeframjande -toimintaa sen keskeisenä osana. Vuoden 2004 aikana kartoitetaan Ruotsi-kuvaa ulkomailla ja analysoidaan myös sitä kuvaa, joka leviää tutkimuksen, koulutuksen, kulttuurin, politiikan, yritysten, tuotteiden

den ja turismin avulla. Erityisen tärkeitä maita ajan-kohtaisen Ruotsi-kuvan ja främjande -toiminnan kannalta ovat Kiina, Japani, Brasilia, Venäjä, Puola, Saksa, UK ja USA. Tärkeimpinä vertailumaina pidetään Suomea, Ranskaa, Irlantia, Hollantia, Norjaa ja Itävaltaa.

Tukholmassa julkistettiin joulukuussa 2003 Ruotsin kulttuurin edistämistä kansainvälisissä yhteyksissä käsittelevä selvitysraportti Internationella kulturutredningen 2003 . Raportti tähtää Ruotsin kulttuuriviennin ja yleisen vienninedistämisen tehostamiseen.

Ehdotuksiin sisältyy keskeisten ministeriöiden, ulko- ja kulttuuriministeriön sekä osittain opetusministeriön roolijaon muutos, jonka mukaan Ruotsin, sen yhteiskunnan, kulttuurin ja kielen kansainvälistä tunnettua edistävä Svenska Institutet joutuisi luovuttamaan huomattavan osan tehtävistään Statens kulturrådille. Kulturdepartementin alainen Valtion kulttuurineuvosto on tähän saakka toiminut nimenomaan kotimaassa kulttuuritoiminnan edistäjänä ja tuen jakajana.

Raportissa todetaan, että valtion kokonaispanostusta kansainväliseen kulttuuritoimintaan on vaikea arvioida, mutta siinä on koottu keskeisimpien toimijoiden yhteenlaskettu rahoitus, joka vuonna 2002 oli 314 miljoonaa kruunua (Utrikesdepartementet, Svenska Institutet, Sida, Utbildningsdepartementet, Statens kulturråd, Konstnärsmånden, Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet, Svenska Filminstitutet, Rikskonsertter).

Raportissa ja siitä myöhemmin käydyssä keskustelussa Ruotsissa on tullut selkeästi esille, että Suomen rakenteiltaan keveää mallia kansainvälisessä kulttuuritoiminnassa pidetään yhtenä esikuvana. Keskusjohtoisuuden vähäisyys ja kulttuurin alakohdainten tiedotuskeskusten sekä Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituuttien toiminnan taloudellisuus ja tehokkuus ovat olleet esillä Suomen vahvuustekijöinä.

Raportin keskeiset ehdotukset ovat:

1) Utrikesdepartementin ja Kulturdepartementin välistä yhteistyötä lisätään ja ministeriöiden välille perustetaan erityinen yhteistyöryhmä, jonka tehtävänä on koordinoita kaikki valtion panostukset

kansainvälisessä kulttuuritoiminnassa politiikan eri osa-alueilla ja toimia hallituksen valmisteluosastolla tällä alueella. Ruotsin kansainväliselle kulttuuritoiminnalle laaditaan pitkän tähtäyksen strategia. Muut ministeriöt voivat tarvittaessa osallistua ryhmän työskentelyyn. Perusteluksi esitetään kulttuurin kasvava merkitys kehitystekijänä politiikan eri osa-alueilla, esimerkiksi ulkopoliittikan, elinkeinopoliittikan ja kehityspoliittikan tavoitteiden saavuttamisessa..

2) Ruotsiin perustetaan erityinen kansainvälinen kulttuurirahasto, Internationella kulturfonden.

Rahaston tarkoituksena on apurahojen avulla tarjota kulttuurielämälle uusia mahdollisuuksia toteuttaa mittavia kansainvälisiä projekteja. Rahasto sijoitetaan organisatorisesti Statens kulturrådin (Kulturdepartementin alainen Valtion kulttuurineuvosto) hallintaan. Rahaston alkupääoma olisi 10 miljoonaa kruunua ja apurahojen suuruusluokka olisi merkittävä.

3) Svenska Institutet (Utrikesdepartementin alainen) keskittyy ydinalueisiinsa jotka ovat: Ruotsi-informaatio, Ruotsin kulttuuri- ja yhteiskuntaelämän esittely ulkomailla, tuki Ruotsin suurlähetystöjen avulla eri toimijoiden tiedotus- ja ohjelmatoiminnalle, tuki ruotsinkielisen opetukselle ulkomailla sekä Ruotsin kansainvälisten kulttuuri- ja tiedeinstituuttien toiminnan koordinoituvastuu.

4) Perustetaan Internationellt litteraturcentrum (Kansainvälinen kirjallisuuskeskus), jolle siirretään Svenska Institutetin nykyinen vastuu Ruotsin kirjallisuuden käännöstuesta ja kirjallisuuden tunnettuuden edistämisestä ulkomailla. Suomen ja Norjan vastaavat organisaatiot mainitaan mahdollisina esikuvina.

5) Statens kulturråd (Valtion kulttuurineuvosto) nousee keskeiseen asemaan Ruotsin kansainvälisten kulttuurisuhteiden edistäjänä ja rahoittajana. Edellä mainitut uudet toimijat Kansainvälinen kulttuurirahasto ja Kansainvälinen kirjallisuuskeskus rakennetaan organisatorisesti Kulttuurineuvoston sisään. Svenska Institutetin ja Statens kulturrådin sijoitta-

mista yhteisiin tiloihin pidetään taloudellisenä ja tehokkaana ratkaisuna.

6) Konstnärsmännens (Taiteilijatoimikunta) roolia kansainvälisessä yhteistyössä vahvistetaan. Toimikunnan tehtävänä on tukea yksittäisten taiteilijoiden oleskelua ja toimintaa ulkomailla. Nämndenin kuvataiteen alalla jo kehittämää ja menestyksellisesti ylläpitämää kansainvälistä IASPIS-vaihtotoimintaa (International Artists Studio Program in Stockholm) kehitetään ja vahvistetaan sekä laajennetaan koskemaan myös muita taiteenaloja.

7) Perustetaan uusi verkosto, Nätverket Sveriges internationella kultur- och vetenskapsinstitut. Tarjoituksena on tiivistää yhteistyötä kahdeksan jo olemassa olevan, keskenään hyvin erilaisen instituutin välillä. Suomessa näistä sijaitsee Hanasaaren ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus (Kulturdepartementin alainen). Mahdollisena esikuvana mainitaan Suomen malli, joka rakentuu itsenäisten, mutta yhteistoimintaa harjoittavien kulttuuri- ja tiedeinstituuttien varaan.

8) Raportti painottaa nykyistä suuremman joustavuuden merkitystä sekä suurlähetystöjen kulttuurineuvosten toimien sijoittamisesta että virkakauden pituudesta. Puolet viroista tulisi pitää liikuteltavina ja niitä tulisi voida sijoittaa määrärajoiksi maihin, joissa tarvitaan erityisiä painotuksia. Kulttuurineuvosten toiminta suunnitellaan pitkällä tähtäyksellä (3-6 vuoden kausia) ja kattavalla strategialla, jonka tavoitteet ovat sekä kulttuurin että Ruotsin elinkeinopoliittisten etujen edistäminen. Strategian laadintaan osallistuvat Kulturdepartementet, Statens kulturråd, Utrikesdepartementet, Svenska institutet sekä tietyissä tapauksissa kehitysyhteistyöelin Sida, joka saa tehtäväkseen vahvistaa kulttuuriyhteistyötä kehitysmaiden kanssa.

9) Rikskonsertter (Valtion musiikkisäätiö) säilyttää nykyisen vastuunsa kansainvälisessä yhteistyössä ja osallistuu IASPIS-vaihtotoiminnan kehittämiseen musiikin alalla. Rikskonsertterin saamasta tuesta siirretään Export Music Swedenille yhden viran perustamisen edellyttämä summa.

Raportti toteaa pop- ja rockmusiikin viennin merkityksen Ruotsille. Export Music Swedenillä ei ole jatkuvaa julkista toimintatukea, mutta raportti ehdottaa yhden viran myöntämistä edellytyksenä osallistua Ruotsin jatkuvaan vienninedistämistoimintaan.

Raportti toteaa elokuvainstituutin, Svenska Filminstitutet (SFI), elokuvapoliittisen vastuun ja roolin Ruotsin elokuvan keskeisenä kansainvälisenä edistäjänä. Raportti painottaa kauppapoliittisia näkökulmia, joiden takia SFI ei voi tyytyä tekemään yhteistyötä ainoastaan kulttuuri-instituuttien ja Ruotsin tunnettuutta lisäävien toimijoiden kanssa. Toiminta edellyttää yhteistyötä myös vienninedistämistahojen kanssa.

10) Raportti ehdottaa, että kulttuurikysymyksille annetaan nykyistä suurempi painoarvo ulkoasianhallinnossa. Lehdistö-, tiedotus- ja kulttuurikysymyksistä vastaavien henkilöiden kompetenssia lisätään.

11) Kulturdepartementet selvittää olisiko sen oman kompetenssinsa takaamiseksi perustettava kansainvälinen yksikkö. Keskeistä on, että Kulturdepartementet vastaa Ruotsin kansainvälisen kulttuuritoiminnan linjauksista ja strategioiden muotoilusta. Kulturdepartementetin tulee yhdessä muiden ministeriöiden kanssa määrittää Ruotsin kulttuuripoliittinen toiminta EU:ssa, Unescossa ja Euroopan Neuvostossa, tehdä analyyseja toimintaympäristöstä sekä seurata kansainvälisten sopimusten ja direktiivien kehitystä.¹⁷¹

Norja

Norjassa kulttuuriviennin organisointi ja rahoitus on keskitetty ulkoministeriön kulttuurivientiin ja Norja -promootioon erikoistuneelle yksikölle (Seksjon for Kultur- og Norgespresentasjon), joka toimii yhteistyössä muiden ministeriöiden ja asiaankuuluvien tahojen kanssa.

Norjan kulttuurivientistrategian kolme peruspilaria ovat laatu, jatkuvuus ja keskittäminen. Norja ei panosta kulttuuriviennissä ennestään tunnettuihin

klassikotaiteilijoihin, vaan uuteen ja innovatiiviseen laadukkaaseen kulttuuriin. Kulttuuriyhdistyö on pääasiallisesti suunnattu USA:han, Saksaan, Ranskaan, Ruotsiin, Japaniin ja Englantiin. Vuonna 2003 Norjan erityisfokus kulttuuriviennissä oli Iso-Britannia.

Vaikka Norjassa on panostettu kulttuuriviennin kehittämiseen monen tahon voimin, on tilastotietojen puute aiheen tiimoilta yksi suurimmista ongelmista ja haasteista. Vuonna 2002 julkaistiin ensimmäistä kertaa tilastotietoja kulttuurisektorin yrityksistä.

Norges offisielle statistikk -julkaisun mukaan Norjassa on kulttuurin ja urheilun sektori kasvattanut huomattavasti osuuttaan viennistä viime vuosina. Kulttuuri ja urheilu -sektorin vienti oli vuonna 2001 524,7 miljoonaa NOK.

Norjan ulkopoliittisesta kulttuuritoiminnasta vastaa kolme valtiollista toimijaa: ulkoministeriö (UD=Utenriksdepartementet), NORAD (Direktoratet for utviklingsamarbeid) sekä kulttuuriministeriö (Kultur -og kirkedepartementet). Näistä NORAD vastaa kulttuuriyhdistyöstä kehitysmaiden kanssa ja kulttuuriministeriö kulttuuriyhdistyöstä pohjoismaiden, UNESCON ja EU:n välillä. Kulttuurivientitoiminnasta Norjassa vastaa pääasiallisesti ulkoministeriön kulttuurivientiin ja Norja -promootioon erikoistunut yksikkö (Seksjon for Kultur og Norgespresentation) yhteistyössä sektorilla toimivien tahojen kanssa. Ulkoministeriön kulttuurivientiyksikön tukena toimii tiettyjen kulttuurisektorien asiantuntijaelimä. Ulkoministeriö käytti vuonna 2003 30 miljoonaa NOK norjalaisen kulttuurin promotoimiseen ulkomailla. Norjalla ei ole kulttuuri-instituuttien verkostoa ulkomailla. Siksi Norjan suurlähetystöt sekä näiden suurlähettiläät, konsulit sekä lehdistö- ja kulttuurineuvokset ovat ulkoministeriön tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ja edustajia ulkomailla.

Innovation Norway (Viennin- ja matkailunedistämisen organisaatio) on myös panostanut kulttuuripohjaisen viennin kasvattamiseen. Vuonna 2003 Innovation Norway sai valtionbudjetista 5 miljoonaa NOK kulttuuripohjaisen elinkeinon kehittämiseen. Tämän vuoden valtion budjettiin kaavailtu samalle toiminnalle lisää 18 miljoonaa NOK. Erityisesti In-

novation Norway panostaa uusien tuoteideoiden sekä kykyjen kehittämiseen.¹⁷²

Tanska

Tanskassa on viime vuosina alettu kiinnittää enenevää huomiota kulttuuri- ja elämysviennin tarjoamiin mahdollisuuksiin ja uusittu maan kulttuuritukijärjestelmä.

Tanskan nykyinen hallitus on edeltäjänsä tavoin korostanut kulttuuri- ja elämysolellisuuden merkitystä taloudessa ja viennissä. Hallitus julkisti syyskuussa vuonna 2003 raportin "Denmark in the Culture and Experience Economy - 5 new steps", jossa tuodaan esille myös kulttuuriviennin taloudelliset ja työllistämismahdollisuudet. Edellinen hallitus julkisti kolme vuotta aikaisemmin laajan raportin, "Danmarks kreative potentiale", jonka lähtökohtana on kulttuuri- ja elinkeinoelämän etujen yhdistäminen ja hyödyntäminen myös kulttuuriviennissä.

Hallituksen vuonna 2003 julkaisema raportti Tanskan kulttuurielinkeinosta sisältää muun muassa seuraavia tilastotietoja:

- 10.300 yritystä, eli 3,8 % kaikista yrityksistä,
- liikevaihto oli n. 80 miljardia DKK, eli 3,7 % kaikkien yritysten liikevaihdosta,
- yhteenlaskettu vienti oli n. 15.5 miljardia DKK, eli 2,8 % Tanskan kokonaisviennistä,
- täyspäiväisiä työntekijöitä oli yht. 63.400, eli 4,3% kaikista yksityissektorin työntekijöistä,
- liikevaihto oli kasvanut 10 % vuoteen 1998 verrattuna.

Tanskan musiikkiviennin arvo vuonna 2000 oli 827 miljoonaa DKK. Vuonna 2002 vastaava luku oli 588 milj. DKK. Tanskan kirjallisuusviennin lasketaan vuositasolla olevan n. 300 milj. DKK. Kuvataideviennin arvo on n. 200 milj. DKK vuodessa. Koko kulttuuri- ja elämystalouden yhteenlaskettu liikevaihto oli v. 2000 n. 175 miljardia DKK, eli noin 7.3 prosenttia yksityisestä kokonaisliikevaihdosta. Viennin osuus tästä oli noin 68 miljardia DKK, eli yli 16 prosenttia Tanskan kokonaisviennistä.

Tanskassa toteutettiin kulttuuritukihallinnon kokonaisuudistus vuonna 2003. Samalla uudistettiin kulttuurivientitoiminta. Yleisvastuu Tanskan kulttuuriviennistä ja tanskalaisen kulttuurin kansainvälisestä edistämisestä on kulttuuriministeriöllä ja ulkoministeriöllä. Kulttuuriministeriö ja ulkoministeriö solmivat vuonna 2001 tanskalaisen kulttuurin kansainvälistä edistämistä koskevan yhteistyösopimuksen, jonka avulla pyritään varmistamaan kulttuuriviennin toimijoiden välinen koordinaatio. Sopimuksessa linjataan myös kulttuuriviennistä vastaavien kulttuuriministeriön alaisten organisaatioiden ja ulkomaanedustustojen välinen yhteistyö.

Uudessa järjestelmässä tukea taiteille ja taiteilijoille jakavat Statens Kunstfond (taiteilija- sekä matka-apurahoja ja julkisia taidehankintoja), Kunstrådet ja sen alaiset taidetoimikunnat ja eri taidealojen keskuskeskukset (taiteen ja taide-elämän kehittäminen ja tanskalaisen taiteen edistäminen ulkomailla).

Kunstfondetin ja Kunstrådetin sihteeristönä toimii Kunststyrelsen, jonka tehtäviin myös kuuluu kansainvälisen kulttuurivaihdon koordinoiminen. Tanskalaisen kulttuurin kansainvälistä edistämistä varten Kunststyrelseniin perustettiin uudistuksen yhteydessä erityinen kansainvälinen yksikkö.

Kunstrådetin kansainväliseen toimintaan tarkoitettuista määrärahoista huomattava osa kanavoitetaan Kunststyrelsenin kuvataide-, kirjallisuus-, musiikki- ja teatterikeskuksille.

Det Danske Kulturinstitut toimii valtion ja muun julkisen avun sekä yksityisten lahjoitusten turvin. Sen alaisilla yhdeksässä maassa toimivilla Tanskan kulttuuri-instituuteilla on oma merkittävä roolinsa tanskalaisen kulttuurin edistämässä ulkomailla. Tanska avaa toukokuussa ensimmäisen ulkomaisen kulttuuri-instituutin Kiinassa (Peking).

Kunststyrelsenin kansainvälisen yksikön kulttuurivientiprojekteihin on vuonna 2004 varattu 8 miljoonaa DKK. Taidehallitukseen kuuluvien kuvataide-, kirjallisuus-, musiikki- ja teatterikeskusten kansainväliseen toimintaan on puolestaan vuoden 2004 budjetissa varattu 15 miljoonaa DKK.

Tanskan vienninedistämisestä vastaa ulkoministeriön osana toimiva Danmarks Exportråd, jonka tehtäviin myös kuuluu kaupallisen kulttuuriviennin

edistäminen.

Lähtökohtaisesti kulttuurivientiin suhtaudutaan samalla tavalla kuin kaikkeen muuhunkin vientiin. Kulttuurivientitukea on tähän asti pyritty antamaan erilaisiin yhteisesiintymisiin, kuten messuihin osallistumiseen. Esimerkkinä mainittakoon, että Exportrådetin tuki Tanskan suurelle esittäytymiselle MIDEM musiikkimessuilla vuonna 2004 oli noin miljoona DKK.¹⁷³

Iso-Britannia

Brittiläisen kansainyhteisön historia ja traditio ovat sen luontaisen monikulttuurisuuden hyödyntämisen taustana, joka on perustana Iso-Britannian tämänhetkisellem luovan talouden menestykselle. Iso-Britannia on hallinnut globaalisti myös kulttuurituotantoa, intellektuaalista pääomaa ja luovan talouden kehittymistä koskevan käsitteistön sekä toimivien rakenteiden ja mallien luomisessa. Hallitus kiinnitti voimakkaasti huomiota elämysteollisuuden ja luovan talouden kansantaloudelliseen merkitykseen 1990-luvun jälkipuoliskolla työpaikkojen ja taloudellisen kasvun rakentajana. Britanniassa luotiin määrätietoinen kulttuurilinjaus. Alalla oli vuonna 2001 noin 1,3 miljoonaa työpaikka ja sen liikevaihto oli 160 miljardia euroa.

Julkisen palvelun televisio- ja radioyhtiö BBC on maailman tärkein kulttuurin viejä, johon kuuluu myös kaupallisin periaattein toimivia osia BBC Worldwide, BBC News, BBC online ja BBC Sport. BBC:n tuotteet ulottuvat radio- ja televisio-ohjelmista ja filmi- ja dokumenttituotannosta, satelliittikanaviin, multimediaan, videoihin, internetin online-palveluihin, lehtiin, kirjoihin ja muihin tuotteisiin. BBC World tavoittaa 255 miljoonaa taloutta yli 200 maassa.

Iso-Britanniassa on vahvasti instrumentalistinen kulttuuripolitiikka. Kulttuuriministeriön toimenkuva on kattavin maailmassa - taiteet, kulttuuri, turismi, nuoriso, urheilu, broadcasting, uhkapeli, kansallisperintö, vapaa-aika jne. Ministeriötasoinen Department for Culture, Media and Sport vastaa Isossa-Britanniassa myös kulttuurivaihtoa ja kulttuurin vientiä koskevasta strategisesta suunnittelusta ja ke-

hittämistyöstä. Se on perustanut vuonna 2002 yhdessä kauppa- ja teollisuusministeriön, muiden ministeriöiden ja liike-elämän ja ulkomaankaupan organisaatioiden (UK Trade & Investment) kanssa yhteistyöelimiä edistämään kulttuurivientiä. Tällaisia ovat: Creative Exports Group (CEG), Performing Arts International Development (PAID) and Design Partners. Creative Exports Group on lisäksi perustanut viisi toimialakohtaista työryhmää: elokuva, televisio, radio, kustannustoiminta ja musiikki. Esittävien taiteiden kansainvälistä vaihtoa kehittävä PAID työskentelee edistäkseen esittävien taiteiden organisaatioiden kansainvälistä näkyvyyttä, aina pienistä teatteriryhmistä suuriin musikaaleihin. PAID:n jäseniä ovat tanssin, teatterin ja musiikin keskeiset laitokset. Kaikkien kolmen ryhmän toiminnassa tutkimus- ja kehittämistyöllä on keskeinen asema.

Perinteinen ulkoministeriön hallinnonalalle kuuluva British Council edistää yleisemmin maan kansainvälistä kulttuurivientiä sekä myös British Commonwealthin kulttuurin tuntemusta maailmalla. Se on myös aktiivinen kansainvälisen kaupan edistämässä ja se on yhdessä kulttuuriministeriön ja ulkomaankauppa- ja investointien kanssa avannut portaalin <http://www.creativexport.co.uk>, joka opastaa kulttuuriteollisuuden yrittäjiä, jotka ovat kiinnostuneita toiminnasta kansainvälisen kulttuurikaupan eri lohkoilla.

Visiting Arts on kolmannen sektorin toimija (educational charity), jota rahoittavat Ison-Britannian kolme taidetoimikuntalaitosta, British Council ja ulkoministeriö. Tämä elin edistää kansainvälistä taiteilija- ja taidetapahtumavaihtoa sekä osallistuu kansainväliseen taiteiden ja kulttuurin tutkimus ja kehittämistyöhön. Laajan taide- ja kulttuurialan konsulttitoiminnan ansiosta Iso-Britannia onkin johtava eurooppalainen valtio taide- ja kulttuurialan tutkimus- ja kehittämistyössä sekä kulttuuriviennessä.

Arts Councilit luonnollisesti tukevat myös laitosten ja taiteilijoiden kansainvälistä vaihtoa ja yhteistyötä, mutta keskeiset strategiset vientiponnistelut kuuluvat kulttuuriministeriölle (DCMS) ja kauppa- ja teollisuusministeriölle sekä UK Trade & Investmentille.

Luovien toimialojen vientitulot olivat vuonna

2001 jo 11,4 miljardia puntaa, eli 4,2 % kaikista palvelujen ja tuotteiden viennistä. Alueen vienti on kasvanut vuodesta 1997 vuoteen 2001 peräti 15 prosentilla vuodessa.¹⁷⁴

Kaikki tärkeät toimijat Iso-Britannian kulttuurivienin alalla poikkeavat tavoitteiltaan ja strategioiltaan. Toimijoiden määrä on kasvamassa nopeasti. Määrää kasvattavat seuraavat seikat: a) kulttuuriteollisuuden taloudellisen kasvanut merkitys, ja siitä seurannut kaupallisen tuen/ promootioin tarve julkisilta instituutioilta (DTI, UKTI) b) vallan hajaannuttaminen ja alueellistuminen sekä uusien alueellisten toimistojen perustaminen ja c) perinteisesti sisäpoliittisten toimijoiden kansainvälistymispyrkimykset.

Vallan hajaannuttaminen Iso-Britannian sisällä on huomioonotettava tekijä tutkittaessa kulttuurivientiä. Esimerkiksi Skotlannin kanta kulttuurivientiin on sekä selkeä että hyvin poikkeava Lontoon suhtautumistavasta, eikä DCMS ole - yleisradiotoimintaa lukuunottamatta - vastuussa kulttuurin alasta Skotlannissa, Pohjois-Irlannissa tai Walesissa. Alueellinen aspekti on näkyvässä myös Englannin sisällä: Koillis-Englanti esimerkiksi on innokas kansainvälistymisen puolesta toimija. Sillä on aggressiivinen vientiagenda, joka liittyy tiiviisti myös alueellisiin poliittisiin ja taloudellisiin kysymyksiin sen sijaan, että olisi puhtaasti kulttuuriin sidottu. Walesilla on samankaltainen ote kulttuurivientiin, ja sillä on vakuuttavasti (aina maakuntatasolle asti) kohdennettu ja tavoitteellinen ohjelma esimerkiksi siitä, mitä se haluaa tehdä Euroopan Unioniin toukokuussa liittyvissä maissa.

British Council on riippumaton kulttuurialan toimija, joka edistää modernia ja monipuolista kuvaa Iso-Britanniasta ulkomailla. British Councilin vuosibudjetti on 17 miljoonaa puntaa ja sillä on 6000 työntekijällä. Vuonna 2004 sen liikevaihto oli 479 puntaa, josta valtionavun osuus on 164 miljoonaa puntaa. Toimintaa on 110 maassa ja toimipisteitä on 216. Sillä on yli sadassa maassa taidevastavia (arts manager), jotka seuraavat paikallista taide maailmaa ja organisoivat tapahtumia. Erityisesti BC tukee lahjakkaimpien taiteilijoiden matkoja ulkomaille, esiintymisiä tai yhteistöitä ulkomaisten taiteilijoiden kanssa - vuosittain noin kahta tuhatta

tapahtumaa. Joskus se rahoittaa kokonaisen kiertueen yksin, mutta useimmiten se kuitenkin keskittyy sponsoreiden etsimisessä auttamiseen ja neuvojen tarjoamiseen.

Iso-Britannia on kehittänyt hyödyllisen Business Link -verkkopalvelun <http://www.businesslink.gov.uk/bdotg/action/home>, jossa on myös kulttuurituotantoa hyödyttäviä palveluja.¹⁷⁵

Irlanti

Irlannin maine kulttuurimaana on kansainvälisesti hyvä. Tätä voidaan pitää merkittävänä saavutuksena sen tosiasian valossa, että Irlannin valtio on vasta viime vuosina ruvennut tukemaan kulttuurivientiä aktiivisesti. Perinteisesti kulttuuria ja sen tuottajia on tuettu ennen muuta verokevennyksin ja näin tehdään edelleenkin maan vaurastumisesta huolimatta.

Irlannin ulkoasiainministeriön kulttuuriosasto (Cultural Division) toteuttaa yhteistyössä suurlähetystöjen kanssa kulttuuriprojekteja ja tukee Irlannin opintoja ulkomaisissa yliopistoissa ja kouluissa. Se osallistuu myös kulttuurisopimusten ja kahdenvälisen opiskelijavaihdon puitteissa tapahtuvaan yhteistyöhön. Kulttuuri-instituutteja Irlannilla ei ole, eikä niiden perustamista harkita tällä hetkellä. Ainoa poikkeus on Pariisissa toimiva instituutti, jonka ohjelman rahoituksesta vastaa osittain ulkoasiainministeriö.

Irlannin taideneuvosto (Arts Council) on taide-, matkailu- ja urheiluministeriön alaisuudessa toimiva itsenäinen laitos, joka tukee Irlannin kulttuuri- ja taiteellisen toiminnan kehittämistä. Se auttaa taiteilijoita ja taidejärjestöjä kulttuuriviennissä matka- ja muiden avustusten kautta. Se toimii myös keskeisenä tiedonvälittäjänä kansainvälisissä asioissa sekä Irlannissa toimiville että ulkomaisille, Irlannista kiinnostuneille tahoille. Tämä tapahtuu yhteistyössä diplomaattisten edustustojen ja kansainvälisten yhteistyöjärjestöjen kanssa. Taideneuvosto tukee kansainvälistä toimintaa n. yhdellä miljoonalla eurolla tänä vuonna.

Kulttuurisuhteiden komitea (Cultural Relations Committee) tukee ammatitaidoltaan ja vaikutukseltaan merkittävää irlantilaista kulttuuritoimintaa

(tanssi ja teatteri, elokuva, musiikki, kuvataide, kirjallisuus) ulkomailla myöntämällä avustuksia. Komitea toimi aikaisemmin ulkoministeriön kulttuuriosaston yhteydessä mutta on nyt siirretty kulttuuriministeriöön. Komitean budjetti tänä vuonna on 700 000 euroa.

Irlannin kulttuuriviennin organisaatiolle on ominaista sen varsin löysä rakenne. Laajoja strategioita ei ole laadittu, vaan kysyntä ohjaa toimintaa, eivätkä pitkän aikavälin tavoitteet ja suunnitelmat. Kulttuuriviennin jatkuvuuden puutteeseen on viime aikoina kiinnitetty huomiota taideneuvoston esittämissä kommentteissa. Taidepiireissä katsotaan, että esimerkiksi Australiassa, Kanadassa ja Singaporessa käytössä oleva, kansainvälistä toimintaa koordinoivaan kulttuurineuvostoon perustuva malli voisi olla Irlanninkin kohdalla toimiva. Siihen lisättäisiin todennäköisesti muut maan imagoa ja tunnettuutta edistävät tahot kuten valtion matkailuneuvosto.¹⁷⁶

Ranska

Kulttuurivienti on tietoinen keino ylläpitää ja lisätä Ranskan vaikutusvaltaa. Siksi sitä on tuettu melko avokätisesti valtion varoin. Ulkoministeriössä kulttuuriyhteistyöstä ja ranskan kielestä vastaavan toimistopäällikön Xavier Northin sanoin "kulttuurikeskusten verkoston synty 1900-luvun puolivälissä oli seurausta kenraali de Gaullen valitsemasta politiikasta, jolla pyrittiin korvaamaan taloudellisen ja sotilaallisen vaikutusvallan vähenemistä". Kansainvälisessä toiminnassa Ranskan prioriteettina on edelleen suojella kulttuuria markkinavoimilta, joiden arvioidaan toimivan englanninkielisen maailman hyväksi.

Kulttuuriviennin ylivoimaisesti tärkein tehtävä on edistää ranskan kielen asemaa maailmassa. Sitä toteutetaan lähinnä kielikurssein ja ranskalaisin kouluin. Tähän tehtävään pannaan suurin osa julkisen sektorin kautta jaetuista tuista. Myös ranskan-kielistä radio- ja televisiotoimintaa tuetaan francofonian tarkoituksiin.

Toisena tehtävänä on ranskalaisen kulttuurin leittäminen maailmalle. Sekä kaupallisen että eikaupallisen kulttuuriviennin kokonaisvolyyymia on

vaikea mitata, koska tiedot ovat hajallaan, ja julkista rahaa on varmasti melkoisesti mukana myös kaupallisissa tilastoissa. Ranskan kansainvälisen kulttuuripolitiikan tavoitteeksi on viime vuosina tullut "kulttuuridiversiteetin takaaminen".

Ranskan kulttuurivienti on pääasiallisesti ulkoasiainministeriön vastuulla, mutta myös kulttuuriministeriö osallistuu siihen. Yhteinen operatiivinen toimija Ranskassa on v. 1922 perustettu AFAA (Agence française d'action artistique), jonka vastuualueita kulttuuriviennissä ovat esittävät taiteet, kuvataiteet, taideteollisuus, arkkitehtuuri ja rakennustaide. Kirjallisuuden, elokuvan ja audiovisuaalisen tuotannon hoitaa ulkoasiainministeriö suoraan. Ulkomailla kulttuurivientiä hoitavat suurlähetystöjen alaiset Centre Culturel Français -verkoston kulttuuri-instituutit (151 kpl), Alliance française-yhdistykset (295 yhteistyösuhteessa ulkoministeriön kanssa) ja suurlähetystöön suoraan kuuluvat kulttuuriyhteistyötoimistot (Services de coopération et d'action culturelle), joita on 170.

Ulkoasiainministeriön budjetista v. 2002 maksettiin 189 miljoonaa euroa audiovisuaaliseen tuotantoon ja kommunikaatiotekniikkaan, mukaan lukien TV5 ja RFI (Radio France Internationale), 202 miljoonaa euroa kulttuuriyhteistyöhön ja ranskankielen edistämiseen ja 314 miljoonaa euroa ranskalaisen koulujen ylläpitämiseen ulkomailla. Yhteensä kulttuuria tuettiin siis 705 miljoonalla eurolla.

Vuonna 2002 myytiin 4698 ranskalaisen kirjan oikeudet ulkomaille (v. 2000 oikeuksia myytiin 5736), trendi on laskeva. Ranskankielisten kirjojen vienti (627 milj. euroa) puolestaan suuntautuu yhä enemmän ranskankielisiin maihin, muualla niiden kysyntä vähenee. Maailmanlaajuisessa vertailussa, kun julkaisu-oikeudet ja kirjavienti lasketaan yhteen, Ranska on neljännellä sijalla 8 prosentin markkinaosuudellaan (Yhdysvallat 21%). Levymyynnissä Ranskan osuus on 6,4 prosenttia, viennistä 80 prosenttia suuntautuu Eurooppaan.

Ranska ajaa voimakkaasti kulttuurin suurempaa priorisointia Euroopan unionissa. Perustuslakiluonnokseen on kirjoitettu Ranskan toiveiden mukainen lause kulttuurisen ja kielellisen moninaisuuden rikkauten kunnioittamisesta ja kulttuuriperinnön varjelmisesta ja kehittämisestä. Tätä kautta Ranska

haluaa perustuslakitasoisen suojan median ja kulttuuriteollisuuden kansalliselle ja unionitasoiselle tukemiselle.

Ranska on esittänyt EU:ssa 16 kohdan ohjelman, jossa ehdotetaan mm. unionin kulttuurimäärärahojen nostamista tuntuvasti nykyisestä 0.1 prosentista, joka 25 maan unionissa tarkoittaa vain 120 milj. euroa. Näin voitaisiin rohkaista taiteilijoiden ja taideostosten liikkuvuutta tavalla joka tekisi unionista eurooppalaisen kulttuurin alueen. Lisäksi Ranska haluaa unionin siunaavan kansalliset avustukset kulttuurin ja audiovisuaalisen tuotannon tukemiseen. Nykyisille kansallista tukea koskeville säännöksille halutaan jatkoaikaa vuoteen 2009 saakka. Äänitteiden ja elokuvatalenteiden piraattikopiointia vastaan pitäisi ryhtyä paljon tiukempaan taisteluun ja alan arvonlisäveroa pitäisi laskea.¹⁷⁷

Saksa

Saksalla on moneen muuhun Euroopan maahan verrattuna kulttuurissa, tieteessä ja opetuksessa Saksan historiasta johtuva erilainen hallintomalli. Perinteisesti Saksa oli jakautunut kaupunki- ja osavaltioihin, joilla oli oma kulttuuripolitiikkansa. Saksassa pyritään koko maatakoskeviin kulttuurilinjauksiin. Tätä työtä varten perustettiin vuoden 2003 lopulla "Kulturstiftung des Bundes". Saksassa hajautettua ja osavaltioiden itsenäisyyttä korostava kulttuuritoiminta koetaan rikkautena. Erityisesti vauraammat osavaltiot, ennen kaikkea Baijeri, haluavat kuitenkin noudattaa omaa kulttuurilinjaansa. Toisaalta kulttuurihallinnon monikerroksinen rakenne ja monikertaisuus (16 osavaltiota) aiheuttavat valtavasti kuluja ja vaikeuttavat uudistusten läpiviemistä esimerkiksi koulutuksen alalla.

Berliinissä toimiva osavaltioiden yhteistyöelin on (Sekretariat) Ständige Konferenz der Kulturminister der Länder, jonka tehtävä on koordinoida kulttuuri- ja opetusalan politiikkaa ja kansainvälistä yhteistyötä.

Näkyvin Saksan ulkomaisen kulttuuripolitiikan tekijä on Goethe Instituutti, jolla on 126 toimipistettä yhteensä 77 maassa. Goethe-Instituutin toimintamäärärahat tulevat Saksan ulkoministeriön

budjetista. Lisäksi instituutti hankkii itse tuloja muun muassa kielikurssimaksuilla, ja saa myös jonkin verran tukea sponsoreilta ja muilta tukijoilta.

Muut tärkeimmät kansainvälistä kulttuuriyhteistyötä harjoittavat DAAD, Saksan akateemista tutkijavaihdosta vastaava järjestö, jolla on 45 informaatioskeskusta ja 13 toimistoa eri puolilla maailmaa. DAAD toimii välittäjänä eurooppalaisen sivistyspolitiikan EU:n vaihto- ja liikkuvuusohjelmissa. Kansainvälistä yhteistyötä harjoittavat myös Alexander Humboldt säätiö, Saksan UNESCO Komissio ja Ulkomaisten kulttuurisuhteiden Instituutti, IFA.

Medioista Deutsche Wellen (TV- ja radiokanava DW ja televisiokanava 3-SAT) ohjelmatarjonta on osa Saksan kulttuurivientiä. Kanavan näkyvyys kattaa käytännössä koko maailman eri kieliversioineen (saksa, englanti, espanja, arabia).

Liittovaltiotasolla kulttuurivientiin ja sen rahoittamiseen osallistuu myös liittohallituksen kulttuuri- ja media-asioista vastaava asiamies (Beauftragte der Bundesregierung für Kultur und Medien). Näiden lisäksi kulttuurivientiä rahoittavat myös muutamat muut liittovaltion ministeriöt.

Kulttuuriviennissä on mukana myös lukuisia muita organisaatioita: Filmförderungsanstalt (elokuvasäätiö), jossa elokuvaviennistä huolehtii markkinointiyhtiö German Films - Service and Marketing GmbH, vanhalta nimeltään Die Export-Union des deutschen Films. Saksan musiikkiviennistä vastaava yhtiö German Sounds AG perustettiin vuoden 2003 lopulla.

Liittopäivien komissio "Kultur in Deutschland" aloitti toimintansa syksyllä 2003. Komission tehtävänä on tehdä tilannekartoitus kulttuurin tilasta sekä hankkia tietoa kulttuurin julkisesta ja yksityisestä tukemisesta.

Vaikka liittovaltio on voimakkaasti mukana kulttuuriviennissä, kuuluvat kulttuuriasiat kuitenkin etupäässä Saksan 16 osavaltion toimivaltaan. Osavaltioilla on oma yhteistyöelin, pysyvä kulttuuriministerien kongressi (Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder, KMK), joka toimii osavaltioiden edustajana kansainvälisessä kulttuuripolitiikassa.

Saksassa on toistaiseksi vaikeasti saatavilla tietoa julkisyhteisöjen kulttuuriin tukemiseen myöntämistä varoista, puhumattakaan kulttuuriviennin rahoit-

tuksesta. Vuonna 2004 on kuitenkin tarkoitus julkaista osavaltioiden ja liittovaltion yhdessä laatima selontekeo kulttuurin rahoittamisesta. Selonteossa tulee olemaan myös yhtenäistä tilastotietoa. Arvioidaan, että Saksassa julkisyhteisöt rahoittavat noin 90 prosenttia kulttuurimenoista. Säätiöt jakavat kulttuuriin noin 306 miljoonaa euroa, eli 4 prosenttia kulttuurin kokonaisrahoituksesta. Viidensadan suurimman yrityksen kulttuurisponsoroinnin yhteenlasketuksi summaksi arvioidaan korkeintaan 511 miljoonaa euroa. Kulttuuriviennin kustannuksia ei ole laskettu erikseen. Saksan kulttuurivientiin suunnattua liittovaltion budjettia on leikattu vuoden 2003 budjetin 558 miljoonasta eurosta neljä prosenttia vuoden 2004 toiminnassa.¹⁷⁸

Yhdysvallat

Yhdysvaltojen ylivoimainen valta-asema maailmassa perustuu paitsi poliittiseen ja taloudelliseen voimaan, myös sen asemaan kaupallisen kulttuurin supervaltana. Yhdysvalloissa kulttuuri ja viihde muodostavat suurimman vientisektorin, joka on 7,8 prosenttia BKT:sta. Yhdysvallat on suurin markkina-alue luovan talouden toimialla. Toimialan arvo oli Yhdysvalloissa triljoona dollaria vuonna 2000. Tekijänoikeusteollisuuden kasvu oli vuosina 1977 - 97 6.3 prosenttia vuodessa eli noin kaksikertainen, kun koko talouden kasvu oli 2.7 prosenttia vuodessa. Tekijänoikeusteollisuudessa työskenteli vuonna 1999 3.8 miljoonaa työntekijää eli 2.9 prosenttia työvoimasta. Yhdysvallat johtaa myös patenttien määrässä, vuonna 1999 rekisteröitiin 169 000 patenttia.

Yhdysvallat harjoittaa kulttuurivientiä kuitenkin myös valtiollisella tuella. Yhdysvaltain ulkoministeriöllä on lukuisia ohjelmia amerikkalaisen taiteen tunnetuksi tekemiseen maailmalla. Maan ulkoasiainministeriö auttaa Hollywoodia elokuvan vientiprojekteissa. Ministeriön elokuvapalvelu toimittaa amerikkalaisia elokuvia filmifestivaaleille ja muihin elokuvatapahtumiin. Kuvataidetta on esitelty ohjelmallisesti "Art in Embassies" -ohjelmassa Yhdysvaltojen noin 180 suurlähetystössä ympäri maailman. Ohjelmaa laajennettiin vuonna 2002 "American

Artist's Abroad" -projektilla.

Taidevientiä tukee useita rahastoja julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyössä. Festivaalirahasto huolehtii amerikkalaisten kuvataiteilijoiden mahdollisuuksista osallistua kansainvälisille taidefestivaaleille. Rahaa se saa paitsi ulkoasiainministeriöltä, myös esimerkiksi Rockefellerin säätiöltä. Näyttelyvientiin on oma rahastonsa. Esiintyvien taiteilijoiden on rahasto tukee muusikkojen, tanssijoiden ja teatterialan ammattilaisten osallistumista kansainvälisiin tapahtumiin.

Kulttuuriviennillä on myös poliittiset päämäärät. Ulkoasiainministeriön tavoitteena on edistää amerikkalaisia arvoja. Näkyvin poliittissävynen kulttuurivientiprojekti on vuoden 2002 alkupuolella käynnistetty CultureConnect -ohjelma, jonka tavoitteena on lisätä ymmärrystä amerikkalaisia kohtaan syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkimainingeissa. Ohjelma on suunnattu 12-25-vuotiaille nuorille, joiden keskuudessa halutaan murtaa stereotyyppioita amerikkalaisesta kulttuurista. Ohjelman toteuttamiseksi ministeriö on nimennyt erityisiä kulttuurilähettäjiä, jotka edustavat eri taiteenaloja.¹⁶⁹

Kanada

Kanada on maakuntiin eli provinssiin perustuva liittovaltio, jonka eri hallinnonaloilla ja -tasoilla on kulttuuriosastoja. Maakunnilla on erilliset määrärahat ja kulttuuriohjelmat, esimerkiksi Quebecillä on omaleimainen ranskankielinen kulttuuri ja laaja kansainvälisen kulttuurivaihdon ohjelma. Kanada on myös niitä harvoja maita, jotka ovat jäsenenä sekä brittiläisessä että ranskalaisessa kansainyhteisössä. Näissä molemmissa on voimakas kulttuurinen ulottuvuus.

Kanadan hallitus teki esityksen kansainvälisestä kulttuurinedistämisestä New International Instrument on Cultural Diversity (NIICD) vuonna 1999. Tarkoituksena oli luoda selkeä kansainvälisen kulttuurinedistämisen strategia, jonka tavoitteet ovat:

- Kanadalaisen kulttuurin aseman turvaaminen kotimaassa ja ulkomaan markkinoilla.
- Yritysten ja investointimahdollisuuksien tukeminen, kuluttajien valinnanmahdollisuuksien ja

moniarvoisuuden tukeminen.

- Taiteilijoiden ja yrittäjien koulutuksen ja työskentelyedellytysten turvaaminen niin, että heillä on mahdollisuus sekä kotiamiseen että ulkomaiseen menestykseen.

Päävastuu kansainvälisestä kulttuuripolitiikasta on kulttuuriministeriöllä. Sen rahoittama toimija on The Canada Council for Arts. Ulkoasiainministeriön International Cultural Relations Program tukee kulttuurisektoria. Kanadalla on viidessä strategisesti tärkeässä kohteessa erityisiä kulttuuripromootto-reita. Ulkoasiainministeriön kansainvälisen kulttuurinedistämisen budjetti oli vuonna 2002 29 miljoonaa C\$. Muita kulttuuriviennin toimijoita Kanadasa ovat muun muassa Canadian Cultural Observatory, the Cultural Human Resources Council ja the Cultural Industries Development Fund of the Business Development Bank of Canada.

Kanadan kulttuurituotteiden kansainvälisen kaupan (vientä ja tuontia) arvo oli vuonna 2001 3.5 miljardia \$, missä oli lisäystä edelliseen vuoteen 5.6 prosenttia.

Kanada on kehittänyt jatkuvia kulttuuritilastoja ja niiden analyysejä, jotka löytyvät verkkosivuilta: <http://www.statcan.ca/english/freepub/87-008-GIE/about.htm>.

Atlantic Canada Opportunities Agency (ACOA) teki vuonna 2003 aloitteen panatlanttisen kulttuuristrategian Pan Atlantic Cultural Strategy luomiseksi. Strategiatyötä johtaa Pan Atlantic Cultural Export Planning Committee (PACE). Strategian tavoitteena on tukea Kanadan taloudellista kasvua.¹⁷⁹

Australia

Australian ulkoasiainministeriö järjesti vuonna 1998 kulttuurisuhteiden huippukokouksen, jonka seurauksena perustettiin korkean tason The Australia International Cultural Council -ryhmä, jonka tarkoituksena on luoda kolmivuotisia strategioita kulttuurituotannon ja kulttuuriviennin edistämiseksi sekä koordinoita toimintaa julkisen ja yksityisen sektorin kesken.

Tämänhetkisen strategian Promoting Australia's

Culture Abroad 2000 mukaan Australian kulttuuri on hallituksen kansainvälisyysagendan keskeinen osa. Strategia koordinoi ja promovoi voimakkaasti kulttuurivientiä osana Australian ulko- ja talouspolitiikkaa. Strategia tunnistaa keskisuuren maan tarpeen kulttuurin erityiseen promootioon. Sen avaintavoitteet ovat mm:

- Edistää ja koordinoi korkeatasoisen taiteen vientiä,
- kehittää hallituksen ja kultturilliektominnan organisaatioiden yhteistyötä kansainvälisessä kulttuuripromootiossa,
- parantaa tiedon saatavuutta australialaisista kulttuurituotteista,
- laajentaa australialaisen kulttuurin ja taiteen kansainvälisiä markkinoita vienninedistämisen avulla,
- luoda kontaktipintoja ja linkkejä kulttuurituottajien ja ulkomaisten toimijoiden ja sponsorien välillä,
- integroida kulttuurivienti hallituksen vienninedistämishjelmiin,
- luoda ja ylläpitää tilastoja ja markkinatutkimuksia,
- ottaa kulttuurituotannon edustajat mukaan kansallisiin kauppapoliittisiin ja vientiorganisaatioihin, joista esimerkkinä the National Trade Consultations (NTC).

Austrade <http://www.austrade.gov.au/> on agenttuuri, joka edistää Australian kulttuurivientiä. Sillä on Export Market Development Grants Scheme, joka auttaa kulttuuriyrityksiä eri maiden markkinoita koskevien markkina-analyyysien ja jatkuvasti päivitettyjen verkkosivujen kautta. Verkkosivuilta löytyvät perustiedot markkinoista ja profiileista maittain. Kulttuurituotanto ja -vienti ovat myös mukana hallituksen kauppapoliittisissa selonteoissa parlamentille.

Kulttuuriviennin toimijoita ovat Department of Foreign Affairs and Trade, Department of Communications, Information Technology and the Arts, DoCITA ja The Australia Council.¹⁸⁰

Japani

Japanissa kulttuurivientiä harjoittavia päätahoja on kaksi: opetus,- kulttuuri,- urheilu,- tiede- ja teknologiaministeriön alainen Kulttuuriasiaain virasto (The Agency for Cultural Affairs, ACA) sekä The Japan Foundation. Kulttuuriasiaain virastolla on useita kansainvälisiä ohjelmia, joiden kautta se tukee japanilaisen kulttuurin vientiä ulkomaille. Viraston lisäksi eri ministeriöillä saattaa olla omia kulttuurihankkeita. Esimerkiksi kauppa- ja teollisuusministeriö (MITI) on ottanut projektikseen tukea japanilaisen animaation, animen, vientiä ulkomaille. Kulttuuriasianviraston vuosibudjetti ylitti tilivuonna 2003 ensimmäistä kertaa 100 miljardia jeniä (= vajaa 750.000.000 €).

Japan Foundation on itsenäistynyt ulkoministeriön alaisuudesta siinä mielessä, että vaikka ulkoasiainministeriö edelleen valvoo sitä, on käytännön toiminnan toteuttaminen täysin Foundationin itsensä vastuulla. Japan Foundationissa tehdään jatkouudistuksia huhtikuussa 2004, jolloin alkaa uusi tilivuosi. Uudistukset ovat osa Japanin hallituksen ohjelmaa yksityistä julkisia laitoksia.

Japan Foundation on erikoistunut kansainväliseen kulttuurinvaihtoon, ja sillä on useanlaisia kulttuurivaihtosopimuksia japanin kielen opettamisesta taiteisiin, julkaisutoimintaan ja urheiluun. Japanin valtio rahoittaa suurimman osan Japan Foundationin toiminnasta, mutta osa varoista tulee yksityiseltä sektorilta. Japan Foundationilla on lukuisia eri ohjelmia, joiden nimissä tutkijoita ja eri alojen asiantuntijoita lähetetään ulkomaille. Lisäksi ulkomaalaisille eri alojen asiantuntijoille järjestetään mahdollisuuksia tulla Japaniin erilaisille opintomatkoille tai stipendiaattina. Japan Foundation kustantaa esimerkiksi japanin kielen opettajia ulkomaille. Lisäksi ulkomaalaisille japanin kielen opettajille järjestään kurseja Japanissa. Erilaisin näyttelyohjelmin esitellään japanilaista taidetta ulkomaille. Vastavuoroisesti ulkomaalaisia esittäviä taitelijoita kustannetaan Japaniin.

Kulttuuriasian viraston asettaman, kansainvälistä kulttuurivaihtoa pohtineen työryhmän raportti valmistui maaliskuussa 2003. Tarkoituksena on ollut pohtia Japanin roolia muuttuvassa maailmassa. Ra-

portti painottaa avoimuutta, joustavuutta ja vuorovaikutusta ja siinä on muun muassa seuraavia painoituksia:

a) Perinteisen japanilaisen kulttuurin lisäksi maailmalla kannattaa esitellä nykytaidetta.

b) Japanilaisen kulttuurin esittelyssä ulkomailla tai ulkomaalaisille Japanissa pitäisi esittely räätälöidä huolellisesti kohdeyleisön mukaan.

c) Ulkomaalaisille pitäisi antaa mahdollisimman täsmällinen kuva japanilaisesta kulttuurista. Japanilainen kulttuuri ei välttämättä ole muuttumaton eikä muista ainutlaatuisesti poikkeava, tulevaisuudessa kulttuurivaihto pitäisi olla interaktiivista.

d) Japanilaiset itse eivät ole ainoita, jotka välittävät ja ylläpitävät japanilaista kulttuuria kuten teeseremoniaa, ikebanaa tai judoa, vaan maailmalla asuu paljon ei-japanilaisia, jotka tuntevat ja tutkivat japanilaista kulttuuria.¹⁸¹

Kirjallisuus ja dokumentit

- Aalberts, Babette & Beunen, Annemari (2002): Exploiting Museum Images. In Towse, Ruth (ed.): Copyright in the Cultural Industries. Cheltenham: Edward Elgar, 221-232.
- Aalto, Pirjo & Garam, Irma (2003): Kansainvälinen liikkuvuus yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2002. CIMO Publications 2. Helsinki: CIMO. [WWW-dokumentti]. <<http://www.cimo.fi/dman/Document.phx/~public/Julkaisut+ja+tilastot/tilastoja/liikkuvuustilastot-2002.pdf>>. (Luettu 5.4.2004).
- Aalto, Pirjo (2002): Kansainvälinen liikkuvuus yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2001. CIMO Publications 3. Helsinki: CIMO. [WWW-dokumentti]. <http://home.cimo.fi/tilastot/kk/tilastoraportti_2001.pdf>. (Luettu 5.4.2004).
- Ahokas, Asko (2003a): Designers Collection: Ryhmässä on voimaa. ARTTU! 4: 8-9.
- Ahokas, Asko (2003b): Nuoren muotoilun imussa. ARTTU! 3: 24.
- Alanen, Aku (2004): Kulttuurituotannon satelliitin tarina (alue- ja koko maan) luonnos, 7.5.2004.
- Alanen, Aku (2004): Luovuuden tilastoinnin lähteillä (luonnos), 24.2.2004.
- Alkio, Jyrki (1997): Art Goes Kapakan rynnäkö Tuhkolmaan oli haparointia oikeaan suuntaan. Perkeleen parempi puoli. Helsingin Sanomat - Kulttuuri 17.5.
- Alueiden vahvuudeksi. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelma - linjauksia ja painopisteitä vuosille 2003-2013. Opetusministeriön julkaisu 2003: 22. Helsinki: Opetusministeriö. [WWW-dokumentti]. <<http://www.minedu.fi/julkaisut/kulttuuri/2003/opm22/aluestrategia.pdf>>. (Luettu 5.4.2004).
- Alvar Aalto Akatemia. Toimintakertomus vuodelta 2002.
- Alvar Aalto Akatemia. Toimintasuunnitelma vuodelle 2003.
- Alvar Aalto Akatemia. Toimintasuunnitelma vuodelle 2004. Alustava. 15.1.2004.
- Antikainen, Anu (2001): Finnish Crafts and Design SME's Export Thresholds in Japan. Helsingin kauppakorkeakoulun kansainvälisen liiketoiminnan pro gradu -tutkielma. Markkinoinnin laitos.
- Arabianranta. Elämän muodot. Esite.
- Arko, Tuula (2004): Sijoitusneuvoja. Kas taidetta. Valtion taidemuseon tiedotuslehti 1: 11.
- Arni, Erkki (1990): Kysymyksiä Kantinesta. Helsingin Sanomat 22.12.
- ARSIS (1994): Ars Baltica: Itämeren alueen kulttuuriyhteistyötä. ARSIS 1: 37.
- ARSIS (2001): Taideneuvostoille maailmanlaajuinen yhteenliittymä - Risto Ruohonen hallitukseen. Arsis 1: 25.
- Att ta sig ton - om svensk musikexport 1974-1999 (1999). ESO. Ds 1999: 28. Stockholm.
- Audéoud, Olivier (2002): Study on the Mobility and Free Movement of People and Products in the Cultural sector. Study No DG EAC/08/00. Partnership CEJEC - Université PARIS X-EAEA. [WWW-dokumentti]. <http://europa.eu.int/comm/culture/eac/sources_info/pdf-word/mobility_en.pdf>. (Luettu 1.4.2004).
- Aulake, Kimmo (2003): Kulttuuriteollisuus - kulttuuria vai taloutta? Teoksessa Kivelä, Risto et al: Kulttuurin aika. Kulttuurin ja kulttuuripolitiikan merkityksestä yhteiskunnassa. Opetusministeriön julkaisuja 2003: 13. Helsinki: Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto, 55-58.
- AVEK (2003): Sisältötuotannon kehitysraha. AVEK 2: 44.
- Building a case for added value through design; Report to industry New Zealand (2003). Wellington: NZ institute of Economic Research (Inc.)
- Caves, Richard E. (2000): Creative Industries. Contracts Between Art and Commerce. Cambridge, Mass., London: Harvard University Press.
- CIRKO - Uuden Sirkuksen Keskus ry. Suomalaisen uuden sirkuksen kehittämishanke. Projektisuunnitelma vuosille 2004 - 2006.
- Cronin, Michael (2004): Miten tuoda Eurooppa kirjan ääreen? Kirjallisuus ja kielellisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden edistäminen Euroopan unionissa. Euroopan unionin neuvosto. Puheenjohtajavaltio Irlannin esittämä keskusteluasiakirja SN 1181/04 (CULT).
- Cultural Heritage Co-operation in the Baltic Sea States (2003). Report 3. Agreed upon by the Monitoring Group in Stockholm, Sweden the 1st of September 2003. Baltic Sea States Heritage Co-operation. [WWW-dokumentti]. <<http://balticheritage.raa.se/reports/cultural-heritage-co-op.pdf>>. (Luettu 2.4.2004).

- Denmark in the Culture and Experience Economy - 5 New Steps (2003). The Danish Growth Strategy. [WWW-dokumentti]. <http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Publikationer/Publikationer_ENGELSKE/experience_economy.pdf>. (Luettu 5.4.2004).
- Design Forum Finland. Esite.
- Design Forum Finland. Toimintakertomus 2002. Suomen taideteollisuus yhdistys - Konstflitföreningen i Finland ry.
- Designium. Toimintakertomus 2001-2002. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- Digitaalinen sisältötuotanto - strategiset tavoitteet ja toimintaehdotukset (2002). Helsinki: Opetusministeriö. [WWW-dokumentti]. <<http://www.minedu.fi/julkaisut/pdf/situstrategia.pdf>>. (Luettu 5.4.2004).
- Doshi, Sameer (1999): Reversing Flows. Harvard International Review 21 (2) / EBSCO.
- Durand, Michel (2001), International trade in culture commodities. Focus on Culture, Quarterly Bulletin from the Culture Statistics Program 13, 2
- Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi palveluista sisämarkkinoilla (komission esittämä). (SEC(2004) 21) KOM (2004) 2 lopullinen.
- Einhorn, Michael A. (2002): Music Licensing in the Digital Age. In Towse, Ruth (ed.): Copyright in the Cultural Industries. Cheltenham: Edward Elgar, 165-177.
- Ekholm, Jukka (2003): Suomikin on kulttuurimatkailumaa. Tietoaika 12: 8-11.
- Elmore, Julia (2003): Matkalta taiteen rajoille. Teoksessa Knuutti, Seppo (toim.): ITE käsillä. Nykykäsantaiteen vuosikirja 2. Helsinki: Maahenki Oy.
- Elomaa, Johanna (2002): Musiikkiteollisuuden muutosten ja markkinointistrategisten päätösten vaikutus suomalaisen pop-/rockmusiikin kasvavaan vientiin. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, Markkinoinnin laitos.
- Elonen, Seppo (1996): Outoa kulttuurivientiä. Helsingin Sanomat 16.7.
- Eriksson, Marja & Ropo, Arja (2000): Managerial Competence and Quality in Arts Organizations. Series A3: Working Papers 33. Tampere: Tampereen yliopisto, Yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitos.
- Etelä-Suomen Tavoite 2 -ohjelma 2000-2006. Ohjelma-asiakirjan täydennysosa (2000). EU-ohjelmat, julkaisu 7/00.
- Eurometri (2004): Kulttuurivienti Euroopassa. Osa 2. Eurometri 1: 24-25. [WWW-dokumentti]. <http://www.suomeneurooppaliike.fi/eurometri/1eurometri2004/eurometri_s24.pdf> ja <http://www.suomeneurooppaliike.fi/eurometri/1eurometri2004/eurometri_s25.pdf>. (Luettu 1.4.2004).
- Exploitation and Development of the Job Potential in the Cultural Sector in the Age of Digitalisation (2001). European Commission DG Employment and Social Affairs & MKW Wirtschaftsforschung GmbH: Munich.
- F&L Management Services Ltd. (1998): Sisältötuotannon kilpailukyyn kehittäminen. Strateginen selvitys osa II. Kauppa- ja teollisuusministeriön Sisältötuotantoprojektin toimeksiannosta. [WWW-dokumentti]. <<http://www.flms.com/sisalto2.pdf>>. (Luettu 5.4.2004).
- F&L Research (1999): Suomalaisen elokuvan markkinat ja kilpailukyky. Suomen elokuvasäätiön ja kauppa- ja teollisuusministeriön Sisältötuotantoprojektin toimeksiannosta. F&L Management Group Ltd. [WWW-dokumentti]. <<http://www.flms.com/elokuva.pdf>>. (Luettu 5.4.2004).
- F&L Research (2001): Sisältötuotantoyrityksen arvon kehittäminen ja markkinat. Strateginen selvitys osa III. Kauppa- ja teollisuusministeriön Sisältötuotantoprojektin toimeksiannosta. [WWW-dokumentti]. <<http://www.flms.com/sisalto3.pdf>>. (Luettu 1.4.2004).
- Feist, Andy (1999): Cultural Employment in Europe. Policy Note, Cultural Policies Research and Development Unit 8. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Finland's Development Policy 1997 (1998). Helsinki: Ulkoasiainministeriö, Kehitysyhteistyösosasto.
- Finland's Development Policy 1997 (1998). Helsinki: Ulkoasiainministeriö, Kehitysyhteistyösosasto.
- Florida, Richard & Tinagli, Irene (2004): Europe in the Creative Age. [WWW-dokumentti]. <http://www.creativeclass.org/acrobat/Europe_in_the_Creative_Age_2004.pdf>. (Luettu 1.4.2004).
- Florida, Richard (2002): The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life. New York: Basic Books.
- Focus 2003. World Film Market Trends. Marché du Film. Festival de Cannes. European Audiovisual Observatory.
- Francis-Larabee, J. (1994): American Companies Exploring Networks in Europe: Alternatives, Challenges, and Recent Advantages. Journal of System Management, April.
- Focus 2003. World Film Market Trends. Marché du Film. Festival de Cannes. European Audiovisual Observatory.
- Freiden, Jon; Goldsmith, Ronald; Takacs, Scott, and Hofacker, Charles (1998): Information as a product: not goods, not services. Marketing Intelligence & Planning, 16/3.

- Granstrand, Ove (1999): *The Economics and Management of Intellectual Property. Towards Intellectual Capitalism.* Bodmin, Cornwall: MPG Books Ltd.
- Haavisto, Tuula & Suomalainen, Tuomo & Vuori-Karvia, Juha (2002): Sisältötuotanto-työryhmän väliraportti 9. Selvitys kirjastoalan osaamisen ja resurssien kaupallisista hyödyntämismahdollisuuksista. Opetusministeriön työryhmien muistioita 41: 2002. Helsinki: Opetusministeriö. [WWW-dokumentti]. <<http://www.minedu.fi/julkaisut/pdf/situraportti9.pdf>>. (Luettu 5.4.2004).
- Haimi, Raimo (2004): Pidä puolesi patenteilla. Tekniikan näköalal 1/2004: 22-23.
- Hakulinen, Silja (2003): Odysseus-ohjelma. *Arsis* 3: 10-11.
- Hartikainen, Jenni (2004): Tv-alan johtava kansainvälinen ammattilehti yleistää W-tyyliä: "Syntynyt seuraavaksi kulttihiliksi". *Iltalehti* 23.3.2004: 28.
- Hautamäki, Antti (2003): Kyllä Amerikka opettaa. Hyvinvointivaltio muutosten edessä. *Sitra* 259. Helsinki: Edita.
- Helsingin Sanomat (2004): Veronmaksaja tukee kuoromatkoja noin 75 000 eurolla.
- Helsingin Sanomat 3.2.: TAUSTA.
- Hemilä, Hanna (2004): Karikat ja menestystarinat kansainvälisissä elokuva-alan yhteistuotantohankkeissa. Helsinki: AVEK-julkaisu.
- Himananen, Pekka (2004): Välittävä, kannustava ja luova Suomi - katsaus tietoyhteiskuntamme syviin haasteisiin. Eduskunta, Tulevaisuusvaliokunta.
- Holtari, Iina & Ristimäki, Eija (1996): Rakennerahastoistako tukea kulttuurihankkeille? *ARSIS* 4: 7-9.
- Holtari, Seija (2000): Paula ja Reijo kukoistavat kotona. *Talouselämä* 15: 29.
- Honkala, Markku (2000): *Barriers to Internet Exporting of Software Goods.* Pro gradu -tutkielma. Helsingin kauppakorkeakoulu. Markkinoinnin laitos. Liiketaloustiede: Kansainvälinen liiketoiminta.
- Howkins, John (2002): *The Creative Economy. How People Make Money From Ideas.* London: Penguin Books.
- Hytönen, Jaana (2004): Recognising the future of design. The future needs of design education. *Form Function Finland* No 93, 1/2004: 21-23.
- Hyttiäinen, Kirsi (2004), Suomi putosi kahdeksanneksi kilpailukykyluokituksessa. *Taloussanomat* 5.5.2004, 6.
- Höyttä, Raija (2003): Hanako Geierhos ideoi turkiksi Tarja Niskaselle. *ARTTU!* 4: 14.
- Hörkkö, Sirkka-Liisa (2003): Opetusministeriön "Suomi, Venäjä ja kansainvälinen yhteistyö" -toimintaohjelman toteutus vuoteen 2007. 9.1.2003. Opetusministeriö, Kansainvälinen sihteeristö.
- Ihatsu, Anna-Maria (2003): Missä on naisten nykykansantaide? Teoksessa Knuuttila, Seppo (toim.): *ITE käsillä. Nykykansantaiteen vuosikirja 2.* Helsinki: Maahenki Oy.
- Indrén, Virve (2003): *MEDIA PLUS. AVEK* 2: 42.
- Internationella kulturutredningen 2003 (2003). *SOU* 2003: 121. [WWW-dokumentti]. <http://kultur.regeringen.se/propositionermm/sou/pdf/sou2003_121a.pdf> ja <http://kultur.regeringen.se/propositionermm/sou/pdf/sou2003_121b.pdf>. (Luettu 1.4.2004).
- Isbom, Leena (2002): Suomalaista musiikkihistoriaa. *Yleisradion musiikkituotanto. Rytm* 5: 12-13.
- Isbom, Mari (2003): Mikä eCONTENT? *Eurometri* 3.
- Isokääntä, Päivi (2003): Media Plus edistää EU-alueella audiovisuaalista toimintaa. *Eurometri* 3.
- Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelma-asiakirja v. 2000-2006. Täydennysosa (2001). EU-ohjelmat, julkaisu 2/01.
- Jaakkola, Jukka (2001): Suomalaisen musiikin mairinnousu Saksaan. *Teostory* 9: 8-9.
- Jaukkuri, Maaretta (2001): Avautuvia näköaloja. Teoksessa *ARS* 01. Avautuvia näköaloja 30.9.2001 - 20.1.2002. Nykytaiteen museon julkaisuja 78. Helsinki: Nykytaiteen museo Kiasma, 18-20.
- Jokelainen, Jarkko (1998): Kulttuuriministeriön rahoittama Arts Council vastaa irlantilaisen taiteen tukemisesta. *Helsingin Sanomat* 4.10.1998.
- Jokinen, Heikki (2002): Tuolien välistä omalle pallille - sarjakuva valtion taidehallinnossa. *Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja* 14/2001. Helsinki: Opetusministeriö.
- Jokinen, Heikki (2003): *Kaleidoscope Pictures of Reality.* *Arsis* 1: 16.
- Jokinen, Laura & Kinnunen, Hanne & Heikkilä, Hanna & Tynninen, Petra: *Kulttuuri- ja liikunta-alan Venäjä-yhteistyön kartoitus.* Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto, Viestintäkulttuuriyksikkö.
- Joulupukki TV Oy & Gamebox Finland Oy Rovaniemen ammattikorkeakoululle (2002): Raportti Suomen digitaalisesta peliteollisuudesta ja sen koulutetun työvoiman tarpeista tulevaisuudessa. [WWW-dokumentti]. <<http://plab.ramk.fi/peliselvitys/Pelitutkimus%20muistio%2005072002%20final.rtf>>. (Luettu 5.4.2004).
- Kainulainen, Teemu (2000): Vihdoin kaksi tähteä. *Talouselämä* 15: 27-29.

- Kainuun osaamiskeskus: Kuhmon hengessä kamarimusiikin markkinajohtajaksi. Esite.
- Kaivosoja, Riitta et al (2003): Alueiden vahvuudeksi. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelma - linjauksia ja painopisteitä vuosille 2003-2013. Opetusministeriön julkaisuja 2003: 22. Helsinki: Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.
- Kalhama, Mikko (2003): Suomalaisen peliteollisuuden kartoitustutkimuksen loppuraportti. Helsinki: Uudenmaan TE-keskus. [WWW-dokumentti]. <[http://lumex.lume.fi/files.nsf/\\$DefaultView/FED6DDF3F542F5AEC2256DFE00415846/\\$FILE/loppuraportti16.12.pdf](http://lumex.lume.fi/files.nsf/$DefaultView/FED6DDF3F542F5AEC2256DFE00415846/$FILE/loppuraportti16.12.pdf)>. (Luettu 6.4.2004).
- Kallio, Jukka et al (2001): Sisältötuotannon kilpailukyky. Vertaileva tutkimus Suomesta, Ruotsista ja Irlannista. Helsinki: LTT-Tutkimus.
- Kallio, Jukka & Pulkkinen, Matti & Tiilikka, Jussi (2002): Sisältötuotannon liiketoimintamallit. Helsinki: LTT-Tutkimus Oy.
- Kallioinen, Raija (2003): Veli Granö ITE-taiteen tulkina maailmalla. Teoksessa Knuutila, Seppo (toim.): ITE käsillä. Nykykansantaiteen vuosikirja 2. Helsinki: Maahenki Oy.
- Karhu, Tuomo (2003): Suomalainen kirjallisuus ja populaarimusiikki rantautuvat vanhalle mantereelle. Ensin otetaan Saksa - sitten muu maailma. Turun Sanomat 9.5.
- Karvonen, Minna (1999): Euroopan unioni ja museot: rahaa, verkostoitumista ja tulevaisuuden tekemistä. Tietolinja 3: 8-13. [WWW-dokumentti]. <<http://www.lib.helsinki.fi/tietolinja/0399/tl0399.pdf>>. (Luettu 1.4.2004).
- Kauhanen, Mika & Vuorela, Kristiina (2003): Uutisia Fimicistä. Teostory 4: 18.
- Kaukomies, Marjuska (2002): Cross-mediatuotannon käytäntöjä. Teoksessa Tarkka, Minna & Mäkelä, Tapio (toim.): Uusimediakulttuuri innovaatioympäristönä. Kotimainen ja kansainvälinen tutkimus. Helsinki: Mediakulttuuriyhdistys m-cult.
- Keskitalo, Pirkko Alma Maria (1987): Kulttuuriviennin esteet - Esimerkinä televisio-ohjelmien vienti. Helsingin kauppar korkeakoulun pro gradu -tutkielma, liiketaloustiede, markkinoinnin ja tuotantotalouden laitos.
- Kivelä, Risto & Tiensuu-Nylund, Mervi & Hautala-Kajos, Kristina (2004): EU:n kulttuuri- ja av-alan kysymykset Irlannin puheenjohtajuuskaudella keväällä 2004. OPM, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. 15.1.2004.
- Kiviranta, Marja-Terttu (2001): Kuinka suomalaista on suomalaistaide? Victor Zamudio-Taylor vie suomalaista taidetta näytteille Yhdysvaltoihin. Helsingin Sanomat - Kulttuuri 26.6.
- Kivistö, Kalevi (1999): The Northern Dimension - Implications for Finnish Cultural Policy. Arsis 1: 7-10.
- Knuutila, Seppo (2003): Lukijalle. Käsillä olevaksi tehtyä. Teoksessa Knuutila, Seppo (toim.): ITE käsillä. Nykykansantaiteen vuosikirja 2. Helsinki: Maahenki Oy.
- Knuutila, Seppo (toim.) (2002): ITE rajoilla. Nykykansantaiteen vuosikirja 1. Helsinki: Maahenki Oy.
- Knuutila, Seppo (toim.) (2003): ITE käsillä. Nykykansantaiteen vuosikirja 2. Helsinki: Maahenki Oy.
- Kontturi, Mervi & Lautamäki, Satu (2002): Ideakirja. Kulttuuriturismi projektina. Pohjanmaan taidetoimikunta.
- Koski, Toivo & Eklöf, Antti, Uudenmaan yritysautomatoista irtautuneiden yritysten menestyminen, yrittäjien näkemyksiä yritysautomotoiminnasta.
- Koskinen, Tuulikki (2003): Nordic Co-Operation as a Part of Cultural Policy. An Interview with Veikko Kunnas. Arsis 3: 9-10.
- Kovalainen, Anne (2002): Mitä käsityöyrittäjyys on? Teoksessa Luutonen, Marketta & Äyväri, Anne (toim.): Käsin tehty tulevaisuus. Näkökulmia käsityöyrittäjyyteen. Sitran raportteja 24. Helsinki: Sitra.
- Kuhmon hengessä kamarimusiikin markkinajohtajaksi. Esite.
- Kuhmon Kamarimusiikki. Esite.
- Kulttuurihankkeet 2000-2002. Tavoite 2 -ohjelma (2002). Etelä-Suomen lääninhallituksen EU-rakennerahasto julkaisut 3. Helsinki: Etelä-Suomen lääninhallitus, sivistisosasto.
- Kulttuuriteollisuuden kehittäminen Suomessa; Kulttuuriteollisuustyöryhmän loppuraportti (1999). Helsinki: Opetusministeriö, Kulttuuripolitiikan osaston julkaisusarja 1/1999.
- Kulttuurin Kuhmo. Luonto. Taide. Musiikki. Perinne. Esite.
- Kulttuuriperinnön digitointityöryhmä (2003): Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa. Strategiset tavoitteet ja toimenpideohdotukset. Opetusministeriön julkaisuja 2003: 24. Helsinki: Opetusministeriö, Taide- ja kulttuuriperintöyksikkö.
- Kunnas, Veikko (2001): Filmkontakt Nord. En Evaluering av Veikko Kunnas på uppdrag av Nordiska Ministerrådet, Styrningsgruppen för nordiskt Kultur- och Massmediesamarbete.

- Kupiainen, Jari (2002): Itse tehty toimijuus: miten taidejärjestelmä ja yhteisöllinen luovuus voivat tukea toisiaan. Teoksessa Knuuttilla, Seppo (toim.): ITE rajoilla. Nykykansantaiteen vuosikirja 1. Helsinki: Maahenki Oy.
- Kupiainen, Jari (1999): Käsityö kannattaa Salomonsaarilla. [WWW-dokumentti]. <http://global.finland.fi/uutiset/teksti_popup.php?id=570>. (Luettu 16.4.2004).
- Kurki, Anneli (2000): Myyntitykki puuttuu. Näytelmävienti lapsenkengissä. Teatteri 8.
- Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry. Taito Group. Toimintakertomus 2002.
- Laakkonen, Sami (2002): Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: seurantaindikaattorit ja vuoden 2000 tulokset. Kauppa- ja teollisuusministeriön selvityksiä 4. Markkinaosasto.
- Laakso, Pekka (2002): Vastaavatko yritystuet käsityörytysten tarpeita? Teoksessa Luutonen, Marketta & Äyväri, Anne (toim.): Käsintehdyt tulevaisuus. Näkökulmia käsityörytistämiseen. Sitran raportteja 24. Helsinki: Sitra.
- Landry, Charles & Bianchini, Franco (1998): Luova kaupunki. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Launis, Mika (2003): Due Credit to Illustrations. Arsis 1: 12-13.
- Lehtola, Mirja (2003): Lapin elämyksellisuuden toimialaselvitys 2001. Rovaniemi: Lapin elämyksellisuuden osaamiskeskus.
- Lehtonen, Veli-Pekka (1998): Yle ei rikastu ohjelmien myynnillä: Pohjoismainen kanava suunnitteilla Yhdysvaltoihin. Helsingin Sanomat 10.6.
- Leonard, Mark & Alakeson, Vidhya (2000): Going Public. Diplomacy for the Information Society. Public Diplomacy in the 21st Century. London: The Foreign Policy Centre.
- Leppänen, Katriina (2003): Odyssuksena Italiassa. ARTTU! 3: 28-29.
- Liedes, Jukka (2002): Lukijalle. Teoksessa Norden Digitalt: Nordisk konferens om finansiering, produktion och distribution av digitalt innehåll, 15-16 oktober 2001, Helsingfors. Rapport. TemaNord 2002: 514.
- Liedes, Jukka (2003): Kulttuurin etsikkoaika. Teoksessa Kivelä, Risto et al: Kulttuurin aika. Kulttuurin ja kulttuuripolitiikan merkityksestä yhteiskunnassa. Opetusministeriön julkaisuja 2003: 13. Helsinki: Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto, 9-11.
- Lintula, Petri (2002): Käsityörytistämisyys Euroopan unionissa. Teoksessa Luutonen, Marketta & Äyväri, Anne (toim.): Käsintehdyt tulevaisuus. Näkökulmia käsityörytistämiseen. Sitran raportteja 24. Helsinki: Sitra.
- Luoto, Susanna (2003a): Nordrhein-Westfalen esillä Suomessa 2005. Eurometri 3.
- Luoto, Susanna (2003b): Unkarilla pitkäaikainen kulttuuri-strategia. Eurometri 3.
- Luovuutta ja innovatiivisuutta vauhditettava Euroopassa (2000). UNICE:n benchmarking-raportti. Helsinki: Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto.
- Luutonen, Marketta & Äyväri, Anne (toim.) (2002): Käsintehdyt tulevaisuus. Näkökulmia käsityörytistämiseen. Sitran raportteja 24. Helsinki: Sitra.
- Luutonen, Marketta (2002): Käsityötuotteisiin ja -palveluihin liitetyt merkitykset. Teoksessa Luutonen, Marketta & Äyväri, Anne (toim.): Käsintehdyt tulevaisuus. Näkökulmia käsityörytistämiseen. Sitran raportteja 24. Helsinki: Sitra.
- Lähteenmäki, Pekka (2004): Riimi myy. Talouselämä 18, 7.5.2004.
- Länsi-Suomen tavoite 2 -ohjelma 2000 - 2006. Ohjelma-asiakirjan täydennysosa (2000). EU-ohjelmat, julkaisu 8/00.
- Malkavaara, Jarmo & Kauhanen, Seppo (toim.) (1997): Artist in Residence - Kansainvälisen taiteilijavierastoinnin kehittämisohjelma. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Malkavaara, Jarmo (2003): Artists-in-Residence. Arsis 1: 21.
- Mangset, Per (1997): Cultural Divisions in International Cultural Co-operation. Cultural Policy 4 (1): 85-106.
- Mansala, Marja-Leena (2002): Tekijänoikeutta loukkaavien piraattituotteiden yksityinen maahantuonti. Tekijänoikeusselvitykset 2002. Helsinki: Opetusministeriö. [WWW-dokumentti]. <<http://www.minedu.fi/opm/tekijanoikeus/piraatti.pdf>>. (Luettu 5.4.2004).
- Markkula, Markku (2003): eOppiminen suomalaisen osaamisyhteiskuntakehityksen vauhdittajana. eOppimisen selvitysmiesraportti. [WWW-dokumentti]. <<http://www.minedu.fi/opm/hankkeet/sisu/eoppiminen.pdf>>. (Luettu 1.4.2004). 45.
- Martikainen, Minna et al (2001): Sisältötuotannon arvoketjun rahoitus. Helsinki: Opetusministeriö.
- Mauno, Auli (2004), Alamäki uhkaa Ruotsin musiikkivientiä; Suuri osa viennistä muovia ja konepajatuotteita. Kauppalehti 26.4.2004.
- McCune, Jenny C. (1999): Exporting Corporate Culture. Management Review 88 (11).
- m-cult. Uuden mediakulttuurin keskus m-cult. Esite.
- MEK (2003): InterQuest Report. Enchanting Finland.
- Merilampi, Ritva-Sini (2003): Kahdenväliset kulttuurisopimukset ja kulttuuriohjelmat - analyysi. Opetusministeriö, Kansainvälisten asiain sihteeristö.
- mGain (2003): Mobile Entertainment Industry and Culture. Mobile Entertainment Concepts and Cultures. A European

- Commission User-friendly Information Society (IST) Accompanying Measures project IST-2001-38846.
- Miettinen, Reijo (2003): Tieteen ja teknologian vuorovaikutus; Olemmeko siirtymässä käytön innoittaman perustutkimuksen aikakauteen? Teoksessa Rydman, Jan (toim.): Tiede ja muutos; Aaveet ja haaveet. Tieteen päivät 2003. Helsinki: Tieteellisten seurain valtuuskunta.
- Mitchell, Ritva (1998): Arts Council of England: vieläkin käsivarren etäisyydellä? ARSIS 4: 7-9.
- Morgan, Eileen (1998): Navigating Cross-Cultural Ethics. What Global Managers Do Right to Keep from Going Wrong. Butterworth Heinemann.
- Muotoilu 2005! -ohjelman seurantar ryhmän raportti (2004). Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:11. Helsinki: Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta-, ja nuorisopolitiikan osasto. [WWW-dokumentti]. <<http://www.minedu.fi/julkaisut/kulttuuri/2004/tr11/tr11.pdf>>. (Luettu 5.4.2004).
- Muotoilun tutkimuslaitos. Tasekirja 1.1.2002 - 31.12.2002.
- Museoviraston EU-työryhmä (2001): EU-asioita koskeva Museoviraston kehittämisstrategia 2001-2003.
- Music Export Finland (2003): Suomalaisen musiikin vienti. Musiikkitoimialan toimintaedellytysten kehittäminen ja yhteisvientiponnistelut musiikkiviennin vauhdittajana.
- Mykkänen, Joseetta (2004): Kiinan Internet-kahvilat ovat täynnä myyttisiä satureita. Peleillä valtava kansansuosio. Tekniikan näköalat 1: 36-39.
- Mäkelä, Tapio & Tarkka, Minna (2002a): Mediataide. Kotimaiset toimijat ja kansainväliset mallit. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja 8/2002. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta, Opetusministeriö, m-cult. [WWW-dokumentti]. <<http://www.minedu.fi/julkaisut/pdf/mediataide.pdf>>. (Luettu 5.4.2004).
- Mäkelä, Tapio & Tarkka, Minna (2002b): Yhteenveto ja suositukset. Teoksessa Tarkka, Minna & Mäkelä, Tapio (toim.): Uusi mediakulttuuri innovaatioympäristönä. Kotimainen ja kansainvälinen tutkimus. Helsinki: Mediakulttuuriyhdistys m-cult.
- Mäkelä, Tapio (2002a): Johdanto: mediakulttuurin innovaatioympäristö. Teoksessa
- Tarkka, Minna & Mäkelä, Tapio (toim.): Uusi mediakulttuuri innovaatioympäristönä. Kotimainen ja kansainvälinen tutkimus. Helsinki: Mediakulttuuriyhdistys m-cult.
- Mäkelä, Tapio (2002b): Uusiutuvan median kulttuurinen sisältötuotanto ja kestävä kehitys. Teoksessa Tarkka, Minna & Mäkelä, Tapio (toim.): Uusi mediakulttuuri innovaatioympäristönä. Kotimainen ja kansainvälinen tutkimus. Helsinki: Mediakulttuuriyhdistys m-cult.
- Mäkinen, Helena (1994): Kultasepänalan pienten valmistajayritysten vienti kilpailuetujen valossa. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja A-3.
- Mäkitalo, Teemu (2003): Kotimaisten elokuvien sponsorointi. Tuotesijoittelusta ristikkäismarkkinointiin. Tutkielma. [WWW-dokumentti]. <http://www.students.tut.fi/~makital/kotimaisten_elokuvien_sponsorointi.pdf>. (Luettu 1.4.2004).
- Möttölä, Marjatta (2004): Euroopan televisio menestyy formaateilla. Tosi-tv ja tv-pelit kukoistavat Kultaisen Ruusun viihdefestivaaleilla. Helsingin Sanomat 16.4.2004: C9.
- Nath, R., Akmanligil, M., Hjelm, K., Sakaguchi, T., and Schultz, M. (1998): Electronic Commerce and the Internet: Issues, Problems, and Perspectives. International Journal of Information Management, Vol. 18, No. 2.
- Sinervo, Petteri & Picard, Robert G. (2000): The Economic Importance of Copyright Industries in Finland. Finnish Copyright Industries in 1997. Final Report. Helsinki 2000. Media Group, Business Research and Development Centre, Turku School of Economics and Business Administration. Tekijänoikeusinstituutti / Suomen Tekijänoikeudellinen Yhdistys ry.
- Nevalainen, Niina (2003): Animointia baobab-puun juurella. AVEK 2: 30-31.
- Nicovich, Stef, and Cornwell, T. Bettina (1998): An Internet Culture?: Implications for marketing. Journal of Interactive Marketing, Vol. 12, Number 4, Autumn.
- Nieminen, Jouni (2000): Muusikon ulkomaantulon verotus ja sosiaaliturva. Teoksessa Halonen, Kati & Lassila, Juha: Backstage Pass. Näkökulmia musiikin managerointiin. Sibelius-Akatemian koulutuskeskuksen julkaisusarja 3. Helsinki: Sibelius-Akatemian koulutuskeskus, 120-135.
- Nikula, Jone (2004): Taas artisti maksaa. Helsingin Sanomat - Viikkoliite NYT 6: 42.
- Nurmi, Esko (2004), Tutkimus: Suomen kilpailukyky ei yllä enää ykkössijalle. Helsingin Sanomat 5.5.2004.
- Nyberg, Ulla (2003): Itälaajentuminen lisää kulttuuriyhteistyötä. Eurometri 3/2003.
- Olins, Wally (1999): Trading Identities. Why countries and companies are taking on each others' roles. London: The Foreign Policy Centre.
- Olins, Wally (2003): How to brand a nation. Business at Oxford 2, 16-17.
- Opetusministeriön strategia 2015 (2003). Opetusministeriön julkaisuja 2003: 11. Helsinki: Opetusministeriö: Kulttuuri-

- liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.
- Osaamisen ehdot - selvitys muotoilutoimialasta Suomessa (2001). Taideteollinen korkeakoulu, Koulutuskeskus. [WWW-dokumentti]. <<http://www2.uiah.fi/koulutuskeskus/designstudio/Osehdot.pdf>>. (Luettu 5.4.2004).
- Papastergiadis, Nikos (2001): Taide arjen politiikassa. Teoksessa ARS 01. Avautuvia näköaloja 30.9.2001 - 20.1.2002. Nykytaiteen museon julkaisuja 78. Helsinki: Nykytaiteen museo Kiasma, 34-39.
- Parasta ennen 01 01 2015 (2003). Suomi 2015: Tulevaisuuden tekijät VII. Helsinki: Sitra.
- Parkkonen, Timo (2003): Kansainvälistymisen pitkä ja kallis tie - käytännön näkökulma Markku Salimäen väitöskirjaan. ARTTU! 4: 7.
- Pelkonen, Tommi et al (2003): Digimedia 2003 - Nykytila ja kasvunäkymiä. Helsinki: LTT-Tutkimus.
- Peltonen, Leila (2002): Haave hankkeeksi: Visio Lapin nukketheaterikeskuksesta. ARSIS 2: 16-17.
- Perttu, Jukka (2004): Arkkitehti kannattaa kulttuurinturvajoukkoja. Helsingin Sanomat 15.2.
- Pohjansaari, Eija (2004): Yhä useampi yritys saa rojalituloja ulkomailta. Tietoaika 2: 6-8.
- Pohjois-Suomen tavoite 1 -ohjelma-asiakirja v. 2000-2006. Täydennysosa (2000). EU-ohjelmat, julkaisu 5/00.
- Pulkkinen, Matti & Pirjettä, Antti & Tiilikka, Jussi (2002): Sisältötuotannon kehitysnäkymät. Teoksessa Sisältötuotantoryhmän väliraportti 6. Sisältötuotannon kehitysnäkymät. Osa 1. Opetusministeriön työryhmien muistioita 16: 2002. Helsinki: Opetusministeriö, 3-31.
- Purovaara, Tomi: Ihmeestä instituutioksi. Nykysirkuksen kehitys taidon ja taiteen kentällä. Teatteritieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Raatikainen, Outi (2003): Koreuden tähden. ARTTU! 4: 16-19.
- Ramsdale, Phillip (2000): International Flows of Selected Cultural Goods 1980-98. Pariisi: Unesco.
- Rastas, Perttu (2002): Ars electronica ja ZKM - uuden median museot. Teoksessa Tarkka, Minna & Mäkelä, Tapio (toim.): Uusi mediakulttuuri innovaatioympäristönä. Kotimainen ja kansainvälinen tutkimus. Helsinki: Mediakulttuuriyhdistys m-cult.
- Report on the State of Cultural Cooperation in Europe (2003). Final Report. For the European Commission Directorate-General for Education and Culture. Interarts and EFAH. [WWW-dokumentti]. <http://europa.eu.int/comm/culture/eac/sources_info/pdf-word/summary_report_coop_cult.pdf>. (Luettu 1.4.2004).
- Riktlinjet för Finlands u-landspolitik (1998). Statsrådet 15.10.1998. Helsinki: Ulkoministeriö.
- Rinne Kangas, Reijo: Odysseia eurooppalaiseen yöhön. Image: 74-77.
- Ristimäki, Eija (1994): Voiko kulttuurivaihto olla kulttuurivienttiä? Ars 1: 3-5.
- Ritvanen, Katja (1998): The Internet in Internationalization Process of Finnish Small and Medium Sized Enterprises. Master's Thesis. Helsinki: Helsinki School of Economics.
- Ropo, Arja & Sauer, Erika (2002): From Sharing Money to Sharing Leadership. Changing Role of Government in Managing Symphony Orchestras in Finland. Hallinnon tutkimus 1: 20-39.
- Ropo, Arja & Sauer, Erika (2003a): Local and Global Leadership in the Classical Music Field. The 17th Nordic Conference on Business Studies. Reykjavik 14-16 August. [WWW-dokumentti]. <<http://www.nff2003.hi.is/Apps/WebObjects/HI.woa/swdocument/1003113/Local+and+global+leadership+in+the+classical+music+field++Arja+Ropo+and+Erika+Sauer.pdf>>. (Luettu 5.4.2004).
- Ropo, Arja & Sauer, Erika (2003b): The Success Story of Finnish Conductors: Grand Narratives and Small Stories on Global Leadership. [WWW-dokumentti]. <http://www.hec.ca/artsmanagement/aimac/resumes/7_org_ropo.html>. (Luettu 5.4.2004).
- Rousu, Outi (2003): Moving North. AVEK 2: 41.
- Ruohonen, Risto (2002): Muistio elinkeinoelämän taiteelle ja kulttuurille suuntaaman tuen muodosta ja määrästä Suomessa. Opetusministeriö
- Ruotsalainen, Jere (2003): An Anti-Fashionable Audience. ARSIS 1: 8.
- Rusanen, Aira (2002): Kastemadosta Rakettyryhmään. Pilottiprojektista jatkuvaan sisällöntuotannon tuotekehitykseen. Julkaisusarja 1. Helsinki: SATU.
- Saamelaiskäräjät (2003): Saamelaisten kieli- ja kulttuurisiida -hanke. Yhteenveto projektista. 3.12.2003.
- Saha, Hannu (2002): Miksi kansa luo? Teoksessa Knuutila, Seppo (toim.): ITE rajoilla. Nykykansantaiteen vuosikirja 1. Helsinki: Maahenki Oy.
- Salimäki, Markku (2003): Suomalaisen design-teollisuuden kansainvälinen kilpailukyky ja kansainvälistyminen. Strateginen ryhmä -tutkimus design-aloilta. Väitöskirja. Helsingin Kauppakorkeakoulu.
- Salimäki, Markku (2004): Tutkimuksen taustalla laaja analyysi suomalaisista design-yrityksistä. ARTTU! 1: 21.

- Salmela, Annmari (2004): Arts Management levittäytyy Savoan. Kuopion kaupunki lahjoitti viisivuotisen professuurin. *Sibis* 2: 14-15.
- Salo, Erja (2002): Elinympäristö fantasiataiteena - Alpo Jaakolan Patsaspuisto Loimaalla. Teoksessa Knuutila, Seppo (toim.): ITE rajoilla. Nykykansantaiteen vuosikirja 1. Helsinki: Maahenki Oy.
- Salo, Kylli (2003): Varsinais-Suomen kansantaidehanke on vaatinut Lönnrotin työtä. Teoksessa Knuutila, Seppo (toim.): ITE käsillä. Nykykansantaiteen vuosikirja 2. Helsinki: Maahenki Oy.
- Samiee, Saeed (1998): The Internet and International Marketing: Is there a fit? *Journal of Interactive Marketing Review*, Vol. 15, No. 5.
- Sandgren, Patrik (2000): Varför är svensk popmusik så populär utomlands? Synpunkter på det "svenska musikdret" och på det spontana i popmusikens musikaliska språk. *STM-Online* Vol. 3. [WWW-dokumentti]. <http://www.musik.uu.se/ssm/stmonline/vol_3/psandgren/>. (Luettu 5.4.2004).
- Seppälä, Antti (2002): Ruotsalaisen musiikkiviennin mytologiaa. Suomalainen tangolevy voidaan laskea osaksi Ruotsin musiikkiviennin. *Keskisuomalainen* 21.1.
- Selvitys "Yrittämisestä työtä" -projektin asiakkaiden yritystoiminnasta 2003, Helsingin kauppakorkeakoulu. Pienyrityskeskus.
- Seppälä, Marketta (2003): Artist-In-Residence Programs as a Channel for Internationalization. *ARSIS* 1: 22-23.
- SESinfo (2004): Pohjoismainen tv-tarjonta turvattava. *SESinfo* 1: 8.
- Siekinen Kirsi (2004): Peleissä pyörii tulevaisuuden bisnes. Peliteknologia perusteellisuudessa. *Tekniikan näköalat* 1: 32-34.
- Sihvonen, Tanja & Wakonen, Juha (2002): Televisiotuotanto digitalisoinnin aikakaudella. Sisältötuotantoryhmä. Sisältötuotanto-työryhmän väliraportti 5. Opetusministeriön työryhmien muistioita. Helsinki: Opetusministeriö.
- Siikala, Ritva (2003): Muuttuva kulttuurinen identiteettimme. Teoksessa Kivelä, Risto et al: Kulttuurin aika. Kulttuurin ja kulttuuripolitiikan merkityksestä yhteiskunnassa. Opetusministeriön julkaisuja 2003: 13. Helsinki: Opetusministeriö, Kulttuuri- ja nuorisopolitiikan osasto, 20-22.
- Silde, Maria (2002): Hidasta liikettä. Teatterin kansainvälistyminen on mutkikas labyrintti. *Teatteri* 2.
- Sipari, Lauri, rehtori. Teatterikorkeakoulu.
- Sipilä, Annamari (2004): Tutkimus 2004: Suomi on luovan kilpailukyyn johtavia maita. *Helsingin Sanomat* 17.2.
- Sirén, Vesa (1997): Suomen kulttuurivientin luottava paikallisuuteen. *Helsingin Sanomat* 23.11.
- Sisältötuotannon kilpailukyyn kehittäminen; Strateginen selvitys osa I (1997). Helsinki: F&L Management Services Ltd.
- Sisältötuotannon kilpailukyyn kehittäminen; Strateginen selvitys osa II (1998). Helsinki: F&L Management Services Ltd.
- Sisältötuotantoyrityksen arvon kehittäminen ja markkinat; Strateginen selvitys osa III (2001). Helsinki: F&L Research.
- Sisältötuotantoryhmä (2001): Sisältötuotanto-työryhmän väliraportti 2. Sisältötuotannon arvoketjun rahoitus ja digitaalisen sisältötuotannon rahoitusmallit. Opetusministeriön työryhmien muistioita. Helsinki: Opetusministeriö.
- Sisältötuotantoryhmä (2001): Sisältötuotanto-työryhmän väliraportti 3. Sisältötuotantoalan osaamistarveskenaario. Opetusministeriön työryhmien muistioita. Helsinki: Opetusministeriö.
- Sisältötuotantoryhmä (2001): Sisältötuotanto-työryhmän väliraportti 6. Sisältötuotannon tulevaisuus 2007. Opetusministeriön työryhmien muistioita. Helsinki: Opetusministeriö.
- Sisältötuotantoryhmä (2002): Sisältötuotanto-työryhmän väliraportti 7. Uusi mediakulttuuri innovaatioympäristönä. Opetusministeriön työryhmien muistioita. Helsinki: Opetusministeriö.
- Sisältötuotantoryhmä (2002): Sisältötuotanto-työryhmän väliraportti 8. Sisältötuotantoalan alueellinen kartoitus. Opetusministeriön työryhmien muistioita 40. Helsinki: Opetusministeriö.
- Sisältötuotantoryhmä (2002): Sisältötuotanto-työryhmän väliraportti 9. Selvitys kirjastoalan osaamisen ja resurssien kaupallisista hyödyntämismahdollisuuksista. Opetusministeriön työryhmien muistioita. Helsinki: Opetusministeriö.
- Smiers, Joost (2002): The Abolition of Copyrights: Better for Artists, Third World Countries and the Public Domain. In Towse, Ruth (ed.): *Copyright in the Cultural Industries*. Cheltenham: Edward Elgar, 119-139.
- Snellman, Costi (2004): Digitaalisen musiikin nettijakelu. *Selvis* 1: 24-27.
- Sotamaa, Yrjö (2003): Pääomana luovuus. *ARTTU!* 3: 3-4.
- Sotamaa, Yrjö (2004): Luovaa yhteistyötä. *ARTTU!* 1: 1.
- Stenvall, Sari (2001): Sisältötuotantoalan osaamistarveskenaario 2005-2010. Turun kauppakorkeakoulu/Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus/Mediaryhmä.

- Stokes, Donald (1997): *The Pasteur's Quadrant. Basic Science and Technological Innovation*. Washington D.C.: Brookings Institution Press.
- Suomalaisen animaatioalan osaamiskartoitus. Tuotantoyhtiöt, Free lancerit, Koulutus. 2.12.2003. Helsingin kaupunki, opetusvirasto.
- Suomalaisen elokuvan markkinat ja kilpailukyky (1999). Helsinki: F&L Research.
- Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus, FIMIC (2002): Toimintakertomus.
- Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus, FIMIC: Esite.
- Suomen elokuvasäätiö (2002): *Suomalaisen elokuvan tavoiteohjelma 2003-2005*.
- Suomen kehityspoliittinen ohjelma (2004). Valtioneuvoston periaatepäätös 2004. [WWW-dokumentti]. <<http://global.finland.fi/kehityspoliittika/ohjelma2004.pdf>>. (Luettu 5.4.2004).
- Suomen musiikkiteollisuuden kilpailukyyn kehittäminen (1998). Helsinki: F&L Research.
- Suomen tulevaisuuden menestystekijät ja haasteet 4 (2002). Suomi 2015. Helsinki: Sitra.
- Suomen tulevaisuuden menestystekijät ja haasteet 5 (2002). Suomi 2015. Helsinki: Sitra.
- Suomen tulevaisuuden menestystekijät ja haasteet 6 (2003). Suomi 2015. Helsinki: Sitra.
- Suomi 2015 (2003). Suomen tulevaisuuden menestystekijät ja haasteet 6. Helsinki: Sitra. [WWW-dokumentti]. <http://194.100.30.11/suomi2015/suomi2015_6/Suomi2015-Raportti6.pdf>. (Luettu 5.4.2004).
- Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto r.y. (2004): Toimintakertomus 2003. Luonnos 11.3.2004.
- Tanssin tiedotuskeskus: Tanssin esitys- ja katsojatilastot valmistuneet. Tiedote 28.4.2004.
- Tarkka, Minna (2003a): *Finland: Manufacturing Content? In Tarkka, Minna & Martevo, Mirjam (eds.): Nordic Media Culture - Actors and Practices*. Helsinki: M-Cult, 95-112.
- Tarkka, Minna (2003b): *Key Findings and Proposals for the Nordic Countries. In Tarkka, Minna & Martevo, Mirjam (eds.): Nordic Media Culture - Actors and Practices*. Helsinki: M-Cult: 31-33.
- Tarkka, Minna (2003c): *Notes on Nordic Media Cultures. In Tarkka, Minna & Martevo, Mirjam (eds.): Nordic Media Culture - Actors and Practices*. Helsinki: M-Cult, 13-27.
- Tekes (2003): *Alueiden elinvoima syntyy innovaatioista. Osaaminen, erikoistuminen ja verkottuminen ratkaisevat menestyksen kansainvälisessä kilpailussa*. [WWW-dokumentti]. <<http://www.tekes.fi/julkaisut/Alueiden.pdf>>. (Luettu 1.4.2004).
- Tervonen, Taina: *Taito Craftnet -hanke 2000-2003*. Teoksessa *Taito Craftnet -raportti. Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry*.
- Tikkanen, Marjatta (2001): *Selvitys valokuvataiteen kentästä*. [WWW-dokumentti]. <<http://www.minedu.fi/julkaisut/kupo/200115/valokuva.pdf>>. (Luettu 5.4.2004).
- Toivonen, Timo Einari & Picard, Robert G. (2002): *The Economic Importance of Copyright Industries in Norway. Norwegian Copyright Industries in 1999. Study Report*. Helsinki 2002. Media Group, Business Research and Development Centre, Turku School of Economics and Business Administration. Tekijänoikeusinstituutti / Suomen Tekijänoikeudellinen Yhdistys ry.
- Toivonen, Timo Einari (2002): *Ars Cara - Audiovisuaalisen alan tukemisen investointinäkökulma. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja 1/2002*. Helsinki: Opetusministeriö.
- Torremans, Paul (2002): *Choice of Law Issues in Relation to Copyright*. In Towse, Ruth (ed.): *Copyright in the Cultural Industries*. Cheltenham: Edward Elgar, 32-50.
- Tuomikoski, Paula (2002): *Käsityön kulttuuriset ja sosiaaliset merkitykset*. Teoksessa Luutonen, Marketta & Äyväri, Anne (toim.): *Käsin tehty tulevaisuus. Näkökulmia käsityörittäjyyteen*. Sitran raportteja 24. Helsinki: Sitra.
- Tuomola, Arto (2003a): *Musiikin digitaalinen jakelu*. Teoksessa Pönni, Veijo & Tuomola, Arto: *Anna mulle tähtitaivas. Selvitys suomalaisen musiikkitoimialan taloudesta ja tulevaisuudesta*. Teosto 75, 1928-2003. Helsinki: Teosto, 132-183.
- Tuomola, Arto (2003b): *Musiikkitoimialan SWOT-analyysi*. Teoksessa Pönni, Veijo
- Tuomola, Arto: *Anna mulle tähtitaivas. Selvitys suomalaisen musiikkitoimialan taloudesta ja tulevaisuudesta*. Teosto 75, 1928-2003. Helsinki: Teosto, 184-202.
- Uhlenius, Jani (2003): *Vienti vetämään. SELVIS 3: 19*.
- Ulbricht, J. (2002): *Mitä voimme oppia itseoppineilta taiteilijoilta*. Teoksessa Knuutila, Seppo (toim.): *ITE rajoilla. Nykykansantaiteen vuosikirja 1*. Helsinki: Maahenki Oy.
- Ulkoasiainministeriö/ Viestintä- ja kulttuuriosasto VKO-1 (2004): *Julkisuusdiplomatian UE-käsikirja*. Luonnos 22.3.2004.
- Ulkomaiset tv-kanavat haluavat W-tyyliin (2004). *Ilta-Sanomien* 23.3.: 23.
- UNESCO (2000): *Culture, Trade and Globalization: Questions and Answers*. Unesco Publishing.
- Valjakka, Timo (2003): *Finnish Art Is Visible In London*. *Arsis 1: 4*.

- Valkonen, Tero (2003): Viedään eikä vikistä. Teostory 3: 4-7.
- Vanhala, Jari-Pekka (2004): Näkökulmia nykyaikaisen tulevaisuuteen. Kas taidetta. Valtion taidemuseon tiedotuslehti 1: 5.
- Vasko, Veikko et al (1998): Culture in Finnish Development Cooperation. Report of Evaluation Study 1998: 1. Helsinki: Ulkoministeriö.
- Vuori, Pekka (2004): Maailman suurin Suomi-hitti. Helsingin Sanomat 8.2.: C1.
- WiC (Wood in Culture) Puun ja kulttuurin äänenkannattaja (2004): Suomi on puuarkkitehtuurin kehto. Talvi 03/04: 17.
- Wilenius, Markku (2004): Luovaan talouteen; Kulttuuriosaaminen tulevaisuuden voimavarana. Helsinki: Edita.
- Wood, Van R. (2000): How Important Is Knowledge of the Culture Environment When Evaluating Potential Export Markets? Empirical Results from A Sample of Experienced U.S. Exporters. Liiketalouden aikakauskirja 4: 541-557.
- The World Bank (1999): Culture and Sustainable Development. A Framework for Action.
- World Intellectual Property Organisation (2003): Guide on Surveying the Economic Contribution of the Copyright-Based Industries. Geneva: WIPO. [WWW-dokumentti]. <http://www.wipo.int/copyright/en/publications/pdf/copyright_pub_893.pdf>. (Luettu 5.4.2004).
- Yrittäjyys Euroopassa. Yrityspoliittisia uutisia ja katsauksia (2003). Euroopan komission yritystoiminnan pääosaston julkaisu 13.
- Yritysten kansainvälistyminen 2002 (2003). Palvelujen ulkomaankauppa ja suorat sijoitukset. Tilastokeskus. SVT Yritykset 2003: 5.
- Äyväri, Anne (2002): Käsityöyrittäjät verkkokutojina. Teoksessa Luutonen, Marketta & Äyväri, Anne (toim.): Käsin tehty tulevaisuus. Näkökulmia käsityöyrittäjyyteen. Sitran raportteja 24. Helsinki: Sitra.
- Tavatut asiantuntijat**
- Aaltonen, Lauri, lähetystöneuvos, Ulkoasiainministeriö
- Aav, Marianne, johtaja, Design-museo
- Aho, Esko, yliasiamies, SITRA
- Ahokas, Harri, levityspäällikkö, SES
- Ahokas, Paulina, johtaja, Music Export Finland
- Airaksinen, Pirjo, kanavaajohtaja, Nelonen
- Alanen, Aku, Tilastokeskus
- Alanen, Juhani, toimitusjohtaja, Tampereen Filmifestivaalit
- Alanne, Esa, johtaja, Kööpenhaminan Suomi-instituutti
- Alaspää, Arto, toiminnajohtaja, Suomen Ääni- ja kuvatalennetuottajat ÄKT ry.
- Amberla, Kai, toiminnanjohtaja, Suomen Musiikin Tiedotuskeskus FIMIC
- Andersson, Kristina, osastosihteeri, Ulkoasiainministeriö
- Anhava, Ilona, Galerie Anhava
- Anttila, Esa, markkinointipäällikkö, KTM, keittiömestari, Turun yliopisto, Täydennyskoulutuskeskus
- Arkio, Tuula, johtaja, Valtion taidemuseo
- Aro-Valjus, Sanna, asiamies, Suomen Lähi-idän instituutti
- Autio, Iiris, tuottaja, Tero Saarinen Company
- Bastman, Eija, kulttuuritoimituksen päällikkö, MTV Oy
- Björklund, Anita, johtaja, Suomalais-norjalainen kulttuuri-instituutti
- Björklund, Ilkka-Christian, apulaiskaupunginjohtaja, Helsingin kaupunki
- Blomstedt, Severi, johtaja, Rakennustaiteen museo
- Bruun, Niklas, johtaja, professori, IPR University Center
- Dolinac, Ulla, osastosihteeri, Ulkoasiainministeriö
- Edman, Frank, lähetystöneuvos, Ulkoasiainministeriö
- Ekberg, Ulla, johtaja, Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO
- Ekelin, Jukka, aktuaari, Tilastokeskus
- Eskelinen, Elukka, johtaja, Mediakeskus Lume
- Falck, Mikael, analyytikko, CIM Creative Industries Management Ltd
- Funk, Karlo, Head of International Relations, Estonian Film Foundation
- Grundstroem, Carita, Viisumivirkailija, Suomen pääkonsulaatti, Los Angeles
- Grönholm, Annika, tiedevastaava, Suomen Lontoon instituutti
- Haavisto, Miia, tuotantoneuvoja, SES
- Hakanen, Outi, lähetystöneuvos, Ulkoasiainministeriö
- Halonen, Anneli, lähetystöneuvos, Suomen suurlähetystö, Berliini
- Halonen, Tarja, hallintopäällikkö, Savonlinnan oopperajuhlat
- Hautamäki, Antti, tutkimusjohtaja, SITRA
- Havu, Jukka, johtaja, Suomen Ranskan instituutti
- Heikkilä, Tuomas, asiamies, Suomen Rooman instituutti
- Heikkinen, Hanna, tutkija, Designium - The New Centre of Innovation and Design, Taideteollinen korkeakoulu
- Heinonen, Jaani, neuvotteleva virkamies, kauppa- ja teollisuusministeriö
- Helaniemi, Ensio, hallituksen puheenjohtaja, Suomen Benelux-instituutti
- Hellstén, Frank, lähetystöneuvos, Suomen suurlähetystö, Kööpenhamina

Hellstedt, Mirja, koulutus- ja kehityspäällikkö, Finfood

Hemilä, Hanna, Lumifilm Oy

Hentinen, Aimo, projektipäällikkö, Hollolan Nuorisoseura ry

Hentula, Jarkko, Talent House Oy

Hiilivirta, Helena, osaamiskeskuksen päällikkö, YLE Musiikki

Hjelt, Irma, johtaja, Suomen Benelux-instituutti

Hohtokari, Maarit, toiminnanjohtaja, Suomen audiovisuaalisen alan tuottajat SATU ry.

Hokkanen, Marja, ylitarkastaja/arvonlisäverotus, Vero-osasto, Valtiovarainministeriö

Huldén, Henrik, kulttuurijohtaja, Hanasaaren kulttuurikeskus

Hulin, Jani, Savonlinnan oopperajuhlat

Humaloja, Timo, tuotantoneuvoja, Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus AVEK

Huovinen, Anja-Tuulikki, pääsihteeri, Suomen museoliitto

Hämäläinen, Pirkko, Eurooppa-tiedotuksen ja kansainvälisen viestinnän yksikön päällikkö, Ulkoasiainministeriö

Iloniemi, Eero, partneri, CIM Creative Industries Management Ltd.

Inki, Jorma, Suomen suurlähetystö, Praha

Johansson, Rolf, lehdistöneuvos, Ulkoasiainministeriö

Jokinen, Heikki, asiamies, Sarjakuvantekijät ry.

Jokiranta, Petri, tuottaja, Blindspot Pictures Oy

Jozkow, Urszula, Suomen suurlähetystö, Varsova

Jussila, Raimo, toiminnanjohtaja, Suomen tietokirjailijat

Jussila, Roope, lähetystöneuvos, Ulkoasiainministeriö

Jämsen, Kalle, toiminnanjohtaja, Suomen Laulajain ja Soittajain Liitto ry. SULASOL

Kaarniala, Katri, kehityspoliittisen viestinnän yksikön päällikkö, Ulkoasiainministeriö

Kaira, Päivi, projektipäällikkö, Design Forum Finland

Kalichevitch, Ivan, tuottaja

Karikoski, Mari, taidesihteeri, Elokuva-, rakennus- ja tanssitaide-toimikunta, Taiteen Keskustoimikunta

Karjalainen, Tuula, johtaja, Kiasma

Karlsson, Elina, osastosihteeri, Ulkoasiainministeriö

Karttunen, Sari, Taiteen keskustoimikunta

Karvonen, Auli, osastosihteeri, Ulkoasiainministeriö

Kehäläinen, Raila, neuvotteleva virkamies, Kauppa- ja teollisuusministeriö

Kentala, Essi, PR and Program Assistant, Suomen Benelux-instituutti

Ketokoski-Rexed, Anja-Riitta, Ambassador, Ulkoasiainministeriö

Kiilunen, Reijo, toimitusjohtaja, Ondine Inc.

Kivinen, Kati, tutkija

Kohvakka Raili, Tilastokeskus

Koli, Raija, taidevastaava, Suomen Lontoon instituutti

Koljonen, Nina, tuottaja, Fantasia Filmi Oy

Kolmonen, Jaakko, Suomalaisen ruokakulttuurin neuvonantaja, Suomen Kettiömestarit ry

Kortekallio-Günther, Heta, sihteeri, Ulkoasiainministeriö

Kotilainen, Simo, vs. museojohtaja, Suomen käsityön museo

Korhonen, Erkki, pääjohtaja, Suomen Kansallisooppera

Kronman, Gunvor, johtaja, Hanasaaren kulttuurikeskus

Krook, Pekka, tuottaja, Managing Director, Diges ry.

Kuusela, Marjo, professori, Teatterikorkeakoulu

Kyytinen, Annukka, Folklore Suomi Finland ry

Kyösola, Satu, ohjelmavastaava, Suomen Ranskan instituutti

Kääriäinen, Juha, asiamies, Suomen Viron-instituutti

Laakkonen, Johanna, toiminnanjohtaja, Tanssin tiedotuskeskus

Laaksonen, Satu, suunnittelija, Suomen elokuva-arkisto

Laakso, Jukka-Pekka, toimitusjohtaja, Pirkanmaan elokuvakeskus

Lahti, Markku, Alvar Aalto -museo

Laiho, Kristian, toimitusjohtaja, Eweline Finland Oy

Lampi, Heli, kulttuuripäällikkö, Suomen Japanin Instituutti.

Lampisjärvi, Tiina, toiminnanjohtaja, päätoimittaja, Finfood

Laulajainen, Tuula, halinto ja palkinnot, Design Forum Finland

Lehto-Syrjäläinen, Hanna, PR-Services

Leinonen, Tuula, projektikoordinaattori, Helsingin kaupunki, Oppisopimuskeskus

Leiponen, Hannu, markkinointijohtaja, Finpro

Leppäjärvi, Raija, verkkopäätoimittaja, verkkotoimitus, Ulkoasiainministeriö

Leppäniemi, Pekka, kehityspäällikkö, Extra viihdepalvelut

Liedes, Jukka, johtaja, Opetusministeriö

Liinavirta, Hilka, toimistosihteeri, Lahden kaupunginorkesterin toimisto

Lillqvist, Kristiina, sihteeri, Sibelius-Akatemia

Lindblad, Marianne, kirjastonjohtaja, Pornaisten kunnankirjasto

Lindroos, Claus-Jerker, lähetystösihteeri, Suomen suurlähetystö, Dublin

Lindström, Stefan, konsuli, Suomen pääkonsulaatti, Los Angeles

Linsiö, Tuula, viestintäjohtaja, Sibelius-Akatemia

Liulia, Marita, taiteilija, Medeia

Lounasvuori, Erkki, Kirjastot.fi-toimitus

Lukkarila, Matti, johtaja, Suomen elokuva-arkisto

Luukko, Minna, tiedotussihteeri, Tanssin Tiedotuskeskus

Lutonen, Marketta, toiminnanjohtaja, päätoimittaja, Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry. / Taito-lehti

Länsipuro, Yrjö, Viestintä ja kulttuuriolosuhteiden osastopäällikkö, Ulkoasiainministeriö

Makkonen, Arja, Suomen suurlähetystö, Varsova

Malkavaara, Jarmo, Taiteen keskustoimikunta

Mandart, Pamela, toimitusjohtaja, Mandart Entertainment Ltd.

Mansala, Marja-Leena, pääsihteeri, IPR University Center

Markkula, Harri, asiamies, Suomen Ateenan- instituutti

Martikainen-Florath, Ulla, ohjelmistosuunnittelupäällikkö, YLE

Marttala, Lassi, Helsingin Juhlamusiikkipalvelu Oy

Masalin, Heikki, Parther, Managing director, CIM, Creative Industries Management Ltd.

Matila, Ilkka, Matila Rohr Productions Oy

Mattila, Raija, liikuntayksikön päällikkö, opetusministeriö

Mattsson, Kati, ohjelmavastaava, Kööpenhaminan Suomi-instituutti

Merilampi, Ritva-Sini, opetusneuvos, Kansainvälisten asiain sihteeristö, Opetusministeriö

Merisalo, Tiina, museonjohtaja, Helsingin kaupunginmuseo

Mertano, Sinikka, hallituksen puheenjohtaja, Suomen Ranskan instituutti

Mikkola, Krista, Galleria Krista Mikkola

Mikkonen, Anu, toiminnanjohtaja, suomen Säveltäjät ry

Mitchell, Ritva, tutkimusjohtaja, Cupore

Mitrunen, Kari, ulkoasiainneuvos, Ulkoasiainministeriö

Moore, Päivi, päällikkö, YLE Export

Mustonen, Panu, toimitusjohtaja, HorizontalC

Mykkänen, Jouni, toimitusjohtaja, Suomen elokuvasäätiö

Mäkelä, Asko, johtaja, Suomen Valokuvataiteen Museo

Mäkelä, Jussi, elokuvasaation hallituksen pj., Buena Vista Int. Finland Oy

Mäkikokkila, Pirkko, lehdistö- ja kulttuurivirkamies, Suomen suurlähetystö, Ottawa

Mäkilä, Matti, hallituksen jäsen, Suomen Keittiömestarit ry., Chef-lehti

Mäkinen, Markku, toimitusjohtaja, Finnvera

Männikkö, Päivi, Suomen suurlähetystö, Berliini

Nevala, Maria-Liisa, johtaja, Suomen Kansallisteatteri

Nieminen, Kai, kirjailija

Nieminen, Matti, pääsihteeri, Kaakkois-Suomen taidetoimikunta

Nieminen, Matti, tutkussihteerin, Ulkoasiainministeriö

Nieminen, Reija, puheenjohtaja, Suomen sarjakuvaseura ry.

Niinioja, Sirpa, pääsihteeri, Hämeen taidetoimikunta

Nikkelinen, Tiina, lehdistösihteeri, Ulkoasiainministeriö

Nironen, Jarmo, johtaja, Suomen Pietarin instituutti

Nordström, Niko, BMG Finland Oy ja Suomen Ääni- ja kuvatalennetuottajat ÄKT ry.

Noronen, Heini, Digitaalisen median, sisältötuotannon ja oppimispalvelujen osaamiskeskus, Culminatum Ltd Oy

Nummijärvi, Raija, pääsihteeri, Pohjanmaan taidetoimikunta

Nurmio, Raija, toimitusjohtaja, Suomen Filmikamari ry.

Oesch, Klaus, ohjelmapäällikkö, TEKES

Oras, Johanna, kuvataiteilija

Otva, Niina, hallintopäällikkö, SES

Paananen, Seppo, tilastokeskus

Packalén, Bengt, johtaja, Suomen instituutti Ruotsissa

Pallassalo, Marja, projektipäällikkö, Lyhyt- ja dokumenttielokuvien kulttuurivienti ja markkinointi -projekti, Suomen elokuvasäätiö ja AVEK

Palonen, Osmo, johtaja, Sibelius Akatemia Koulutuskeskus

Parikka, Juha, julkaisu- ja Suomi-promootion yksikön päällikkö, Ulkoasiainministeriö

Parkkola, Tommi, lainsäädäntöneuvos, arvonlisäverotus, Verosasto, Valtiovarainministeriö

Peake, Liisa, asiamies, Suomen Ranskan instituutti

Pelin, Christa, tiedottaja, Designmuseo

Pennanen, Jouko, toimitusjohtaja, Ylä-Savon Talousalueen Liitto ry.

Pennanen Pirjo, teatterisihteeri, Tampereen yliopiston näyttelijäntyön laitos

Persons, Timothy, Director, Professional Studies, Gallery TaiK

Pesonen, Paula, kustannuspäällikkö, Gummerus Oy

Petersen, Ralf, hallituksen puheenjohtaja, Kööpenhaminan Suomi-instituutti

Pingoud, Kristina, kulttuuriyksikön päällikkö, Ulkoasiainministeriö

Pohjala, Hannele, osastopäällikkö, TT

Polón, Outi, VIL, hallinnollinen avustaja, Ulkoasiainministeriö

Pouttu, Eija, toimistosihteerin, Ulkoasiainministeriö

Pulkkinen, Jyri, tuottaja, Helsingin Kaupunginteatteri, puheenjohtaja, Tanssin Tiedotuskeskus

Purovaara, Tomi, konserttituottaja, Circo

Puskala, Jaana, kulttuuriviennin vt. päällikkö, Suomen elokuvasäätiö

Puustinen, Mikko, lehdistö- ja kulttuuriattasea, Ulkoasiainministeriö

Raanamo, Anna-Maija, tulosalueen päällikkö, pääsihteeri, Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO

Raatikainen, Outi, viestintäpäällikkö, Taideteollinen korkeakoulu, Muotoilulehti Arttu

Raiskila, Erja, osastosihteeri, Ulkoasiainministeriö

Rantala, Kirsi, kulttuurisihteeri, Suomen suurlähetystö, Budapest

Rask, Henry, erityisneuvonantaja, Hanasaaren kulttuurikeskus

Rastenberger, Anna-Kaisa, tutkija

Rautiainen, Eeva, kansainvälisten asiain sihteeri, Suomen Kuntaliitto

Rehell, Sari, suunnittelija, Kansainvälisen henkilövaihdon keskus
CIMO

Rintakoski, Pirjo, vastaava koordinaattori, Radion kansainvälinen toiminta

Ritanková, Elena, Suomen suurlähetystö, Praha

Rossi, Leena-Maija, tutkija

Rotko, Helena, projektipäällikkö, Tuulia-projekti, ESR

Routti, Jorma, professori, toimitusjohtaja, CIM Creative Industries Management Ltd

Ruhkala, Helena, johtaja, Kansantaiteenkeskus, Kansanmusiikki-instituutti, ITE-nykykansantaiteenmuseo

Ruohonen, Risto, taide- ja kulttuuriyksikön päällikkö, opetusministeriö

Ruottinen, Sirkka, Chef de cuisine, Wacs Representative, Tasavallan presidentin linna

Rytkönen, Jaana, Suomen museoliitto

Räihä, Tina, kulttuurisihteeri, Hanasaaren kulttuurikeskus

Saalonan, Kittu, tuottaja, Sibelius-Akatemia

Saarela, Olli, nuorisoyksikön päällikkö, opetusministeriö

Saarela, Pekka, Taideteollinen korkeakoulu

Saarinen, Hannes, johtaja, Suomen Saksan-instituutti

Saalonan, Kittu, tuottaja, Sibelius-Akatemia

Saarnivaara, Veli-Pekka, pääjohtaja, Teknologian kehittämiskeskus TEKES

Saha, Hannu, puheenjohtaja, Taiteen keskustoimikunta

Sairanen, Jorma, ohjelmajohtaja, MTV3

Salomaa, Mirja, Festium concert management - konsertti- ja ohjelmatoimisto

Salusjärvi, Marja, esimies, kansainvälinen viestintä, YLE

Samola Juha, pääsihteeri, AVEK

Sandelin, Marita, toiminnanjohtaja, Grafia ry

Santala, Ilpo, toimitusjohtaja, Design Forum Finland

Sarkola, Asko, johtaja, Helsingin Kaupunginteatteri

Sarmela, Matti, johtava suunnittelija, Kirjastot.fi -toimitus

Sarotie, Tuula, intendentti, Radion sinfoniaorkesteri, Yleisradio Oy

Sauer, Erika, tutkija, Tampereen yliopisto

Sauramo, Aila, Sinfoniaorkesterit ry.

Schwanck, Iris, johtaja, Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus

Seitsalo, Samu, tulosalueen päällikkö, Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO

Seppälä, Heikki, tv-ohjelmistojohtaja, YLE

Seppälä, Marketta, toiminnanjohtaja, FRAME

Seppälä, Riitta, johtaja, Teatterin tiedotuskeskus

Silvennoinen, Eero, teknologiajohtaja, TEKES

Sipari, Lauri, rehtori, Teatterikorkeakoulu

Sipilä, Katri, toimitusjohtaja, Teosto ry.

Snickers, Auli, tiedotussihteeri, Suomen suurlähetystö, Haag

Sonninen, Veikko, toimitusjohtaja, Suomen kustannusyhdystys ry.

Sotamaa, Yrjö, rehtori, Taideteollinen korkeakoulu, asiamies, Suomen Japanin instituutti

Stürmer, Ditte, erityisasiantuntija, kulttuuri, Suomen Kuntaliitto

Strömberg, Lena, pääsihteeri, Teollisuustaitteen liitto Ornamo ry.

Sundgren, Christian, apulaisosastopäällikkö, Ulkoasiainministeriö

Sydfors, Auli, ohjelmavastaava, Suomen instituutti Ruotsissa

Syrjä, Anja, kulttuurisihteeri, Hanasaaren kulttuurikeskus

Syrjäläinen, Jouko, puheenjohtaja, PR-Services

Syväsalmi, Harri, johtaja, opetusministeriö

Söderman, René, lehdistösihteeri, Ulkoasiainministeriö

Talvitie, Jyrki K., asiamies, Suomen Madridin-instituutti

Tammeaid, Marika, Pohjoismainen ministerineuvosto, Tallinnan osasto

Tarkka, Minna, toiminnanjohtaja, M-Cult

Tenhula, Ari, Tanssiareena-festivaali

Thusberg, Ritva, johdon sihteeri, Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO

Tikanvaara, Mikael, ulkoasiainneuvos, Ulkoasiainministeriö

Tikka, Erja, tiedotusyksikön päällikkö, Ulkoasiainministeriö

Timonen, Pekka, johtaja, FinnAgora, Unkari

Tinnilä, Aulis, puheenjohtaja, Donelaitis-seura - Liettuan ystävät ry.

Tirkkonen, Tuomo, toiminnanjohtaja, Finlands Festivals

Toivonen, Seppo, Conseiller de Presse et de Culture, Suomen suurlähetystö, Pariisi

Tuominen, Saku, vastaava tuottaja, Broadcasters Oy

Tuomikoski, Paula, neuvotteleva virkamies, opetusministeriö

Turtiainen-Visala, Aino, toimitusjohtaja, Fazer Konserttitoimisto

Turtola, Matti, johtaja, Suomen Viron-instituutti

Tykkyläinen, Kirsi, Cultural Counsellor, Ulkoasiainministeriö

Utriainen, Päivi, kansanmusiikin keskusliitto

Wahlforss, Mikael, Epidem ZOT

Vainio, Marjukka, Ars-Häme ry.

Valaskivi, Katja, johtaja, Suomen Japanin instituutti

Walden, Jorma, hallitussihteeri, opetusministeriö

Valjakka, Timo, johtaja, Suomen Lontoon instituutti

Valtari, Anna, Seinäjoen tangomarkkinat Oy

Waltzer, Marja-Liisa, osastosihteeri, Ulkoasiainministeriö

Vanamo, Pentti, mediayksikön päällikkö, Ulkoasiainministeriö

Vapaavuori, Pekka, rehtori, Sibelius-Akatemia

Varilo, Maiju, toiminnanjohtaja, Suomen Jazzliitto

Verkkoranta, Rae, ulkoasiainsihteeri, Suomen suurlähetystö, Bryssel

Westö, John Eric
Wilenius, Markku, tutkimusjohtaja, Tulevaisuuden tutkimiskeskus,
Turun kauppakorkeakoulu
Wilkman, Hilka, projektipäällikkö, Mikkelin ammattikorkeakoulu
Villacis, Ilmi, lehdistöneuvos, Suomen suurlähetystö, Tallinna
Wirtamo, Manu, pääkonsuli, ulkoasiainministeriö Los Angeles
Virtala, Mirja, kulttuuriasianneuvos, opetusministeriö
Virtasalo, Eija, teknologiayksikön päällikkö, TEKES
Vuorenjuuri, Antti, toimitusjohtaja, Avarte
Väistö, Niksu, Ilosaarirock/Rockbridge
Väkkiparta, Kirsi, toiminnanjohtaja, Av-arkki
Wäre, Ritva, johtaja, Suomen kansallismuseo
Yli-Sirniö, Helinä, Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO
Yrjö-Koskinen, Tuula, Cultural Counselor, Ulkoasiainministeriö

WWW

Ars Baltica. Initiative. <<http://www.ars-baltica.net/initiative/index.htm>>. (Luettu 2.4.2004).

Canadian Heritage. Canada's Cultural Sector Facts and Figures. <<http://www.pch.gc.ca/progs/ac-ca/progs/rc-tr/progs/ddci-tidd/pubs/Facts&FiguresEN/index.htm>>. (Luettu 8.4.2004).

CIMO. 28.11.2003 (muutettu). Organisaatio. <<http://www.cimo.fi/Resource.phx/cimo/organisaatio.htx>>. (Luettu 26.4.2004).

CIMO. Suomalaiset kulttuuriorganisaatiot Euroopan unionin Kulttuuri 2000 -ohjelmasta vuosina 2000-2003 rahoitustukea saaneissa hankkeissa. <<http://www.cimo.fi/dman/Document.phx/~public/Kulttuuri+2000/Hankkeet.pdf>>. (Luettu 16.4.2004).

Euroopan komissio. EUROPA - Europe and culture. <http://europa.eu.int/comm/culture/funding/finan_en.htm>. (Luettu 2.4.2004).

Euroopan komissio. EUROPA - Europe and Culture - Europe in action - Regulatory aspects - International law and culture. <http://europa.eu.int/comm/culture/action/reglem_3_en.htm>. (Luettu 5.4.2004).

Euroopan unioni. 12.12.2003 (muutettu). Commission Press Room: Culture 2000 programme : 201 European cultural projects supported in 2003. <http://europa.eu.int/rapid/start/cgi/guesten.ksh?p_action.gettxt=gt&doc=IP/03/>. (Luettu 20.4.2004).

Euroopan unioni. 10.12.2002 (muutettu). SCADPlus: Audiovisuaaliala: johdanto.

<<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/l24109.htm>>. (Luettu 14.4.2004).

Euroopan unioni. 12.6.2003 (muutettu). SCADPlus: "Culture 2000" programme.

<<http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l29006.htm>>. (Luettu 15.4.2004.)

Euroopan unioni. 19.8.2002 (muutettu). SCADPlus: Eurooppalaisten audiovisuaalisten teosten kehittämisen, levityksen ja myynninedistämisen tukemista koskeva ohjelma (Media Plus).

<<http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/l24224.htm>>. (Luettu 15.4.2004.)

Euroopan unioni. 25.2.2003 (muutettu). SCADPlus: Televisiotoiminta (televisio ilman rajoja). <<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/l24101.htm>>. (Luettu 14.4.2004).

Euroopan unioni. 16.8.2002 (muutettu). SCADPlus: Periaatteita ja suuntaviivoja yhteisön audiovisuaalipolitiikalle digitaaliaikaa varten.

<<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/l24223.htm>>. (Luettu 14.4.2004).

Euroopan unioni. 23.8.2001 (muutettu). SCADPlus: Kulttuuriin vaikuttavat muut ohjelmat. <<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/l29008.htm>>. (Luettu 2.4.2004).

Euroopan unioni. 2.8.2001 (muutettu). SCADPlus: Kansainväliset suhteet. <<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/l29011.htm>>. (Luettu 5.4.2004).

Euroopan unioni. 24.7.2001 (muutettu). SCADPlus: Kulttuuri: johdanto. <<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/l29007.htm>>. (Luettu 5.4.2004).

Euroopan unioni. 24.7.2001 (muutettu). SCADPlus: Säännöstö. <<http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/l29009.htm>>. (Luettu 5.4.2004).

Finpro. 27.12.2000 (muutettu). Finpro. <<http://www.finpro.fi/page.asp?Section=2>>. (Luettu 26.4.2004).

Finpro. 5.9.2003 (muutettu). Organisaatio. <<http://www.finpro.fi/page.asp?Section=6>>. (Luettu 26.4.2004).

Finpro. 5.2.2001 (muutettu). Tutustu Finproon. <<http://www.finpro.fi/page.asp?Section=749>>. (Luettu 26.4.2004).

Global Finland. Tietopankki - Kulttuuri. <<http://global.finland.fi/tietopankki/teemat.php?id=38&kieli=1>>. (Luettu 5.4.2004).

- Image Match. Sponsorointi - Taustaa. <<http://www.imagematch.fi/sponsorointi/taustaa.htm>>. (Luettu 2.4.2004).
- Image Match. Sponsorointi - Trendejä. <<http://www.imagematch.fi/sponsorointi/trendeja.htm>>. (Luettu 2.4.2004).
- Kauppa- ja teollisuusministeriö. 15.4.2004 (muutettu). Tutkimus- ja kehitysrahoitus yrityksille. <http://www.ktm.fi/index.phtml?menu_id=608&lang=1>. (Luettu 26.4.2004).
- Kemin Sarjakuvakeskus. Kemin kansainvälinen sarjakuvafestivaali. <<http://www.kemi.fi/sarjis/>>. (Luettu 5.4.2004).
- Kuvittajat ry. Uutiset. <<http://www.kuvittajat.fi/uutiset.html>>. (Luettu 5.4.2004).
- Luovan Säveltaiteen Edistämissäätiö. LUSES - Tietoa säätiöstä. <<http://www.luses.fi/lusesfi8.htm>>. (Luettu 2.4.2004).
- MEK. Spontaanit mielikuvat Suomesta seitsemällä päämarkkina-alueella Euroopassa. MEK A: 132 2003. <[http://www.mek.fi/web/stats/publish.nsf/\(PublishedSheets2\)/1BDC81D900A843C1C2256E680038A538?openDocument&sheetList=Teemaselvitykset](http://www.mek.fi/web/stats/publish.nsf/(PublishedSheets2)/1BDC81D900A843C1C2256E680038A538?openDocument&sheetList=Teemaselvitykset)>. (Luettu 5.4.2004).
- MEK. Ulkomaiset yöpymiset Pohjoismaissa 1995-2003. <<http://www.mek.fi/web/stats/publish.nsf/>>. (Luettu 5.4.2004).
- Opetusministeriö. Tekijänoikeus: Kansainvälinen tekijänoikeus ja Euroopan unioni. <http://www.minedu.fi/opm/tekijanoikeus/kv_tekijanoikeus_ja_eu.html>. (Luettu 5.4.2004).
- Sitra. Kulttuuriosaaminen kansallisen kilpailukyyn rakentajana (2002-). <<http://www.sitra.fi/Alasivusto/index.asp?DirID=522>>. (Luettu 1.4.2004).
- Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus. 20.9.2001. Finnish works at ISCM World Music Days. <<http://www.fimic.fi/fimic/fimic.nsf/>>. (Luettu 2.4.2004).
- Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus. 25.4.2003. Suomalaisen musiikin vuosis 2002. <<http://www.fimic.fi/fimic/fimic.nsf/>>. (Luettu 2.4.2004).
- Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus. FILI - FILI. <<http://dbgw.finlit.fi/fili/fi/toiminta/toiminta-1.htm>>. (Luettu 2.4.2004).
- Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus. FILI - Toiminta. <<http://dbgw.finlit.fi/fili/fi/toiminta/toiminta-1.htm>>. (Luettu 2.4.2004).
- Suomen Laulajain ja Soittajain Liitto, Sulasol. Sulasol lyhyesti. <<http://www.sulasol.fi/info/info.htm>>. (Luettu 5.4.2004).
- Suomen Laulajain ja Soittajain Liitto, Sulasol. Sulasol palveluksessanne. <<http://www.sulasol.fi/info/palvelut.htm>>. (Luettu 5.4.2004).
- Tanssin Tiedotuskeskus. Nordic Dance Meeting 2003. Tiedote. <<http://www.danceinfo.fi/NDM>>. (Luettu 2.4.2004).
- Tanssin Tiedotuskeskus. Tietoa Tanssin Tiedotuskeskuksesta. <<http://www.danceinfo.fi/info>>. (Luettu 2.4.2004).
- Tekes. 8.4.2004 (muutettu). FENIX - Vuorovaikutteinen tietotekniikka 2003-2007. <<http://akseli.tekes.fi/Resource.phx/tivi/vaui/index.htm>>. (Luettu 15.4.2004).
- Tekes. 27.1.2004 (muutettu). Kansainvälinen yhteistyö: Rahoitusta kansainvälistymiseen. <http://www.tekes.fi/kv_yhteisty/rahoitusta_kansainvalistymiseen.html>. (Luettu 26.4.2004).
- Tekes. 11.3.2004 (muutettu). Kansainvälinen yhteistyö: Verkostoja kansainvälistymiseen. <http://www.tekes.fi/kv_yhteisty/verkostoja_kansainvalistymiseen.html>. (Luettu 26.4.2004).
- Tekes. 14.4.2004 (muutettu). Teollisesta muotoilusta kilpailuvaltti teknologian rinnalla. <<http://akseli.tekes.fi/Resource.phx/tuma/muoto/index.htm>>. (Luettu 15.4.2004).
- Tekes. 13.8.2003 (muutettu). Tämä on Tekes. <<http://www.tekes.fi/tekes>>. (Luettu 26.4.2004).
- Tekes. 8.12.2003 (muutettu). Tämä on Tekes: Strategia. <<http://www.tekes.fi/tekes/strategia>>. (Luettu 26.4.2004).
- Tekes. 7.4.2004 (muutettu). Vapaa-ajan tuotteilla, palveluilla ja elämyksillä menestykseen. <<http://akseli.tekes.fi/Resource.phx/enyr/elamys/index.htm>>. (Luettu 15.4.2004).
- Tusovka ry. Esittely. <<http://www.tusovka.fi/tusovka/esittely>>. (Luettu 15.4.2004).

Linkit

- Ars Baltica
<http://www.ars-baltica.net/>
 Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus (AVEK)
<http://www.kopioisto.fi/cgi-bin/iisi3.pl?cid=avek>
 Esittävän säveltaiteen edistämiskeskus (ESEK) ja Gramex
www.gramex.fi
 Filmkontakt Nord
<http://www.filmkontakt.dk/>
 Kopioisto
www.kopioisto.fi
 Luovan Säveltaiteen Edistämissäätiö (LUSES)
www.luses.fi

Music Export Finland (MUSEX)

www.musexfinland.fi

Suomen elokuva-arkisto

<http://www.sea.fi/>

Suomen elokuväsäätiö

<http://www.ses.fi/>

Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus, Finnish Literature

Information Centre (FILI)

www.finlit.fi/fili

Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus, Finnish Music Information

Centre (FIMIC)

www.fimic.fi

Tanssin Tiedotuskeskus, Finnish Dance Information Centre

www.danceinfo.fi

Liite 1: Kulttuurin työvoima vuonna 2000

Väestölaskentatietojen mukaan kulttuuriammateissa ja -toimialoilla työskenteli Suomessa vuonna 2000 yhteensä noin 114 200 henkilöä, mikä oli runsaat viisi prosenttia työllisestä työvoimasta. Täs-

tä luvusta on poistettu toimialojen ja ammattien päällekkäisyys (kulttuuriammatissa kulttuurin toimialalla työskenteli noin 41 300 henkilöä).

TAULUKKO 1. Työllinen työvoima kulttuuriammateissa väestölaskennoissa 1995 ja 2000

Ammattiryhmä	1995 Lkm	2000 Lkm	Muutos %
Taide, muotoilu ja taidekäsityö	11 379	11 678	2,6
Toimitustyö	7 797	9 187	17,8
Valokuvaus, elokuvaus sekä radio- ja tv-tekniikka	4 513	4 824	6,9
Graafinen työ	17 613	17 345	-1,5
Mainonta	6 121	12 206	99,4
Kulttuurihallinto sekä kirjasto-, arkisto- ja museotyö	9 730	10 520	8,1
Kulttuuriammatit yhteensä	57 153	65 760	15,1
Koko työllinen työvoima	1 932 752	2 228 557	15,3
- josta kulttuuriammatit %	3,0	3,0	

Lähde: Tilastokeskus.

TAULUKKO 2. Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla väestölaskennoissa 1995 ja 2000

Toimialaryhmä	1995 Lkm	2000 Lkm	Muutos %
Arkkitehti- ja taideteollinen suunnittelu sekä taide	3 327	5 374	61,5
Taidelaitokset	4 726	5 767	22,0
Taide- ja antiikkiliikkeet sekä antikvariaatit	396	444	12,1
Kirjastot, arkistot ja museot yms.	9 516	9 780	2,8
Kirjojen tuotanto ja jakelu	4 044	4 899	21,1
Sanoma- ja aikakauslehtien tuotanto ja jakelu	27 847	29 290	5,2
Mainonta	4 767	8 470	77,7
Valokuvaus	3 015	3 266	8,3
Radio ja televisio	11 459	13 982	22,0
Elokuvien ja videoiden tuotanto ja jakelu	1 391	2 387	71,6
Musiikin ja äänitteiden tuotanto ja jakelu	992	1 154	16,3
Huvipuistot ja pelit sekä muu viihde ja virkistys	3 992	4 894	22,6
Kulttuurin toimialat yhteensä	75 472	89 707	18,9
Koko työllinen työvoima	1 932 752	2 228 557	15,3
- josta kulttuurin toimialat	3,9	4,0	

Lähde: Tilastokeskus.



Kulttuuri- ja joukkoviestintä
 Rauli Kohvakka
 puh. 1734 3448
 rauli.kohvakka@stat.fi

Muistio

6.5.2004

Kulttuurin ja joukkoviestinnän toimialojen yritysten palveluvienti Tilastokeskuksen palvelujen ulkomaankauppa kyselyn mukaan

Tässä muistiossa tarkastellaan kulttuurin ja joukkoviestinnän yritysten palvelujen vientiä Tilastokeskuksen palvelujen ulkomaankauppa -tutkimuksen pohjalta. Lisäksi kyseinen tutkimus esitellään lyhyesti ja sitä arvioidaan kulttuurin ja joukkoviestinnän viennin tilastoimisen näkökulmasta.

Tilastokeskuksen palvelujen ulkomaankauppa tutkimuksen mukaan kulttuurin ja joukkoviestinnän toimialojen yrityksillä oli tuloja palvelujen viennistä yhteensä 50 miljoonaa euroa vuonna 2002. Eniten palveluvientituloja toimialoista oli mainostoimistoilla, 28,7 miljoonaa euroa. Seuraavaksi eniten tuloja oli aikakauslehtien kustantajilla (5,2 milj. €), sanomalehtien kustantajilla (4,4 milj. €), radio- ja televisiotoiminnalla (4,5 milj. €) sekä arkkitehtipalveluilla (3,1 milj. €). Palvelujen ulkomaankauppa tutkimuksen mukaan kulttuuriin ja joukkoviestintään liittyvien palvelujen viennin arvo on vuosina 2000-2002 kasvanut muutamalla miljoonalla eurolla.

Kulttuuriin ja joukkoviestintään liittyvä palvelu, jonka viennistä kertyi eniten tuloja vuonna 2002, oli mainonnan suunnittelu ja mainosajan ja -tilan myyminen.

Joukkoviestinnän ja kulttuurin toimialojen yritysten palvelujen vienti 2000-2002

TOL-koodi	Toimiala	2000	2001	2002
JOUKKOVIESTINNÄN TOIMIALAT		milj. €		
22120	Sanomalehtien kustantaminen	4,8	4,5	4,4
22130	Aikakauslehtien kustantaminen	6,9	4,3	5,2
22150	Muu kustannustoiminta	0,3	0,2	0,3
92200	Radio- ja televisiotoiminta	0,2	2,4	4,5
92400	Uutistoimistot	0,4	0,5	0,5
51474	Kirjatukkukauppa	0,1	0,1	0,1
22140	Äänitallenteiden kustantaminen	0,6	0,6	0,6
92110	Elokuvien ja videoiden tuotanto	1,0	0,9	0,6
92120	Elokuvien levitys, videoiden tukkujakelu	0,9	0,9	0,8
YHTEENSÄ		15,2	14,4	17,0
KULTTUURIN TOIMIALAT				
92312	Näyttämö- ja konserttitoiminta	0,0	2,2	1,1
74203	Arkkitehtipalvelu	3,9	2,8	3,1
74401	Mainostoimistot	27,0	24,6	28,7
74402	Suora- ja ulkomainonta	0,1	0,1	0,1
YHTEENSÄ		31,0	29,7	33,0
KULTTUURI JA JOUKKOVIESTINTÄ				
YHTEENSÄ		46,2	44,1	50,0

Lähde: Tilastokeskus, palvelujen ulkomaankauppa -tutkimus

Palvelujen ulkomaankauppa -tutkimus

Palvelujen ulkomaankauppa -kyselyllä kerätään tietoja Suomessa sijaitsevien yritysten palvelujen myynnistä ulkomaille ja palvelujen ostosta ulkomailta. Tietoja käytetään muun muassa maksu-tasetilastoissa ja kansantalouden tilinpidossa. Tutkimuksen tekee Tilastokeskuksen yritysten ra-kenteet tilastoyksikkö.

Palvelujen ulkomaankauppa kyselyssä tulot/menot tarkoittaa sitä, että Suomessa sijaitseva yritys saa ulkomaiselta taloudelliselta toimijalta tai maksaa sellaiselle korvausta palveluista. Itse palvelu voidaan tuottaa joko kotimaassa tai ulkomailta. Tiedot yritysten ulkomaankaupasta kysytään pal-veluluokittain. Luokkia on yhteensä 20 kappaletta, joista kulttuurin ja joukkoviestinnän yritysten toimintaan liittyvät läheisimmin luokat mainonta, markkinointitutkimus ja mielipidemittaukset, rojaltit ja lisenssimaksut, audiovisuaaliset ja siihen liittyvät palvelut sekä luokka muut henkilökohtaiset, kulttuuri- ja virkistyspalvelut.

Palvelujen ulkomaankauppa kyselyssä käytetään sekä kokonaistutkimusta että satunnaisotantaa. Kokonaistutkimukseen sisältyvät yritykset, jotka olivat edellisessä tutkimuksessa ilmoittaneet käyneensä palvelujen ulkomaankauppaa, olivat ulkomaalaisomisteisia, omistivat itse ulkomaisia tytäryrityksiä tai työllistivät vähintään 80 henkeä. Vuotta 2002 koskevan kyselyn kokonaistutkimuksessa oli 1887 yritystä. Muilta yrityksiltä kerätään tiedot satunnaisotantaa käyttäen.

Kyselyn kohdejoukon muodostamista varten yrityspopulaatiosta poistetaan:

- Teollisuusyritykset, jotka työllistävät alle 10 henkilöä tai joiden liikevaihto on alle 10 milj. euroa.
- Palvelutoimialoilta poistettiin yritykset, jotka työllistävät alle 5 henkilöä ja yritykset, joiden liikevaihto on alle 1,5 milj. euroa.
- Yritykset, joiden edustamilla toimialoilla ei todennäköisesti ole palvelujen ulkomaankauppaa tai joiden harjoittama palveluvienti tilastoidaan muualla, esimerkiksi matkustus-palveluissa. Poistettujen toimialojen joukossa on lähinnä alkutuotannon toimialoja.
- Viimeisenä poistettiin yritykset, jotka olivat edellisessä palvelujen ulkomaankaupan tiedustelussa vastanneet, etteivät harjoita palvelujen ulkomaankauppaa.

Ositetussa satunnaisotannassa kyselyyn valittiin kohdejoukosta 809 yritystä.

Kaikkiaan vuotta 2002 koskeva kysely lähetettiin siten 2 696 yritykselle. Siihen vastasi 93 prosenttia. Vastausprosentti on hyvin korkea, mikä johtuu kyselyn lakisääteisydestä.

Vastanneista yrityksistä 35 % ilmoitti, etteivät ne ole käyneet palvelujen ulkomaankauppaa. Kokonaistutkimuksen kehikossa palvelujen ulkomaankauppaa ei ollut 22 % vastanneista.

Aineiston käsittelyssä otosaineistoa koskevat tiedot laajennetaan korotusestimaattorin avulla kattamaan koko niitä vastaava tutkimuskehikko. Vuotta 2002 koskevassa tutkimuksessa niille kyselyyn vastaamattomille yrityksille, jotka olivat edellisenä vuonna antaneet palvelujen ulkomaankauppaa koskevia tietoja, imputoitiin uudet arvot laskemalla palvelutyypikohtaiset muutokset erien suuruudessa 2001-2002 ja sitten kertomalla edellisvuoden vastaukset näin saadulla kertoimella. Muille otokseen kuuluneille vastaamatta jättäneille yrityksille imputoitiin vienti- ja tuontitieto käyttämällä henkilöstön lukumäärän ja viennin suhdetta kullakin toimialalla korotusmuuttujana. Tämän jälkeen laskettiin viennin ja tuonin kokonaisarvot toimialoittain. Saadut kokonaisarvot jaettiin palvelutyypeittäin ja maittain käyttäen suhdemuuttujana kokonaistutkimuksen yritysten vastauksista saatuja suhteosuuksia. Itse kokonaistutkimuksen kohdalla käytettiin korotuskerrointa yksi. Tuloksena syntyi palvelujen ulkomaankauppaa koskeva kokonaistilasto palvelutyypeittäin ja kohdemaittain. Tiedot voidaan ajaa aineistosta myös toimialoittain.

Palvelujen ulkomaankauppa tutkimuksesta löytyy tietoja julkaisusta Yritysten kansainvälistyminen. Tilastokeskus, Yritykset 2003:5 sekä Tilastokeskuksen www.sivuilta osoitteesta www.tilastokeskus.fi/tk/yr/rake_ta91koti.html.

Palvelujen ulkomaankauppa -tutkimus kulttuurin ja joukkoviestinnän viennin näkökulmasta

Käytettäessä palvelujen ulkomaankauppa tutkimusta kulttuurin ja joukkoviestinnän viennin tilas-toimiseen on muistettava, että ko. tutkimuksella kerätään tietoja vain palvelujen viennistä ja tuonnista, joka muodostaa vain osan koko ulkomaankaupasta. Tavaroiden tuontia ja vientiä tilastoi tullihallitus. Kulttuuriin ja joukkoviestintään liittyvä vienti on mitä luultavimmin hyvin suurelta osin palvelujen vientiä. Ulkomaille myydään esimerkiksi erilaisia suunnittelua ja tuotantopalveluja sekä tv-ohjelmien, elokuvien ja äänitteiden esitysoikeuksia. Tästä näkökulmasta palvelujen ulko-maankauppa tutkimus siis sopii kulttuurin ja joukkoviestinnän viennin tilastoinnin lähteeksi. Useilla kulttuurin ja joukkoviestinnän aloilla on myös tavaroiden vientiä. Palvelujen osuus kulttuurin ja joukkoviestinnän viennistä riippuu siitä, millä tavoin kulttuuri ja joukkoviestintä rajataan.

Palvelujen ulkomaankauppa tutkimuksen yhteydessä on muistettava myös se, että tutkimus kuvaa pääasiassa yritysten käymää ulkomaankauppaa. Kulttuurin ja joukkoviestinnän aloilla taas vain osa viennistä yritysten toimintaa. Palveluita vievät ulkomaille paljon myös esimerkiksi kulttuurilaitokset. Tämän lisäksi ulkomailta on tuloja myös yksityisillä henkilöillä kuten taiteilijoilla.

Palvelujen ulkomaankauppa -tutkimuksen palveluluokituksessa kulttuuriin ja joukkoviestintään liittyvät luokat sisältävät myös muita palveluja. Esimerkiksi luokka rojaltit ja lisenssimaksut sisältää vastaavat tulot myös muista kuin kulttuuriin ja joukkoviestintään liittyvistä tuotteista ja palveluista. Luokka muut henkilökohtaiset palvelut, kulttuuri- ja virkistyspalvelut sisältää myös koulutuksen ja terveydenhuollon. Mainonta taas on samassa kategoriassa markkinatutkimusten kanssa. Ainoastaan audiovisuaaliset palvelut koostuu melko puhtaasti kulttuurin liittyvistä palveluista. Kulttuurin ja joukkoviestinnän palveluviennin kuvaaminen ei siten ole tyydyttävästi mahdollista pelkkien palveluluokkatietojen avulla, vaan aineistosta on poimittava kulttuurin ja joukkoviestinnän toimialojen yritykset ja tarkasteltava niiden vientituloja. Edellä oleva taulukko on tehty tällä tavoin. Mukaan otettiin joukkoviestintään, eri taidealoihin, mainontaan ja muotoiluun liittyvät toimialat. Toimialojen valinta tehtiin hyvin väljällä kriteerillä. Useilla valituista toimialoista ei ollut lainkaan palveluvientituloja.

Monille kulttuurin ja joukkoviestinnän toimialoille on tyypillistä se, että niillä toimii pieni määrä hyvin suuria yrityksiä ja suuri joukko pieniä yrityksiä. Tällainen yritys rakenne on ainakin eräillä joukkoviestinnän toimialoilla (sanomalehtien kustantaminen, aikakauslehtien kustantaminen, radio- ja televisiotoiminta). Näillä toimialoilla on todennäköistä, että palvelujen vientiä harrastavista yrityksistä suuri osa kuuluu kokonsa johdosta palvelujen ulkomaankauppa -tutkimuksen kokonaistutkimusosaan. Pienten yritysten sisältyminen tutkimukseen on satunnaisotannan varassa. Tällä seikalla on todennäköisesti merkitystä etenkin niiden kulttuurin ja joukkoviestinnän toimialojen kohdalla, jotka koostuvat pelkästään pienistä yrityksistä (esimerkiksi elokuvatuotanto).

Kulttuurin ja joukkoviestinnän toimialojen viennin palvelutyypijakaumat ovat lähes kaikkien toimialojen kohdalla hyvin loogisia. Vientitulot ovat tutkimuksen mukaan tulleet toimialan keskeisten palvelujen myynnistä. Eräillä toimialoilla, kuten radio- ja televisiotoiminnassa, tulokset ovat jossain määrin yllättäviä.

Palvelujen ulkomaankauppa -tutkimuksen tulosten arviointia kulttuurin ja joukkoviestinnän osalta vaikeuttaa luotettavien vertailutietojen puute. Varsinaisia vertailutietoja on käytettävissä vain lähinnä äänite- ja musiikkialan viennistä sekä mainonnasta. Lisäksi voidaan käyttää eri alojen asiantuntijoiden antamia arvioita. Pikaisessa tulosten arvioinnissa ainoastaan mainonnan ja äänitteiden kustantamisen vientitulot olivat suoranaisesti muihin lähteisiin verrattuna pienet. Tosin näidenkin toimialojen erot johtuvat todennäköisesti eroista esimerkiksi palvelujen määrittelyssä tai toimialojen rajauksissa.

Viitteet

1. Kulttuuriteollisuuden kehittäminen Suomessa 1999.
2. Howkins 2002, Florida 2002.
3. Tuomi 2002, Hautamäki 2003.
4. Miettinen 2003 & Stokes 1997.
5. Florida 2004.
6. Alanen 2004.
7. Wilenius 2004.
8. Cantell 2002, Jensen 1999.
9. Nath et al. 1998,15-16.
10. Nicovich and Cornwell 1998.
11. Georghiou et.al. 2003.
12. Suomi 2015-raportti; Arkio 2003; Heiskanen, M. 2003.
13. <http://www.weforum.org>.
14. WEF 2003.
15. IMD 2003, 2004, Nurmi 5.5.2004 Helsingin Sanomat, Hyytiäinen 5.5.2004 Taloussanomat.
16. Building a case for added value through design 2003, Alanen 2004, Howkins 2002, x.
17. Virkkunen 2004.
18. European Innovation Scoreboard 2002.
19. Porter & Stern 2003.
20. Attitude Index perustuu EUMC:n (European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia) eurobarometrikyselyyn ja SORA:n (Institute for Social Research Analysis) EUMC:lle tekemiin luokituksiin; indeksi kertoo, kuinka monta prosenttia vastaajista EUMC on luokitellut aktiivisesti tai passiivisesti suvaitsevaisiksi.
21. Ronald Inglehart: World Values Survey 2000: kattaa vuodet 1995-98, perustuu 1400 vastaukseen kustakin maasta.
22. Himanen 2004.
23. Denmark in the Culture and Experience Economy - 5 new steps. 2003.
24. Työvoimatutkimukset on valittu kulttuurialan tarkastelun pohjaksi sen vuoksi, että eri maiden tutkimukset ovat otostutkimuksia. Otostutkimusten etu on se, että niiden menetelmät on mahdollista yhtenäistää varsin pitkälle. Otostutkimuksen ongelmana on kuitenkin se, että otokset ovat usein varsin pieniä. Tiedot on saatu yhdistelemällä työvoimatutkimusten ammattia ja toimialaa koskevia tietoja. Yllä olevat prosenttiosuudet tarkoittavat siis niitä, joilla on jokin kulttuuriammatti tai jotka työskentelevät jollakin kulttuurin toimialalla. Jonkin verran epävarmuutta syntyy siitä, että kulttuuritoimialan käsite ei ole yksiselitteinen. Tiedot saatu Tilastokeskuksesta.
25. 2001, Exploitation and development of the job potential in the cultural sector in the age of digitalisation. European Commission DG Employment and Social Affairs & MKW Wirtschaftsforschung GmbH, Munich.
26. Tilastokeskus, Joukkoviestintämarkkinoiden muutokset 2001-2002. Lehdistötiedote 16.12.2003.
27. Työvoima 2020.
28. Tilastokeskus, Kulttuuritilastot.
29. Sinervo & Picard (2000) ja Toivonen, Timo Einari & Picard, Robert G. (2002).
30. Kallio, Pulkkinen & Tiilikka 2002.
31. Koski, Toivo & Eklöf, Antti, & Selvitys "Yrittämisestä työtä" 2003.
32. Residenssitoiminnan muotoja ovat myös suomalaisten omat vierasateljeet ulkomailla sekä kansainväliset taiteilijavaihto-ohjelmat. Viimeksi mainittuja edustaa eurooppalainen Pépinières-ohjelma, jossa myös Suomi on mukana ja jonka kotimaisena koordinaattorina toimii Suomen Taiteilijaseuran ateljeesäitiö.

33. Sisältötuotannon kilpailukyyn kehittäminen 1997, 1998, Sisältötuotantoyrityksen arvon kehittäminen ja markkinat 2001.
34. Suomalaisen elokuvan markkinat ja kilpailukyky 1999.
35. Suomen musiikkiteollisuuden kilpailukyky 1998.
36. Martikainen (2001).
37. KTM:n www-sivut.
38. Tekesin www-sivut.
39. Finpron www-sivut.
40. Suomen kehityspoliittinen ohjelma (2004): 18, 20-21
41. Kupiainen (1999).
42. Nevalainen (2003).
43. Riktlinjet för Finlands u-landspolitik (1998): 37.
44. Nyberg (2003).
45. Kivelä & Tiensuu-Nylund & Hautala-Kajos (2003).
46. CIMO.
47. Euroopan unioni. SCADPlus: "Culture 2000" programme.
48. Euroopan unioni. Commission Press Room.
49. Indrén (2003): 42.
50. Isokääntä (2003).
51. <http://europa.eu.int/scadplus/leg/fi/lvb/l24224.htm>, Isokääntä 2004.
52. Markkula (2003): 8.
53. Isbom Mari (2003).
54. Euroopan komissio. www-sivut.
55. Holtari & Ristimäki (1996): 7.
56. Kulttuurihankkeet 2000-2002.
57. Etelä-Suomen Tavoite 2 -ohjelma 2000-2006; Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelma-asiakirja v. 2000-2006; Pohjois-Suomen tavoite 1 -ohjelma-asiakirja v. 2000-2006.
58. Länsi-Suomen tavoite 2 -ohjelma 2000 - 2006.
59. Music Export Finland (2003)
60. Sipilä (2003): 1.
61. Ahokas, Paulina.
62. Sipilä 2003: 2.
63. Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto r.y. (2004): 5.
64. Tuomola (2003b): 185.
65. Valkonen (2003): 6.
66. Westö, John Eric.
67. Saha, Hannu.
68. Sulasol (WWW).
69. Internationella kulturutredingen 2003
70. Jokinen (2001).
71. Mäkelä & Tarkka (2002a)
72. Pelkonen et al (2003)
73. Mäkelä (2002a): 103.
74. Tarkka (2003c): 26.
75. U.S. Bancorp Piper Jaffray: Toy & Video Game Industry Primer, 11/2003; tässä Kalhama (2003): 14.
76. Siekkinen (2004)
77. Mykkänen (2004): 36-39.
78. Humaloja (sähköposti).
79. Wahlforss (sähköposti).
80. Hemilä (2003): 32.
81. Suomen elokuva-arkisto, Lukkarila, Matti (sähköposti).
82. Teatterin tiedotuskeskus, Riitta Seppälä & Anneli Kurki.
83. Purovaara (2003) ja Cirko.
84. Severi Blomstedt, SAFAn www-sivut.
85. Muotoilu 2005! -ohjelman seurantaryhmän raportti (2004):10
86. Salimäki (2003).
87. Osaamisen ehdot - selvitys muotoilutoimialasta Suomessa (2001).
88. Salimäki (2004): 21.
89. Design Forum Finland. Esite.
90. Laulajainen (sähköposti).
91. Design Forum Finland. Toimintakertomus 2002: 6.
92. Hölttä (2003): 14; Raatikainen (2003): 16-19.
93. Hytönen (2004): 22.
94. Muotoilu 2005! -ohjelman seurantaryhmän raportti (2004), Pekka Saarela, Outi Raatikainen, Anne Stenroos, Design Forum Finland, Tuula Laulajainen
95. Antikainen (2001): 68.
96. SVT 1991, osa 3, 1; tässä Mäkinen (1994).
97. Luutonen, sähköposti.
98. Lintula (2002)
99. Luutonen & Äyväri (toim.) (2002)
100. Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry. (2002).
101. Luutonen (2002)
102. Tuomikoski (2002).
103. Kovalainen (2002): 14.
104. Taito Craftnet: 37, Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry, Marketta Luutonen, Suomen käsityön museo, Simo Kotilainen.
105. Äyväri (2002): 127.
106. Moore, sähköposti.
107. Lehtonen (1998).
108. Martikainen-Florath, sähköposti.
109. Hohtokari (sähköposti).
110. Möttölä (2004): C9.
111. Pulkkinen & Pirjetä & Tiilikka (2002): 11, 17.
112. Keskitalo (1987): 25.
113. Ilta-Sanommat 23.3.2004: 23.

114. Rintakoski (sähköposti).
115. Isbom Leena (2002): 12-13.
116. YLE, Ulla Martikainen-Florath, Pirjo Rintakoski, Päivi Moore, Niinistö (sähköposti).
117. Valtari (sähköposti).
118. Kuhmon hengessä kamarimusiikin markkinajohtajaksi -esite.
119. Kemijärven Kuvanveistoviikot ry.
120. Tirkkonen (sähköposti).
121. MEK (2003).
122. Kontturi & Lautamäki (2002): 7.
123. Alueiden vahvuudeksi (2003): 14.
124. Ekholm (2003).
125. Laakkonen (2002).
126. Museoviraston EU-työryhmä (2001): 29, Paula Tuomikoski, Tarja Mäkinen, opm
127. Virtala, sähköposti.
128. Kupiainen (2002): 48.
129. Saha, sähköposti.
130. Elmore (2003): 78.
131. Risto Ruohonen (2002), opm.
132. Taiteen keskustoimikunta, Hannu Saha, Jarmo Malkavaara. Taidetoimikunnat, Mari Karikoski.
133. Alueelliset taidetoimikunnat, Matti Nieminen, Sirpa Niinioja, Raija Nummijärvi.
134. CIMO, Ulla Ekberg, Ritva Thusberg
135. Lea Halttunen, opm.
136. Raila Kehälinna, ktm.
137. TEKES; Veli-Pekka Saarnivaara, Eero Silvennoinen.
138. Finpro, Hannu Leiponen.
139. Finnvera, Markku Mäkinen, Anna-Leea Ritvanen
140. CIM, Creative Industries Management, Heikki Masalin.
141. Yrjö Länsipuro, um.
142. Pirkko Rainesalo, opm.
143. John Eric Westö, Sibelius-Akatemia, Kitty Saalonen, SULASOL, Kalle Jömsen, FIMIC, Kai Amberla, Fazer Artists' Management, Aino Turtiainen-Visala, Suomen sinfoniaorkesterit, Aila Sauramo, Suomen säveltäjät, Anu Mikkonen, RSO, Tuula Sarotie.
144. Suomen Jazzliitto, Maiju Varilo.
145. Kansantaiteen keskus, Helena Ruhkala, Folklore Suomi Finland, Annukka Kyytinen, Kansanmusiikin keskusliitto, Päivi Utriainen.
146. Suomen kansallisoppera, Erkki Korhonen, savonlinnan oopperajuhlat, Tarja Halonen.
147. Music Export Finland, Paulina Ahokas.
148. Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus FILLI, Iris Schwanck, Suomen Kustannusyhdistys, Veikko Sonninen.
149. Suomen Sarjakuvaseura, Heikki Jokinen, Reija Nieminen.
150. KIASMA, Tuula Karjalainen, FRAME, Marketta Seppälä.
151. Suomen valokuvataiteen museo, Asko Mäkelä, Timothy Persons.
152. SES, Harri AHokas, Miia Haavisto, Niina Otava, Marja Pallassalo, Jaana Puskala, AVEK, Juha Samola, Tampereen elokuvajuhlat, Juhani Alanen, Timo Humaloja, Tuula Leinonen.
153. Suomen elokuva-arkisto, Matti Lukkarila, Satu Laaksonen.
154. Tanssin tiedotuskeskus, Johanna Laakkonen, Tero Saarinen Company, Iiris Autio.
155. CIRKO, Tomi Purovaara.
156. Alvar Aalto -säätio & Alvar Aalto museo, Markku Lahti, Suomen rakennustaiteen museo, Severi Blomstedt, www.safa.fi.
157. Designium, Hanna Heikkinen.
158. Grafia ry, Marita Sandelin.
159. Finlands Festivals, Tuomo Tirkkonen.
160. Finfood, Tiina Lampisjärvi, Jaakko Kolmonen, Sirkka Ruottinen, Martti Mäkilä.
161. Olli Saarela, Jaana Hätälä, opm.
162. Mirja Virtala, Raija Mattila, opm.
163. Kirsti Kekki, Hannele Koivunen, opm.
164. Suomen Museoliitto, Anja-Tuulikki Huovinen.
165. Jukka Liedes, Jorma Walden, opm.
166. Suomen Japanin instituutti, Katja Valaskivi, Heli Lampi.
167. Broadcasters, Saku Tuominen.
168. Howkins, 2002.
169. Howkins 2002, Yhdysvallat myös kulttuurin supervalta, EU:lta puuttuu kulttuuriviennin strategia, Eurometri 1/2004.
170. Lähteenmäki 2004.
171. Internationella kulturutredningen 2003. Betänkande av Internationella kulturutredningen Stockholm 2003 SOU 2003:121. Anna-Maija Marttinen, Suomen Tukholman suurlähetystö.

172. Suomen suurlähetystö, Oslo: yksikönjohtaja Arne Gjermundsen, UD:n presse, kultur og informasjon -osasto, Det Kongelige Finansdepartement: Statsbudsjettet medregnet folketrygden for budjetterminen 2004, 2003 -Tiltak -PKI (Ulkoministeriön taulukko Presse-,informasjons- og kulturformål -budjetille), <http://www.odin.dep.no/ud/norsk/kultur/>, "Utenrikskulturell handlingsplan 2001-2005" <http://odin.dep.no/ud/norsk/publ/handlingsplaner/032091-220019/index-dok000-b-n-a.html>, <http://www.odin.dep.no/kkd/>, "Kulturpolitikk fram mot 2014" <http://odin.dep.no/kkd/norsk/publ/stmeld/043001-040005/index-dok000-b-n-a.html>, Innovation Norway:n kotisivut www.invanor.no, Statistik sentralbyrå:n kotisivut www.ssb.no, "Norges offisielle statistikk, uterikshandel 2001", http://www.ssb.no/emner/09/05/nos_utenriks/nos_c752/nos_c752.pdf.
173. Suomen suurlähetystö, Kööpenhamina: Apulaisosastopäällikkö Erik Farsø Madsen, Tanskan ulkoministeriön viestintäosasto, Pääkonsuli George Rasmussen, Exportrådet, Yksikön päällikkö Otto H. Larsen, Kunststyrelsenin kansainvälinen yksikkö. "Danmarks kreativa potentiale; kultur- og erhvervpolitisk redøørelse 2000", Erhvervsministeriet, 2000, <http://www.oem.dk/publication/dk-culture/index.htm>, "Danmark i kultur- og oplevelseøkonomien", Regeringen, 2003, <http://www.kunststyrelsen.dk/>, <http://www.dankultur.dk/> (Det Danske Kulturinstitut).
174. CUPORE, tutkimusjohtaja Ritva Mitchell.
175. Suomen suurlähetystö, Lontoo, Department for Culture, Media and Sport <http://www.culture.gov.uk>, Ministeriön raportti musiikkiteollisuuden rahoituksesta, 2001 http://www.culture.gov.uk/global/publications/archive_2001/banking_on_hit.htm, <http://www2.britishcouncil.org/arts-about-us-what-we-do.htm>, <http://creativexport.co.uk>, <http://www.artscouncil.org.uk>, <http://www.aandb.org.uk>, <http://www.uktradeinvest.gov.uk>, <http://www.princes-trust.org.uk>, <http://www.filmcouncil.org.uk>, The National Endowment for Science, Technology and Arts <http://www.nesta.org.uk>, www.britishcouncil.org.
176. Suomen suurlähetystö, Dublin, <http://www.artscouncil.ie>, <http://foreignaffairs.gov.ie>, <http://www.arts-sport-tourism.gov.ie>.
177. Suomen suurlähetystö, Pariisi.
178. Suomen suurlähetystö, Berliini, www.auswaertiges-amt.de/eee/de/aussenpolitik/kulturpolitik/index_html, www.bundesregierung.de/Regierung/-Beauftragte-fuer-Kultur-und-Me.htm, www.bundestag.de/parlament/kommissionen/kultur_deutsch/index.html, <http://deutsche-kultur-international.de/home/index.html>, <http://www.culturalpolicies.net>.
179. Suomen suurlähetystö, Ottawa, www.canadacouncil.ca, www.culturescope.ca, www.culturalhrc.ca, <http://www.dfait-maegi.gc.ca>, Durand 2001, http://www.capitol.nb.ca/french/rfp_pace.pdf.
180. <http://www.dfat.gov.au/aicc/>, www.austrade.gov.au/.
181. Suomen suurlähetystö, Tokio.
182. Tilastokeskus, Jukka Ekholm, Rauli Kohvakka, Seppo Paananen, Aku Alanen.
183. MCult, Minna Tarkka, MAritta Liulia, AV-arkki, Kirsi Väkiparta, Diges, Pekka Krook.

Opetusministeriön julkaisuja -sarjassa vuonna 2004 ilmestyneet

- 1 Tulossuunnitelma 2004
- 2 Toiminta- ja taloussuunnitelma 2005–2008
- 3 An International Evaluation of the Finnish System of Arts Councils
- 4 Luovuuskertomus – Ehdotus hallitusohjelmassa tarkoitetun luovuusstrategian tekemisen luonteesta, lähtökohdista ja toteuttamisen tavoista
- 5 Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla – palvelutuotannon tila, tarpeet ja tulevaisuuden linjauksia
- 6 Koulutus ja tutkimus vuosina 2003–2008; Kehittämissuunnitelma
- 7 Utbildning och forskning 2003–2008: Utvecklingsplan
- 9 EU:n Nuoriso-ohjelman vaikuttavuus
- 10 Perustietoja ammattikorkeakouluista
- 11 Regional strategy for education and research up to 2013
- 12 Koulutuksen ja tutkimuksen tietoyhteiskunta-ohjelma 2004–2006
- 15 Opetusministeriön verkkopalvelu- ja verkkotoimintastrategia 2010
- 16 International Evaluation of the Academy of Finland
- 17 Koulutus, tutkimus ja työllisyys
Valtion tiede- ja teknologianeuvostolle laadittu seurantaraportti
- 18 Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma
- 19 Valinnasta työelämään; Ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijavalinnan tarkastelua
- 21 För regionernas styrka; Åtgärdsprogram för kultur-, idrotts- och ungdomspolitisk regionutveckling - riktlinjer och prioriteringar åren 2003-2013



Yliopistopaino

KAUPPA- JA
TEOLLISUUS-
MINISTERIÖ



Julkaisumyynti / Bokförsäljning:

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet
PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)
00014 Helsingin yliopisto
puhelin / telefon (09) 7010 2369
faksi / fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi

ISBN 952-442-775-3 (nid.)
ISBN 952-442-776-1 (PDF)
ISSN 1458-8110